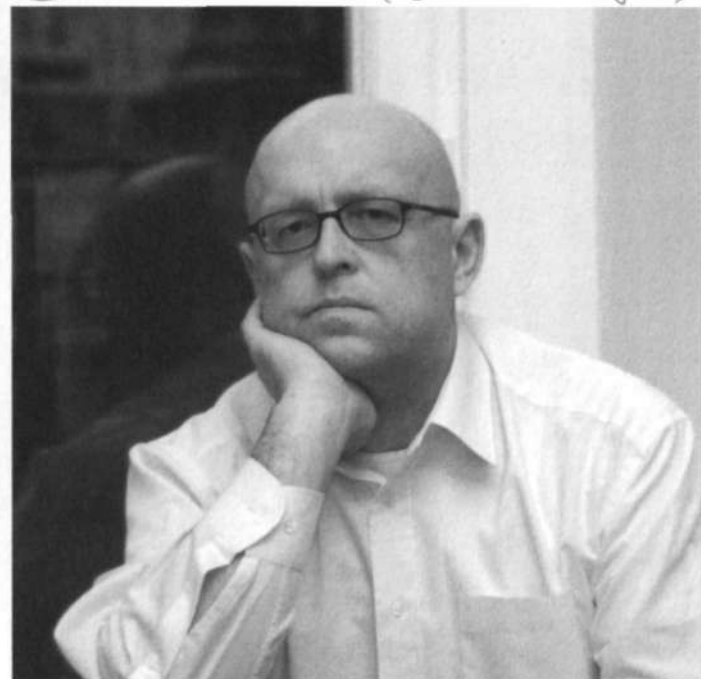

Saulius Tomas
KONDROTAS

MEILĖ PAGAL JUOZAPĄ

A P S A K Y M A I

Saulius T. Kondrotas

S E N A S N A M A S

Šlapi, aplyti kaštonai, gatvė, lygi, tiesi ir ilga, kurioje nematyti nei žmogaus, nei šuns, nei sužvarbusios lietuje katės. Toks vasaros rytas, kai aušta, bet dangus debesuotas, apniukęs ir vos vos krapnoja, kai naktį girdėjai šniokščiant lietu, o dabar kvepia drėgna žeme, sliekais ir jazminais. Žolė už metalinių, surūdijusių tvoros virbų šlapia ir aštri. Ir rodo, jog tuoj iš miglos tolumoje iškils žmogus, einantis asfaltu, tarytum bristų per žolę, ir bus vienišas tame keistame, vaiskaus rūko pilname pasaulyje.

Taip turbūt atrodžiau aš, ankstų rytą atsiradęs dar tebe miegančioje gatvėje.

Namas, kurios ieškojau, stovėjo kiek atokiau nuo šaligatvio, buvo apaugęs švelniai raudonomis gebenėmis, į jį vedė alėja, prasidedanti ties metaliniais, kažkada baltais vartais.

Kurį laiką vaikštinėjau šaligatviu pirmyn ir atgal, vildamasis, jog kokiam nors iš aplinkinių namų pastebėsiu bent menkiausią bruzdesį, liudijantį, jog žmonės bunda, ir tuomet nebus nepatogu atverti tų senų geležinių vartų.

Tyliai šiugždėdamas padangomis migloje pravažiavo pieno furgonas. Vėl tyla ir ramybė. Aš sustojau, atsirėmiau į rasotą metalinį stulpą ir užsidegiau cigarete. Tabako dūmas ištirpo ore. Vis dar nedrįsau įeiti pro vartus į tiesią siaurą alėją. Nuo kaštonų krito lašai.

Atsirėmęs į stulpą laukiau, kol galėsiu lengvu stumtelėjimu atverti vartelius ir alėja nužingsniuoti iki namo. Cigaretė turėjo padėti laukti. Metallo šaltis prasisksverbė pro drėgną apsiausto audeklą, nuo skrybėlės kraštų lašnojo vanduo. Cigaretė sumirko ir iš baltos tapo geltona, bet žarija vis tiek sulig kiekvienu dūmu vis labiau artėjo prie šlapių pirštų. Kartkarčiais apsidairydavau, tačiau tiek aplinkiniuose namuose, tiek alėjoje buvo tuščia ir nejudru.

Atvažiavau čia šiandien rytą, auštant, nes norėjau pirkti tą namą. Vakarykščiame laikraštyje vėl buvo skelbta apie ketinimą jį parduoti. Buvo ir užvakarykščiame, ir daugelyje ankstesnių numerių. Namo niekas nepirko. O jis buvo tikrai neblogas. Dar prieš mėnesį aš palengva pravažiavau išilgai gatvės, norėdamas pažvelgti į jį. Tuomet man dar jo nereikėjo, tik buvo smalsu, koks gi tasai namas, kurį visi taip atkakliai vengia pirkti? Jau tada jis buvo visai toks kaip dabar: dviaukštis, raudonų plytų, apaugęs gebenėmis, kaštonų alėjos gale. Tarsi paslaptinga pilis, apgaubta švelnios miglos. Toks jis buvo. Ir vis dėlto jo niekas nenupirko. Kitus namus, daug prastesnės išvaizdos, nupirkdavo išsyk. O šito ne. Nuo kaštonų nukrito lašas, pataikė į cigaretės žariją, ir ši čirkstelėjusi užgeso.

Aš dar kartą pažvelgiau į alėją už vartų. Iš už rožių krūmo pasirodė žmogus. Tai buvo pakumpęs vyras sulamdyta skrybėle, nutriušusiu megztiniu ir basomis kojomis, kokių penkiasdešimties metų. Jis nešėsi sulankstytą kibirėlį ir sodininko žirkles, ėjo alėja tolyn nesidairydamas ir buvo truputį panašus į Baltąjį Triušį iš Kerolio „Alisos...“ Matyt, jis jau senokai triūsė sode: jo skrybėlė ir megztinis buvo šlapi; ir aš

visai be reikalo stoviniavau prie vartų, nenorėdamas žadinti žmogaus, gyvenančio šiame name.

Pasitaisiau apsiausto apykaklę, nukračiau nuo skrybėlės rasą ir stumtelėjau vartus. Jie atsivėrė tyliai: turbūt tuo buvo pasirūpinta iš anksto - vartus ištepė, kad nedžergžtų ir ne-cyptų. Uždariau juos paskui save ir nuėjau švariu žvirgždu paskui Baltąjį Triušį. Gal jis buvo namo savininkas, gal šiaip gyveno čionai, tačiau švara ir tvarka, matyt, rūpinosi visą laiką.

Alėjos žvirgždas buvo švarus tarsi upokšnio dugnas, jokios šiukšlės, nė vieno nukritusio lapo ar sudžiūvusios šakelės, krūmai gražiai apkarpyti, žolė, šlapia ir ryškiai žalia, neseniai nupjauta.

Žmogus sulamdyta skrybėle nė neatsigręžęs pasuko už kampo, ir drėgnas žvirgždas gurgždėjo po jo kojomis tarytum šviežias sniegas.

Pakilau švariai nuplautais laipteliais ir patraukiau skambučio virvelę. Tyliai sutalandavo varpelis. Nors ir kaip stengiausi išiklausyti į garsus namo viduje, veltui: ten buvo tylą. Nesigirdėjo nei šnabždesio, nei prislopintų žingsnių. Tikrumo dėlei dar kartą truktelėjau virvelę ir apsigrėžiau. Priešais, laiptelių apačioje, stovėjo žmogus, kurį mačiau nutolstantį alėja. Dabar jis buvo be kibirėlio ir be sodininko žirklių. Iš arti labiau panašėjo į Baltąjį Triušį. Jis neturėjo nė vieno tų bruožų, kurie žmones paprastai daro panašius į triušį, lapę ar lokį, tačiau bendras vaizdas, visa pakumpusi išvaizda visiškai atitiko tokį vardą.

Jis atsirado taip tyliai ir taip staiga, jog aš sumišau ir niekaip negalėjau sugalvoti, ką turėčiau sakyti tokiu atveju.

Tačiau Baltasis **Triušis nepastebėjo** ar apsimetė nepastebęs sutrikimo.

- Aš jūsų laukiau, - tarė. - Mačiau, kaip jūs jau pusvalandį vaikštinėjote šaligatviu, ir žinojau, jog ateisit.

- ?!

- Kiekvieną dieną kas nors ateina, - paaiškino jis. - Nežinau, kodėl visi pasirodo ankstų rytmetį, bet ateina kasdien. Ir po pusvalandį vaikšto šaligatviu.

Auštant migla ėmė sklaidytis ir nustojo krapnoti tasai vos pastebimas lietus.

- Gal pirmiau užeisim pas mane ir pašnekėsime, - pasiūlė. - Ar jūs norit pirma apžiūrėti namą?

Aš gūžtelėjau pečiais. Vadinasi, Baltasis Triušis negyveno tame name.

- Eime, -jis apsisuko ir patraukė beveik nematomu siauru takeliu, vingiuojančiu tarp rožių krūmų. Aš nusekiau iš paskos. Žmogus gyveno nedideliame iš lentų sukaltame pastate tarp įvairių gėlių, kurių galima buvo pavadinti sodininko sandėliuku. Jis atidarė duris ir praleido mane. Paskui įėjo pats, bet durų neužvėrė. Drėgmė smelkėsi į vidų.

- Prisėskit!

Aš atsisėdau ant kažkokios dėžės, jis - ant kitos. Prie murzino lango stovėjo stalas, apkrautas įvairiausiais gėlių svogūneliais. Išsiėmiau cigaretes ir pasiūliau Baltajam Triušiui, bet jis papurtė galvą. Man taip pat nesinorėjo rūkyti.

- Noriu jus kai ko paklausti, - tarė jis. - O paskui šį tą papasakoti. Visa kita jūs pamatysit pats.

Aš nusiėmiau skrybėlę ir padėjau ją ant stalo pridengdamas keletą svogūnelių. Senio skruostas nervingai truktelėjo.

Jis atsistojo ir pakabino mano skrybėlę ant vagio, prieš tai murmtelėjęs „jeigu jūs nieko prieš“. Savo sulamdytos skrybėlės jis nenusiėmė. Jo basos kojos buvo gyslotos ir raudonos nuo rytmečio rasos.

- Ar jūs vedęs? - pasiteiravo, bet aš tylėjau, ir tuomet jis pridūrė: - Aš norėjau pasakyti, ar jūs neturite moters, kuri gyventų su jumis? - Tą klausimą senis ištarė kiek sumišęs.

- Ne, - atsakiau.

Baltasis Triušis nuliūdo. Tai galima buvo matyti iš jo veido.

- Tuomet jūs nepirksite to namo, - tyliai pareiškė jis. - Tuomet jūs jo nepirksit...

Aš norėjau klausti kodėl, bet senis aplenkė mane:

- Jūs pats pamatysit. Pajusit tai, - pasitaisė. - O dabar leiskite papasakoti jums šį tą. Tai visai nedaug, - sugirgždėjo ant savo dėžės.

Tūkstantis devyni šimtai septintaisiais metais tą namą pastatęs kažkoks švedų pirklys. Pavardės neatsimenąs: lyg Svinernas, lyg Grinbergas. Pagaliau nesvarbu. Svarbu, jog tai buvęs liūdnas, vienišas žmogus, kuris greit mirė keistomis aplinkybėmis. Vieni kalbėjo, kad jis sirgęs džiova, kiti - jog vienvė nuvariusi jį į kapus. Mirdamas jis palikęs namus savo anūkiui, kuris gyveno be galo linksmai ir tik vieną kartą buvo čionai atvykęs, bet tučtuojau išvažiavo. Apie tai irgi sklidusios visokios kalbos: arba namai jam šiaip nepatikę, arba juose klaidžiojanti senojo vienišo švedo vėlė. Greitai namai buvę parduoti. Naujasis savininkas ištvėręs juose savaitę. Tai buvęs liūdnas poetas, kuris pardavė namą, vos išgirdęs pirmojo savininko istoriją. Nuo to laiko jis, Baltasis Triušis, gyvenęs šioje palėpėje, ir jam visai nie-

ko nereikia. Tik apmaudu, jog toks puikus namas stovįs tuščias.

- Mano pasakojimas galbūt padės jums daug ką suprasti, - pridėjo jis. - Žmogaus jausmai - didelis dalykas.

Paskutinius žodžius jis ištarė kažkaip truputį svajingai ir išsitiesęs. Bet tuojau vėl kumptelėjo.

- Dabar galime apžiūrėti namus. Tačiau tai nėra taip svarbu.

Mes išėjom iš palėpės ir tuo pačiu taku, besirangančiu tarp rožių krūmų, grįžom atgal. Baltasis Triušis surado kišenėje raktą, įkišo jį į spyną ir pasuko. Paskui atsigręžė į mane, patraukė skambučio virvelę ir, įsiklausęs į varpelio klangtelėjimą tuščiam name, nusišypsojo. Tai buvo pirmoji šypseną nuo tos akimirkos, kai pamačiau jį, ir ji atrodė man kiek dirbtinė. Nuo kaštonų lapų vis dar tebelišnėjo vanduo.

Namuose niekas negyveno. Tai krito į akis išsyk. Ten buvo baldai, knygos ir šiaip įvairiausi daiktai, tačiau jais niekas nesinaudojo jau daugelį metų. Viską dengė storas dulkių sluoksnis.

- Laiptai į viršų - gale koridorius, - tarė senis. Pats jis nėjo vidun, liko stovėti ties slenksčiu.

Matyt, nejučiom kilstelėjau antakius, nes jis paaiškino:

- Aš niekuomet ten neinu. Mane pernelyg slegia.

Aš tyliai žengiau minkštutėliu ir pilku it pelės kailis dulkių kilimu. Sulig kiekvienu žingsniu dulkės lėtai pakildavo į viršų ir taip pat, tarsi sulėtintoje filmo juostoje, leidosi žemyn. Čia nebuvo garsų - jie liko lauke, už durų, beišsidraikančioje migloje. O tie, kurie kažkada skambėjo čia, durų girgždesys, gal arbatinuko ar stiklinių skambčiojimas - visi tie garsai, kurie supo čia gyvenusius žmones, liko palaidoti po dul-

kėmis. Čia nebuvo spalvų, nes spalvas irgi dengė storas, pilkas pudros sluoksnius. Buvo formos, bet prie jų nesinorėjo liestis, prie tų daiktų ir baldų formų, nes pirštai, rodės, sumegtų j neapčiuopiamą dulkių masę.

Atidarinėjau duris vienas po kitų, jos atsiverdavo tyliai ir vos vos sujudindavo pilką kilimą. Ėjau koridoriumi iki laiptų, ten sustojau ir atsigrežiau. Už durų, spalvų ir garsų pilname pasaulio kvadratėlyje, stovėjo senis. Jis sustingęs ir pasibaisėjęs sekė kiekvieną mano judesį.

- Pirmyn! - aš greičiau pajutau, nei išgirdau nuo durų atskridusį jo įbaugintą šnabždesį. - Pirmyn! Gal jūs... gal jums...

Ir nieko. Vėl minkšta, puri tyla.

Žengiau žingsnį aukštyn, vėl dulkių judėjimas sulėtintame filme. Dar žingsnis, dar...

Man patiko šitie namai. Patiko viskas: tyli ilga gatvė, apaugusi kaštonais, patiko metalinė tvora su virbais, apsilupinėję balti dažai, žvirgždo alėja iki gebenėmis apaugusių durų, raudonų plytų pastatas ir rožių krūmai, šlapi nuo dvelkiančios miglos, keistas ir truputį paslaptingas senis, gyslotomis basomis kojomis braidantis po aštrią rasotą žolę. Man patiko šiuose namuose pradedant šventa, nusistovėjusia ramybe ir baigiant švelniu paslaptingumu, kurį pajutau dar būdamas gatvėje, petimi atsirėmęs į medinį stulpą ir rūkydamas gels-tančią nuo drėgmės cigaretę. Kaip tik to ir tikėjausi eidamas čionai. Tylos ir ramybės.

Dabar žingsniavau antrojo aukšto koridoriumi atverdamas čia vienas, čia kitas duris. Viename kambaryje stovėjo rojalis ir knygų spintos. Dulkės. Reikia tik patvirtinti sutartį pas notarą ir nuvalyti dulkes. Ir aš gyvensiu čia. Tarp tų daiktų,

kurie dabar atrodė tarsi **mumijos**. **Tai namas, kurio man** reikia. Buvau tuo tikras.

Nusileidau laiptais, perėjau koridorių ir atsidūriau lauke. Vėl padvelkė jazminais, drėgna žeme ir sliekais. Baltasis Triušis tebestovėjo baugščiai žvelgdamas į mane.

- Puiku, - pasakiau aš ir nusišypsojau. - Man patinka šitie namai. Aš perku juos.

Senis žiūrėjo į mane su nepasitikėjimu, tarytum būčiau kreipęsis į jį svetima, nepažįstama kalba. Aš dar kartą linktelėjau: „Taip“. Jis vis nesuvokė. Stovėjo ir žiūrėjo truputį nuleidęs galvą, lyg nusikaltęs.

- Gal jūs ne taip supratot mane? - jo balsas truputį virptelėjo, ir jis padarė nesuprantamą judesį ranka, tarsi bandydamas sugauti ore kažką nepastebimą. - Tik dulkės...

- Taip, - atsakiau, - tačiau, jas nuvalius...

Dabar Baltasis Triušis susijaudino:

- Jūs nebandėte to padaryti?

- Ne, tai bus galima padaryti paskui.

- Ne, ne. Jūs privalot tai padaryti! Dabar!

Mudu stovėjome vienas prieš kitą suglumę ir nežinodami, ko stvertis, kaip išsisukti iš keblios padėties. Gatvėje tebebuvo tuščia ir ramu, ir tik retkarčiais nukrentančio lašo tekštelėjimas ardė tylą.

Vyras sulamdyta skrybėle iš paskutiniųjų stengėsi ką nors sugalvoti. Jo veidas buvo įsitempęs.

- Supraskit mane teisingai. Aš nenoriu tapti valtininku, kuris priverstas kilnoti per upę tol, kol apgaule ko nors nepasodins į savo vietą. Jūs nesupratote, ką norėjau jums pasakyti, iš pat pradžių. Bet jūs dar galite apsigalvoti, - jis mos-

telėjo ranka į atviras duris. - Eikite ten ir nubraukite tas prakeiktas dulkes bent nuo keleto daiktų. Padarykite tai dabar, kol dar ne vėlu, ir nemanykit, kad sakau jums šitai norėdamas likti savo palėpėje. Ne apie tokį gyvenimą svajoju aš pirkdamas šį namą. Ne. Patikėkit manim.

Aš peržengiau slenktį ir dulkių kilimu užkopiau į antrąją aukštą, kur stovėjo rojalis ir knygų lentynos. Tylumoje priėjau prie knygų ir ėmiau delnu braukti dulkes, jos dideliu gniutulu nusileido ant grindų. Ėjau nuo vieno daikto prie kito - nuo rojaliaus prie palangės, nuo sienų prie žemo fotelio kampe. Ir nuo visur braukiau dulkes. Batai ir kelnės iki pat kelių aplipo jomis, tarsi jos būtų norėjusios sukaustyti mane, sugniuždyti ir amžinai pasigrobtai sau.

Sustočiau vidury kambario ir apsidairiau. Ten, kur buvau brūkštelėjęs ranka, švietėsi daiktų spalvų lopai. O paskui pasmilklo kvapai. Aš nelaukiau jų, tiesiog nepagalvojau, jog taip seniai tuščiam name įmanoma išsilaikyti kokiam kvapui. O jie buvo čia, visi, kokie tik galėjo būti, tūnojo po dulkėmis metų metus laukdami, kol štai kas nors ateis, brūkštels delnu ir atgaivins, panašiai kaip Dievas, vartydamas daiktus, šaukė juos iš nebūties. Ir jie atgijo ir užplūdo mane bežadėje tyloje. Kvapų mišinys, pirmapradis chaosas, ir turėjo praeiti šiek tiek laiko, kol ėmiau juos skirti.

Visi kvapai tarytum priplėkė nuo sausumo, tačiau gyvi. Ten buvo pypkės kvapas, kažkada surūkytų daugybės cigarečių kvapas, dar kvapas vyriško prakaito - to prakaito, kuris išpila vyrus nemigo naktimis, kai jie guli atmerktomis akimis ir žiūri į tamsą priešais save; paskui kvapas vyriškų batų ir vyriško odekolono. Krūva vyriškų minčių ir vyriškų

jausmų kvapų. Vyriškos vienatvės kvapas, liūdnas ir nepakenčiamas.

Aš apsigrėžiau, uždariau duris ir paskubomis nusileidau laiptais. Išėjau laukan, įkvėpiau oro. Baltasis Triušis stovėjo savo vietoje ir šypsojosi. Šypsena buvo truputį užjaučianti.

- Jūs negalėsit čia gyventi.

Aš papurčiau galvą: „Ne! Čia - ne!“

- Dabar jūs supratot mane? - paklausė jis.

Aš atsisėdau ant švariai nuplautų laiptelių ir godžiai kvėpavau - tarsi ilgą distanciją bėgikas. Paskui atsidusau:

- Vien vyrai...

Senis šypsojosi, dabar jau droviai, ir kulnimi rausė duobutę žvyre. Debesys prasisklaidė kartu su migla, pasirodė saulė. Kaštonų lapai ir viskas aplink ėmė spindėti.

- Taip, - sutiko jis. - Čia niekuomet nebuvo moters. Niekuomet. Tai ir visa paslaptis.

Aš atsistočiau, susiradau cigaretes, užsirūkiau. Senis žiūrėjo į mane, ir man pasidarė jo gaila.

- Jums nesiseka. Ir tai vis per sąžinę, - pabandžiau nusišypsoti.

Jis pakinknojo galvą. Taip.

Ištiesiau jam ranką, ir mudu atsisveikinom.

- Ką gi jūs dabar darysit?

Baltasis Triušis kurį laiką tylėdamas lydėjo **mane**. **Paskui** tarė:

- Ką darysiu? Tą, ką ir iki šiol. Lauksiu. Lauksiu ateinant žmogaus su moterimi, o dar geriau - ir su vaikais. Ir jie nupirks namą.

„Žmogaus su moterimi“, - pagalvojau aš.

- Sėkmės!

- Jums taip pat!

Dabar gi saulė švietė visiškai aiškiai, ir rasa tuoj išgaruos. Jau toldamas nuo tyloje užsivėrusių vartelių aš pagalvojau, jog kada nors aplankysiu tą žmogų. Aplankysiu, ir tai bus malonu mums abiem. Galbūt mes išgersim vyno, parūkysim susėdę jo palėpėje.

Tačiau aš niekuomet neištesėjau šio savo pažado. Niekuoomet. Jis išgaravo man iš galvos drauge su rasa tą rytmetį, o netrukus ir visai lioviausi skaitęs laikraščio skelbimų puslapį. Tiesiog jis man tapo neįdomus. Ir kartais naktimis susapnuodavau, kaip niūrioje tuštumoje tyliai ir melodingai dzinksi varpelis.

R Ū K E M A N O S I E L A

Kiekvienas mirusysis - tai sfinksas, neišsprendžiama mįslė.

H. K. ANDERSENAS

Odesoje būtinai reikia pamatyti rūką. Aš esu buvęs daugelyje kraštų, tačiau visi rūkai, kuriuos man teko kada nors regėti, neprilygs šiajam.

Tą vakarą, kai sėdėjau Odesos oro uoste laukdamas lėktuvo, buvo pats rudeniinių ūkų metas. Oras šiltas, drėgnas, atsidavė jodu ir kažkokiais pūvančiais dumbliais. Vienuolikta valanda. Uždegti visi oro uosto žibintai. Ir kaip tik tada atslinko tas rūkas.

Dabar, praėjus keletui mėnesių, man sunku beprisiminti, ar, prieš jam pasirodant, ore buvo kokių nors žymių, pranašujančių tą reiškinį. Manyčiau, kad nebuvo nieko. Aš sėdėjau lauke ant suolo prie kažkoko paviljono. Po drėgną asfaltuotą aikštę priešais oro uosto pastatą slampinėjo benamiai šunys uostinėdami visokius popierius, cigarečių pakelius, bene ras kokio maisto. Nebuvo jokio vėjo, absoliuti rudeniška ramybė, tik staiga pro medžius kitoje aikštės pusėje išvydau didelius, baltus, tarytum iš vidaus nušviestus liežuvius, vos pastebimai slenkančius iš rytų, nuo jūros pusės. Jie šliaužė apgaubdami viską, kas tik pasitaikė kelyje: miesto pašvaistę tolumoj, juodus pastatų siluetus, medžius ir žolę. Visa, kas prieš keletą minučių buvo dar jžiūrima tamsoje, dabar nugrimzdo į baltą pieną. Mačiau, kaip tie liežuviai aprietė artimiausių medžių kamienus prie pat žemės,

paskui ėmė kilti jais aukštyn, kol pagaliau visas medis išnyko drauge su anuo aikštės pakraščiu. Vienas šuo nubėgo per aikštę į kitą pusę ir akimirksniu paniro migloje, tarsi jo niekada nė nebūtų buvę. Kurį laiką stebėjau tą vietą, kur jis dingo, o kai ūmai pakėliau akis, priešais nebebuvo nei aikštės, nei oro uosto, nei šunų, nei žmonių. Išnyko žemė, dangus, o drauge ir visi garsai. Dar neseniai girdėjau kaukiant lėktuvo variklius pakilimo take, dabar tas šaižus garsas tapo duslesnis, silpo, kol nutilo visiškai. Supratau rūką pasiekus ir lėktuvą.

Pasijutau atskirtas nuo pasaulio, nuo kitų žmonių, ir tas jausmas, kai tikrai žinai, jog padėtis nesusijusi su rimta rizika, buvo bauginamai malonus. Veidą ir rankas migla nubėrė mažyčiais, vėsiais lašeliais.

Nuo pat mažens mane dažnai kankina vienas keistas jausmas. Kartais sėdžiu vėlų vakarą skaitydamas knygą, girdžiu už sienos romų tėvo ir motinos šnopavimą ir staiga krūpteliu, o po to pašiurpstu, laukdamas, kad tučtuojau išgirsiu rakinant duris ir išvysiu įeinant tėvą su paltu ir berete, tėvo antrininką. Arba net dar vieną save, visai identišką man ir lygiai taip pat manantį, jog tikrasis - tai jis. Sėdžiu sustingęs keletą minučių vaizduodamasis, kas bus paskui, kiek daug kils visokių problemų, be to, aš visai nenoriu, mane gąsdina jau vien mintis, jog bus dar kitas žmogus, toks kaip ir aš. Tankiai aš taip ūmai krūpteliu ir laukiu, įbedęs žvilgsnį į sieną, bijodamas krustelėti.

Visai tą patį išgyvenau ir dabar. Išplėtęs akis žvelgiau į baltą naktį priešais save ir man rodė, kad štai dabar, šią akimirką, mano kūnas ir žvilgsnis, atsispindėjęs ir susikon-

centravęs rūke, atgis **kitame žmoguje, ir niekas pasaulyje** nebegalės mūsų atskirti.

Supratau, jog reikia **eiti** iš čia. Pakilau nuo suoloelio ir atsargiai nužingsniauau į kairę, kur pirma buvo oro uostas. Vienoje vietoje migla kiek labiau švytėjo nuo joje nugrimzdusių neono žibintų, ir aš apgraibomis suradau duris.

Odesos rūkas. Jo buvo pilna ir čia. Jis driekėsi pažeme, ir vaikštinėjančių ar sėdinčių žmonių kojų nebuvo galima matyti. Jie tarsi braidė po pieną. Liptai, vedantys j antrąjį aukštą, kilo iš niekur. Pastato kolonos irgi tarytum kabojo ore. Viskas buvo neryšku, nublankę. Ta šviesi prieblanda senių veidus darė lygius, nebejaunos moterys išrodė grakščios ir ilgesingų, švelnių bruožų, o vyrai tvirti ir lankstūs. Visi jautė šitai ir užtat kalbėjosi prislopintais balsais, lyg bijodami išsklaidyti rūką, virtusių miela praėjusių dienų pamėkle. Nebuvo nei lagaminų, nei ryšulių, visuomet taip būdingų laukiamosioms salėms, todėl viskas atrodė aišku ir neperkrauta nereikalingomis smulkmenomis, kurios labiau negu raukšlės veiduose atspindi nugalėjusius žmonių metus.

Netoliese sėdėjo jūreivis. Kartkartėmis jis atlauždavo galą dešros, pasilenkdavo, ir ištiesta ranka drauge su dešra dingdavo. Jis atsitiesdavo, bet ranka jau būdavo tuščia.

„Vargšas šunelis. Alkanas“, - tyliai kalbėjo jis tarsi pats sau. Tačiau šuns nesimatė, kad ir kaip aš stengiausi pamatyti.

Taip kabodamas Odesos oro uoste, be blauzdų ir pėdų, tik su šlaunimis, liemeniu ir galva, aš prisiminiau kitą rūką, susijusį su vienu senu mano draugu, kurio jau nebebuvo tarp gyvųjų. Jis žuvo važiuodamas automobiliu. Tą naktį kelyje taip pat buvo migla. Ji trukdė, ir tas pagyvenęs žmogus, ra-

šytojas, nepastebėjo staigaus **posūkio. Taip bent galvojo visi,** tačiau aš ne visai tuo tikėjau.

Jis buvo geras žmogus, pavarde Lukas Galkis. Aš tarsi dabar regiu, kaip jis grįžta namo, pasiekia krūmus prie durų ir sustoja. Aš netoliese lūkuriuoju jo ir matau, kad jis truputį išsigandęs, nes jaučia, kad krūmuose kažkas yra, kažkas tūno ten pasislėpęs, bet išžiūrėti to kažko neįmanoma per lapiją. Lukas stovi ir laukia nesiryždamas eiti toliau, o aš šypsaisi, nors gerai suprantu jo būseną, jo pavargusius nuo darbo nervus. Jis stovi, stoviu ir aš, kol iš krūmų išlenda mažas berniukas, vilkdamas už virvelės didelę plastmasinę žuvį ant ratų. Tuomet Lukas brūkšteli delnu sau per skruostą tarsi gėdydamasis ir nueina.

Lukas Galkis mėgo upes. Ežerų - ne, tik upes. Įvairiausias: didelės ir mažas, ir net upelius. Nežvejodavo jose ir maudydavosi tik retkarčiais. Dažniausiai gulėdavo žolėje ant kranto, ir tiek. Sakydavo, jog upė ramina jį. Žinia, tai neseminiai to žmogaus bruožai, vis dėlto juos kažkodėl išsidėmėjau geriausiai.

Ir dar jis norėjo parašyti vieną gerą apsakymą apie mirtį.

„Tai apleista tema, - sakydavo jis. - Visi jos vengia, bet aš prieš numirdamas norėčiau apie tai parašyti.“

Jis rašė ir daug kitų apsakymų, bet dažnai galvodavo apie šitą. Aš nežinau, kodėl jis jo neparasė. Gal nespėjo. Gal norėjo gerai viską pasverti ir apgalvoti prieš imdamasis darbo, o paskui jau nebebuvo kada rašyti, nesgi jis numirė pats. Tas apsakymas turėjo vadintis „Babilono bokštas“. Jame vaizduojamas žmogus, kuris netikėtai atsidūrė draugijoje, ką tik sužinojusioje, jog žuvo vienas visiems artimas žmogus. Tai

galėjo būti susipažinus už stalo restorane per pietus ar dar kaip nors. Ir štai prasideda karštligė. Visi blaškosi, važinėja po miestą, perka gėles ir kitus užuojautai reikšti tinkamus dalykus. Ir tas žmogus kartu su jais. Nė vienas draugijos narys neranda savyje atsakymo į klausimą „kodėl?“. Kodėl mirė, kaip mirė ir kas yra mirtis iš tiesų? Tačiau jie visi mąsto apie konkretaus žmogaus mirtį. Na, o tas žmogus, dalyvaujantis atsitiktinai, nepažįsta mirusiojo ir mąsto apie visas mirtis. Apie mirtį apskritai. Pabaigoje tampa aišku, kad nėra jokio skirtumo, ar galvoji apie konkretų faktą, ar apie apibendrintą dalyką.

Lukas buvo man pasakojęs apie savo sumanymą, ir, jam žuvus, aš ketinau pats parašyti tą apsakymą ir paskirti jo atminimui. Bet nesiryžau. Protingas, tačiau kiek prietaringas vidaus balsas atkakliai siūlė nesigilinti į tuos dalykus taip, kaip tai darė Lukas Galkis. O neįsigilinus nebuvo verta imtis darbo. Tad viskas taip ir liko.

Tačiau dabar, prisiminęs Luką, iš pažiūros sausoką, tvirtą vyrą, aš vėl ėmiau galvoti apie tai, kas jį šitaip pragaištingai traukė. Tikriausiai yra dalykų, į kuriuos žmogui nėra ko skverbtis, nes tai tampa grėsme jam pačiam. Mane dar vaikystėje stebindavo mirtis. Visam laikui įstrigo girgždantys vežimai šiltam vasaros prietėmy, pilni tylių pilkų žmonių, lėta graudi dūdų muzika, susigerianti į kelio dulkes, laidotuvių varpai ir moterų verksmas prie kapo duobės, kai virvėmis nuleidžiamas rūtom ir vašku kvepiantis karstas. Šviežio smėlio kvapas ir liūdesys, tvyrantis ore, viskam pasibaigus. Tokia man buvo mirties išorė, kurią regėjau ne vieną kartą.

Aš niekaip nepajėgiau suvokti žmogaus išnykimo. Tas „nė-

ra" būdavo paslaptingas ir nesuprantamas. Juk neseniai buvo, tai kaip gali jau nebebūti? Viskas, visi daiktai ir pasaulis likdavo koks buvęs, o to žmogaus jau nėra. Aš nebijojau numirėlių. Man jie buvo „žmonės, kurių jau nėra". Aš prisimindavau, kaip senas žmogus ėjo į bažnyčią, rūkė, merkėsi nuo saulės, vaišindavo kitus obuoliais ar kapodavo malkas, o prieš save matydavau tik tuštumą, užpildytą negyvo žmogaus kūnu. Visai stengiausi tai suprasti. Bandydavau įsivaizduoti, kaip turėčiau jaustis negyvas, bet nieko panašaus tikrai nebuvau patyręs, ir todėl mirtis atrodė dar nesuprantamesnė.

Vėliau daug kas sakydavo, kad žmogus lieka gyventi savo darbuose, daiktuose, kuriuos sukūrė, bet man visuomet tai atrodydavo kvaila. Puikiai mačiau, kad po mirties žmogaus jau niekur nebelieka. Iš pradžių jį dar kas nors prisimena, bet tik šiaip, tarp kitko, o vėliau išsitrina ir atminimas. Ir tuomet to žmogaus gyvenimo kaip nebuvo.

Žiūrėjau į Odesos rūką ir mažiau apie aną, kitą miglą, gaubusią kelią, kuriuo paskutinę naktį važiavo Lukas Galakis, poetas ir geras mano draugas. Ir netikėjau, kad tik tas išorinis rūkas sukliudė Lukui pastebėti posūkį. Pažįstamas draudžiantis balsas prašė užmiršti tai ir nebegalvoti mano ir jo paties labui, tačiau Odesos rūkas buvo stipresnis.

Mačiau važiuojant Luko automobilį vakarėjančiu, tuščiu keliu. Abipus - vėstantys miškai, ir spyglių kvapas sklinda pro atvirą langą. Galbūt groja tyli muzika. O gal ir ne. Lukas švilpiniavo kažkokią užmirštą dainelę. Paskui nutilo ir prisiminė (kada gi mus nustos liesti kitų prisiminimai, kaip ir kitų artumas, neretai sujaukiantis blaivų protą?) miestelių,

kuriame užaugo. Prisiminė vyrus, gatve važiuojančius dviračiais. Jie dėvėdavo švarkus su dirbtinai praplatintais pečiais, baltus marškinius, pro kuriuos galima išžiūrėti vasariškų jų apatinių kontūrus, ir plačias kelnes. Dešinioji klešnė visuomet susegta segtuku, kad dviračio grandinė jos neišsuktų į krumpliaratį. Visi pagyvenę vyrai segėjo tais segtukais ir kai kada, pastatę dviračius, pamiršdavo atsegti klešnę ir taip vaikščiodavo, gerdavo alų ir kalbėdavosi. Jaunesnieji tiesiog užraitydavo klešnę aukštyn, o nulipę nuo dviračio, vėl atraitydavo. Angliškas segtukas buvo amžiaus ženklas.

Jis aiškiai viską prisiminė, šypsodamasis matė prieš save tuos vyrus ant dviračių, sėdinčius oriai, tarsi tai būtų giminės vyriausiojo krėslas, girdėjo tylų padangų šiugždėjimą vakaro prieblandoje.

Po saulėlydžio Lukas sustojo prie kavinės paplentėje. Kavinėje žmonių beveik nebuvo, tik pora tokių kaip jis. Jis suvalgė sumuštinį užgerdamas arbata ir užsirūkęs atsipalaidavo, kai pro duris įžengė gal dvidešimties metų vaikiną su prakaitavusiu veidu ir šlapiais, sutaršytais plaukais. Eidamas jis vilkosi lengvą striukę - kad išsyk neatvėstų. Matyt, buvo ilgai bėgęs. Jis avėjo teniso bateliais, todėl žengė grakščiai ir tyliai. Visi sėdėję žvilgtelėjo į jį kiek nustebę: kaipgi sutemus tuščiam kelyje atsirado žmogus, kuris, iš visko sprendžiant, nebuvo vietinis gyventojas ir neatvažiavo nei automobiliu, nei motociklu. Sis paprašė tik stiklo pieno.

Kai Lukas išėjo, lauke buvo jau visai tamsu. Jis sėdo į mašiną ir uždegė žibintus. Dabar pamatė, jog kyta rūkas. Jis išsuko į kelią ir pamažu nuvažiavo tolyn. Na taip, tarkim, keturiasdešimties kilometrų per valandą greičiu. Žmogus to-

kiu greičiu bėgti negali. Tačiau po keleto minučių Lukas išvydo greta mašinos bėgančio žmogaus siluetą. Tai buvo tas pats vaikinys, užėjęs į kavinę išgerti pieno. Lukas pravėrė duris ir paklausė, gal pavėžėti. Bet bėgikas tik papurtė galvą ir lengvai bėgo toliau.

Lukas atsargiai padidino greitį. Jam net mintis nekilo, kad vaikinys neatsilikis. Tačiau tamsus siluetas visą laiką bėgo lygiai su automobiliu, ir Lukas nustebo. Jis dar smarkiau spūstelėjo akceleratorių, bet vaikinys, dabar jau striuke apsirišęs juosmenį, vienais sportiniais marškinėliais lengvai slydo greta. Atrodė, jog jam nekainavo jokių pastangų bėgti aštuoniasdešimties kilometrų greičiu.

Sitai truko gal dešimt minučių, ir Lukas pamažu įprato just tylių palydovą. Jis įdėmiai žvelgė į kelią, kuri vos galima buvo įžiūrėti žibintų šviesoje. Keletą kartų jis pažvelgė į bėgiką, vieną akimirka jam net pasirodė, jog šis taip pat grįžtelėjo ir vos pastebimai nusišypsojo.

Dabar jau Lukas nebešvilpiniavo senų melodijų ir nebegalvojo apie vaikystę. Tik stengėsi neatitraukti dėmesio nuo kelio ir rūko, o po kurio laiko ėmė galvoti apie „etestiupą“*. Apie tai turėjo mąstyti vienas gydytojas „Babilono bokšte“.

O paskui kelias slystelėjo kairėn. Automobilis šoktelėjo, nugriuvo ant dešinio šono. Durelės atsidarė, ir mašina persivertė.

Lukas Galkis pasijuto gulįs žolėje. Jis nebandė stotis, tik pakėlė galvą ir pažvelgė į tirštos miglos nuklotą pievą, nušviestą

* „Etestiupo kompleksas.“ (Etestiupas - švediškai „uola“.) Kalbama, jog senovės Švedijoje senstantys žmonės, nenorėdami tapti našta savo artimiesiems, nušokdavę nuo uolos, šitaip išvaduodami save ir kitus nuo rūpesčių.

mėnesienos. Per pievą tolyn be jokio garso bėgo žmogus sportiniais marškinėliais. Ant jų bolavo užrašas. Koks? Lukas Galakis perskaitė:

- Rūke mano siela.

„Dabar jau sustok“, - tvirtina kažkas mano viduje. „Nesiskverbk gilyn.“ Tačiau keistas Odesos rūkas nepaleidžia. Mat kai aš kam nors pasakoju šią istoriją, visi šypsosi. Na ir prisigalvoji! Tačiau kas pasakys, kodėl žmonės, ryte suradę Luką, kalba, jog nuo pat katastrofos vietos ligi miško per visą pievą tęsiasi brydė, tarytum būtų nubėgęs žmogus.

Taip, verta bent kartą gyvenime išvysti sūrų Odesos rūką, rudenį atslenkantį nuo jūros.

KAOLINAS

Kristinai G. aš skiriu istoriją apie kitą Kristiną.

Tik vardai jų sutampa.

Amžiaus pradžioje gyvenusius žmones mes išivaizduojame naivius. Sitai mums įteigė senos kino kronikos, kuriose tie žmonės vaikščiodami daro staigius judesius, juokingai šokčioja ir krypuoja. Deja, klystame manydami juos tokius buvus iš tiesų. Tų žmonių mintys, jausmai ir pergyvenimai buvo ne menkesni už mūsų. Nevertėtų mums to pamiršti. Neturėtume taip pasitikėti nebyliuotu kinu.

Tiksli data, kada atsitiko tai, apie ką netrukus bus papasakota, šiandien nebežinoma. Regis, tai bus įvykę dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Regis.

Sodybai anuomet buvo ne mažiau kaip šimtas metų, jeigu spręstume iš medžių, kurių tenai augo tokia gausybė, jog visus trobesius kiaurus metus gaubė vienas didelis šešėlis nelyginant miško ūksmė. Tikrai seni buvo klevai, beržai, kaštonai ir kone metro storio maumedžiai, kurių mažyčiais kankorėžiukais buvo nubarstyta visa žemė ir stogai. Žmogus, pirmasis išikūręs toje vietoje, turėjo labai mylėti medžius, jeigu jų tiek daug prisodino, nusikalšdamas lietuviškam papročiu didžiausius plotus skirti daržams. Tačiau pats žmogus dar nesulaukė dienos, kada nubudęs ankstų rytą galėtų klausytis, kaip maumedžių kankorėžiukai, nusklendę iš aukštybės, barbena į stogą ir į langų stiklus. Daug kartų tikriausiai suspėjo nugyventi joms skirtą laiką, kol pagaliau gimė ir

išaugo moteris, kuriai teko laimė klausytis maumedžio sėklų kritimo. Kas ryta, ypač rudenėjant, kai nubudęs žmogus girdi dar ir daugybės varnų kranksėjimą ir kai rytai apsi-
niaukę, bet šilti.

Ruduo. Tarp ūksmingų medžių nedideliais debesėliais ima sklandyti treštančių lapų ir grybienos kvapas, panašus į aitrius bakalėjinių prekių krautuvės kvapus. Tarp aukštų ūksmingų medžių nedideliais debesėliais pakimba voratinkliai, subliūškę nuo rytmetinės rasos, tarytum maži sidabro diržabliai arba įvairiaspalvės šikšnosparnių išnaros. Tie voratinkliai, prikritę vystančių lapų ir maumedžių spyglių, iš tiesų ir yra išnaros. Tai negyvi voratinkliai, žuvelės, nes nė viename jų jau seniai nebėra jokio voro. Ruduo.

Kristina jau kelerius metus visai viena gyvena šimtametėje sodyboje. Jeigu kiekvieną žmogų reikėtų apibūdinti kuo trumpiau ir tiksliau, Kristinai užtektų vieno sakinio - „amžinai gedinti moteris“. Nereikėtų suprasti, kad jai skirta gėdėti visą amžinybę. Ne, gyventi jai duota tiek pat kiek ir visiems. Tačiau visais laikais buvo tokių moterų išblyškusių veidais, kupiniais nesuprastos ir nesuprantamos širdgėlos, nelyginant kokio nuovargio (nuvargusio žmogaus veidas gali būti prieš jus, tačiau tuo pat metu ir toli nuo jūsų) arba silpno švytėjimo, nutvieskiančio veidus žmonių, pasišventusių niekam nereikalingam tikslui (ir tai supranta ne tik kiti). Tos moterys visuomet tylios, net jų rūbai visad juodi nuo kojų iki galvos, ir amžini astrai jų rankose šlama taip nesuprantamai tyliai. Laikas tų moterų neliečia. Laikas ateina kažkur iš priekio, pasiima čia vienus, čia kitus ir nusineša. O moterys lieka gėdėti - rodos, tokia jau jų misija - tik

gedėti, gedėti, gedėti. Laikas yra kitiems. Jos tik stebi smarkią jo tėkmę vaikiškomis žuvis akimis. Gedulo ritualas, nepaprastai lėtas. Nepavaldus bendrajai gyvenimo logikai. Liūdnos gedinčios merginos, gedinčios moterys nejučiomis tampa sudžiūvusiomis gedinčiomis senutėmis. Bekraujė oda tampa vaškinė, akys dar labiau prigęsta, tik gedulo drabužiai ir astrai lieka tokie patys. Gedinti gentis. Bedžiausmė, beaistrė, tyli gentis.

Praradusi visus artimuosius, Kristina gyveno viena ne tik tiesiogine prasme. Visi pavidalai jos atmintyje ištirpo, tiek gyvųjų, tiek mirusiųjų veidai ir kūnai susiliejo tapdami neraiškiais siluetais, ir ji nebegalėjo nors savo viduje, kaip kiti, būti ne viena: šnekėtis su jais mintyse, juoktis drauge iš juokingų dalykų arba pasakoti ilgais monotoniškais monologais jiems savuosius išgyvenimus. Naktimis miegodavo nieko nesapnuodama. Net pati suvokė esanti tik augalas, tik vystanti gėlė. Tik vystanti.

Žinoma, jai to nereikėjo, tačiau jei vis dėlto būtų prirėkę kaip daugumai žmonių pasakyti, kad kas nors atsitiko po vienokio ar kitokio įvykio (pavyzdžiui, sakoma: „Tai atsitiko po didžios audros“), Kristina to nebūtų galėjusi padaryti. Aplink ją nesiautė jokios audros, visos jos dienos buvo vienodos. O jeigu ir būtų siautusios, vargu ar ji būtų pastebėjusi, juoba prisiminusi. Nebent tai būtų buvusi vienintelė audra jos gyvenime. Ji neturėjo jokių gairių, taip įprastų žmonėms, kurie orientuojasi laike, nes visuomet, norint pažymėti vieną įvykį, remiamasi kitu – ankstesniu ar vėlesniu. Bet tie įvykiai turi iširežti atmintyje. Būtinai. Tuo tarpu Kristinos visos dienos buvo vienodos.

Nubusdavo ji visuomet taip pat. Tik atmerkus akis, pačias pirmąsias sekundes, visi aplink esantys daiktai jai atrodydavo nepaprastai dideli, tiesiog milžiniški. Paskui jie nutoldavo, atgaudavo tikruosius savo dydžius. Visa tai vykdavo visiškoje tyloje. Tada gal pusvalandį Kristina gulėdavo plačiai atsimerkusi, o jos veide atsispindėdavo beviltiškos pastangos prisiminti, kas ji tokia ir kur yra. Kaskart nustebindavo varnų kranksėjimas, po to ritmingi trumpi „takšt, takšt, takšt“ (maumedžio sėklų byrėjimas). Pamažu pamažu ji susivokdavo esanti Kristina. Prisimindavo šimtametę sodybą, didžiuosius medžius, voratinklius ir savo gedulą - visą savo esmę. Tos minutės būdavo vienintelės per visą dieną, kai ji šypsodavosi. Kažkokia nuostabos kupina šypsena.

Tąkart nubudimo pastangas jai apsinkino tai, kad kambario prieblandoje, tarpduryje, ji pamatė žmogaus kūno apybraižas. Kitais rytais ten nieko nebūdavo. Šįryt tarpduryje stovėjo vyras keista vatusių genties kario poza, o už jo nugaros pro medžius matėsi tolumoje tekanti saulė, pats jos kraštelis. Kristina niekaip negalėjo susigaudyti, kodėl tas žmogus stovi ten, tarp durų. Jis neturėtų tenai stovėti. Ji šypsojosi, ir jos veidas tikriausiai atrodė nuostabiai, nes atėjūnas taip pat ėmė šypsotis. Galutinai atsitokėjusi, Kristina krūptelėjo, o jos šypsena išnyko ligi kito ryto, bet durys pamažu užsivėrė ir žmogus dingo.

Čionai verta trumpam užbėgti į priekį.

Tą valandą, kai siauras popiečio spindulys, prasiskverbęs pro medžių šakas, kamienus ir langą, atsimuša ant galinės kambario sienos, jis apšviečia fotografiją siauruose drožinėtuose rėmeliuose. Tai vestuvinė nuotrauka, bent kiek gelste-

Iėjusi. Vyro ir moters atvaizdas. Vyras juodu švarku, baltais marškiniais, su žaisminga peteliške pasmakrėje. Moteris - baltu nuotakos apdaru. Vyras stovi truputį šonu, kiek palenkęs galvą, ir su neapsakomu ilgesiu žiūri į moterį. Jis stiprus, tas vyras, ir sausas jo veidas atrodo labai ryžtingas, siauros raukšlėlės apie akis liudija jį mėgstant juoktis; net fotografuojantis vestuvių dieną jam nepavyko tvarkingai susišukuoti savo plaukų. Tai toks vyras, kuris aplanko moterį sapne, atsistoja prieš ją, ištisia ranką ir sako jai: „Na, eime!“, ir moteris, virpėdama kaip laikraštis senio rankose, ištisia savąją ir nubunda, o paskui visą dieną vaikšto apkvaitusi, tvirtindama, jog tai nuo saulės arba oras keisis, ir guldamasi vakare būna nešvelni savo vyrui, tokiam kasdieniškam ir nuvargusiam, ir tikisi vėl susapnuoti aną sapną, bet veltui. Štai toks tas vyras, fotografijoje žiūrintis į moterį nuotakos apdaru. Moters veidas ovalinis, kiek sutrikęs, vos besišypsančios lūpos, išblyškusi oda, turinti vienintelį trūkumą, kuris, deja, sudarko bet kokią gražumą. Jinai... rauplėta. Ir net nežinomas fotografas jokiomis pastangomis nepajėgė šito užtušuoti. Saulės spindulys moters nedailumą itin išryškina. Tai Kristinos ir Petro, jos vyro, atvaizdas. Kas sujungė tuodu žmones? Kodėl šitas vyras, toks kone tobulas, su šitokiu ilgesiu žiūri į savo nuotaką? Kodėl?..

Ant sienos yra ir kitų fotografijų. Pažvelgus į jas tuojau matyti, kad tas vyro ilgesys netrumpalaikis. Dvi iš jų labai svarbios. Vienoje - vyras ir moteris laiko naujagimį, suvyniotą į mežginius taip, kad šio visai nematyti. Vyras žiūri į abu, į moterį ir kūdikį, su laiminga šypsena. Palaima jo veide taip persveria visus kitus jausmus, jog šioje nuotraukoje

jis išrodo netgi kvailokas. Nes kai žmogus, susižavėjęs kuonors, užsimiršta, jis pasidaro panašus į miegantį: apatinė lūpa atvimpia, burna prasižioja ar vos vos prasišiepia, akys igeria išraišką, tarsi jų iš viso nebūtų. Sis susižavėjimas, kaip matyti iš kitos nuotraukos, neišnyksta ir praėjus dvidešimčiai metų. Dar labiau sulysęs ir jau pražilęs vyras, apsuptas įvairaus amžiaus vaikų, ilgesingai žiūri į negražią, pasenusią moterį - savo žmoną.

Ką gi, laikas sugrįžti į dabartį.

Visą dieną Kristina spėliojo, pasivaideno jai ar ne. Atėjūno siluetas giliai išibrėžė jos sąmonėje - ir ji jau buvo linkusi manyti, jog naktį apsilankė vagis. Tačiau, viską kruopščiai apžiūrėjusi, nieko nepasigedo, o kadangi vyro pavidalas rytmečio prieblandoje buvo nelabai aiškus, ji buvo bepriskirianti jį prie kitų beveidžių siluetų, saugomų atmintyje. Koks skirtumas ko gedėti? Bet jeigu tai buvo tik vaiduoklis, iškilęs iš jos pačios sąmonės gelmių, toji diena jai išiminė. Joje užgimė menkas iki šiol dar nepatirto jausmo šešėlis. Pati visko nesuprasdama, ji susitaikė su mintimi, jog gali juk atsitikti tikrovėje, ką ji tarėsi sapnavus. Tegul ne jai, tačiau, matyt, gali. Ir tai jau buvo nauja - it maža žydra gėlytė pilkame abejingumo dugne. Kristina nesvarstė, ar norėtų ji, kad viskas būtų is tiesų, ar nenorėtų. Sitai jai neatėjo į galvą. Ji tik pajuto savy kažką moteriška. Tačiau maumedžių ir kaštonų ūksmė nejučia privertė ją viską pamiršti.

Betgi Kristina klydo. Vyras, jos susapnuotas, gyveno iš tikrųjų. Jis buvo paprasčiausias bastūnas žaliomis akimis, klajokantis keliais ir laukais be jokio tikslo. Tą rytmetį jis užsuko į sodybą, apsuptą medžių, tikėdamasis, jog kokia nors

anksti pakirdusi šeimininkė pasiūlys jam puodelį pieno. Pasiūlymas ir nepamatęs nieko gyvo, pravėrė duris.

Dabar, brisdamas per šlapią rudenio pievą tolyn nuo sodybos, Petras prisiminė regėtą vaizdą ir negalėjo sutramdyti silpno virpulio kūne, tarytum tenai nematomi pirštai paeiliui čiupinėtų rožančiaus karoliukus. Pravėręs duris jis išvydo plačią lovą su baltais patalais, o tuose pataluose liekną moterį, kurios veidas tamsių plaukų fone švietė skaisčia, vaiskia šviesa, tirpstančia kambario prieblandoje. Moteris žiūrėjo tiesiai į jį ir šypsojosi vos vos pravėrusi lūpas. Nieko gražesnio ir šventesnio Petras kaip gyvas nebuvo matęs. Jis išsigando to grožio, skubriai uždarė duris ir nubėgo, slapčia laukdamas šūvio į nugarą, nes netikėjo, jog, be tos moters, ten daugiau nieko nėra. Tokios moterų niekad nebūna vienos. Taip jis galvojo.

Nežiūrėdamas, kur einas, pasiekė kitą vienkiemį. Tenai prisidėjo prie talkos bulvėms kasti. Naktį, kartu su kitais talkininkais, atėjusiais iš toliau, gulėdamas ant šieno paklausė, kas per viena jo matyta sodyba tarp medžių ir kas toji moteris, ten gyvenanti, ir kas jos vyras. Žmogus, gulėjęs arčiau, pakilo ant alkūnės ir įtariai pasiteiravo:

- Sakyk, brolyti, atvirai. Apvogti ketini?
- Ne? - Petras nustebo.

Tie vyrai negalėjo suprasti, kaip blogų ketinimų neturįs žmogus gali domėtis Kristina. Petras viską papasakojo, bet jie netikėjo juo. Tik paskui kažkuriam šovė mintis, jog viskuo kalta prietema, sukliudžiusi Petrui aiškiai matyti. Suprantama, jie Petrą išjuokė ir patarė nueiti ir pasižiūrėti dienos aky. Ką gi, ir šiaip Petras būtų ėjęs tenai bent iš atokiau

pažvelgti į moterį dar kartą. Jis būtų trynęsis aplink tą sodybą kaip išvytas iš namų šuo.

Kristina pamatė jį stovintį žolėje už kokių dvidešimties žingsnių. Ji irgi sustojo, žiūrėdama, kaip jis atsišliejo į medį. Ji matė, kaip vyras pasisuko ir užsidengė rankomis veidą. Supratusi, jog tuomet nesapnavo, ji pirmą kartą gyvenime pagalvojo apie savo išvaizdą, savo veidą. Tarsi prisiminė turinti jį tokį negražų. Tas vyras negali žiūrėti į ją. Ko jis čia atėjo? Ji apsigrėžė ir greitai nužingsniavo šalin.

Kai po kelių valandų jai prireikė praeiti pro tą vietą, vyras tebebuvo ten pat. Jis sėdėjo po medžiu ir žiūrėjo į ją nenuleisdamas akių. Paskui pakilo ir nedrąsiai priėjo arčiau. Kristina stabtelėjo. Ko jam čia prireikė?

- Gal jums reikia ką padėti? - paklausė jis. - Na, malkas supjauti ar ką?

- Kad ne, - atsakė Kristina. - Ne, nieko nereikia.

Tačiau vyro veidas ir akys tyliai maldavo.

- Gal pieno išgersit, - pasiūlė ji. - Užeikit vidun. Aš pagalvosiu.

Jis alkanas, manė sau Kristina. Jis alkanas, štai ko jis atėjo.

Valgydamas Petras nedrįso pakelti akių. Tai buvo ta pati stebuklinga moteris. Kokie čia gali būti juokai?

- Viešpatie, - pasakė Petras dusliai, - aš čia vis būsiu kur netoliese ir užsuksiu po kokios dienos. Gal atsiras kokio darbo?

Daugiau jis nebegalėjo nusėdėti. Atsargiai pastatė puodelį ant stalo ir išbėgo laukan. Kristina žiūrėjo, kaip jis tolsta ir dingsta už medžių. Ir gal pirmąsyk apsiverkė gailėdamasi savęs, o ne kitų. Ji girdėjo, kaip ašaros spragsi pagalvės

plunksnose, ir jautė, kaip jos kutinėję bangomis liejasi širdgėla, griaudama vieną po kitos daugybę mažų užtvankėlių. Joje budo moteris, kurios dar niekas nemylėjo. Tereikėjo tik kartą kitą į ją pažvelgti vienam vyriškiui.

Tačiau Kristina klydo. Ji buvo mylima. Kai kitą dieną Petras vėl atėjo, jis buvo pasiryžęs nors trumpam nugalėti kausiantį drovumą. Netikėjo, jog ši moteris galėtų jį pamilti, tačiau širdies kampelyje, prieš visam laikui palikdamas šį kraštą, jis norėjo išlikti tos moters atmintyje bent truputį kitoks negu visi.

Atsisėdęs ant slenksčio, žvilgsniu skvarbydamas Kristiną, jis ėmė pasakoti apie savo klajones. Sunku apsaityti, ką Kristina jautė tuo metu. Tiesiog niekuomet niekas su ja nebuvo šitaip kalbėjęs. Niekas nepasakojo nieko tik jai. Kiekgi čia reikia moteriai nubusti? Viskas viskas buvo jai nauja ir netikėta. Pamažu joje ėmė skleistis drovumas - lyg naktinė gražuolė.

Petras matė tas permainas, tačiau nesuvokė jų prasmės. Jis papasakojo, kaip kažkur Pavolgyje, Rusijoje, jis kadaise priklausė šokančiųjų broliukų sektai.

- Žinote, jie tiki, kad šokantis žmogus priartėja prie dievo, ir patys šoka. Tai jų malda. Štai šitaip.

Jis pakilo nuo slenksčio ir parodė jai, kaip reikia šokti. Kristina žiūrėjo į jį užsimiršusi, žiūrėjo, kaip jis šoka ir šoka, o jo veidas šviesėja. Ji suprato, kad jo siela pakyla nuo žemės ir veržiasi aukštyn, tačiau nesuvokė, jog ten, aukštai, Petruui yra ji pati. Prie jos veržiasi jo siela. Kaip užkerėta ji žiūrėjo į jį, į įtemptą jo veidą, šokančią figūrą. Vis tebešokdamas ir nebesižinodamas ką darąs, jis priartėjo prie jos ir uždėjo rankas ant pečių. Jautė keistą dalyką. Tarsi jį kas iš

visų jėgų temptų už petnešų. Žinia, jis neturėjo jokių petnešų, tačiau kažkas jį traukė atgal, o jis, nugalėdamas tą jėgą, nesuprantamu būdu vis judėjo pirmyn. Jis matė tik moters akis, įbestas į jį, pakėlė rankas ir vėl nuleido, jusdamas po delnais jos pečius.

Ūmai jis išnyko Kristinai iš akių. Išnyko viskas. Ji pasijuto grimztanti į baltą tirštą ūką. Ją traukė į save baltas liūnas. Baltas meilės dumblas. Dar nesuprato, bet jautė, jog, apdeges ugny, jis virs porcelianu. Baltasis molis kaolinas.

Tai kodėl gi? Kas atsitiko tam vyrui, kad jis liko sodyboje tarp maumedžių visam laikui? Kodėl net po dvidešimties metų jo akyse švytėjo tas begalinis ilgesys, tas traukimas? Dėl to iš tiesų kalta prieblanda. Tik joje jis galėjo pamatyti moterį tokią, kokią regėjo ištisą gyvenimą. Mat tas vyras visą laiką matydavo daiktus tokius, kokie jam pasirodydavo patį pirmą kartą.

F A C E C I J A

i. Metamorfozė

Aš turėjau seną 1964 metų laidos motociklą, kurio visai negailėjau, bet jis man patikimai tarnavo, nors paskutinės jo paslaugos dar nesiryžtu įvertinti. Tai buvo lengva vieno cilindro mašina. Dabartinė cilindro apimtis - 123 cm³. Suspau-dimo laipsnis - $8,0 \pm 0,2$. Nominalus galingumas - 5,5 AJ, esant 5000-5200 apsisukimų per minutę. Variklis aušina-mas oru. Karbiuratoriaus tipas - K-55-D. Oro filtras - tepa-linis. Pateikiu šiuos duomenis dėl visa ko -jeigu kas suabe-jotų pasakojamų faktų tikrumu.

Buvo puikus pavasario metas, kai ant miesto leidžiasi šilta prieblanda ir ant šaligatvių blanksta ką tik išsprogusių me-džių šešėliai. Aš važiauvau motociklu namo, tačiau sugalvo-jau stabtelėti prie pieno parduotuvės. Kaip tai buvo atsitik-tina ir kaip fatališka! Lygiai kaip žmogui, atsigręžusiam pa-sižiūrėti įvykusios avarijos ir staiga atsidūrusiam po ratais. Taigi nusipirkau butelį pieno, įsidėjau į vidinę švarko kišenę ir grįžau atgal prie motociklo. Įkišau raktelį, paspaudžiau kikstarterį ir tuojau pat pajutau silpną dvelktelėjimą, paglos-čiusį kaktą. Tarsi pūstelėjo drungnas vėjelis, ir aš ūmai din-gau. Taip bent turėjo atrodyti kokiam nors atsitiktiniam ste-bėtojui. Motociklas ėmė burgzti, o vairuotojas ištirpo ore.

Tačiau tai netiesa. Aš neišnykau, tik žaibiškai susitraukiau beveik iki dujų molekulės dydžio. Pirmą akimirką nesusivo-

kiau tapęs mažesnis už dulkę. Pamaniau, jog pasaulis staiga išaugo iki neišsivaizduojamo dydžio, kurio nebegalėjau ap-
rėpti menkomis savo smegenimis; kabojau didžiulių muilo
burbulų pripildytoje ertmėje, iš visų pusių jų suremtas. Ta-
čiau po kurio laiko susivokiau, jog tikriausiai sumažėjau aš
pats. Mat sviedinio dydžio muilo burbulai man buvo pana-
šūs į oro molekules ir gerai išžiūrėjęs pamačiau, jog taip ir
yra. Nepatyrčiau jokios nevilties nei baimės. Tik patikrinau,
ar kišenėje tebėra pieno butelis. Jis tebebuvo, ir man pa-
lengvėjo. Netgi pralinksmėjau: tiek neįprasta mano būklė.
Motociklo nebemačiau, kadangi deguonies rutuliai, apsupę
mane, viską užstojo. Būčiau galėjęs įkristi Svifto nykštukui į
akį, ir tas net nepastebėtų.

2. Įsiurbimas

Kabojau absoliučiai bejėgis ore, suspaustas tų matinių svie-
dinių ir negalėdamas pajudėti ar ką nors daryti. Kažkodėl
nesijaučiau gamtos viešpačiu ar bent jau būtybe, turinčia lais-
vą valią. Ypač kai iš kažkur atsklendė milžiniška uola ir vos
nesutraikė manęs. Matyt, tai buvo ore skraidanti smiltelė.
Vienintelis dalykas, kur manoji valios laisvė pasireiškė, bu-
vo tas, jog išikibau lekiančio kalno ir kiek patogiau įsitai-
siau. Iš nepaaiškinamų požymių supratau, jog uola ir supan-
tis mus oras juda tam tikra kryptimi.

Nežinau, kiek laiko šitai tęsėsi, tačiau man jau buvo nusi-
bodę, kai pajutau, jog pro supančius rutulius prasiskverbia
vis mažiau ir mažiau šviesos, o ausis vis labiau kurtina ūži-

mas ir kažokie reti, ritmingi sproginiai tolumoje. Iš pradžių visai negalėjau susigaudyti, paskui staiga atsistojo plaukai - mane siurbė į mano paties motociklo variklį. Sunku nusakyti užplūdusius jausmus, kadangi tikriausiai buvau pirmasis žmogus, turįs žūti motociklo viduj. Tai buvo ir panika, ir beviltiškas siaubas, ir kas tiktai norit. Linksmumas išnyko be pėdsakų. Jaučiau turįs ką nors daryti, kaip nors gelbėtis, tačiau, supraskite mane, ką galėjau nuveikti vis artėdamas ir artėdamas prie savo galo.

Iki šiol dar nesumuju, kodėl viskas darėsi taip lėtai. Juk variklis turėjo pakankamai greit dirbti, ir oras, pakliuvęs į filtrą, būtų sunaudotas per kokią sekundę. Betgi laikas, matyt, tekėjo man lėčiau. Tikriaus, mano mąstymas ir fiziologiniai procesai vyko daug greičiau, nei tai būtų buvę esant normaliam kūno dydžiui. Todėl laikas ištyšo.

Smegenys karštligiškai ieškojo išeities. Vyliausi tiktai, jog ištrigsiu filtro alyvoje ir šitaip pratęsiu gyvenimą, kol pavyks ką sugalvoti. Tačiau tai buvo bergždžia viltis. Balti skaidrūs rutuliai sumišo su kažkokiais daug didesniais ir lipniais. Tai buvo tepalas, prie kurio turėjo prilipti dulkelytės, sklidančios ore. Mane tuoj atplėšė nuo uolos, ir tokioje tamsoje net nepastebėjau, kur ji pasiliko. Išskėtęs rankas stengiausi sugriebti kurią nors filtro pertvarėlių, tačiau pašėlęs chaosas atplėsdavo mane ir nešė tolyn. Tikriausiai buvau panašus į žmogų, besistengiantį išikasti futbolo kamuolį. Negana to, nuo manęs dar buvo nuplėšti drabužiai, kurie irgi dingo tamsoje ir kauksme drauge su pieno buteliu. Nuogas ir laužomas, aš visiškai praradau bet

kokį protą, tiesiog sužvėrėjau ir **ėmiau šaukti: „Gelbėkit!“**.
Bet kas gi galėjo čia mane išgirsti?

Dingojosi, jog tučtuojau neteksiu sąmonės, šitaip iš visų pusių stumdomas ir daužomas, ir todėl pasidarė kažkaip ramiau galvoje. Sąmonės nepraradau.

Ūmai man palengvėjo. Naujas srautas pagavo ir ėmė nešti, nebetriuškindamas kaulų. Supratau patekęs į karbiuratorių. Sitai privertė mane vėl pašiurpti iš siaubo. Išvengęs mirties alyvoje, turėjau sudegti. Prisiminiau, jog karbiuratoriuje vienas varžtelis buvo ne visai sandarus ir pro jį tekėjo benzinas. Stengiausi paskubomis susiorientuoti ir kaip nors patekti į tą vietą. Tačiau tebebuvo visiškai tamsu, o srautas nešė vis pirmyn. Tapo aišku, jog tokios mintys tėra amžinas šiaudas, visais laikais pakišamas skęstančiajam. Tad nustojau galvoti apie išsigelbėjimą ir pasistengiau nukreipti mintis kitur. Beje, kad ir kaip stengiausi, prieš akis man nebėgo buvusio gyvenimo vaizdai, kaip tai, sako, atsitinka žmonėms prieš mirtį. Tai mane šiek tiek guodė.

Ėmiau samprotauti apie begalinę visatą, žmogaus menkumą ir didybę joje. Prisiminiau Paskalį ir tą pieno butelį, kuris buvo laimingesnis už mane ir tikriausiai įstrigo oro filtre. Pienas virusams. Be to, apgailėjau neturįs vaikų ir žmonos, kurie visą gyvenimą spėliotų, kame prapuolė jų tėvas ir vyras. Prisiminiau Dantę, jo pragarą ir nutariau, jog jeigu Dantė būtų turėjęs motociklą, jam būtų užtekę keturių taktų visiems baisumams atvaizduoti. Dar kažkas dingtelėjo į galvą (keista ar ne, kai atsiduri tokioje situacijoje?), ir tąsyk viskas aplink mane ištuštėjo. Atsidūriau cilindro degimo kameroj.

3. Suspaudimas

Ruoškis, pamaniau sau. Vis dėlto ne visuomet gera yra žinoti. Šiuo atveju labiau norėjau visai nežinoti vidaus degimo variklio principo ir mirti netikėtai. Vargu ar dar nors vienas žmogus pasaulyje taip gerai žinojo, kas jį tuojau pat ištiks, kaip aš anuo momentu. Dabar prasidės, tariau. Ir prasidėjo.

Suspaudimo laipsnis $8,0 \pm 0,2$, šmėkstelėjo galvoje. Dieve duok - 0,2, ir pajutau, kaip į akiduobes spaudžia akių obuolius. Surikau iš skausmo, bet tai buvo tik pradžia. Sekančią minutę sprogo vienos ausies būgnelis. Kitas per kažkokį stebuklą išliko. Iš paskutiniųjų sugniaužiau kumščius, iširežiau stengdamasis atsispirti kylančiam slėgiui, tačiau veltui. Neišlaikė pilvo raumenys. Pilvas išgaubė ir prisispaudė prie stuburo. Baisi jėga it geležimi suveržė raumenis aplink kaulus, ir šie ėmė braškėti. Tuoj, tuoj sustos širdis ir tuomet - viskas. Tačiau sąmonė kažkur gilumoje teberuseno. Laukiau kibirkšties, turėjusios uždegti visą tą pragarą, bet jos nebuvo.

4. Darbas

Baisus sprogimas ir akinanti liepsna. Dabar tai jau tikrai viskas įvyko netikėtai. Nors kibirkšties nebuvo, chaosas sprogo. Detonuoja, šmėkstelėjo mintis, ir netekau sąmonės.

Gal ir gerai, kad nemačiau to ugnies srauto, kuris, manding, buvo tolygus viso pasaulio gaisrui. Lyg sapne pajutau kūlversčiais krentas žemyn, į prarają, ir atgavau sąmonę.

5. Išmetimas

Suspėjau paskutinės liepsnos gaisre pamatyti kažką lekiant pro šalį, priešinga man kryptimi. Paskui karšta srovė vėl pazardino mane į tamsą ir nunešė tolyn.

Kojos buvo sulaužytos, vienos pusės šonkauliai taip pat. Kažkas tamsoje daužėsi į mano kūną sukeldamas košmariškus skausmus. Aš lėkiau ir vaitojau. Tikrai neturėjau lemčiai dėkoti už tai, kad likau gyvas, ar stebėtis žmogaus patvarumu bei ištverme. Baisūs skausmai kone atėmė man protą. Viršugalvio ir kitų vietų oda klaikiai peršėjo. Matyt, apdegiau.

Dabar lėkiau vėl lėčiau. Pakliuvau į vėsesnį sukurį ir jau įstengiau suregzti rišlesnę mintį.

Pirmiausia nustačiau, jog esu duslintuve. Jau žinojau, kad liksiu gyvas, tačiau nė kiek nesidžiaugiau. Paskui ėmiau spėlioti, ką gi mačiau išlėkdamas iš cilindro. Staiga supratau: ten buvo dar vienas žmogus. Matyt, koks smalsuolis, priėjęs pasižiūrėti veikiančio motociklo. Dabar nesijutau toks vienišas tame be galo dideliame pasaulyje.

Staiga vėl atsidūriau šviesoje, tarp skaidrių, baltų sviedinių. Vėl buvau erdvėje, kurią palikau dar taip neseniai ir į kurią nebesitikėjau grįšias. Labai norėjau teturėti savo pieno butelį. Bet neblogai buvo ir šiaip.

Tą pačią akimirką iš viršaus sveikąja ausimi išgirdau trenksmą, nors silpnesnį nei ankstesni, ir vėl pasinėriau į tamsą.

Jau atsidūręs kažkieno nosyje ir pašėlusiai lėkdamas nežinon naujoms kančioms, suspėjau išgirsti:

- Viešpatie, kaip teršia orą! Viešpatie.

Tikrai. Viešpatie!!!

PILKIEJI AKMENYS, BALTOSIOS ŠAKNYS

Mirties nugalėjimas

I

Proseneliui mirus, iš juodų žemės gelmių iškilo Dodas ir prarijo dorovinę kaimo širdį; prasidėjo nuopuolis, panašus į Romos imperijos žlugimą arba viduje sukirmijusio vaisiaus spartų puvimą ant medžio šakos. Proseneliui esant gyvam, buvo kitaip. Bet kas galėjo prieiti prie didžiausio nenaudėlio, ramiai pažvelgti jam į akis ir tarti: jis tavim nepatenkintas. Tai buvo magiški žodžiai, jiems neįmanoma būdavo atsispirti. Nevidonas, ką tik perskrodęs pilvą priešų gyvuliui ar mirštamai sužalojęs patį priešą, pasrūdavo atgailos ašaromis. Dabar tatau buvo tolimesnis praeitis.

Prosenelio atminimas žmonėms kurį laiką buvo gyvesnis už tikrąją, bet per dvidešimt metų gimė ir užaugo nauja karta, kuri nenorėjo niekuo tikėti. Tie jaunieji ėmė skelbti prosenelį esant mitinę būtybę, niekad neturėjusią jokio realaus prototipo (tradicija rašyti knygose „prosenelis“ mažąja raide pradėta kaip tik jaunujų). Teisybė, per tą laiką žmonių pasakojimuose jis ėgavo kiek kitokią pavidalą, nei turėjo iš tiesų. Dabar jis jau buvo ūgio sulig medžiais, stiprumo kaip keturi jaučiai, su ragais ir viena didele mėlyna akimi krūtinėje. Bet šitoks perdėjimas turėjo aiškų tikslą - dar labiau pabrėžti prosenelio didybę, ir todėl kvaila būtų šitiek paisyti išorinių smulkesnių, kad net imtum išvis abejoti to žmogaus buvimu.

Dodas, kuris visais laikais kaimo sielą norėjo matyti tokią pat tamsią kaip ir savo paties, pajuto, kad išmušė jo valanda. Jaunimas tapo jo įrankiu, juoba kad senesnieji žmonės, dar pažinoję prosenelį, pamažėle traukėsi iš šio pasaulio ir jau visai nebebuvo, kas teisingai pataria ar pabara. Jaunimas ėmė garbinti aklą jėgą, kūno geidulius ir juoduosius gėrimus, o prosenelio atminimas buvo atvirai niekinamas. Didieji daiktai, tie milžiniški stalai, kėdės ir lovos, iš visų namų buvo išmesti laukan ir pasmerkti supūti. Per dvidešimt trisdešimt metų kaimo dorovė visai nusmuko, o šį smukimą lydėjo smukimas kitoks: anksčiau išsistatęs ant saulės apšviestų kalvų, kaimas dabar nugrimzdo žemyn, tarsi žemės pluta po juo būtų įlinkusi, ir atsidūrė dideliame slėnyje, šešėlingoje dauboje. Niekas nenorėjo prisiminti jo ankstesniojo spindesio ir didybės, į kurią jį buvo iškėlęs prosenelis. Žmonės murkdėsi purve kartu su kiaulėmis ir buvo patenkinti. Girtuokliavimas ir muštinės taip paplito, kad jeigu kurią nors dieną nebūdavo pralieta kraujo, purvini apskarę vyrai ir moterys guldavo į savo bjaurios meilės migius keikdamiesi, girdi, pasaulyje visai nebesą jokios tvarkos. Niekas neverpė ir neaudė, nearė ir nešėjo. Ligos kaip troškūs debesys užeidavo ir praeidavo, nusinešdamos kaskart daugiau gyvybių. Saulė rytais patekėdavo pilka, žemė pradėjo džiūti ir skeldėti, nes nebegavo sėklos, iš kurios būtų galėjusi subrandinti vaisių. Juodi varnai, panašūs į skarotas susiraukšlėjusias senes, veik be perstogės sūkuriavo viršum kaimo. Gyvuliai liovėsi veistis, paukščiams užkrito balsai, o į tuos, kurie dar retkarčiais sučiulbėdavo, pasipildavo spiečiai akmenų. Vieninteliai garsai, kuriuos galėjai išgirsti, buvo keiksmi ir šunų urzimas. Metai iš metų vis mažiau

žmonių beliko kaime, senbuvių - tik kelios sunykusios šeimos. Didžiumą tos dvokiančios bendruomenės sudarė atėjūnai, daugiausia besislapstantys nusikaltėliai ir raupsuotieji. Dodas triumfavo, jo šypsena gaubė kaimą kaip purvinas suplėšytas nuometas. Jeigu kas būtų įsigeidęs pakelti galvą ir apsidairyti, būtų nusprendęs, kad tai jau galas. Bendruomenė, netekusi praeities ir ateities. Pasmerkta.

Bet Dodo triumfas buvo pernelyg ankstyvas. Žydėjusios bendruomenės griuvėsiuose dar buvo likęs vienas dalykas, kuris nebylom teigė, kad visa tai tėra sunkus išmėginimas. Atgimimo ženklas buvo akivaizdus, tik žmonės tūnojo tamsoje ir jo nematė. Tas ženklas - didieji prosenelio daiktai.

Nors išmesti laukan, merkiami lietaus, gairinami vėjo, jie netrūnijo ir neiro, bet buvo kaip nauji, padirbti tą dieną. Jie mėtėsi po visus kiemus, ir tik alkani vaikai ir sulysusios vištos ropinėjo jais. Kai kas mėgino juos sukapti, bet joks kirvis nevaliojo įkirsti jų medienos. Ji buvo tarsi akmuo: kirvis žvangėdamas atšokdavo nepalikęs nė menkiausio įbrėžimo. Kai kas bandė laužuose sudeginti tuos baldus, bet nė ugnis jų neėmė. Laužų žagarams sudegus paaiškėdavo, kad baldai guli pelenuose sveikut sveikutėliai, net neaprūkę. Protingi žmonės būtų susimąstę, jog tai turi ką nors reikšti. Bet kartu su dorove Dodas buvo prarijęs ir kaimo protą. Niekam šitai nerūpėjo.

Vis dėlto anksčiau ar vėliau turėjo kažkas atsitikti, prosenelio kaimas negalėjo išnykti be pėdsako, nes tuomet išnyktų ir pasaulio teisingumo idėja: juk tai, ką padarė prosenelis, buvo labai teisinga.

Ir atsitiko.

II

Kiekviena tauta turi savo pranašus, ir Biblijos teiginiui, esą žmogus negalys būti pranašu savo krašte, prieštarauja tikrovė. Netgi dar daugiau: kiekvienas yra šiek tiek pranašas, tik ne visi įmano suprasti tai kada reikia ir kur reikia. Ir nėra netikrų pranašų. Visi jie tikri. Kiekvieno žmogaus valia pasirinkti tokį, koks tuo metu jam reikalingiausias, nes niekas geriau nežino žmogaus poreikių kaip jis pats. Kitas Biblijos teiginys - kas ne su mumis, tas prieš mus - yra teisingas tik tiek, kad negalima pasirinkti dviejų pranašų išsyk.

Naujasis pranašas buvo Nikodemas Žvejas, kilęs iš Dodo apaštalu, supuvęs viduje kaip ir kiti, betgi likimas jam pirmam lėmė atgimti. Kaimas turėjo rinktis: Nikodemas ar Dodas. Dažnai vien polinkis rinktis tai, kas nauja, vietoj seno ir įprasto gali būti ganėtinai pagrindas reikšmingoms permainoms. Nikodemas, tikriau - tai, ką jis ūmai paskelbė, buvo nauja.

Taigi Dodas ar Nikodemas?

Nikodemas.

III

Nikodemas Žvejas buvo trisdešimties metų, bet atrodė kaip šešiasdešimtmetis senis. Visi trisdešimtmečiai taip atrodė. Degtinę jis pradėjo gerti nuo penkiolikos metų ir gėrė kasdien. Turėjo suplėšytą tinklą, kuriuo pagaudavo truputį žuvis, o ją išmainydavo į degtinę. Nuo to geltono skysčio jam išslinko plaukai, veidas suruko, o trupantys rudi dantys klibėjo, todėl Nikodemas beveik negalėjo valgyti. Nuo neregėtų ligų jam nukrito rankų ir kojų nagai, oda apsitraukė žals-

vais pelėšiais, sprandas apsilėlė balkšvom kerpėm, panašiom į tas, o gal ir tom pačiom, kuriomis kartais apželia akmenys. Jo kraujas nuo degtinės pasidarė skystas ir skaidrus, ir kai vieną kartą Nikodemas buvo sužeistas peiliu, iš žaizdos pasruvo šiltas drumstas skystis, visai kaip vanduo, kurs lieka inde kažkam su muilu nusiprausus. Nikodemo sąnariai atrodė lyg sumazgytos virvės. Ausylumo jam neprireikdavo, tad ilgainiui jis beveik liovėsi girdėti pasaulio garsus. Klausydavosi tik savų, keistų ir nesuprantamų. Nikodemas buvo įsitikinęs, kad jo galvoje gyvena dešimt pražuvusių tautų, kurių kalbos jis vis tiek neišmoks, nors ir kaip stengtųsi.

Nikodemas Žvejas vienas pirmųjų paniekino prosenelį; gyvenimas, amžinas ir nesutaikomas Dodo priešas, panorė, kad Nikodemas pirmutinis gražintų proseneliui ir jo kaimui šlovę, pirmutinis nusigręžtų nuo Dodo. Svarbiausia, kad Nikodemas nebuvo pernelyg išdidus. Tokio žmogaus ir reikėjo.

Gyvenimas turėjo priversti Nikodemą reikiamu laiku atsisturti reikiamoje vietoje, ir tai buvo nelengvas uždavinys, nes Žvejas girdėjo tik dešimties tautų giesmes ir aimanas savo viduje. Joks įsakymas, perduotas žodžiu, nebūtų kliudęs jo smegenų, išdžiūvusių kaip smėlis. Bet gyvenimas tuo ir ypatingas, kad neilgai teieško būdų.

Ir pasirinko badą.

IV

Tai atsitiko Didįjį Penktadienį, dieną, kai visas pasaulis, šlovinantis nukryžiuotąjį, be jokių išlygų atsiduoda Didžiojo Bado idėjai. Žmonės, kurių paskirtis žemėje yra nuo gim-

mo iki mirties bada negyti, grumtis su juo kiek išgali, tą dieną ima liaupsinti savo amžinąjį priešą, išaukština jį atsisakydami to, kas šiaipjau jiems yra ir liks svarbiausia. Tą dieną žmonės nusigręžia nuo žemės, girių ir vandenu, dosniai siūlančių jiems savo dovanas, ir paklusniai nulenkia galvas prieš tą, kuris tolydžio grėsmingai glūdi jų kūnuose.

Jeigu tai turėjo atsitikti Didįjį Penktadienį, gyvenimui, siekiančiam savo tikslų, būtinai reikėjo žmogaus, kuris nieko nežinotų apie tą keistą šventę, kuriam ši šventė nebūtų kliūtis, kuris eitų ieškoti maisto tą pačią akimirką, kai pasijus alkanas, visai nepaisydamas, kad išaušo Didysis Penktadienis. Nikodemas buvo kaip tik toks žmogus.

V

Tą dieną Nikodemas ūmai pažino alkį visoje jo baisybėje. Ko jis nesuvalgė per penkiolika metų, nes skrandis, prisisotinęs degtinės, tiesiog nereikalavo maisto, - viso to buvo pareikalauta išsyk. Penkiolikmetis alkis, stipresnis už visus kitus alkis, prilygstantis gal tik alkiui gyvatės, kuri metų metus miega savo urve maitinama drėgmės, prasiskverbiančios per žvynuotą odą, - šitoks alkis sugniaužė liesą Nikodemą kūną. Tai buvo daugiau negu alkis, tai buvo nelaimė. Stichinė nelaimė.

Ir kaip dažnai alkis, paprasčiausias kūno poreikis gauti energijos, netikėtai įkvepia mums keisčiausių minčių ir puikiausių idėjų, taip ir Nikodemas buvo priverstas laikinai išsivaduoti iš visiško minčių ir jautimų stingulio ir pažvelgti į pasaulį naujomis akimis. Jausdamas degančią tuštumą vidu-

riuose, jis pirmiausia pažvelgė į dangų. Tačiau tenai akys negavo į ką atsiremti, ir tada Nikodemas pažvelgė į žemę. Bet ir ši buvo tuščia ir nyki kaip padangė, ir Nikodemas pažvelgė į vandenį. Vandenys buvo šiurpūs ir pilki. Šitaip apžvelgęs tris sferas ir neaptikęs jose nieko, kas galėtų paaiškinti jam šį nelauktai užklupusį badą, Nikodemas buvo benumojęs į viską ranka. Bet alkis pradėjo trupinti jo kaulus, ir jis prisiminė ketvirtąją sferą, j kurią dar nebuvo nukreipęs gęstančio akių žvilgsnio. Jis pažvelgė savo vidun. Rado tenai, ko ieškojo. Dešimties dingusių tautų murmėjimas susiliejo į vieną garsą, tokį lyg lietaus šniokštimas, lyg upės srovenimas. Žodis būtų buvęs bejėgis, bet gyvas vaizdas priverstė Nikodemą pajudėti. Jis žengė upės link.

VI

Kai vėliau kaime atgijo krikščionių kultas, su kuriuo nei prosenelis, nei Dodas neturėjo jokių saitų ir dėl to niekada čia nebuvo tikrai atsidavusių sielų, patronu ir kulto šerdimi nejučiomis tapo švenčiausia mergelė Marija, nukryžiuotojo motina. Ir štai kas įdomu: statulos ir paveikslai, ją vaizduojantys. Visuose atvaizduose yra kas nors, kas liudija mergele susijus su vandeniu. Vienur ji laiko rankoje pintinėle su žuvimis, o jai kaktą dabina vandens lelijos žiedas. Kitur ji su žalių karklų vainiku ant galvos, nors žinovai teigia, esą Judėjoje karklai neaugę, o jei ir augę, tai nieko negirdėta apie paprotį jais puošti galvas. Viename paveiksle šventoji pavažduota ypatingai. Ji dėvi melsvą rūbą ir atrodo tarsi tirptų ore. Jos pavidalas įrėmintas žaliais medžiais ir krūmais.

Žiūrint į mergelę iš toliau, ji išnyksta, ir žmogui ima rodytis, lyg jis regėtų upę su tirštai žaliuojančiais krantais.

Moteris - upė. Šitaip nežinomam praeities tapytojui pavyko įamžinti sakralinį Nikodemo ėjimą prie jos. Upė buvo moteris, kurios virpančios strėnos traukė Nikodema, o Nikodemas - upę, nes kiekvienas jo žingsnis į ją buvo žingsnis nuo Dodo. O kiekvienas žingsnis nuo Dodo buvo žingsnis į prosenelį, vadinasi, ir į gyvenimą. Tą akimirka, kai Nikodemas pirštų galais palytės dūsaujančios upės paviršių, gims...

VII

Visų pranašų atėjimą skelbia liūtų riaumojimas, ženklai danguje ir žemėje.

Dodas pašėlo. Pirmiausia jis paleido rūką vildamasis, kad Nikodemas jame pasiklys ir nueis kiton pusėn. Bet Nikodemo žingsnis buvo tvirtas. Visas jo gyvenimas iš tiesų tebuvo klaidžiojimas po rūką be galo, be krašto, tad ir šiame Dodo rūke jis jautėsi laisvai, jo elgesyje buvo žymu įgudimas. Partirtis, įgyta nelaimingiausiomis gyvenimo dienomis, gali būti puikus ramstis laimės kelyje. Kita vertus, gundantis upės alsavimas nebūtų leidęs Nikodemui pasiklysti. Nikodemas girdėjo jį širdimi. Dodas pasijuto tarsi apspjaudytas.

Tada Dodas pradėjo riaumoti. O tai buvo jau aiškus ženklas, kad pranašas netoli.

Niekas pasaulyje negalėtų drąsiai teigti, kad įsivaizduoja Dodo riaumojimą. Tatai reikia išgirsti. Jei kelyje sutiktas žilas žmogus senio veidu ima tvirtinti iš tiesų teturįs daugiau-

sia dvidešimt metų, **jau galima tikėti, kad jis iš tolo girdėjo** riaumojant Doda.

Dodo riaumojimas yra žemas, kimus, bet nuo jo oras virpa kaip žvakės liepsna vėjui pūstelėjus, nuo jo virpa namų sienos, virpa medžiai ir žemė po kojomis. Vien nuo šito virpėjimo žmogus gali išprotėti. Betgi dar garsas... Garsas, glitus kaip šliužo oda, stingdantis kraują gyslose. Tai mirties daina, pūvančiojo pabučiavimas, dėlių vėrinys ant kaklo. Žmonės, jį išgirde, užsikiša ausis, vyniojasi galvas audeklu, bet neišmanoma pasislėpti nuo Dodo balso, ir tada žmonės bėga ir aimanuodami šoka į šulinius. Negalintiems to padaryti atrodo, kad žemė ima liulėti po jais it pelkė, o burnos priplūsta juodo dumblo, ir kai jie numiršta ir jiems nuvynioja audeklą nuo galvos ir prausia veidus prieš palydint į kapus, tai jų burnose tikrai randa juodo skysto dumblo. Naujagimiams nuo Dodo riaumojimo išauga iltys kaip šernams, o akys pasrūva krauju. Vaikai per minutę pasensta dvidešimčia metų.

Štai kas yra Dodo riaumojimas. Bet kas čia apie jį pasakys, tēra eilutė iš dainos, kurią balandis burkuoja savo mylimajai, tik švelnus išimylėjusiojo kuždesys prieš tai, kas yra Dodo riaumojimas tikrenybėje.

Tačiau Nikodemas buvo tiesos įrankis. Kovoje išaiškėja, ko vertas yra žirgas. Nikodemui buvo lemta tapti pranašu, ir jis juo tapo. Nikodemas buvo kurčias kaip kelmas, tad Dodo maurojimas jam susiliejo su visais kitais galvos ūžesiais. Dodo balso sukeltą pasaulio virpėjimą jis palaikė kūno virpesiu nuo ryto drėgmės, alkio, penkiolikos metų girtuoklystės ir nesuvokiamo traukimo prie upės-moters.

VIII

Kas gyvas susirinko aikštėje, kaimo centre priešais apirusią bažnyčią, ir pasiliko tenai. Nė vienas nežinojo, ko laukia. Taigi niekas nesuprato, kokia jėga privertė juos susirinkti į vieną vietą.

Tačiau buvo atėjęs pjūties metas, ir todėl kaimo gyventojai susirinko krūvon. Jie nieko niekuomet nebuvo girdėję apie Ekleziastą, bet tam, kad sėtum ir pjautum, nereikia žinoti Ekleziasto. Juos atvarė čia tos pačios įgimtos jėgos, kurios verčia laukinius žvėris neramiai uosti vėją laukiant permainų. Gyvieji stovėjo vidurdienio prieblandoje, atbukusiais pojūčiais gaudydami geidulingą orą, dvelkiantį nuo upės-moters.

Kažkas tylėdamas ištiesė ranką, ir visi, be balso sužiuurę ton pusėn, pamatė, kad plyšiai, žiojintys žemės plutoje, pamažu užsitraukia, nyksta.

Tai buvo pabaiga seno ir pradžia naujo. Betgi prosenelio niekas vis dar neprisiminė, ir kažkas sumurmėjo: „Garbė Dodui!“ Tą pačią akimirką plyšiai vėl prasivėrė.

IX

O Nikodemas pasiekė upę. Valandėlę stabtelėjo ant kranto nežinodamas, ko čia iš tiesų buvo atėjęs. Tada palypėjo žemiau, žengė ant drėgno, moliuskais kvepiančio žvirgždo ir įmerkė delnus į vėsų srūvantį vandenį. Ištraukęs rankas pamatė, kad jo riešučios pilnos saldžiųjų vandens riešutų. Suvalgė juos, ir alkis liovėsi kamavęs kūną.

Antrą kartą Nikodemas Žvejas įmerkė rankas iki alkūnių. Nustebo *ausimis* išgirdęs dėkingą upės aimaną ir pajutęs ran-

koše didelę žuvis. Šią dovaną jis pasidėjo vakarienei. Tai buvo labai nauja, nes vakarienė yra ateitis, o apie ateitį Nikodemus niekad ligi tol negalvojo.

Betrūko praeities, kuri, susijungusi su dabartim ir ateitim, sudarytų vientisą, nepertraukiamą laiko tėkmę.

Pažvelgęs upėn, Nikodemus išvydo daiktą, kuris tyliai susposi ant bangų, genamas prie kranto. Paėmęs jį, Nikodemus išvydo, kad tai apvali balto medžio dėžutė, sandariai uždaryta dangteliu. Jos šone buvo kažkokie ženklai.

Vienoje rankoje laikydamas dėžutę, kitoje - žuvis, kurios uodega vilkosi žeme, Nikodemus Žvejas patraukė atgal. Žemė priešais jį buvo plyna, bet, jam perėjus, iš jos prasikalė vešli žolė, krūmai sumargavo žiedais, o padangėje ėmė skrajoti galybė spalvotų paukščių - raudonų, ryškiai geltonų, baltų, mėlynų, oranžinių, tik juodo nebuvo nė vieno. Nikodemus nematė viso to, nes nė karto neatsigrėžė. Tačiau žmonės, susirinkę aikštėje, pamatė ir išsigando. Jie puolė ant kelių prieš ateinantį Nikodemą. Šis sumišo nesuprasdamas, kas atsitiko, bet pasiėlgė teisingai.

- Kelkitės, - pasakė jis, ir žmonės atsistojo.

Dabar jie nebepažino vienas kito. Raupsuotieji buvo išgiję, seniai atjaunėję, moterys pagražėjusios.

Tokia buvo pjūties pradžia.

X

Bet kartu tai buvo ir naujosios sėjos pradžia, nes kiekvienoje pjūtyje - sėja, o kiekvienoje sėjoje - pjūtis.

Tie žmonės buvo kaip naujagimiai, nuo anų besiskiriantys

tik tuo, kad turėjo valią. Jie galėjo rinktis. Kiekvieno rankose buvo neregimas siūlų kamuolys, iš kurio jis turėjo nuausti save patį, tokį, kokio geidė, ir pasaulio vaizdą, tokį, kokį troško matyti. Jiems reikėjo naujai pavadinti kaimą ir upę. Jiems nebuvo žinoma, kokia prasmė žuvies, kurią Nikodemas laikė kairėje rankoje, ir ką reiškia baltas medinis daiktas, kurį Nikodemas laikė dešinėje rankoje. Jie buvo tarsi nubudę po ilgos nakties ir dabar nieko dar negalėjo susigaudyti. Apsidairę aplink jie pamatė didžiuosius prosenelio baldus, išmėtytus žolėje, bet neprisiminė, kieno jie ir iš kur. Jų valia buvo rinktis gėrį ar blogį tolesniam gyvenimui. Galimas daiktas, daug kas iš nežinojimo būtų pasirinkę blogį, nes buvo kaip kūdikiai.

Betgi prosenelis tuo pasirūpino ir jų nepaliko tą valandą.

XI

Atsitokėję žmonės apsupo Nikodema, kuris, apstulbęs ne mažiau už kitus, žiūrėjo, kas čia darosi.

- Ką tu laikai kairėje rankoje, Nikodemai? - paklausė Serapinas.

- Žuvį, - atsakė Nikodemas. - Čia mano vakarienė. Bet aš mielai ją pasidalysiu su jumis.

Žmonės sujudo:

- Matėt? Nikodemo kairėje žuvis, ir jis nori pasidalyti ja su mumis.

- Ak, Nikodemas, - sukuždėjo kelios jaunos merginos, kurių amžius buvo tinkamas tekėti.

- Ką tu laikai savo dešinėje, Nikodemai? - paklausė Sera-

pinas; jis nesibaimino klausti. Bailieji liko praeityje, priklausančioje Dodui. Čia buvo tik patys drąsiausi ir stipriausi, įstengę išgyventi tamsųjį laiką.

- Nežinau, - atsakė Nikodemai. - Bet aš mielai pasidalyčiau tuo su jumis.

Merginų veidai pražydo rožėmis.

- Parodyk, Nikodemai, - Serapinas ištiesė ranką, ir Nikodemai padavė jam dėžutę.

- Kažin ar galima ją atidaryti? - suabejojo Serapinas.

Niekas jam neatsakė, tad jis paklausė:

- Iš kur visa tai, Nikodemai?

- Iš upės.

Ir Nikodemai, truputį painiodamasis, apsakė, kaip viskas buvo atsitikę. Apie vandens riešutus, žuvį, balto medžio dėžutę, savo badą ir upę-moterį.

- Rasi viskas tik į gerą, - pasakė Serapinas; kažkada jis buvo vaistytojas. - Mes tiesiog įžeistume upę, jei nepažiūrėtume, kas yra to daikto viduje.

Tada jis atvėrė „tą daiktą“, ir visi sužiuro jo vidun.

- Panašu į akmenų miltus, - tarė Skaisgiris.

- Akmenų miltai būtų sunkūs, o šie milteliai lengvi, - atsakė jam Serapinas. - Ir kuriam galui malti akmenį.

Jis paseilino pirštą, padažė į pilkas dulkes dėžutėje ir lyžtelėjo.

- Sūru.

Nebuvo vieningos nuomonės, koks čia daiktas.

- Ten kažkas parašyta, - nedrąsiai priminė Nikodemai.

Dėžutę pasuko į šviesą, ir Serapinas garsiai perskaitė: VIR.

- Tai lotyniškas užrašas, - pasakė jis, ir kiti juo patikėjo,

nes neturėjo **dingsties netikėti**. - Tas žodis reiškia **vyrišku-
mą**, vyrišką jėgą.

Jaunos merginos įdėmiai nužvelgė viena kitą nuo galvos iki kojų.

- Čia vaistai, nėra abejonės, - tarė Serapinas. - Stebuklin-
gi vaistai, kuriuos padovanojo mums upė. Kiekvienas, jų pa-
ragavęs, net mirštantis, turi vėl atgauti jėgas.

Keleto senių rankos kilstelėjo, bet vėl tuoj nusviro it vys-
tantys augalai.

- Man regis, visi mes turime saugoti tuos vaistus kaip savo
akį. Jų gaus tik tas, jam labiausiai jų reikės. Ar sutinkate?

Niekas neprieštaravo. Tai buvo svarbi valanda, nusvėrusi
kaimo likimą.

- Pagalvokite, - tarė Serapinas, - ar kuris nejaučiate, kad
negalėsite gyventi negavę šių vaistų.

Tyla. Tik vienas jaunas vyras parodė žaizdą rankoje.

- Tokią žaizdą galima užgydyti ir paprastais vaistais, - pa-
aiškino Serapinas. - Aš apsiimu tai padaryti. Man atrodo,
kad turime padėti šią dėžutę pačioje garbingiausioje kaimo
vietoje, ten, kur nuolatos galėtume ją matyti. Ir tik prispirti
būtiniausio reikalo atidarysime ją ir paimsime truputį ste-
buklingų vaistų. Tai mūsų ginklas prieš visą pasaulį. Mums
nusilenks karaliai, bet turime prisiekti, kad nė jiems dėžutė
nebus atidaryta, jeigu kam nors pasirodys, kad tai dar nėra
verkiant reikalinga.

- Prisiekiam.

Ir tuomet kažkam kilo tokia mintis:

- Serapinai! O jeigu tai tik dalis užrašo? Ar negalėjo **kitų**
raidžių nuplauti vanduo?

Serapinas paniuro, Nikodemo akyse pasirodė ašaros, visi kiti stovėjo sumišę.

- Tikrai, Serapinai, - pridūrė Džemedžionas Dailidė. - Galėjo taip atsitikti. Kaip tuomet mūsų priesaika?

Kuri laiką tvyrojo baugi tylą. Paskui Serapinas prabilo:

- Mano galva, tėra tas vienas žodis VIR. Betgi jei tai būtų tik žodžio dalis, mes neturėtume nuogastaut. Priešingai, reiktų tik džiaugtis. Vaistai dar stebuklingesni, nei mums kad atrodė. Pavyzdžiui, VIRENS reiškia žydintis, jaunas, VIRGINALE yra nekaltybė, VIRGINITA taip pat. VIRESCO - vystytis, stiprėti ir augti. Bet ir tai dar ne viskas. VIRTUS reiškia dorovinė tobulybė.

- Tik tau žinoma ta kalba, Serapinai. Mes privalome tavim tikėti. Ir jeigu tavo žodžiai teisingi, tai yra iš tiesų daugiau, negu leidžia mūsų lūkesčiai.

Netrukus visi išsiskirstė po namus, o kai ir vėl susirinko, pastatė raštų bokštą, kurio smailėje įtaisė vietą stebuklingai vaistų dėžutei. Visas bokštas buvo regimas per kelis varstus aplink, išpuoštas raižiniais ir išdažytas. Vaistų nebuvo galima pasiekti nemačiom, bet kiekvieną naktį prie jų budėdavo po vieną kaimo žmogų.

Ir šlovė grįžo.

XII

Bokštas iškėlė jų reikšmę jų pačių akyse. Pasijutę svarbūs, jie su dėkingumu pagalvojo apie protėvius, iš kurių buvo kilę. Didieji prosenelio baldai, kurie visą laiką buvo tokie nauji, švarūs ir kvepiantys šviežia mediena, sukeliavo atgal į na-

mus. Droviai slėpdami jaudulį, žmonės vėl sėdosi į tuos krėslus galvodami, kad yra neverti juose sėdėti, ir gulėsi į lovas galvodami, kad yra neverti ten gulėti. Garsas apie nuostabiuosius vaistus pasklido po pasaulį, ir retkarčiais kaime ėmė rodytis paliegusių vyrų ir moterų, kuriuos čion ginė viltis gauti tų vaistų ir pagyti. Betgi paaiškėjo, kad visas ligas, kamavusias šiuos žmones, galima buvo išgydyti paprastesniais būdais, kuriuos kaimo gyventojai dar prisiminė iš senųjų laikų. Pagijusieji išeidavo dėkingi, ir garsas apie Kaimą, Kuriam Išgyjama, pasklido dar plačiau. Veikiai visi kaimo gyventojai įniko į gydymą. Nepjovė, nešėjo, vien gydė. Kas tik užklysdavo čionai, išeidavo sveikesnis ir jaunesnis. Kad svetimšaliams būtų lengviau rasti kelią, gyventojai pavadino kaimą Seredžiumi, o upę-moterį - Dubysa. Ligoniai, atkeliavę iš kitur, žinojo vaistažolių ir užkalbėjimų, kurie jiems nebuvo padėję. Seredžiaus žmonės įsimindavo juos, ir šie vaistai gelbėdavo kitiems. Stengėsi išgydyti visus, kad tik nereiktų atidaryti stebuklingosios dėžutės bokšto viršūnėje. Dėžutė buvo saugoma būtiniausiam reikalui.

Pakilimas, nuolatinis tobulėjimas buvo justi kasdien visame kame. Pavyzdžiui, seniau šuniui įkandus būdavo gydoma puikiu užkalbėjimu:

Nueisiu ant mėlynųjų marių. Mėlynose marėse guli baltas akmuo. Paimsiu auksines žirkles, iškarpinėsiu ten skausmą. Kaip mėlynose marėse vanduo nestovi, taip jonui sopulys neskaua. Pilkieji akmenys, baltosios šaknys, pilkieji akmenys, baltosios šaknys, pilkieji akmenys, baltosios šaknys.

O dabar atsirado naujų: užtekdavo peiliu parašyti ant duonos plutelės

+ SATOR +
AREPO
TENET
OPERA
+ ROTAS+

paskui duoti ją suvalgyti, ir įkaštasis bemat išgydavo.

Kai kada senieji būdavo ne visai patenkinti tokiomis naujovėmis, bet nekildavo daugiau nesutarimų tarp kartų.

Keitėsi šokiai ir dainos. Anksčiau per jaunimo pasilinksminimus tegirdėdavai grojant ir šokant „Negreitą katę“ ir „Sėdi jaščeras“, o dabar, iš svetur atkeliavus visokioms grojimo mašinoms, skambėjo tik „Kurapkytė rugiuos“ ir „Atvažiuoja žolynai“.

Kur jaunuomenė, ten meilė. Tad prie kitų kaimo ypatybių prisidėjo dar ir tai, kad čia buvo rasta žolynų ir užkalbėjimų, galinčių sujungti įsimylėjusius stipriais neregimais saitais arba išgydyti nuo meilės, jei kam ji virstų nepakeliamu našta.

XIII

Laikas sruveno, kaimo šlovė vis plito, o jo dorovė vėl tapo pavyzdžiu kitiems. Bet kartu artinosi metas išeiti tiems, kurie buvo nebejauni jau tada, kai Nikodemas kaimą išgelbėjo, o Serapinas ateities ūkuose sugebėjo išvelgti jo šlovės kelią.

Nikodemui ir Serapinui ši valanda prisiartino pirmiesiems. Nežinia kodėl –juk buvo senesnių už juos žmonių. Rasi dėl to, kad jau buvo atlikę savo Priederbę.

Juodu silpo diena dienon vis labiau, ir liūdesys pilka marška

apgaubė namų stogus ir žmonių širdis. Neįmanoma buvo patikėti, kad Nikodemas su Serapinu išeis.

Vaistai nuo bokšto viršūnės?

Ne. Abu jų atsisakė.

- Gali atsitikti, kad bus kada nors svarbesnė dingstis jiems panaudoti.

Tai Nikodemo žodžiai.

- Mums atrodo, kad būtiniausia yra judu išgelbėti, - tvirtino kaimo žmonės.

- Bet mums atrodo, kad ne. Nepamirškite priesaikos. Jeigu nors kam... - tokie buvo Serapino žodžiai.

Netrukus po to jie išėjo.

Visiems liko aišku, kad daugiau niekada nebebus progos atidaryti stebuklingosios dėžutės. Ji visam laikui liks bokšto smailėje. Nes nebebuvo pasaulyje ligų, kurių Seredžiaus gyventojai nemokėtų pagydyti. Tik mirtis buvo ne jų valdžioje. Nuostabieji vaistai iš upės galėjo ją įveikti, bet Nikodemas su Serapinu šito nepanoro. Nuo šiol vaistai liks tik simbolis. Verksmas ir dantų griežimas sklido kaime gedint žmonių, iškėlusią tą bendruomenę į neregėtas aukštybes. Neregėtas nuo prosenelio laikų.

Jų laidotuvių dieną bokštas buvo iškaišytas gėlėmis. Galybės žmonių suplūdo iš visur. Ir niekas neįstengė sulaukyti ašarų, negriežti dantimis iš skausmo, kai regėjo, su kokia meile palydi kaimo gyventojai du iš savo tarpo. Visas slėnis buvo viena aimana, dangus ir žemė vaitojo, upė-moteris išsiliejo iš krantų.

Betgi viskas pračina.

XIV

Minioje, susirinkusioje aplink bokštą palydėti Nikodemo su Serapinu, stovėjo vyras susimąščiusiu veidu. Jo rūbas buvo su gedulo ženklais, bet jau senais ir apsitrynusiais. Neatitraukdamas akių jis stebėjo dėžutę bokšto viršūnėje.

- Gerbiamasis, - paklausė žmogų, stovintį greta, - koks ten daiktas?

- Baltas medinis indas su vaistais, galinčiais įveikti mirtį. Jį mums dovanojo upė prieš daugel metų.

- Jeigu mano akys dar nors kiek regi, tai indo šone yra kažkoks užrašas.

- Taip. Ten parašyta VIR. Vyrškumas.

- Šit kaip, - sumurmėjo ateivis. - Dėkui jums.

Jis prasibrovė pro minią, pasuko keliu ir nužingsniavo juo į kalną sparčiai ir neatsigręždamas. Tik įkopus į viršūnę pažvelgė į kaimą, upę, žmonių minią ir bokštą.

- Vyrškumas, - tarė pats sau. - Kai prieš daugel metų paleidau aš pasroviui urną su mylimosios palaikais, užrašiau VIRGINAE FAVILLA. Sudegintos mergelės pelenai. Štai kur tu atsidūrei, mylimoji, mano sužadėtine, seserie mano. Vyrškumas. Ar gali būti tau geresnis paminklas? Žmonės plūs tenai, kur bokšte ilsiesi tu, ir atgaus sveikata. Upeiviai žiūrės į tavo kapą ir su pagarba nukels kepures, brangusis mano vaikelis. Vaistai nuo mirties. Vyrškumas. Ką gi. Toks yra iš tiesų vyrškumas pasaulio, kuris pats sau yra vaistai nuo mirties. Ir tu jame. Ir aš, jeigu leisi.

Sudie.

K E N T A U R O H E R B O G I M I N Ė

Yra kažkas mummyse, kas verčia mus trauktis ir gūžtis tarsi vagį nakties tamsoje ar žmogų, kuris, apsvaigęs nuo vyno, skaudžiai ižeidė savo valdovą, o kitą rytą su nerimu laukia, kuo viskas pasibaigs, koks bus tolesnis jo likimas. Kas ten glūdi mūsų kūno ar mūsų sielos gelmėj? Iš kur tatau? Ne tik man būdingas šitoks jautimas. Aš prisimenu, kaip Kukovaitis, mano tėvas, ūmai pašokdavo iš savo, regis, tokio ramaus pokaičio snaudulio ir imdavo dairytis aplinkui tarsi ieškodamas akimis tykančio priešo. Aš nežinojau, kodėl jis taip daro. Manydavau, kad iš tiesų nerimauja dėl savo gyvybės. Bet tik sulaukęs brandaus amžiaus patyriau, kad priešas, verčias staiga nubusti ir apsidairyti, tūno mummyse pačiuose. Nėgana to, aš jau kelis syk mačiau, kaip septyniolikmetis mano sūnus Šventaragis, žaisdamas, šaudydamas iš lanko ar ką mažtydamas, ūmai krūpteli, jo akių vyzdžiai susiaurėja, o raumenys įsitempia tarsi lūšies prieš šuolį. Visi mes, ir mano tėvas, ir aš, ir Šventaragis, sveiki ir tvirti vyrai, kuriems derėtų griebti gyvenimą už ragų ir versti jį ant šono, paklupdyti priešais save, padaryti iš jo parankų įnagį savo tikslams pasiekti. Bet mes turime tam tikro vangumo, tam tikros veiksmų ir minčių abejonės, kuri daro mus panašius į plaštaką su išskėstais pirštais, pro kuriuos gyvenimas byra kaip saulės išdžiovintas smėlis. Užuoat patys valdę gyvenimą, mes duo-

damės jo valdomi. Mes visą laiką kažko laukiame, tačiau iš to, kaip elgiamės laukdami, atrodo, kad tas „kažkas“ turi būti nelaimė.

Man atrodo, kad mūsų giminėje kažkas suklydo, ir tos klaidos pasekmės persekioja mus. Man atrodo, kad aš netgi žinau, kokia buvo ta klaida. Žodžiu, man atrodo, kad mūsų negalios priežasčių reikia ieškoti praityje.

Varsas man papasakojo.

Varsas pusiau gulomis sėdi ant lokių kailių tarp galybės žmonių ir gyvulių figūrėlių, išdrožtų iš skirpsto ir kadagio medienos, išteptų riebalais, sumaišytais su suodžiais. Daug kas, regėjęs tas figūrėles, mano, kad tai mažyčiai stabai, kuriuos jis garbina ir tyliai meldžiasi jiems vienatvėje, bet Varsas man aiškino, jog čia atvaizdai tų žmonių ir gyvulių, kuriems jis buvo atėmęs gyvybę per visą nepaprastai ilgą savo gyvenimą. Vis dėlto aš manau, kad Varsas pasakė tik pusę tiesos: jo gyvenimas, šitaip išikūnijęs daugelyje atvaizdų, ilgainiui virto jam šventu daiktu. Aš manau, kad Varsas sudievino savo gyvenimą tiek, kad tasai, tikrasis jo gyvenimas, atrodo jam lyg ir ne jo, bet visų. Klausydamasis vėjuotomis naktimis mišku, žemės, oro ir namų garsų, Varsas įsivaizduoja, esą jis taip ilgai gyvas tik todėl, kad jam atiteko gyvenimai tų, kuriems jis atnešė mirtį.

Galimas daiktas, jog aš klystu ir medinės figūrėlės tėra paprasčiausiai drožinėti medžio gabaliukai, kuriuos Varsas laiko kambario papuošimui nelyginant buvęs medžiotojas, gražinaš būstą nušautų briedžių ir taurų ragais.

- Klausyk, Varsai, - sakau aš jam. - Kodėl tu papuošei savo butą tais, kuriuos sunaikinai, o ne tais, kuriuos sukūrei?

Jis vos vos praveria baltas lūpas šypsenei, suplonėjusių nuo senatvės pirštų galiukai suvirpa.

- Sužinasi, jeigu sulauksi mano amžiaus, Uteni.

Varšo balsas švelnus ir malonus, ir, jam nutilus, kambario oras kuri laiką dar vibruoja. Varsas vengia atsakyti. Tačiau man nelabai svarbus jo atsakymas. Svarbiausia, kad Varsas išmano gyvenimą. Apie tai aš ir noriu jį paklausti.

Varsas yra mano netarnaujantis tarnas. Ne, aš negerai pasakiau. Jis nedirba jokių darbų ir nepaduoda man vandens taurės atsigerti, netvarko mano daiktų, nekloja lovos ir neatveda į ją kunigaikštienės Visgalės. Tiems darbams jis yra per senas. Bet jis tarnauja mums kitaip. Varsas yra vienintelis mūsų ramstis sunkiam pažinimo kely. Varsas ištisia mums ranką, kai mes susipainiojam savo mintyse, kai nebeišmanome, ką daryti, kai nebežinome, kaip nubausti prasikaltusį, galop kai norime sužinoti, kas mes tokie.

Varsas moka rašyti laiškus. Jis buvo mano tėvo Kukovaičio tarnas, dar berniukas jis tarnavo mano seneliui Zivinbudui. Jis turėjo žinoti atsakymą į daugelį klausimų, kurie man neduoda ramybės. Mokantis rašyti laiškus žino tokių paslapčių, kurias žmonės nusineša į kapą, niekam jų neatskleidę. Nuo manęs Varsas neturėtų nieko slėpti.

Jis ima bryzelį džiovintos briedienos ir pradeda čiulpti, sykiu trindamas blyškiomis, minkštomis savo dantenomis. Krūvelė džiovintos mėsos guli priešais jį ant stalo. Čiulpiant mėsa, Varšo akys patamsėja iš malonumo, tačiau jo žvilgsnis vis taip pat atidžiai įbestas į mane. Varšo žvilgsnis tarytum priekaištauja man, kad aš nesu toks senas.

Duryš atlaspos, lauke saulė ir vėjas. Šiaurys verčia šokti ir

krūpčioti medžius, krūmus, žolę ir retus baltus debesis danguje. Skaisti saulės šviesa abejinga žemei. Salta. Aš geriau apsigaubiu apsiaustu galvodamas, kaip paaiškinti Varšui, ko iš jo norėčiau. Čia, prieblandoje, Varšo kūnas atrodo lengvas ir perregimas. Kiekvieną akimirką Varsas gali ištirpti nelyginant ledas.

- Varsai, - sakau, - aš noriu, kad tu man kai ką paaiškintum.

Jis nieko nesako, tik stebi šėlstantį vėją lauke ir pažeme šaudančias kregždes. Galėčiau prisiekti, kad žino, apie ką ketinu jį klausti.

- Kas yra, Varsai, kad mes, gyvendami beveik pačiame šalies viduryje, nuolatos jaučiamės taip, tarsi čia būtų žemės pakraštys? Sakytum, kažkas saugo mus nuo viso pasaulio lyg daržininkas savo daržoves.

Varsas tyli ir purto galvą.

- Ne, Varsai, - sakau, - tu žinai. Aš tau išakau. Atsakyk, ko mes laukiam.

- Tu gali man įsakinėti ar ne, kaip nori. Mano amžiuoj jau nebesvarbu.

- Atsakyk man, Varsai, - mano balsas nejučiom praranda aštrumą.

- Žmonės džiaugiasi, kai gali gyventi ramiai ir be rūpesčių. Sunku išivaizduoti gyvenimą, ramesnį už tavo ir tavo sūnaus, ir tavo artimųjų. Tu laimingas. Visas žmonių pasaulis kunkuliuoja kaip riebios mėsos katilas, jis kupinas pavojų, nes žmonės yra plėšrūs. Tau pavojai nebaisūs, nes niekas nesikėsina į tavo valdas ir tavo gyvybę.

- Varsai, ką tik daryčiau, aš vis jaučiu žvilgsnį, įbestą mano nugaron. Aš atsigrėžiu staiga, kuo netikėčiausiai, bet ne-

pamatau nieko, kas mane būtų sekęs. O vis dėlto kažkas seka. Taip sekė mano tėvą, taip stebi ir Šventaragį. Mes visi laukiame antpuolio. Kas čia yra, Varsai? Tu juk žinai.

Varsas nuryja suminkštėjusią nuo seilių mėsa: kashnis pamažu slenka jo stemple žemyn. Kambaryje tvyro rūgštokas senatvės kvapas. Jo nenustelbia nė įvairiausios žolės, kurių gausiai prikaišiota tarp sienojų.

- Žinau, - tyliai sako Varsas. - Žinau.

Kregždė įlekia į kambarį, apsuka ratą virš mūsų galvų, čirkšteli ir vėl išlekia laukan. Čia daug tų paukščių, bet dabar aš išsijautrinęs ir kregždės įlėkimas vidun man atrodo ženklas, kuriuo norima užčiaupti Varšui burną, neleisti jam nieko pasakyti. Pusiaus atodūsis, pusiau aimana išsiveržia iš manęs. Mano pojūčiai įtempti iki ribos. Tačiau Varsas nemato viso to. Dabar jis, išmeigęs akis į vieną tašką, ieško žodžių, kuriais galėtų prakalbėti.

Taigi, sakau, Varsas man papasakojo.

- Viskuo kaltas Kentauras, - pasakė jis, - ir Jučas, Jeremferdeno tarnas. Tai buvo seniai.

Varšo balsas čia stiprėjo, čia silpo, tarsi jis giedotų ilgą, lėtą giesmę.

- Bet dar seniau pasirodė Mandazigo sūnus Atila, dėl žiauraus būdo pramintas Dievo Rykšte. Jis nužudė tris savo brolius - Ačiara, Rochą ir Bledoną - ir tolimų žemių karalaite su vienuolika tūkstančių niekuo nenusikaltusių mergelių. Jam patiko srūvantis tirštas kraujas. Jis mėgavosi raudona spalva, ir jo šnervės virpėjo it vilko uosdamos salsvą karšto kraujo kvapą. Išžudęs brolius, Atila vienas ėmė viešpatauti Vengrijos žemėje. Su penkiais šimtais savo genties vyrų, irgi trokš-

tančių kraujo, jis patraukė į Italiją, ir visa, kas gyva, bėgo nuo jo ir slėpėsi žemės plyšiuose. Markas Antonijus Palemonas, Ponto karaliaus sūnus, išsigando garso, sklindančio apie Atilą, sėdo į laivus su keturiomis patricijų giminėmis, ir po ilgų klaidžiojimų jūromis bei vandenynais jie atplaukė į Nemuno upę, ir plaukė ja aukštyn dairydamiesi vietas, kur galėtų sustoti ir apsigyventi be baimės, nes jiems vis vaide nosi, kad Atila lipa ant kulnų. Plaukdami Nemunu aukštyn pasiekė Dubysą, įplaukė į tą upę, pamatė abipus aukštus kalnus, o už tų kalnų - plačias lygumas ir vešlius ažuolynus, pilnus žvėrių - taurų, stumbrų, briedžių, elnių, stirnų, lūšių, kiaunių, lapių, voverių, šermuonėlių ir visokių kitokių, upėse - aibę nepaprastų žuvų, ne tik tų, kurios veisiasi čia pat, bet ir atplaukiančių iš jūros, nes netoli Nemuno žiotys.

Prie šitų upių - prie Dubysos, prie Nemuno ir prie Jūros - apsigyveno ir ėmė daugintis. Tą žemę praminė Žemaitija.

Keturios patricijų giminės, sykiu čia atvykusios, buvo tokios: Kentaurų herbo, Stulpų herbo, Meškos herbo ir Rožės herbo. O jų galvos buvo Dausprungas, Prosperas Cezarinas, Julijonas ir Hektoras. Palemonui gimė trys sūnūs, iš kurių tik vienas, Kūnas, turėjo palikuonių: Kernių ir Gimbutų. O šie irgi turėjo po sūnų. Kerniui gimė Zivinbudas, o Gimbutui - Mantvila. Ir kai Zivinbudui buvo tiek metų, kiek dabar tavo sūnui Šventaragiui, kunigaikštis Kernius pasiėmė mane iš Bisėnų, vienuolikos metų, kad tarnaučiau jam ir jo sūnui Zivinbudui.

- Ne, Varsai, - pasakiau aš. - Mano senelio tėvas buvo ne Kernius. Tu juk pats sakei, kad Kentaurai paėjo iš Dausprungo. Tu suklydai, Varsai. Tas buvo taip seniai.

- Klausyk manęs ramiai, kunigaikšti. Aš neklystu. Tavo senelis iš tiesų buvo Mantvilos Gimbutaičio brolis. Ir tu lig šiol būtum Palemono kunigaikštis, jeigu ne Jučas, teneatgimsta jis naujam gyvenimui.

Varsas nutilo telkdamas savo mintis apie svarbiausius dalykus, o aš tebesėdėjau nejudėdamas ir jutau, kad mano veidas kaista.

- Jučą pirmasis pamatė Sudvajus, kunigaikščio Kerniaus žirgininkas, kai šis išbrido iš upės ją perplaukęs ir išdžiaustė savo drabužius ant įkaitusio pakrantės smėlio. Jučas buvo augalotas vyras. Trisdešimt penkerių metų, stiprus kaip žvėris ir nenusakomos spalvos akimis, kurios kiaurai vėrė viską, į ką tik pažvelgdavo. Jeigu iš keturių ašochių tik viename būdavo pieno, Jučas imdavo kaip tik jį nė neatidengęs pasižiūrėti, kas jame yra. Jučas turėjo vieną nuostabią ypatybę: ant viso didelio jo kūno nebuvo nė vieno plaukelio. Nei ant galvos, nei ant smakro, nei pažastyse, nei papildvėje kaip kitų žmonių. Jis neturėjo net antakių, o jo vokai buvo be blakstienų. Saulėje یدهgęs Jučo kiaušas buvo lygus lygutėlis it strazdo kiaušinis. Tantai atrodė labai neįprastai, ir visi būtų tuo stebėjęsi, bet Jučo laikysena buvo tokia, jog rodėsi - ne mes juo, o jis mumis labiau turėtų stebėtis. Nepasakyčiau, kad Jučas būtų buvęs išdidus. Juk jis galėjo prisistatyti kaip laisvas žmogus, ir niekas dėl to nesuabejotų. O vis dėlto pasisakė esąs tarnas.

„Aš esu Jučas, Jeremferdeno tarnas, - tokie buvo jo pirmi žodžiai, pasakyti kunigaikščiui. - Jeremferdenas sveikina jus.“

Kunigaikštis ir jo artimieji nežinojo, ką atsakyti. Niekas lig tol nebuvo girdėjęs apie Jeremferdeną.

„Ko tu nori iš mūsų, Jučai? Kas yra Jeremferdenas?“

„Jeremferdenas, mano viešpats, neliepė pasakoti apie jį. Jis liepė perduoti jums žinią, kuri jus nuliūdins. Bet Jeremferdenas negeidžia jums pikto. Įsakyk savo broliui atvykti, kunigaikšti, ir tada aš perduosiu jums, kas man buvo liepta. O dabar tegul parodo man, kur galėčiau pailsėti. Keturiasdešimt tris dienas ir naktis aš žygiavau be miego. Jaučiuosi pavargęs.”

Jučo kalba buvo paprasta, be pagražinimų, bet įtaigi. Vos prigludęs prie gulto, Jučas užmigo ir atsibudo tik tada, kai kunigaikštis Gimbutas atjojo iš Kauno ir jo žirgo kanopos sukaukšėjo kieme. Jučas išmiegojo keturias paras, nenubudęs nė pavalgyti, net nesujudėjęs. Aš kelis sykius nešiau jam maisto ir vis rasdavau jį tokį pat. Nuostabu buvo ir tai, kad Jučas miegojo atmerktomis akimis. Kai aš vaikščiojau po kambarį, Jučo akių vyzdžiai sekė mano judesius. Bet pats jis tikrai miegojo: kvėpavimas buvo lygus, kūnas atsipalaidavęs, liežuvio galiukas iškištas, o nuo lūpų kampučio nutekėjusi ir sudžiūvusi seilė.

Atėjęs į svečių menę, Jučas nusilenkė abiem kunigaikščiams ir atsisėdo prieš juos. Mes visi laukėme, ką jis pasakys.

„Jeremferdenas sveikina Palemono giminę, - prabilo Jučas, - ir perduoda jums per mane, jo tarną Jučą, kad Palemono giminei lemta išnykti dvyliktoje kartoje.”

Aš mačiau, kaip kunigaikščio Gimbuto veidas liko pilkas, o ranka sugniaužė peilio rankeną, bet Jučas net nesuvirpėjo.

„Palemono giminės vyrai išžudys vieni kitus arba patys išmirs. Jeremferdenas, kuriam nėra šioje žemėje jokių paslapčių, matė, kaip paskutinysis iš Palemonu miršta su vyno tau-re rankoje. Tą mano viešpats ir liepė jums pasakyti.”

Jučas nutilo, o visi, kas ten buvo, žiūrėjo vienas į kitą nieko nesuprasdami, išsigandę arba supykę. Pirmasis atsigavo iš nuostabos kunigaikštis Gimbutas:

„Jis apgavikas. Supančiokit jį“.

Bet kunigaikštis Kernius sustabdė tarnus.

„Kokia giminė iškils po mūsų?“ - paklausė jis.

„Kentauras“, - nedvejodamas atsakė Jučas.

„O paskui?“

„Aš nežinau, - tarė Jučas. - Bet Jeremferdenas tikriausiai žino.“

„Kur tas Jeremferdenas? - sumaurėjo kunigaikštis Gimbutas. - Parodyk man jo valdas. Aš nužudysiu jį.“

„Jeremferdeno negalima nužudyti, - ramiai pasakė Jučas; atrodė, kad jokių aistrų jis nepažįsta, taip gerai tvardėsi. - Jūs neturėtumėt rūpintis juo. Metas pagalvoti apie savo giminę.“

„Jeigu teisybė tai, ką tu kalbi, čia sunku ką besugalvoti“, - pasakė Kernius.

„Galima, - atsiliepė Jučas. - Viena jūsų giminės šaka turi tapti Kentauru.“

Jo žodžiai turėjo tik vieną prasmę. Ukmergės žemėje gyveno vienintelis Dausprungo palikuonis. Jis bus pasmerktas tą pat akimirka, kai kuris iš dviejų čia sėdinčių kunigaikščių sutiks pasiimti Kentauro herbą sau.

Kuri laiką menėje viešpatavo tyla. Paskui vėl pirmasis ją sutrikdė Gimbutas:

„Aš netikiu tuo, ką sako šitas bebarzdis apgavikas“.

Jis pašoko ir sutrypė kojom iš pykčio.

„Mūsų giminė amžina. Niekas negali tuo suabejoti nebūgštaudamas dėl savo gyvybės. Aš nudobsiu Kentaurą, ir jis ne-

begrės Palemonams **nei** dabar, nei kada ateity. Tatai sakau
aš, Gimbutas."

„Po Palemonu bus Kentauras", - pakartojo Jučas, Jeremferdeno tarnas.

Kunigaikštis Kernius nenuleido nuo Jučo akių. Kunigaikštis Gimbutas sudrebėjo išgirdęs brolio balsą:

„Aš sutinku. Taip. Aš tikiu tavim, svetimšali. Mano sūnus Zivinbudas taps Kentauru".

Kunigaikštis Gimbutas, sugniaužęs kumščius, su saviškiais išėjo iš menės. Netrukus išgirdome juos išjojant.

„Nuo šiol jūs turėsite laukti, - pasakė Jučas. - Jūs nieko daugiau neveiksite, tik lauksite žiūrėdami, kaip vienas po kito miršta jūsų giminaičiai. Jūsų gyvenimas bus ilgas ir lėtas, o jūsų artimieji gyvens trumpai, karštai ir nerimastingai. Kiekvienas jų žingsnis priartins juos prie nebūties, o kiekvienas jūsų žingsnis reikš trumpesnę atstumą iki didybės, kuri jums skirta."

„Aš sutinku", - dusliai pakartojo Kernius.

„Bet čia dar ne viskas, - Jučas pakilo ir priėjęs pasilenkė Kerniui prie ausies, kad mes vos vos girdėjom jo balsą. - Čia dar ne viskas. Už giminės gyvybę ir garbę reikia mokėti."

Kunigaikštis Kernius krūptelėjo, atšlijo ir nužvelgė Jučą nuo galvos iki kojų.

„Ne, ne man, - Jučas vos pastebimai šyptelėjo. - Nei Jeremferdenui, nei man nieko iš jūsų nereikia, galite nenuogausti. Betgi tatai yra dievų apgavystė. Jūs apgaunate juos, nenorėdami susitaikyti su lemtim, skirta jūsų giminei iš tenai, - jis parodė pirštu į lubas. - Tai - nusikaltimas, o už nusikaltimus baudžiama, ar ne?"

„Kokios bausmės mes galim laukti? Ar Jeremferdenas to nenuspėjo?”

„Ne, jis to nežino. Bet man pačiam labai nepatinka Kentauras. Pusiau žmogus, pusiau gyvulys.”

„Tai tik herbas”, - netvirtai pasakė kunigaikštis.

„Taip, - patvirtino Jučas. - Aišku viena: tik toks yra kelias Palemono giminei išlikti.”

„Bet gal... - dabar jau kunigaikštį apniko abejonės. - Ar neprireiks mums per daug brangiai už tai užmokėti?” - jis atsigrėžė j mus lyg laukdamas, idant jį paremtų.

„Tėve, - pasakė Zivinbudas, - aš sutinku būti Kentauras.”

Jučas atsitiesė, pirmąsyk per tą laiką, kiek buvo pas mus, nusijuokė parodydamas baltus stiprius dantis ir nebylom išėjo iš menės. Po keturių ar penkių dienų jis, lygiai taip pat nieko nepasakęs, dingo. Nuo to laiko niekas jo daugiau nematė.

Varsas nutilo ir išmeigė akis į kažką už mano nugaros. Aš atsigrėžiau. Tarpdury stovėjo Šventaragis, mano sūnus. Jo veidas sakė, kad jis klausėsi Varšo pasakojimo. Iš pradžių man sukilo pyktis, ir aš buvau bemetas į jį kokią daiktą. Tačiau Varsas žvilgsniu mane sulaikė. Ką gi, juo geriau. Anksčiau ar vėliau Šventaragis turėtų viską sužinoti, jis neabejotinai subręstų tiems klausimams, kaip kad subrendau aš.

- Kiek mums dar liko laukti, Varsai? - paklausė jis.

- Nebedaug, valdove, - atsakė Varsas. - Tu esi ketvirta karta nuo kunigaikščio Kerniaus. O nuo Gimbuto jų jau paėjo devynios. Kaip Jučas ir sakė, jie skuba gyventi ir miršta anksti. Mantvila, Gimbuto sūnus, turėjo du sūnus: Vykintą ir Erdvilą. Vykintas mirė be palikuonių. Erdvilą susilaukė

Mingailos, Mingaila turėjo du sūnus - Skirmantą ir Ginvilą. Ginvilas turėjo Borisą, Borisas - Rogvolodą, Rogvolodas - Glėbą, kuris numirė be palikuonių. Skirmantas turėjo Prisi-
mantą, Liubartą ir Treniotą. Pirmieji du numirė nepalikę ipė-
dinių. Treniota turėjo Algimantą, Algimantas - sūnų Rin-
gaudą. Ringaudas turėjo du: Mindaugą ir Dausprungą. Sis
turėjo Tautvilą, kuris mirė nieko nepalikęs. Mindaugas tu-
rėjo Vaišvilką, Repeikį, Girstutį ir Ruklį. Iš tų keturių liko
tik Vaišvilkas, didysis Lietuvos kunigaikštis. Jis neturi sūnų,
neturi autoriteto tarp kunigaikščių ir bajorų, neturi dorybės
ir pernelyg atsiduoda girtavimui. Po jo - tavo, Šventaragį,
eilė, jeigu Jučas sakė teisybę.

- Dabar palik mus vienus Šventaragį, - pasakiau, ir jis nuėjo
toks rimtas ir susimąstęs, kad man net suspaudė širdį.

- Ar tu patenkintas tuo, ką sužinojai? - paklausė Varsas,
kai likome vieni.

- Pasakysiu tau teisybę, Varsai. Man neaišku, kodėl tas
laukimo jausmas, kuris mus kamuoja, toks panašus į *nelai-
mės* laukimą? Juk turėtų būti priešingai.

- Tu tiesiog įpratai laukti, pats nežinodamas ko. Žmogaus
gyvenimas sutvarkytas panašiai kaip keturi metų laikai.
Džiaugsmą atitinka vasara. O likusios trys metų dalys yra
šaltos, darganotos, šlapios ir niūros. Tiek ir žmogaus nykių
jausmų, - atsakė Varsas, ir aš supratau, kad jis daugiau nie-
ko nežino ir nebegalės man padėti.

Jis vėl pasiėmė džiovintos mėsos gabalėlį ir ėmė žiaumoti.
Senatvės pavidalas yra bjaurus, pagalvojau jį palikdamas ir
žengdamas į saulės ir šalto vėjo sklidiną dieną. O nuo tol
praėjo beveik keturi mėnesiai įprasto laukimo, iki atsitiko

tai, kas, matyt, ir turėjo atsitikti ir kas iš esmės pakeitė mano pažiūrą į pasaulį ir žmogaus prigimtį. Nė Varsas nebegalėjo man nieko patarti. Jis tik sėdėjo susisiautęs į šermuonėlių kailinius, ašarotomis akimis žiūrėdamas į liepsnos atšvaitus ant sienos, ir kartojo:

-Jučas tatai padarė. Žinau: Jučas kaltas dėl visko.

O po teisybei Jučas, kuris tikriausiai jau seniai virto dul-kėmis, čia buvo niekuo dėtas. Bet Varsas negalėjo pasiduoti ir pasirodyti, kad yra bejėgis ką nors paaiškinti. Ko būtų vertas ilgas jo gyvenimas, jeigu išaiškėtų, kad yra pasaulyje dalykų, kurių jis neįstengia suprasti? Aš neprieštaravau Varšui, bet man buvo skaudu žiūrėti, kaip jis kenčia ir kamuoja bejėgę savo atmintį.

Sulaukę pirmojo sniego, kai žvėrys jau palieka aiškius pėd-sakus, kuriais galima juos persekioti ištisą dieną, mes suren-gėme puikią didelę medžioklę. Pasikvietę svečių iš aplinki-nių žemių, mes tikėjomės nuostabiai išsiblaškyti. Žvėrys, rie-būs, išiganę po vėsokos vasaros ir ilgo šilto rudens, šviežias gurgždantis sniegas atgaivina pojūčius: jie dar aštrūs ir stip-rūs, tarsi liestum ką tik užsitraukusią žaizdą. Taigi sniego gurgždėjimas, šiltas žirgų kvapas, grubūs vyriški pokštai, me-džioklės aistra, skalikų lojimas, prakaitas ant veido nuo įtempto jojimo ir ieties svaidymo, kaušas dar karšto salsvo kraujo iš ką tik nudobto gyvulio gerklės, glostantis išdžiū-vusį gomurį ir sukeliantis neprilygstamą sotumo jausmą, - kaip visa tai atgaivina žmogaus sielą ir priverčia sparčiau plakti širdį!

Sulaužęs keturias pasiimtas ietis, aš, užuot pasiuntęs tar-ną, apgrėžiau žirgą ir, įkaitęs nuo medžioklės aistrų, zovada

nulėkiau namų pusėn. Mano sakalas - Nestanas. Varsas išaugino jį man, ir jis visados lydėdavo mane medžioklėje. Nestanui nereikia uždengti akių, iki jis bus nugabentas į medžioklės vietą ar pargabentas iš jos kaip kitiems sakalams. Kur išjodamas, aš liepiu paleisti Nestaną, ir jis nuolatos sukuriuoja ore, aukštai virš mano galvos, tykus mano palydovas. Panorėjęs leidžiasi žemyn ir atsitupia man ant peties. Bet taip atsitinka palyginti retai. Dažniausiai, pakėlęs akis aukštyn, aš regėdavau jį, plačiai išskleidusį sparnus, kybant danguje.

Užpereitą žiemą medžioklėje aš nukritau nuo žirgo ir susitrenkiau kelį. Pusę dienos išgulėjau giliame sniege, neištengdamas atsikelti ir vėl užlipti ant žirgo, šaltis pamažėle ėmė prasigauti prie kūno, ir aš jau maniau pražūsiąs, bet tada mano žmonės galop mane aptiko. Ieškojimų gairė jiems buvo Nestanas, kuris kantriai ir ištikimai sukosi ore tiesiai virš tos vietos, kur mane ištiko nelaimė. Kiekvienas, norintis žinoti, kurioje girios pusėje aš esu, kaipmat gali savo norą patenkinti vos tik žvilgtelėjęs į dangų.

Taigi dabar, kai, sukirtęs žirgui, leidausi namo, ūmai pajautau, kaip kažkas kietai suspaudė man petį. Tai buvo Nestanas, mano sakalas. Jo aštrūs nagai perdūrė mano rūbą ir skaudžiai susmigo į odą. Aš pasipurčiau norėdamas numesti paukštį ir priversti jį skristi. Nestanas kiek atleido gniaužtus, bet į orą nepakilo. Kitu kartu aš būčiau supratęs, kad Nestanas savąja kalba nori man kažką pasakyti, kažką perduoti, kažkaip paveikti mano elgesį. Bet tada, kaip sakiau, buvau įsiaistrinęs ir daugiau nebepaisiau sakalo. Vis dėlto, kai dabar apie tai pagalvoju, būtų buvę geriau, jei jis ir to-

liau būtų skraidęs. Gal tuomet visi žinotų, kur aš esu, ir šitaip būtų buvę galima išvengti to, kas paskui atsitiko.

Nušokęs kieme nuo žirgo, įbėgau vidun ir skubėte nusku-bėjau į miegamąją menę, kur laikiau savo ietis, kad prirėi-kus jos visada būtų čia pat, po ranka. Balčiukė, mano žmo-nos, kunigaikštienės Visgalės, tarnaitė, pamačiusi mane išsi-gando ir išmetė iš rankų urną su pelenais, bet aš ir į tai neatkreipiau dėmesio. Keliais žingsniais išokau menėn ir nutvėriau ietį. Apsigrežiau ketindamas vėl lėkti medžioklėn ir tada pamačiau reginį, kurio visiškai nesitikėjau. Plačiojoje mūsų lovoje, tarp ilgavilnių atklodžių, gulėjo du žmonės: vyras ir moteris. Pats to negeisdamas ir nieko nežinodamas, dievas regi, aš užtikau juos tą akimirką, kai meilės ir daugi-nimosi aistra juos buvo nugramzdinusi nebūtin. Baltas mo-teris veidas užmerktomis akimis ir išsidraikiusiais ant prie-galvio plaukais buvo mano žmonos Visgalės - gražesnės jos aš niekada nebuvau matęs. Kas buvo tas vyras, iš pirmo žvilgs-nio negalėjau pažinti.

Mano ranka veikė greičiau už mintį. Trumpai riktelėjęs, kaip buvau pratęs medžioklėje, lyg tai suteiktų rankai stip-rybės, aš užsimojau ir iš visų jėgų sviedžiau ietį. Gerai nukal-ta ietis perskrodė vyro kūną kiaurai, nes kai jis suriaumojo, paskui išsiritė ir nuvirto į šoną, aš pamačiau, kad ieties smai-galys, išlindęs kitoje pusėje, paliko nedidelę žaizdą ant Vis-galės krūtinės. Dabar atpažinau ir vyrą. Tai buvo Lisica, vie-nas iš mūsų tarnų, dvidešimtmetis žaliūkas, kurio žvilgsnis ir visas veidas dėl kažkokios ydos visą laiką buvo pašaipus. Dėl tos išraiškos jis atrodė protingesnis, nei iš tiesų buvo. Aš manau, kad mirtis jį ištiko pirmiau, negu jis atsigavo iš mei-

lės svaigulio ir spėjo ką suvokti. Kraujas pliūptelėjo iš jo žaizdos kaip vanduo vos tik prakirtus ledą ir užliejo Visgalei pilvą ir šlaunis. Ji atsimerkė ir išmeigė akis į mane, tačiau dar nematė manęs ir nieko nežinojo. Aš maniau, kad ji ims spiegti ir rėkti kaip visos moterys. Tačiau kai jos žvilgsnis nukrypo į mylimąjį ir vėl sugrižo prie manęs, aš neišgirdau nė vieno garso. Ji nesujudėjo, net nepatraukė apklotu, kad prisidengtų nuogumą. Vis dėlto įdėmiai sekė mane, kai paėmiau į rankas dar vieną ietį.

- Eisi jam iš paskos, - išgirdau savo balsą.

Ir tada ji pravėrė lūpas:

- Mes negimtume, jeigu nebūtų kitos būties, kurios galėtume laukti.

Mano veidas persikreipė, bet širdyje aš sutrikau. Visgalė buvo protinga moteris, labai protinga, ir aš lig šiol nesiliauju stebėjęsis, kas pastūmėjo ją į toki slidų slaptos meilės kelią. Tačiau pajutau, kad tie žodžiai buvo per daug išmintingi tai valandai ir dėl to netikri. Taip, jos balse buvo netikrumo. Tarytum ji lazda mėgintų, ar neatsivers akivaras toje vietoje, kur ji ketina žengti. Aš niekada nesupratau moterų. Jos buvo man per daug svetimos, gyvenančios šalia, bet sykiu ir kitur, panašiai kaip katės, kurios niekad neprijunksta prie žmogaus. Niekados nekvaršinau dėl to sau galvos, bet netgi mano motina, kuri labai mane mylėjo, buvo man svetima. Moterys yra keistos jau vien dėl to, kad tariasi pažįstančios mus, savo sūnus, vyrus ir brolius.

- Kam tu taip padarei? - paklausiau.

- Aš nepadariau to tik dabar, bet dariau visą laiką.

Tik dabar ji atsigodo. Ją ėmė krėsti drebulys, ir ji liovėsi

valdytis. Ji tiesiog pasiuto iš pykčio. Aš stovėjau su ietimi rankoje ir sakalu ant peties ir klausiausi užgaulių jos žodžių. Kuo labiau ji karščiausi, tuo ramesnis dariausi aš. Ji kalbėjo išblyškusiomis lūpomis:

- Tau visą laiką niekas daugiau nerūpėjo, tik prakeiktas tavo likimas. Koks tu vyras? Kiti vyrai tvirtai vaikščioja žeme, jie valgo, geria, medžioja, kariauja ir neužmiršta atiduoti savo duoklės moterims. Jie sveiki ir nesuka galvos dėl nieku. Kas iš to, kad tu aukštesnis ir stipresnis už kitus, jeigu tik stebėjai šėšėlius ir šnabždi kažką sau po nosimi, o vaikščioji lyg sapnuodamas. Aš pavydėdavau net tarnaitėms to, kad tarnai bent retkarčiais priremia jas prie sienos tamsioj kertėj. Tau niekad manęs iš tikrųjų nereikėjo, o jei reikėjo, tai tik tam, kad išperėčiau tau tokį pat pakvairšų puskuni-gaikštį. Kentaurai! Tik pamanykit. Pusė žmogaus, pusė arklio. Geriau jau būtų visas arklys. Visi tik ir juokias, kad ta antroji jūsų herbo pusė - ne arklys, o kumelė.

Aš sudrebėjau, kai ji užkliudė Šventaragį. Visa kita, ką ji paistė, buvo niekai, ir aš tą žinojau, pagaliau ir ji pati, jeigu ne pyktis, tikriausiai nebūtų taip kalbėjusi. Tačiau man labai nepatiko, kad ji koneveikia Šventaragį. Aš sudrebėjau ir iškėliau ietį. Tamsios spindinčios Visgalės akys išsiplėtė.

- Ne! - suriko ji. - Ne! Tu negali manęs nužudyti! Tu neišdrįsi!

Aš nieko neatsakiau, tik pasūpavau ietį lyg ketindamas sviesti.

- Aš kunigaikštienė! - dabar ji spiegė. - Aš tavo žmona, girdi? Nedrįsk! Aš pašauksiu tarnus! Ei, gelbėkit! Ne, Uteni, tu neišdrįsi.

Ji apsvirtė ant pilvo ir pamėgino šliaužti prie manęs. Ašaros bėgo jai per skruostus, ir riksmas virto švokštimu.

- Tu neišdrįsi, tu neišdrįsi. Tu negali manęs nužudyti, Ureni. Negali.

- Galiu, - pasakiau. - Tu juk žinai, kad galiu. Tu žinai dar daugiau: kad aš taip ir padarysiu. Ir niekas pasaulyje man nesutrukdys.

- Ne, - Visgalė šnabždėjo šliauždama artyn, - ne, ne.

Aš užsimojau ietimi, bet tada ji pakėlė savo veidą į mane, ir tai, ką aš pamačiau, sulaukė mano ranką. Tamsios drėgnos jos akys pasidarė apvalios ir geltonos tarsi du vaiskūs akmenukai. Tos akys be jokios išraiškos sutiko mano žvilgsnį. Niekados šito nepamiršiu. Kažkur jau buvau matęs panašias akis, tik tuo tarpu neprisiminiau kur. Užsimerkiau, ir tada atmintis man padėjo. Tokios akys yra angies. Trumpo laiko, kol buvau užsimerkęs, pakako, kad nepamatyčiau svarbiausio dalyko. Kai vėl pažvelgiau į savo žmoną Visgalę, nebeišvydau kunigaikštienės. Priešais mane ant keturių kreivų kojų stovėjo didžiulis, sulig žmogum, driežas išvirtusiomis geltonomis akimis, žvynuota oda ir raudonais nasrais, pilnais aštrių dantų. Jo gurklis tvinkسėjo. Aš sustingau, ir driežas žingtelėjo į mane. Atsitraukiau atatupstas ir vėl užsimojau ietimi. Driežas sušnypštė ir atšoko pasienin. Apsigrėžiau ketindamas bėgti laukan ir tarpdury pamačiau Varsą. Mostu jis mane sulaukė ir parodė į vidury menės gulintį Lisicą. Aš pėmiau už ieties koto, pakėliau pasmeigtą kūną ir juo nešinas išėjau. Varsas užtrenkė duris ir užstūmė sklendę. Kai atsigrėžiau į jį žadėdamas klausti, ką, jo nuomone, reikėtų toliau daryti, išvydau, kad visas jis - ir kojos, plonytės u vilyčėlės,

ir rankos, išraizgytos piršto storumo juodomis tvinksinčiomis gyslomis tarsi gyvatės, ir geibus kaklas su smailiu gurkliu, ir didelė galva su užmerktomis akimis - virpa ir trūkčioja. Metęs ietį su užnertu lavonu, aš apglėbiau tarno pečius:

- Varsai, - pasakiau, - nurimk. Nebijok, Varsai.

Jis tebedrebėjo lyg sužvarbęs berniukas. Aš ne visai aiškiai prisimenu, ką pats jaučiau. Tarytum nieko.

Norėjau viską sutvarkyti prieš baigiantis medžioklei. Turėjau gerą pusdienį laiko.

Lisicą užkasėme, iškirtę pašalą miške už kelių varstų nuo namų. Didžiausią rūpestį kėlė driežas. Iš pradžių aš nė pagalvoti neįstengiau, kad teks atšauti miegamosios menės duris ir įeiti tenai. Bet roplys negalėjo pasilikti namie. Tą supratome abu - ir aš, ir Varsas:

- Padėčiau tau, bet esu jau per silpnas ir tik trukdyčiau.

Išgirdau vėjo atneštus medžioklės šūksnius, laisvus ir džiučius, skardų skalikų lojimą. Pavydėjau jiems, medžiojantiems. Net ir eidamas su peiliu rankoje prieš lokį būni įsitikinęs, kad nugalėsi. Kitaip neitum. Dabar gi buvau akis į akį su reiškiniu, kurio negalėjau įvertinti, kuris į nieką nebuvo panašus. Todėl ir aš nejaučiau savo jėgų ir galimybių. Tarytum ore kabojau, negaudamas atsispirti į žemę. Ašaros iššoko man akyse pagalvojus, koks laimingas buvau prieš kelias valandas. Norėjau tebebūti medžioklėje, norėjau, kad nieko nebūtų atsitikę.

- Pasiimk stiprią ir aštrią ietį, - tarė Varsas. - Kad ir kokie aštrūs būtų jo dantys, jis negalės atsilaikyti prieš ginklą. O gal geriau atplėšti truputį stogą ir pro skylę šaudyti iš lanko tol, kol nustips?

- Ne, - papurčiau aš galvą. - Negaliu.

Kadangi Varsas nesuprato, paaiškinau:

- Negaliu blaiviu protu eiti ir nužudyti. Galų gale tai Visgalė... - sunku man buvo tarti tuos žodžius: bjaurus, bukas padaras niekaip nesiderino su gražuolės, protingos mano žmonos paveikslu, kuris tebestovėjo prieš akis. O vis dėlto tai, ką kalbėjau, buvo teisybė.

- Bet pirma ketinai atimti jai gyvybę. Dabar, kai ji jau prarado savo pavidalą, tau bus tik lengviau tai padaryti.

- Negaliu, - pakartojau. - Neįkalbinėk manęs, Varsai. Neįveiksiu savęs. Pirma buvo kas kita. Mano raumenys veikė neatsiklausdami galvos. Dabar galva vėl paėmė viršų.

- Tada viskas kur kas sunkiau, - susimąstęs tarė Varsas. - Nebeišmanau, kaip tau padėti. Einu, pabūsiu vienumoje, pagalvosiu.

Nenorėjau likti vienas. Neturėjau tamsaus kampo su figūrėlėmis, tarp kurių galėčiau atgauti pusiausvyrą. Todėl paprašiau jį:

- Pasilik Čia, Varsai. Dabar tu man labai reikalingas.

Jis sutiko be žodžių.

Netrukus šį tą sumanėme. Aš turėjau rūšį, įtaisyta kalne. Tai buvo didelė šalta patalpa su storomis išilgai skeltų rąstų durimis. Jeigu vasarą numirdavo kas iš mūsiškių, mes padėdavome jo kūną tenai ir jis negesdavo dvidešimt ir daugiau dienų, kol būdavo kaip reikiant pasiruošta laidotuvėms. Nusprendėme roplį uždaryti į rūšį. Sunkiausias klausimas buvo, kaip jį nuvesti iš namų į kalną. Bet radome išeitį.

Paėmėme rankos storumo virvę ir iš abiejų galų užmezgėme po kilpą. Prie pat buto durų pririšome arklį ir vieną kil-

pą užmovėme jam ant kaklo. (Be Balčiukės, namuose buvo likę dar kokia dešimtis žmonių. Liečiau visiems susirinkti vienoje menėje ir, kai visi suėjo, uždariau juos tenai kuriam laikui. Nenorėjau, kad per namiškius pasklistų tai, ką ketinau laikyti paslapy. Uždarytieji netgi nerodė per daug nepasitenkinimo: matyt, aš atrodžiau niauriai, o ir rūbą, aptaškytą Lisicos krauju, jie puikiai matė.)

Taigi, būdami ramesni, kad mūsų nematys, tęsėme savo darbą. Varsas nešė mano ietį. Jis laikė ją abiem rankom, stipriai sugniaužęs, bet vis tiek vos įstengė nulaikyti: nusilpę pirštai skėtėsi, veidą nuo įtampos išmušė tamsus, kažkoks pilkšvas, senatviškas raudonis, raukšlėlės akių ir lūpų kampučiuose virpėjo, plačiai statomos kojos vos laikė kūną, apsinkintą nešmens. Bet Varsas laikėsi didvyriškai. Kas jį skatino? Atsidavimas? Įprotis? Savigarba? Užsispyrimas? Įsitikinimas, kad be jo aš nesusidorosiu?.. Nežinau.

Aš nešiausi kilpą. Atšoviau skląstį ir staigiai trūktelėjęs atplėšiau duris. Mano širdis susispaudė laukdama antpuolio. Bet roplys nepuolė. Jis gulėjo toje pačioje vietoje, kur buvom jį palikę, išsitiesęs visu ilgiu, padėjęs galvą ant grindų. Viena jo akis, tviskėdama šaltu geltoniu, nejudėdama žiūrėjo į mus.

Reikėjo jį prikelti: kol driežo galva buvo ant grindų, negalėjau užmesti kilpos. Paėmiau ietį iš Varšo rankų ir žengiau artyn, ūmai nurimęs ir liovęsis jaudintis, tarsi visą gyvenimą būčiau gaudęs tokius padarus. Driežais virtusias moteris. Nepadariau nė vieno nevikraus ar nereikalingo judesio. Ištiesęs ietį, smaigaliu bakstelėjau gyvuliui į kaklą: netgi ietimi buvo nemalonu prie jo prisiliesti. Jis pakėlė galvą ir prasi-

žiojo. Tą akimirką užmečiau kilpą. Nebereikėjo nė suraginti arklio, stovinčio lauke, kad ją užtrauktų, taip umaru roplys šoko į kitą menės pusę ir blaškėsi tol, kol kilpa užsiveržė ir jis ėmė dusti. Mūsų nuogastavimai nepasitvirtino, jis nesielgė kaip žmogus, o kaip visi žvėrys. Užuot puolęs mūsų pušėn, kad virvė atsipalaiduotų, jis pasidavė panikai ir stengėsi pabėgti nuo mūsų, šitaip pats palengvindamas mūsų darbą.

Varsas dabar buvo toks pat ramus kaip aš.

- Sykiu su kūnu dievas atėmė jai ir protą, - pasakė jis. - Vargšėlė.

Gumulas man įstrigo gerklėje, bet aš jį nurijau.

- Vesk arklį kalno linkui, Varsai, - paliečiau jam. - Aš eisiu šalia su ietimi ir žiūrėsiu, kad nieko neatsitiktų.

Netrukus tvirtos kalno rūsio durys užsitrenkė, idant patikimai saugotų nepaprastą žvėrį. Varsas sunkiai alsavo, tačiau šypsojosi. Aš išgirdau toluoj sugrižtančių medžiotojų balsus ir nuskubėjau paleisti tarnų ir namiškių.

Vakare, priverstinai šypsodamasis ir skatindamas linksminčius lėbaujančius svečius, pajutau gailestį ir ilgesį. Kaip niekad ilgėjausi gražiosios savo Visgalės, mylimos žmonos. Kažin ką būčiau atidavęs, kad ji rastųsi šalia. Pamatęs, kad vyrai apsvaigo, pakilau ir nepastebėtas išėjau iš menės. Tyliai snigo dideliais gniutulais, inkštė šuo: kaulu paspringo ar skaudėjo per medžioklę sužeistas šonas. Kiti skalikai, palikę jį viena, su godžiais drėgnais snukiais sukiojosi menėje tarp svečių ir ėdė keptą mėsą, kurios buvo gausybė. Valandėlę pasiklausiau vienišo šuns aimanos ir, klimpdamas sniege, nuėjau pas Varsą. Jis sėdėjo prie ugnies, blizgančiomis akimis stebėjo liepsną. Man įėjus neatsigrėžė.

- Jučas kaltas dėl visko, **Jeremferdeno tarnas... Nė vieno** plaukelio ant viso kūno...

Maniau, rasiu pas Varsą paguodą. Deja. Vėl išėjau į naktį ir sniegą, kuris kaipmat aplipo man pečius, plaukus ir barzdą. Tirpo nukritęs ant įkaitusio veido. Kūnas buvo kupinas naujų, dar niekada nepatirtų jutimų, tarsi stovėčiau ties visai kito gyvenimo riba. Visgalė... Kaip man jos dabar trūko! Jausmai teliūskavo mano širdy, krūtinėje, sunkūs ir šalti tarsi stingstantis skystis. Niekada nebuvau tokių išgyvenęs. Stovėjau užsimerkęs po plynu dangum. Ilgėjausi praeities. Šuo tebeinkštė. Snigo.

Po valandėlės supratau, kad esu nebe vienas. Dar kažkas, be manęs, išėjo laukan. Susimąstęs nepastebėjau, kas ten buvo. Mačiau tamsų siluetą už kelių žingsnių. Nežinojau, ar jis regi mane, ar ne. Šiaip ar taip, negalėjau ilgiau stovėti veik visai apsnigtas. Pasipurčiau, kad sniegas kiek nubyrėtų, ir žengiau prie jo. Žmogus, žemesnis už mane, stovėjo atsukęs nugarą ir užvertęs galvą žiūrėjo aukštyn, į dangų. Sniegas sugurgždėjo man po kojomis, ir jis atsigrėžė pamazū, tarsi nepatenkintas, kad kažkas trukdo įdomų ir svarbų jo darbą.

- Ką čia veiki? - paklausiau.

- Žinojau, kad tu čia, - atsakė. - Mačiau, kaip išėjai iš menės.

- Ko tau prireikė iš manęs tokiu metu, Šventaragi? - tai iš tiesų buvo mano sūnus.

Jis neatsiliepė iškart. Patylėjo. Aš nekantravau baimindamasis, kad nepaklaustų apie tai, apie ką norėjau tylėti. Ėmė spausti šaltis. Naktį bus tikras speigas. Šventaragis, rodės,

nejaučia šalčio. Jis vėl užvertė galvą ir išsižiojęs ėmė gaudyti burna krintantį sniegą. Atrodė kaip beprotis.

- Na? Kalbėk gi, Šventaragi.

Jis atsisuko, ir iš akių blykstelėjimo aš supratau, kad yra apsvaigęs. Išgėrė per daug vyno. Nuo to laiko, kai leidau jam dalyvauti medžioklėse, Šventaragis dalyvaudavo ir puotose. Kartais išgerdavo. Man tas nepatiko, bet pasiklioviau juo. Nors ir jauno amžiaus, jis buvo žmogus, kuris puikiai supranta, ką gali, ir nesvajoja nei nemėgina daryti to, ko neištengs. Tai retas bruožas. Net ir atėję į protą žmonės linkę pervertinti save ir savo jėgas.

- Grįžęs iš medžioklės nesutikau motinos. Kur ji?

Tačiau aš to laukiau:

- Vieši pas seserį.

- Neatsisveikinus su manim...

- Skubėjo, - maniau, toks atsakymas jį patenkina, bet apsirikau.

- Kas išlydėjo ją? - net ir apsvaigęs, Šventaragis neprarado galvos šviesumo.

- Lisica.

- Lisica? - jo balse jutau tūžmastį ir kartėlį. - Lisica? - pakartojo ir lyg buvo kažką bepriduriąs, bet prikando lūpą ir nutilo.

Supratau, kad jis žino apie vargšės Visgalės ryšius su taranu. Man buvo apmaudu, kad net mano sūnus žinojo daugiau už mane. Ūmai Šventaragis pakėlė galvą, ir jo žvilgsnyje pamačiau įtarumą.

- Ar tu įsitikinęs, kad motina tikrai išvyko pas seserį?

- Taip.

Atsakaiu per greit ir per tvirtai. Šventaragis iškart suprato, jog viską žinau. Viską, ką jis nežinia kiek laiko nuo manęs slėpė.

- Kodėl ji taip pasielgė? - balsas buvo sykiu ir nusivylęs, ir niekinamai dygus.

- Nedera teisti tėvų.

Jis sugniaužė peilio rankeną:

- Užmušiu Lisicą. Pavysiu ir nudėsiu. **Iškasiu iš žemės.**

- Nebereikia.

Jis rimtai pažvelgė į mane: suprato.

- O motina? Tu juk sakei: jis ją išlydėjo.

- Beveik. Norėjo...

- Kas jai atsitiko? Kur ji?

- Jos čia nėra, - šaltis vis labiau spaudė, bet mano nugarą išmušė prakaitas: sunkiai ištvėriau tą apklausa.

- Tu nužudei ją?

- Ne.

- Aš netikiu.

- Prisiekiu tau, - ištariau, ir man atlėgo sakant teisybę.

- Ačiū tau, - pasakė Šventaragis. - Man būtų labai nemalonu, jeigu tu susiterštum mano motinos krauju.

Nors nieko neketinau sakyti, jis pakėlė ranką prašydamas mane tylėti.

- Nekalbėkim daugiau apie tai.

Staiga pajutau, kaip ne syki, lyg kas žiūrėtų man į nugarą. Šventaragis irgi krūptelėjo. Kai po valandėlės jis nuėjo vidun, aš atsigręžiau. Tiesiai už mano nugaros buvo *kalnas su rūsiu*.

Dabar jau tikrai galima pasakyti, kad laikas išnyksta tam žmogui, kurio jutimų padaugėja šimteriopai ir visi jie šimte-

riopai sustiprėja. Aš ėmiau suprasti tuos išmintingus žynius, marinančius save badu ir troškuliu girių glūdumoje tam, kad išvystų pasaulį tokį, koks jis yra pats savaime, kad patirtų šventą džiaugsmą galėdami pirštų galiukais liesti tikrąją būti, kuriai nėra nei viršaus, nei apačios, nei pradžios, nei pabaigos. Aš nepasiekiau išminčių tobulumo, bet jau galėjau juos suprasti. Neturėdami kitų būdų pažadinti sielai, jie kankina savo kūną.

Varsas vis tiek buvo už mane protingesnis. Jeigu ne jis, būčiau pražuvęs tą žiemą. Jis maitino mane bičių medaus, tirpdytų sakų ir pieno mišiniais, davė man gerti įvairiausių žolelių, liepė ryti voratinklius, suvyniotus į žirnio didumo rutulėlių, ir tik jo pastangomis aš išsaugojau gebėjimą kvėpuoti ir bent šiaip taip susivokti mane supančioje tikrovėje (nors tamsiomis gilios žiemos naktimis, kupinomis kliedesių, aš vadindavau ją supančiojančia tikrove). Jeigu ne Varsas, kuris pats vos laikėsi, nes iš tiesų jau stovėjo ties nebūties riba, aš būčiau miręs kuri nors žiemos rytą tyliai krentant snaigėms ir niekada nesužinojęs, kad miriau. Bet Varsas manęs nepaliko, ir kai nuo stogų pradėjo lašnoti, vieną dieną supratau gulįs savo menėje, apkamšytas kailiais, tarp kurių pamačiau ir baltuosius Varšo šermuonėlius.

Per tą laiką, kol buvau kitur, aš daug supratau, nors ir ne viską. Svarbiausia, kad aš atleidau Visgalei jos kalnę. Dabar man liovėsi buvęs svarbus jos pavidalas. Mano sąmonėje nebeliko vietos ropliui. Aš galvojau apie savo žmoną kaip apie moterį, tokią, kokia ji kažkada buvo. Prisiekiu sau jos nepamesti. Mąstydamas nejaučiau jokio pasidygėjimo tuo bjauriu nelaimingu padaru, į kurį pavirto jos kūnas.

Išgirdau žingsnius, ir į menę įėjo Balčiukė, nešina dviem garuojančiais molio indais. Sutikusi mano žvilgsnį, ji sustojo. Aš nusišypsėjau.

- Kokia laimė! Kokia laimė, kad tu pasveikai, kunigaikšti!

- Argi aš sirgau? - paklausiau.

Mergina sumišo nežinodama, ar viską gali man sakyti. Po valandėlės išdrįso:

- Aš nežinau. Nieko nemačiau taip sergant. Žmonės kalbėjo... Bet Varsas sakė, kad čia liga ir kad tu būtinai pasveiksi. Kokia laimė!

Pro langą įkypai krito pluoštas saulės spindulių, nušviesdamas Balčiukės veidą iš vienos pusės ir išryškindamas gražius jos bruožus. Pajutau, kaip lengvas virpulys perbėgo nugarcauliu, tarsi būtų papūtęs skersvėjis.

- Priek arčiau, Balčiukė, - tariau aš.

Ji padėjo puodus ant grindų ir priėjo virpėdama. Vienu tarpu aš vos neužsimiršau vėl ir nepasakiau „Visgale“. Man pasirodė, kad visa, kas atsitiko nuo anos dienos, kai su Nestanu ant peties lėkiau namo pasiimti iečių, buvo tik sapnas. Tačiau atsi-merkęs pamačiau švelnius Balčiukės vokus, ir iliuzija dingo.

Kai visas buvo baigta ir mes valandėlę pailsėjome, išklausinėjau Balčiukę, ar neįvyko kokių permainų, kol manęs nebuvo. Namuose neįvyko nieko svarbaus, bet pasaulyje - taip. Kunigaikštis Levas per puotą peiliu nudūrė Vaišvilką, paskutinį iš Palemono giminės. Aš apstulbau. Kas čia, sutapimas ar pildosi senosios pranašystės? Panorau gauti tikresnių žinių. Atsisukau į merginą:

- Apsirenk ir pašauk man Varsą. Noriu jį matyti ir su juo kalbėtis.

Ji pakluso. Skubiai užsimetė rūbą ir buvo beišeinanti, tačiau prisiminė, ko čia atėjusi. Pastatė man prie lovos indus su maistu, kvepiančiu mėtomis, čiobreliais ir mėsa, ir jau tada nuskubėjo pas Varsą.

- Garbė pasaulio sutvėrėjui, - pasakė Varsas.

Jis stovėjo remdamasis rykšte - jos užteko paremti tam kūno šešėliui, - o jo akys švietė džiaugsmu: juk, galima sakyti, jis pagimdė mane iš naujo. Tą akimirką jis reiškė man, ką tėvas ir motina. Priėjo ir pabučiavo į kaktą.

Balčiukės sakyta teisingai. Vaišvilkas mirė. Bet ji žinojo ne viską. Didikai pasitarę nusprendė, kad Šventaragis yra tinkamiausias didžiojo kunigaikščio sostui. Jie buvo atsiuntę žygūną atsiklausti mano sutikimo, bet, negalint to padaryti, Šventaragis, pasitaręs su Varšu, savarankiškai nusprendė. Liepė pasakyti, jog sutinka valdyti kraštą. Liko tik jo įvesdinti į sostą apeigos, kurios įvyks po kelių mėnesių. Jučas nemelavo. Aš esu didžiojo Lietuvos kunigaikščio tėvas.

- Tu nesidžiaugi, Uteni, - pasakė Varsas.

- Džiaugiuosi, - atsakiau, - bet dar labiau džiaugčiausi, jeigu Visgalė, mano kunigaikštienė, galėtų džiaugtis drauge su manim.

- Deja, - tarė Varsas nuleidęs akis.

- Kaip ji? - paklausiau netvirtu balsu: negalėjau be liūdesio jos prisiminti ir apie ją kalbėti. - Kaip ji? - pakartočiau.

- Greičiau „jis“. Nors sunku ką spręsti apie to driežo lytį.

- Kaip ji? - pakartočiau.

Varsas suprato mane ir nuo šiol irgi kalbėjo apie ją.

- Visą žiemą aš šėriau ją ir kuopiau rūšį kaip įstengdamas. Nežinojau, koks maistas tiktų. Dabar galiu pasakyti, kad ža-

lia mėsa jai geriausia. Iš pradžių nieko neėdė... neėmė jokio maisto ir vis žiūrėjo į duris lyg norėdama pabėgti. Bet dabar viskas gerai.

- Ar gali įvykti stebuklas? - paklausiau.

- Aš nežinau. Širdis man sako, kad jis jau įvyko ir tu niekad nebeišvysi jos moters pavidalu.

Aš ir pats buvau tuo įsitikinęs, nors turėjau truputėlį vilties.

- Ar tu nebijojai, Varsai? Nesi galinčius...

- Kai tu... susirgai, po mėnesio nupirkau prijaukintą lokį. Lokio ji bijo.

Kuri laiką abu tylėjome. Paskui aš prabilau:

- Ar tu nepakeitei savo nuomonės, Varsai?

- Ne. Tebemanau, kad tai yra atpildas už apgaulę, kažkada padarytą. Galimas daiktas, kad Jučas net žinojo tai tuomet, tik nesakė.

Aš patikėjau juo lengvai, kažkaip savaime, tarsi mano galvoje jau seniai būtų buvusi vieta šitokiai minčiai. Sakytum, netgi jutau palengvėjimą.

- Nėra jokios garantijos, kad tokia nelaimė neištiks dar ko nors. Nemanau, kad ištiktų Šventaragi, bet kuri kitą iš namiškių gali. Mes visi turime būti atsargūs.

Tylėjau žiūrėdamas į tą vietą, kur visai neseniai saulės nutvieksta stovėjo Balčiukė. Vėl jos geidžiau.

- Ačiū, Varsai, - pasakiau. - Dabar aš pats imsiu viskuo rūpintis.

Niekados nebūčiau pamanęs, kad ateis mano gyvenime tokios dienos, kai žvėris taps artimiausias man padaras pasaulyje. O taip atsitiko. Du žmonės, visą laiką buvę šalia manęs ir net tam tikra prasme dalimi manęs, nejučiomis,

bet aiškiai ėmė nuo manęs tolti. Pirmasis iš jų, Varsas, padėjęs tiek jėgų ir pastangų mano slaugymui ir priežiūrai per visą žiemos metą, nusilpo. Jeigu jis nebūtų toks senas, tuomet geriausias žodis, apibūdinantis jo visišką negalią, būtų „senatvė“. Nutirpus sniegui, Varsas jau nebeišeidavo iš savo ramaus kambario. Nebeturėjo sveikatos. Nors aš dariau visa, ką mokėjau, buvo aišku, kad kitos žiemos Varsas nebesulauks. Jis tik gulėjo amžinoj prieblandoje nurimęs ir su viskuo susitaikęs, vos įstengdamas pajudinti rankas, o jo akys vis bluko ir bluko, kol galop visai prarado spalvą, tik vos vos švytėjo kaip du ametistai. Susikalbėti su juo buvo veik neįmanoma. Norėdamas išgirsti, ką jis sako, tikriau, ką stengiasi pasakyti stingstančia suglebusia burna, turėdavau prikišti ausį prie jo lūpų. Antra vertus, net ir išgirdęs ne visada suvokdavau. Įvairūs laikai, praeitis ir dabartis, susimaišė jo galvoje tiek, kad vieną sykį pasilenkęs gavau išklaudyti jo pasižadėjimą, jog jis bus geras berniukas ir daugiau niekada nebesišlapins į lovą. Šitaip po truputį praradau Varsą.

Kitas žmogus, kurio artumo pasigedau, bet neturėjau drąsos jo reikalauti, buvo Šventaragis. Jis vengė manęs. Kai prieidavau, Šventaragis pasišalindavo pirma dingstimi. Nežinau, kas skatino jį šitaip elgtis. Greičiausiai nepatikėjo priesaika, kad nenužudžiau Visgalės, jo motinos, ir, pirmam įkarščiui praėjus, ėmė jos gailėtis ir ilgėtis. Nenorėjau, o ir negalėjau nieko jam paaiškinti, kad susigražinčiau pasitikėjimą, tad, manau, laikė mane savo motinos žudiku. Apsiribojo tik tokiomis mudviejų santykiais, kurių negalėjo išvengti. Varsas man sakė, kad per visą žiemą Šventaragis nė karto nebuvo užėjęs į menę, kurioje aš buvau. Galimas daiktas, aš klydau, ir Šven-

taragiui paprasčiausiai reikėjo pabūti vienam ir susikaupti. Jis turėjo iš vidaus pasiruošti tapti didžiuoju kunigaikščiu. Kažin ką būčiau atidavęs, kad galėčiau pažvelgti į sūnaus širdį. Bet, žinoma, niekas man negalėjo to duoti.

Tokiomis aplinkybėmis ir susidraugavau su žvėrimi. Tai buvo Kutlubugas, lokys, nupirktas Varšo. Atskirtam nuo girių ir panašių į save, jam, matyt, irgi reikėjo padaro, su kuriuo galėtų bendrauti. Pirmas dienas, perėmęs jį iš Varšo, laikiau ir vedžiojau priirišęs grandine, nes lokys pasirodė irzlus ir galintis šokti ant manęs. Bet greitai pamačiau, kad jo irzlumas buvo greičiau apsimestas ar tikriausiai tai, ką palaukiau irzlumu, buvo įprasta jam būseną, rodanti, kad jis nėra apsnūdęs, o budrus. Kai prisiėsdavo mėsos ir aptingdavo, liaudavosi niurzgėjęs, pasidarydavo vangus ir abejingas, jeigu tik niekas jo nekliudydavo. Atskleidęs tuos jo broožus, grandinę nukabinau, nes Kutlubugas visados puikiausiai eidavo šalia, nemėgindamas bėgti ar šiaip spyriotis. Tačiau greitai vėl turėjau uždėti grandinę, nes, prisirišęs prie manęs, lokys jautė nepalankumą kitiems namiškiams. Užtekdamas skardžiau ištarto žodžio ar staigesnio mosto, kad Kutlubugas, niurgzdamas ir iššiepęs iltis, atsistotų ant užpakalinių letenų ruošdamasis pulti. Niekas iš šeimynykščių negalėjo lokio pakesti, lygiai kaip ir Kutlubugas jų. Visa savo žvėriška siela jis buvo man atsidavęs. Kur eidamas ar jodamas, veddavosi kartu ir jį. Uždarytas vienas namuose jis maurodavo ir draskydavo nagais duris, įvarydamas daug baimės tarnams. Žirgai iš pradžių baidėsi lokio, bet veikiai priprato prie jo ir iš tolo pasitikdavo žvengimu. Kartais, nubudęs nakčia ir negalėdamas užmigti, klausydamasis žiogų čirškimo

tamsoje, švelniai pešiodavau Kutlubugo kailį ir šnekučiuodavausi su juo: kalbėdavau visokius niekus, kaip kad motina kūdikiui ar išimylėjęs vyras merginai, arba pasakodavau jam savo gyvenimą. Lokys niurnėdavo patenkintas, ir tada aš imdavau klausinėti save visokių dalykų, kreipdamasis į jį („Ką tu apie tai manai, Kutlubugai?“). Kutlubugas nepamilo Balčiukės, ir aš lioviausi kvietęsis ją: moterys manęs daugiau nebetraukė. Nubusdavau ankstyvais rytmečiais, kai Kutlubugas murmėdamas ir dūšaudamas imdavo laižyti man kojas. Tuomet keldavausi, imdavau mėsą, padėtą iš vakaro, ir eidavau į kalno rūsį. Taip, aš lankiau JĄ kasdien.

Net ir nusprendus nežiūrėti į ją kaip į roplį, iš pradžių buvo nelengva. Nevėdinamas rūsysis buvo perdvisęs kažkokių irėsių tvaiku, gniaužiančiu kvapą. Nė karto neužklupau jos miegančios. Visada mane pasitikdavo stiklinis geltonų akių žvilgsnis. Jutau tarsi kokį sąžinės graužimą. Nors ji tiesiog paniškai bijojo Kutlubugo, nedrįsau be lokio įeiti pas ją. O lokys buvo visiškai jai abejingas. Numesdavau mėsą ant akmeninės aslos ir tuojau pat išeidavau. Prie manęs ji mėsos neliesdavo. Tik žiūrėdavo į mane be atvangos, kol būdavau tenai. Stengiausi užtrukti kalne kuo trumpiau. Toji pareiga mane slėgė.

Bėgant laikui, pamažėle ėmiau įprasti. Jau po mėnesio netikėtai pats sau pagalvojau, kad akys rodo ją tebeturint sąmonę. Mėginau kalbėtis su ja, įėjęs paklausdavau: „Kaip gyveni, Visgale?“, tačiau atsako nesulaukdavau jokio. Nei žodžio, nei judesio. O vis dėlto mano nuojauta neblėso, nors niekada nepasitvirtino. Tikriausiai klydau, ir klysti mane akino noras matyti joje žmogaus žymių. Įpratau kalbėtis ir su ja

taip, kaip naktimis kad šnekučiuodavausi su lokiu. Nors kalbos tebuvo vienpusės, išliejęs savo rūpesčius, nuogaštavimus ir bėdas, papasakojęs apie tai, kuo džiaugiasi ar apie ką svajojau, pasijusdavau geriau. Žmogus turi su kuo nors kalbėtis. Aš supratau tai tik pradėjęs šnekėtis su žvėrimis. Retkarčiais mano atminties gelmėse iškildavo koks nors praeities prisiminimas iš gyvenimo su Visgale pradžios, iš vaikystės ar jaunystės laikų, ir aš pasakodamas apsverkdavau. O ji, priešingai, niekaip nereagavo nei į mano prisiminimus, nei į mano ašaras. Kutlubugas retkarčiais ašaras nulaižydavo. Jos patiko jam dėl sūrumo.

Vis dažniau ir dažniau mąstydavau apie praeitį. Kuo toliau, tuo daugiau realumo ji įgaudavo, tuo svarbesnė darėsi man. Mylėjau praeities Visgalę tartum dabar. Iš visos širdies nekenčiau tų, kuriems kažkada jaučiau nepalankumą ar kuriuos niekinau. Artima man tapo motina, kurią vaikystėje menkai tesupratau, jaučiau gilią pagarbą tėvui, kurio anuomet prisibijojau. Tačiau Visgalė mano mintyse užėmė daugiausia vietos. Atmintis atgaivino net ir tokias mūsų bendro gyvenimo smulkmenas, kurių nebuvau pastebėjęs ar pastebėjau, bet užmiršau tuojau pat. Lyg dabar mačiau ją drovią merginą stačiomis krūtimis, nusirengusią vestuvių guoliui, mačiau jos baltus lygius dantis, kai ji juokėsi žiūrėdama į kailiais ropinėjantį Šventaragį, tiesiau ranką, norėdamas paliesti ją, šokančią šventąjį šoki, idant Šventaragis išaugtų sveikas ir stiprus. Bet ranka sugniauždavo orą, akys galų gale išvysdavo priešais sieną ar stalą, o tai, kas panėšėjo į juoką, pasirodydavo besąs paprastas tarnaičių spygavimas. Širdį man suspausdavo ilgesys, pasižadėdavau nebegalvoti daugiau apie

tai ir nekankinti savęs, bet netesėjau. Galop tai netgi nuo manęs nepriklausė. Nejučia nugrimzdavau praeitin ir suvokdavau tai tik tuomet, kai viskas praeidavo. Po truputį ėmiau suprasti Varsą: ką reiškė išsuodintos ir riebalais išteptos jo figūrėlės. Nežinia, kiek tai būtų trukę. Bet nieko nėra pastovaus. Reikia būti atsargiems, sako Varsas. Turi dar kas nors atsitikti. Ir atsitiko.

Vieną rytą aš nubudau dar tamsoj ir nors miegojau ne daug, mano nuotaika po ilgo laiko buvo nepaprastai pakili. Džiaugiausi pats nežinodamas, kodėl džiaugiuosi. Jaučiausi jaunas ir stiprus, net pamėginau eiti su Kutlubugu ristinųjų. Galop, žvalus ir susijaudinęs, užmoviau lokiui grandinę ir, pasiėmęs mėsą, nuėjau į kalną. Galimas daiktas, tai buvo naktis, kuri visiems suteikia gyvumo (tokiomis naktimis pradedami patys geriausi, stipriausi ir protingiausi vaikai), nes ir JI šįsyk netūnojo rūšio gilumoje, pasienyje, bet stovėjo aslos vidury pakėlusį galvą, tarsi klausytųsi garsų, sklindančių iš tolos.

Nuo keisto džiugesio man truputėli svaigo galva, ir, matyt, to užteko gimti neprotingai minčiai. Pirmą sykį per daugelį dienų man kilo noras pradžiuginti JĄ. Panorau išleisti ją truputėli į laisvę, kad ji galėtų įkvėpti tyro oro ir atratusiomis nuo šviesos akimis pažvelgti į dangų, kurio taip seniai nebuvo regėjusi. Aš išėjau palikęs duris atviras ir pririšau lokį prie medžio. Pats atsistojau netoliese, žiūrėdamas, kas bus. Po valandėlės nerangus jos kūnas išniro iš rūšio tamsos ir sustingo tarpduryje. Kurį laiką stovėjo nejudėdama, traukdama gairių rytmečio orą pro apvalias šnervių skylutes, vėliau pasijudino. Žengė kelis žingsnius ir sustojo žolėj. Jei

prireiks, Kutlubugo padedamas nesunkiai ją sugražinsiu rūsin, pagalvojau. Džiaugiasi išleidęs ją valandėlei.

Ūmai lokys suriaumojo. Aš apsigrėžiau, bet spėjau pamatyti tik raitelio siluetą ir išgirsti pašėlusį arklio kanopų bubsejimą į žemę. Šventaragis, blauzdomis suspaudęs žirgo šonus, įsirežęs ir suspaudęs nusvirusią ietį, lėkė tiesiai link JOS.

- Ne! - surikau, bet buvo vėlu.

Ieties smaigalys įsibedė ropliui į šoną ir išplėšė gabalą mėsos. Driežas išlinko nuo smūgio it mėnulio pjautuvas, ir jam iš gerklės ištrūko keistas gergždžiantis garsas. Šventaragis pavarė žirgą atbula, ištraukė ietį ir ėmė gręžtis naujam puolimui, bet aš nedelsiau. Greičiau, nei pats galėjau tikėtis, pribėgau ir, sugniaužęs ieties kotą, patraukiau į save. Jis susvyravo ir nučiuožė nuo arklio. Tučtuojau paleido ietį, pašoko ir išsitraukė kardą. Slinkau ataturpintas viena akimi stebėdamas ant grandinės besidaužantį ir riaumojantį Kutlubugą („Kad tik jis neatitrūktų!“), kita - pykčio iškreiptą jauną veidą, kupiną žiaurios širdgėlos. Šventaragis užsimojo trumpu kardu ir kirto: aš pajutau veriantį skausmą pilve.

- Še tau, - suurzgė jis. - Še tau. Už motiną. Daugiau tu manęs neapgausi.

Girdėjau, kaip grikši jo dantys, lyg jis trupintų jais žvyrą.

- Šventaragi! - aš nesusivokiau, man net į galvą neatėjo, kad esu rimtai sužeistas. - Nurimk. Aš esu tavo tėvas. Tavo motina...

Jis vėl užsimojo savo kardu ir vėl kirto iškošęs:

- Še tau.

Dar du sykius aš pajutau, kaip geležis perskrodė kiaurai: mano kūne suliepsnojo žarijos. Susiėmiau rankomis už pil-

vo ir tik dabar pamačiau, kad is tiesų nebeturiu ką suimti, nebeturiu pilvo. Toje vietoje buvo lipni mėsos, drabužių skutų ir kraujo košė. Kojos man sulinko, ir griuvau į žolę. Mačiau, kaip Šventaragis nušluostė karda apsiausto skvernu, išikišo į makštis, apsigrėžė ir užšoko ant žirgo. Norėjau surikti jam kažką, bet neįstengiau. Ne tik todėl, kad nebeužteko jėgų. Man kūną lyg mėšlungis sutraukė. Baimė. Neapsakomas, gyvuliškas siaubas apėmė mane, kai supratau mirsiąs. Niekados dar taip nebijojau. Manęs nebepilko, tebuvo baimė. Mano kūnas buvo siaubo kūnas. Viskas, visi jausmai, skausmas susiliejo į vieną - į baimę. Akių obuoliai sukietėjo, odą raižė ir plėšė į tūkstančius skutelių. Pakėliau galvą ir pažvelgiau zovada tolstančiam Šventaragiui iš paskos. Tai, ką išvydau, mane galutinai pribloškė. Kažkas buvo pasikeitę pasaulyje. Ne, ne pasaulyje, o manyje. Aš buvau pasikeitęs. *Aš pavirtau į driežą.*

Man buvo lemta numirti driežu. Ūmai mano protas nušvito. Supratau viską galutinai. Mes abu klydome: ir Varsas, ir aš. Jučas čia niekuo dėtas, lygiai kaip niekuo dėtas Kentauro ženklas, lemtis ar dievai. Vien tik *baimė* pavertė mus bjauriais ropliais, gyvuliais, mano žmoną Visgalę ir mane. Niekas kitas, tik ji, šitas jausmas, nesuderinamas su žmogaus prigimtim, bet vis tiek apimantis žmogų, yra viso mus ištikusio blogio priežastis. Baimė išnykti, nebegalėti žaisti savo pojūčiais ir jausmais, nebegalėti mėgautis garsais ir spalvomis, baimė prarasti viską. Jeigu mes lygiai taip stipriai būtume pasidavę laimės jausmui, mes paprasčiausiai būtume ištirpę ore. Bet mes bijojome. Mes buvome apimti siaubo dėl savo gyvybės. *Baimė mus padarė tokius.* Nejaugi būtina numirti, kad šitai

suprastum? Vargšė mano Visgalė, vargšė mano protinga mergaitė. Kaip baisiai ji turėjo manęs bijoti tuomet...

Mėginau pakilti ant keturių kojų ir šliaužti, bet kraujas plūdo iš manęs bangomis užliedamas žolę. Neįstengiau krus-telėti. Pajutau, kaip kažkas prie manęs prigludo. Pasukau galvą ir pamačiau JA. Driežas, toks kaip ir aš, su didele iš-plėšta žaizda šone priropojo prie manęs ir atsigulė šalia, kad nė tarpelio neliko. Drėgnas liežuvis lyžtelėjo man kaklą. Mes, kunigaikštis Utenis ir jo žmona Visgalė, Kentauro herbo gi-minės, mes, du žmonės, vyras ir moteris, patyrę neregėto stiprumo jausmus, mes, du driežai gintaro spalvos akimis, mirėme ant rasotos žolės tekant saulei vasaros rytą. Tai, kas mus išskyrė, mus ir sujungė. Būk laimingas, sūnau.

1 8 9 2 M E T Ū P R O G R E S O I D Ė J A

1. Naktį prieš dvidešimt aštuonerius metus netoli nuo Ringuvos panemunėje gvardijos bataliono pirmosios kuopos gvardietis patyrė jausmą, tiesiog pribloškusį jį savo stiprumu. Tas jausmas permainė gvardiečio sielą, kažin ką joje sulaužydamas. Menkutis sraigtelis jo galvoje neišlaikė pergyvenimo ir trakstelėjo. Tas gvardietis - Gudukas, mano brolelis.

2. Naktis buvo ramut ramutėlė, o snieguotas tuščias kraštas, besiilsintis tykioje mėnesienoje, bet kam būtų priminęs dievo karalystę. Kiek daugiau nei savaitė iki Kalėdų. Nei šuns lojimo tolumoj, nei tykių gurgždančių žingsnių, jokio garso, tik tie, kuriuos visuomet gali girdėti savo kūne: širdies dunksėjimas, pilvo gurgimas, retkarčiais nestiprus trykštelėjimas kraujagyslėje už dešinėsios ausies, taip pat ir ritmiškas oro keliavimas j plaučius ir iš jų.

Poručikas Galiginas kalbėjo pašnibždomis ir tarsi sau, nes buvo nusigręžęs:

- Tie velniai netrukus pasirodys. *Negalima* jų pražiopsoti. Girdit? Nevalia. Kas užsnūs - supūdysiu. Nežinau, kiek jų bus. Nepranešė. Bet tai nesvarbu. Kiek bus, tiek... Mums užteks.

Truputį patylėjo, o paskui išgirdom, kaip jis šypsosi, - tokia buvo tykuma. Šnabždesys tapo dar įtaigesnis ir valdingesnis:

- Klausykite, ką pasakysiu. Netrukus jie pasirodys. Jie ateis va iš ten ir leisis prie upės. Antai kur valtys. Mėnesienoj matysim juos kaip vidurdienį. Vedlį palikite man. Bet užtai kitus... Įsižiūrėkite į juos taip, kad paskaustų akys. Žiūrėkite jiems į akis, į snukius, į širdis. Matykite juos kiaurai. Pamilkite juos. Kiekvienas išsirinkite po vieną ir pamilkite taip, kad prireikus galėtumėt gyvybę dėl jo atiduoti. Tegul jis bus jums kaip brolis, kaip tėvas, kaip motina, po perkūnais. Mylėkite taip, lyg jis būtų jūsų nuotaka. Meilė padarys jūsų ranką tvirtą, o akį - taiklią. Turite nudėti jį iš karto. Jau sakiau: nepataikiusį supūdysiu. Aš išmokysiu jus meilės.

Kiekvienas žodis, kad ir negarsiai ištartas tokioj tyloj, skrodė smegenis, aidu skambėjo, atsimušęs nuo sušalusių smilkinių.

Tie velniai pasirodė maždaug po valandos. Pirmučiausia išgirdome gurgždant sniegą. Palengva palengva gurgždesys artėjo, vėliau pasigirdo šnirpštelėjimas. Vienas, kitas, trečias. Arkliai. Trumpą valandėlę vėl įsivyravo tylą: jie stabtelėjo ant kranto ir dairėsi, ar niekas jų čia nepamatys. Paskui sniegas vėl sugurgždėjo, ir mes išvydome juos. Šešiolika raitelių nusileido krantu prie upės ir artėjo į mus. Jų arkliai klimpo į sniegą aukščiau kelių. Kad būtų lengviau, jojo vorėle, vienas paskui kitą. Matėme juos iš priekio ir kiek iš šono. Mėnuo švietė tiesiai jiems į veidus.

- Taiky! - poručikas greičiau atsiduso negu ištarė.

Man atiteko devintasis voros raitelis. Jo akys spindėjo mėlyno mėnulio šviesoje. Dieną jos tikriausiai būtų šviesiai žydros. Antakiai ne nukarę ir ne rūstūs, kokių galima būtų tikėtis maištininko veide, bet ir neištempti į vieną liniją, o kažkaip išdidžiai lenkti ir apšarmoję. Jo akys nebuvo išodintos

giliai kaip klastingo žmogaus, bet ir gašliai neišsprogusios. Veidas buvo dailus, taisyklingas, galvą su pečiais jungė tvirtas, neilgas ir ne per trumpas kaklas, apvyniotas vilnonės medžiagos juosta. Sėdint balne jo krūtinė nebuvo atkišta į priekį, bet įdubusi ir siaura taip pat nebuvo. Ūgio jis buvo nedidelio, seniai nesiskutęs. Tikriausiai turėjo trejetą metų daugiau negu aš.

Dievaži žiūrėjau į jį taip, kad net akys suskaudo. Dar keletas tokio žiūrėjimo minučių, ir mano žvilgsnis būtų prasisverbęs pro suragėjusią nuo šalčio raitelio milinę, pro jo baltą odą, raumenis ir kaulus, pro jo širdį ir plaučius, prasiskyręs sau kelią pro žmogaus drabužius ir kūną, ir aš būčiau išvydęs baltą lygumą ir siaurą upės tėkmę už jo nugaros. Aš žiūrėjau į jį ašarojančiomis akimis, ir mano krūtinėje žiebėsi meilė. Mylėjau vyrą, jojantį Nemuno pakraščiu, ir jis, galimas daiktas, jautė, kad kažkas jį myli, tik nežinojo, kad tai aš pasirinkau jį savo broliu, Gudukas.

-Pli!

Žirgai atsistojo piestu, ėmė žvengti, keli puolė į Nemuną, bet, nutvilkyti ledinio vandens, vėl šoko krantan. Triukšmas, šurmulyš, poručikas ir kokia dešimtis mūsiškių nubėgo pakrantėn. Aš padėjau šautuvą ant sniego ir atsisėdau. Ta trumpa meilė buvo tokia gili, jog jaučiausi vienišas kaip pirštas, vienui vienas, nelyginant trapus krūmas mėnesėtoje sniego dykynėje - pasaulyje. Pravirkau, ir nė mintis apie greit būsiančias Kalėdas negalėjo manęs paguosti.

Vėliau sužinojau to žmogaus vardą - d'Artuzis. Keistas vardas, malonus ausiai.

Šit kaip.

3. Guduką man gražino rudenį, šešiasdešimt ketvirtaisiais, kaip tik paukščiams išskrendant į rojų: visą kelią, ir pirmyn, ir atgal, ties akiračio riba mačiau juos plasnojant. Aš išvažiavau ankstų rytą, tuščius laukus dar laikė kietas nakties gruodas, gera buvo važiuoti - ratai neklimpo ir arklys neklimpo. Įpakalnėles pavarydavau arklį bėgte, smagiai dardėjom. Tuščias grabas, užvožtas ir aprištas virve, šokinėjo ir trunkėsi po vežimą. Buvau patiesęs šiaudų, bet vis tiek. Įkapes turėjau pasidėjęs po sėdyne, kad minkščiau.

Nuvažiavęs pastačiau arklį prie lavoninės, o šaukimo popierėlį nunešiau kur reikia. Ten sėdintis pusamžis vyras ištinusia nosimi paklausė:

- Petrutis Žvinginas?
- Taip, tamsta. Aš.
- Ar turi kuo vežtis?
- Taip, tamsta. Vežimu atvažiuom.
- Kur vežimas?
- Prie lavoninės.

Vyras spaudė pirštais **savo nosį ir gardžiai juokėsi:**

- Gudukas gyvas.
- Na ką gi, - pasakiau, - gyvas tai gyvas.

Jo būta gero žmogaus, nes nuėjo su manim ir padėjo Guduką išnešti.

- Nemokėjom pagydyti tavo brolelio, - kalbėjo jis. - Turėsi su juo vargo.

Suklojau įkapes graban, paguldėm ant jų Guduką, o ant viršaus užmečiau savo kailinius. Išvažiavom namo. Gudukas gulėjo it stuobrys, nejudino nei rankų, nei kojų. Vienoj nuokalnėj arklys nesulaukė ir nurisnojo kelis žingsnius. Grabas

apvirto, ir kai aš atsigrežiau, mano brolelis gulėjo perpus apvožtas grabu, įdūręs veidą į aštirus šiaudus. Bet jis tarsi nejuoto, gulėjo kaip gulėjęs, kol įverčiau jį atgal. Kaip negyvas.

- Žiūrėk, paukščiai išskrenda, - sakiau jam, bet jo akys buvo nejudrios.

Ir tada man kilo mintis: jeigu per *visus* pasaulio daiktus matytum kiaurai, kaip per ledą ar stiklą, tai juk *nieko* nepamatytum. Ak Guduk, Guduk, broleli mano.

4. Dvejus metus jis neparagavo duonos nei mėsos, nei daržovių, nei jokio kitokio maisto. Išgerdavo tik gurkšni vandens per dieną. Dvejus metus jis nė žodžio neištarė, buvo kurčias ir nebylus. Negalėjo jis nei atsikelti, nei atsisėsti, šlapinoti po savim, tad nuo to šlapinimosi ir kirmėlės po juo įsiveisė.

Pridarė bėdos man brolelis, per jį ir viengungis likau: kai galop susiruošiau vesti ir ėmiau dairytis, visos nuotakos jau buvo ištekėjusios.

Grabą dusyk perdažiau, antrą sykį prie jo akių: galgi, maniau, pamatys, supyks ir numirs. Kai nebėr brolelio, tai ir toks ne brolis. Bet jis nematė, žiūrėjo kiaurai, velniai jį griebtų. Žiūrėjo kiaurai.

Galop šešiasdešimt šeštaisiais troškia liepos naktį išgirdau silpną balsą:

- Petruti, Petruti.

- Kas yra?

- Man subinę niežti.

Dėkui dievui, atsitraukė nelabasis.

5. Nors viskas pasaulyje laikina ir netvaru kaip voratinklis, bet aš nesirengiau mirti. Mirtis - gėris, kurį reikia užsitarauti. Kaip tik todėl mes žiūrim su panieka į tuos, kurie nori

greitos ir lengvos mirties, ir gerbiame mirusius kančiose. Dvejus metus aš išgulėjau, slaugomas Petručio, savo brolio, ir nors nežinau, kaip tas laikas praėjo, mirti nesirengiau. Buvau pageltęs ir sudžiūvęs kaip pakaruoklis, bet nekentėjau. Kur buvo mano siela ištisus dvejus metus? Kur ji buvo?

6. Jisai vis tebebuvo silpnas, mano brolelis. Jau valgė daržovių ir gėrė pieno, jau valiojo pakilti iš lovos, kad neprisidertų joje, žvilgsnis jo jau tiek sutvirtėjo, kad galėjo atsiremti į daiktus. Tačiau permainos dėjos labai lėtai, veik nepastebimai, tarsi Gudukui būtų išsekusi atsarga valios, kuri kiekvieną gyvą padarą verčia judėti, daugintis, geisti. Niekas jo nedomino, jis nenorėjo kalbėti, ir aš, kiekvieną vakarą grįždamas po darbų namo, tikėjausi išvysti, kaip pro mūsų trobelės duris kojom į priekį išskrenda liesas, gelsvas vyriškis neskustu sustingusiu veidu: jo rankos ištiestos, delnai prispausti prie plonų šlaunų, akys plačiai atmerktos ir įbestos į debesis, po kuriais jis lekia. Aš vis laukiau, kaip pro trobelės duris be garso išskris Gudukas, mano brolelis, ir nulėks tolyn virš laukų, vilnijančių javais, virš saldžiai kvepiančių pievų, virš ežerų, glostomų silpno vėsaus vėjo, vis tolyn ir tolyn.

7. Praeis daug laiko, dešimtis kartų paukščiai išskris ir vėl sugrįš, daug kartų prisnigs ir vėl nutirps, vėjas pūs iš vakarų į rytus ir vėl atgal, iš šiaurės į pietus ir vėl atgal, daug žmonių išnyks ir daug atsiras, daug bus smagiai juoktasi ir verkta ir daug piktai, kol išauš geltona diena, Gudukas persižegnos prieš tingų vasaros dangų ir įžengs į teismo rūmus, kad liudytų sinagogos tarno Kaco byloje. Neįvertins jo žodžių teismas ir netgi neišrašys į bylą, nes įtars Guduką, brolelį mano, esant ne viso proto.

- Ar teisybė, kad jūs ilgai ir sunkiai sirgote? - paklaus Ivanas Ivanovičius Pigulevskis, prokuroras, išgarsėjęs sinagogos tarno Kaco byloje.

- Gryna teisybė, pone. Kiekvienas mūsų žingsnis ir judesys, ir atokvėpis yra laikini šiame pasaulyje. Viskas laikina ir netvirta kaip voratinklis. Imkim, pavyzdžiui, gyvas gėles. Jos vysta...

Gudukas, mano brolelis, nulius prisiminęs gyvas gėles, ir aš, stovėdamas Freidenbergo alinės tarpdury, pagalvosiu: kad tik brolelis neprišnekėtų tenai ko nereikia, kad tik jis ko neprišnekėtų, kad tik neprarastume dėl to ko nors.

Bet viskas bus puiku, viskas bus kaip reikiant. Gudukas nulius, ašaros pasirodys jo akyse, jis pažvelgs į prokurorą, į teisėją, į tarėjus ir prisiekusiuosius, pažvelgs į salę pro langą, ir tą akimirką atrodys, kad visi teismo rūmai apimti gedulo. Nulius papirkctasis Ivanas Ivanovičius Pigulevskis, teisėjo kaktose atsiras dvi skausmingos raukšlės, žmonės salėje atsidus, šviesa priblės už lango, o sinagogos tarno Kaco našlė nusibrauks ašarą. Tai truks keletą akimirku, paskui kažkuris prisiekusiųjų tars:

- Na matot.

Ir vėl viskas atgis.

- Ar jaučiatės pasveikęs? - paklaus prokuroras Guduką, mano brolelį.

- Taip, pone. Vaistai, kuriuos gėriau, surūgo, iššovė kamštį, aš nubudau ir pirmiausia pagalvojau: štai aš jau sveikas. Pone, tie vaistai bemat paliko kaip actas: jie jau nebuvo man reikalingi. Nuo tada gerai jaučiuosi.

- Na matot, - pasakys teismo tarėjas vaikystėje išplikyta burna ir palinguos galvą.

- Kodėl jūs atvažiavot į Kauną? - **paklaus Guduką, ir jis** atsakys daug negalvodamas:

- Ponai. Mudu su broliu gyvenom savo kaime dievo dieną. Sakoma: dievo diena, žmogaus visas gyvenimas. Kodėl taip? Ogi todėl, kad visą laiką mudu dirbome tą patį darbą, valgėme tą pačią duoną ir tas pačias nusibodusias daržoves ir kruopas, matėme tą patį vaizdą prieš akis, be jokio įvairumo. Laikas mums netekėjo. Mes negalėjome matuoti jo dienom, ponai, nes dienos visos buvo kaip viena: vakar kaip šiandien, kaip užvakar, kaip ryt. Ką čia matuosi? Mūsų gyvenimas driekėsi lygiai kaip diena, kaip dievo diena. Ir vieną kartą mažytis rausvas paukščiukas nutūpė ant slenksčio ir sučirškė: ponai, ponai, jau devynios valandos, kelkitės, kelkitės! Štai kaip buvo. Ir, be to, mes labai norėjom mėsos. Mudu labai mėgstam mėsą ir čia, Kaune, dažnai ją valgom. Mums nereikia laukti rudens, kol bus skerdziamos kiaulės. Mes einam į krautuvejį ir nusiperkam mėsos. Ten negalėjom šito daryti. Taigi, ponai, mėsa mus čia atvedė. Čia mes ištrūkom iš dievo dienos ir valgom mėsą. Šit kaip.

Taip kalbės teisme mano brolelis, o aš stovėsiu Freidenbergo alinės tarpdury ir nuogaustausiu: kad tik jis neprišnekėtų ko nereikia.

- Na matot, - ištars dar kažkas, ir teismas paleis Guduką.

Mano brolelis išeis į dienos šviesą markstydamasis tarsi katė, o aš pamosiu jam iš Freidenbergo alinės tarpdurio.

- Puiku, - pasakys Gudukas, - jie netgi neužsirašė, ką aš jiems kalbėjau.

Aš palengva atsikvėpsiu.

- Pasakiau jiems teisybę, niekas ir nepatikėjo.

Apkabinsiu savo brolelį per pečius ir prabilsiu:

- Vadinasi, eime pas Freidenbergą mėsos valgyti. O rytoj vėl stosim darban.

Gudukas džiugiai trins rankas ir liežuviu vilgys lūpas, o aš galvosiu, kad mano brolelis nemelagis. Kas kas, o jis tai jau ne.

Praeis daug laiko, paukščiai išskris dešimtis kartų ir vėl sugriš, ir tuomet mes būsime kitokie nei dabar.

8. Mes atplaukėm Nemunu, šventąja mūsų upe, ankstų rudens rytą ir pririšom valtį prieplaukoje. Viską buvom palikę kažin kur, kai, prisilaikydami vienas kito, išlipome ant kran-to. Nieko nebeturėjom, viskas liko tenai, praėity: trupinys žemės, kuris maitino visus Žvinginus nuo pasaulio sutvėri-mo, o dabar maitins kitą giminę, žemės sklypelis, tryptas ir pertryptas Zvinginų ir jų arklių, jų jaučių, jų šunų ir vištų, vaikų ir karvių, ir ožkų, ir neregimų nakties padarų, liūdnei slampinėjančių tamsoje ir uostančių užvertas langines; mūsų namas, kuriame Zvinginai veisėsi ir dauginosi, kuriame slau-giau Guduką, brolelį savo, geisdamas jo mirties, namas, kuris aušo dabar vienišas, kuriame nebesklis mūsų balsai ir mūsų kvapai, kalvoti laukai, banguojančios pievos, giraitės ir tven-kiniai, ir oras virš jų. Nebėra ten mūsų. Ir nebebus niekada.

Turėjome tik truputį pinigų už žemę ir namą, turėjome ir valtį, kurią nutarėme pasilikti sau. Turėdami valtį jautėmės kiek tvirčiau ir drąsiau. Tarėme sau: jeigu nepasiseks rasti kokio darbo, galėsime kilnoti žmones per upę. (Valtį mums pavogė po dviejų dienų.)

Auštant žengėme siaurom miesto gatvelėm, ir nė vienas sutiktas žmogus neatsakė į mano sveikinimus, nė vienas ne-nukėlė kepurės atsiliepdamas.

- Liaukis, - pasakė Gudukas, mano brolelis, - čia neįprasta sveikinti kiekvieną.

Ir todėl tas miestas iš pradžių man nepatiko. Bet paskui ėmė patikti.

9. Mane traukė prie arklių. Aš norėjau dirbti vežiku, norėjau dirbti su arkliais, bet Gudukas tik purtė ir purtė galvą: ne, girdi.

- Nuo mažumės myliu arklius, - kalbėjau jam.

Bet jis tik kratė galvą: ne, girdi, ne ne.

Ne tai ne.

10. Tačiau iš pradžių mes susiradome pastogę. Tai buvo tikra pastogė, nes mūsų butas buvo pačiame viršutiniame namo aukšte, trečiame, o pro langą norėdamas galėjai išlipti ant stogo ir tupėti ten su balandžiais ant atbrailos, burkuodamas ir mergindamas švelniasparnes jų mylimąsias. Pro tą langą vėliau mes išsigudrinome krėsti iš pypkių pelenus, o lietus paskui juos nuplaudavo. Stogas buvo dengtas raudonomis čerpėmis. Namas sumūrytas iš raudonų plytų. Gyvenk ir norėk.

Šalia gyveno moteris, vienui viena. Apsidžiaugė, kad mu-
du tenai išsikūrėm. Sakė: turės su kuo pasikalbėti. Jos plau-
kai buvo reti, ir ji puošė juos džiovintomis gėlėmis. Sėdėda-
vo kojas susikėlusi ant kėdės ir parietusi po savim. Mokėjo
taip šnekėti, stovėti ir eiti, kad gundytų: man nugarkaulį
sukaustydavo. Vengiau sutikti ją sutemus. Mes paprasti žmo-
nės, o pagunda per daug didelė. Kunigams juk irgi uždraus-
ta klausyti moterų išpažinties sutemus ar neprašvitus.

Taigi išikurdami sykiu įgijome žmonių, kuriems galėjome
nukelti kepurę ir jie mums atsakydavo. Tai gerai.

Jeigu dar nesakiau: mes atvažiavom į Kauną 1891 metų rudenį dulkiant šilkiniam lietuvi.

11. Tai buvo didžiųjų galimybių mėnesiai: mes rinkomės, kur galėtume dirbti. Nenorėjom eiti bet kur. Geidavom tokio darbo, kad dienos lėktų pasišokinėdamos kaip sausi žirniai, paberti ant grindinio. Geidėme gyventi greitai.

Petrutis svajėjo apie vežiko darbą. Jis troško būti prie arklių. Jam patiko jų vaizdas, garsai ir kvapas. Atplaukę į Kauną, mes nusipirkome naujus, dailius, miestietiškus drabužius, batus ir skrybėles ir tuojau pasidarėm panašūs į anglus (tik mūsų pypkių tabakas dvokė). Bet nė gražūs rūbai nenutolino Petručio minčių nuo arklių. Kišenėje jis nešiojosi sudžiūvusio arklių mėšlo gabalėlį, trynė jį pirštais ir uostė. Šit kaip.

Mes niekaip negalėjom apsispėsti. Mašinių gamykla „Minerva“. Petrovskio ketaus liejykla. Glazerio ir Tilmanso metalo fabrikai. Degtukų fabrikas. Spaustuvės. Litografijos įmonės. Soloveičiko malūnas su lėtpjūve, mašinių ir ratų gamykla. Brolių Smidų metalo apdirbimo fabrikas. Grinbergo tabako fabrikas. Kur mums eiti?

Laukėm ir vis nedirbom. Rinkomės. Panašiai kaip lošdami: nežinojome už ką statyti, kad išloštume. Su jėzuitišku atkaklumu sukau galvą už save ir už Petrutį, vargindamas mus abu, bet negalėjau nuspręsti. Negalėjau, negalėjau, negalėjau. Šit kaip.

12. Dar tada, kai aš mėnesių mėnesius klaidžiojau po įstačiusius savo ligos sodus, klausydamasis spalvingų paukščių čiulbesio ir ragaudamas kvapniausius vaisius, kurie palaikė gyvybę mano kūne, iš išorės graužiamame kirminų, dar tada aš pašiurpdavau akimirką pagalvojęs, jog gali išaušti diena,

kai sutiksiu Galiginą, poručiką protingos katės akimis, kuriose atsispindi mėnesiena. Viešpatie, šnabždėjav klūpėdamas minkštoje įstabiųjų savo ligos sodų žolėje, viešpatie, nukreipk mūsų kelius į skirtingas puses! Aš žinojau, kad pirmiausia jis paklaus apie d'Artuzį: ar aš prisimenąs tą puikią naktį? Taip ir atsitiko.

13. Mužu vis dar dykinėjome, žymią dalį dienos prašnekėdami su Bele, mūsų kaimyne, kuri daug išmanė apie miestiską gyvenimą ir darėsi mums kaskart meilesnė ir meilesnė. Jos suknelės taip dailiai buvo prilipusios prie kūno, kad stačiai akių atitraukti negalėjai. O jai žengiant, suknelės taikydavosi palypėti aukščiau, ir nelabasis vis dairėsi pro langą vidun. Aš jutau jo žvilgsnį.

Dvi dienos prieš Kalėdas Gudukas, mano brolelis, parėjo namo ne vienas. Sykiu buvo ponas, irgi su skrybėle, bet ne tokia nauja kaip mūsų, o jo liemenė vietomis taukuota. Pono akys buvo siauros, nosis plati, o kojos tarsi pasiskolintos iš kokio raitelio - tokios kreivos. Aš išsigandau dėl savo brolelio. Jis buvo išblyškęs ir tylus, pirštai mažumėlę drebėjo, panašiai kaip po ligos prieš daugelį metų.

Ponas kalbėjo blogai, neteisingai tarė žodžius, bet buvo linksmas kaip paukštukas raudonu gūželiu. Išgėrėme truputį, ir aš papasakojau mudviejų rūpesčius ieškant tinkamo darbo.

- Tai tu mėgsti arklius? - paklausė jis įsideddamas pypkę.

- Taigi, pone. Mėgstu baisiausiai.

- Aš žinau jums darbo. Puikaus darbo. Naujausios rūšies.

Jūsų gyvenimas bėgs kaip voverytė medžio šakom. Darbas kaip tik jums.

Aš nustebau ir pažvelgiau į Guduką, **brolelį savo**. **Bet jis** nusigręžė, palikęs viską spręsti man.

- Jūs būsit vežėjai. Ne paprasti vežėjai. **Kaune bus tramvajus**, konkė. Ar žinot, kas yra tramvajus?

- Ne, pone.

- Traukinys. Mažas traukinys. Žmonėms vežioti. Jį traukia arkliai, puikūs arkliai. O jūs sėdėsit ir raginsit juos botaugu. Ir sustabdysit, kai reikės sustoti. Aš galiu įtaisyti jus į tokį darbą. Tavo brolis - senas mano draugas, ir aš galiu padėti. Uždirbsit daug pinigų. Matysit visokių žmonių. Puiokus darbas, sakau jums. Guduk, išgerkim už jūsų naują darbą. Į sveikatą.

Išeidamas ponas pasiskolino rublį, ir po šitiek pažadų negalėjome jam neduoti. Šitaip mūsų pinigų visai sumažėjo, o pažadėtojo darbo turėjome laukti dar šešetą ilgų mėnesių, po truputį nebetekdami vilties. Pinigų vis dėlto neužteko, tad truputėlių gavom padirbėti tabako fabrike. Džiaugėmės, kai galėjom iš jo išeiti. Artėjo vasara.

14. Naktį netikėtai nubudau ir išvydau Guduką, savo brolelį, klūpantį ant grindų mėnesienos nušviestą. Atrodė, kad jo veidas pats švyti.

- Ateik ir atsiklaupk šalia manęs, - sušnabždėjo jis.

Mes klūpojome, ir aš nežinojau, ką daryti. Prisipažinau: man buvo neramu. Mano brolelis tebebuvo keistas. Ne visada įstengiau jį suprasti.

Galop prabilo:

- Paprašykim dievą, Petruti, kad mums duotų sėkmės. Paprašykim, kad jis neapleistų mūsų šiais naujais laikais, tramvajaus laikais. Tai didelis išradimas, ir visi apie jį tekalba. Jis

ženklina naujųjų laikų pradžią. Paprašykim dievą, Petruti, kad nauji laikai iš tikrųjų būtų tokie, kokiems jiems dera būti. Tegul duoda žmonėms kalbėtis su medžiais, žeme, vandeniu, oru kaip su savo dvyniais, tegul duoda aniems klausytis žmonių. Tegul prakalba dievas į medžius, žemę, paukščius, gyvūnus, žmones, daiktus, tegul apskelbia savo valią. Tegul padaro mirtį gyvenimo atmaina, gyvenimo tęsiniu. Paprašykim, Petruti. Tenebūnie kapas požemis, bet tebūnie jis iščios.

Ūmai Gudukas, brolelis mano, apkabino mane ir pabučiavo. Paskui kalbėjo įsikniaubęs man į petį:

- Aš tikiu naujais laikais, Petruti. Toksai Zvinginų tikėjimas leido jiems išverti amžius ir išgyventi iki šios nakties. Kas yra rojus, Petruti? Ar tu žinai? Rojus - tokia vieta, kur nereikės žudyti. Tikiu, Petruti, kad ateina tokie laikai ir kad mes pirmieji jų sulauksim.

Teisybę sakant, nesupratau savo brolelio. Nežinojau, ko jis nori. Tad persižegnojau ir paguldžiau jį į lovą.

- Ateina naujieji laikai, - murmėjo jis, - kai žmogus bus dievas ir karalius ir jam nereikės lieti kraujo, ir jis galės...

Užmigo brolelis. Arba aš užsnūdau. Bet dar kartą tą naktį Gudukas pažadino mane. Jis kalbėjo pats su savim, ir aš išsigandau. Išnyk, velnie.

- Iš kur, - šnekėjo mano brolelis, - iš kur toksai noras patirti laiko tėkmę? Iš kur jis? Tai juk artėjimo prie mirties patyrimas. Argi nebūtų suprantamiau, jeigu norėtume dievo dienos? Ak viešpatie, viešpatie, suteik mano galvai ramybę.

15. Trečiadienį, saulėtą dieną, 1892 metų birželio šeštąją, atsirado tramvajus. Šventikas pašventino visus jo vežimus, arklius ir mudu su broleliu, sėdinčius ant pasostės. Šventin-

to vandens pakliuvo mudviem į akis, mes suskatome šluostytis jį, o ponai, apstoję tramvajų, pamanė, kad mes apsiverkėm, ir ėmė ploti. Tuomet mes iš tikrųjų apsiverkėm ir buvom sklidini laimės. Ir keletas moterų taip pat apsiverkė. Mes verkėm ir juokėmės. Gyvenimas prasidėjo.

Ponai susėdo į vagoną, mes suraginome žvilgančius ristūnus ir pajudėjome. Visą kelią iki stoties ir vėl atgal iki rotušės mus lydėjo raiti žandarai. Visas Nikalojaus prospektas buvo prisikimšęs žmonių, besigėrinčių dailiais spindinčiais vežimais ir iščiustytais tarnautojais. Tą pirmąjį kartą konduktoriai nerinko pinigų, ir visas jų darbas buvo oriai stovėti prie laiptelių. Visas miestas buvo pakiliai nusiteikęs, ro-dės, vyksta kažin kokios didelės iškilmės.

Aš išgirdau, kaip ponas Diuponas, tramvajaus koncesinin-kas, pasakė:

- Gyvenimas dabar ims bėgti šuoliais.

Du ponai suplojo rankomis, kiti nusijuokė. Aš pažvelgiau į Guduką, brolelį savo, ir pamačiau, kad jis švyti, panašiai kaip naktį apšviestas mėnulio. Ir vėl teko nusibraukti ašarą.

Rotušėje ponas Diuponas buvo patiekęs užkandžių, pa-kvietė ir mus, tarnautojus. Nauji mūsų drabužiai atrodė puoš-niai net čia, kur buvo susirinkę vieni ponai. Mums paruoš-tas atskiras stalas, bet užkandžiai tie patys kaip ir ponams. Visi kibo į retąsias žuvis, o mudu su Guduku - į mėsą, šaltą, gražiai išvirta, su gelsvais drebučiais tarpuose ir petražolė-mis ant viršaus. Ponai sakė kalbas, keli iš jų pakartojo pono Diupono žodžius, kad gyvenimas dabar ims bėgti šuoliais, pažanga žymu visur, žmonės laisvesni, turės daugiau laiko ir galės daugiau galvoti apie dorovę. Po kiekvienos kalbos gė-

rėm už carą. Paskui imta aukoti tramvajaus reikalams, ir visi stengėsi pasižymėti dosnumu. Ponai Tilmansai ir Bachrachai davė po 300 rublių, ponas Volfas ir broliai Šmidtai - po 200, ponai Monasevičius ir Soloveičikas - po 100, ponai Gerardas, Abelmanas ir Natansonas - po 50. Rytojaus dieną viską aprašė laikraštis: užkandžius, aukojimą, kiek kas davė ir taip toliau.

Ir Bele, mūsų kaimynė, tą vakarą buvo meili ir saldi kaip medus. Na ir garbė dievui.

16. Tramvajus - puikus dalykas. Žmonės išsyk jį pamėgo ir suprato jo vertę. Konduktoriai kalbėjo, kad jis duodąs neregėtą pelną. Maždaug pusketvirto šimto rublių per dieną. Žmonės grūdosi norėdami juo važiuoti, ir mudu su Guduku gaudavom grūmoti ir bartis. Dirbom po šešiolika valandų per parą, neturėjom kada nė papietauti, tik sukrimsdavom paskubomis, ką būdavo idėjusi Bele, bet vis tiek buvom labai smagūs ir kai kada patys nepajutę imdavom dainuoti į arklių žingsnių taktą.

Arkliai! Aš negalėjau jais atsidžiaugti. Pasitaikydavo, kad užsižiūrėdavau į jų raumenis, gindavau ir gindavau juos, ir jeigu Gudukas, mano brolelis, nesulaikydavo manęs, tramvajus lėkdavo taip greitai, kad žmonės nevaliodavo jo pavyti.

O kaipgi mano brolelis? Juk tai apie jį šis pasakojimas. Kaipgi jis?

Kuo puikiausiai. Jis šnekėjo, kad dabar galėtume išmokti žvėrių ir paukščių kalbos, išmokti gerai skaityti ir rašyti ir tapti žymiais žmonėmis. Mėnesio pabaigoje už visus savo uždirbtus pinigus mano brolelis nupirko paukštį, kokio aš niekada nebuvo regėjęs. Pamačiau, kad, turėdamas paukštį,

žmogus kur kas geriau jaučiasi negu be paukščio. Mūsiškis buvo spalvotom plunksnom, dideliu lenktu snapu ir supratingomis akimis. Tikrai vertingas paukštis. Ak, kaip džiaugėsi juo Bele, kokie mes buvome linksmi! Nelyginant liepsnelės.

17. Iš pradžių neįtarėm nieko blogo. Kai kurie konduktoriai pardavinėjo sunaudotus bilietus, ir kai juos nutvėrė ir atleido iš darbo, mes nusiminėm, bet manėm, kad jie buvo nesąžiningi jau prieš stodami darban. Pasitaikydavo ir girtų keleivių, kurie trukdė darbą. Bet mes nesiejom visų tų negerumų su tramvajumi ir labai nesikrimtom.

Tačiau sykį štai kas nutiko. Mažas juodaplaukis žmogelis, vydamasis tramvajų, paslydo ir pakliuvo po ratais. Tramvajus perpjovė jį pusiau. Kai išgirdom riksmus ir sustabdėm arklus, jau buvo po viskam. Nulipome nuo pasostės pasižiūrėti, kas atsitiko, ir išvydom dvi apalpusias moteris ir pasibaisėjusius keleivių veidus. Gudukas išblyško, nieko nepasakė ir nuėjęs atsisėdo į savo vietą. Iš susijaudinimo aš nepasižiūrėjau gerai į jį. O vertėjo.

Žuvusysis buvo sinagogos tarnas Kacas. Jo žmona per teismą reikalavo dviejų šimtų keturiasdešimt rublių metinės pensijos. Teismas atmetė jos ieškinį.

Gudukas, mano brolelis, apniuko.

- Kas yra? - klausinėjau.

- Ak, aš nežinau, Petruti. Aš nežinau. Ar tai galimas daiktas, kad tramvajus pervažiavo tą žmogų? Ar tai galimas daiktas? Mūsų tramvajus. Ar tik mes kur neapsirikome?

- Jis pats kaltas. Turėjo būti apdairesnis, - kalbėjau aš. - Tramvajus čia niekuo dėtas.

Bet Gudukas buvo susimąstęs ir sunerimęs, ir nė paukštis jo nebedžiugino.

18. Pirmoje liepos pusėje mūsų tramvajus prispaudė prie Soboro statybos tvoros Merę Mejerovič. Ji ėjo pro šalį nešina krepšiu. Iš pradžių užkliuvo jos krepšys. Ji mėgino jį ištraukti, aš pamačiau ir ėmiau stabdyti arklius, bet tramvajus kurį laiką iš išibėgėjimo dar judėjo, tad prispaudė ir ją pačią. Visą laiką, kol mėginom išvaduoti sąmonės netekusią drūtą moteriškę, Gudukas, mano brolelis, vėmė nuo pasostės ant grindinio. Merę Mejerovič nugabeno į ligoninę, o aš gavau rūpintis broleliu. Jį tąsė ir tąsė, ir nieko nebuvo galima padaryti. Kitą dieną jis atgulė, ir aš palikau Belei juo pasirūpinti. Gudukas gulėjo tylus, valgė mažai, tik maštė ir maštė. Iškvietėm daktarą, bet šis tik skėsčiojo rankomis, nežinodamas, kas ištiko mano brolelį. Bele rūpinosi juo kaip vaiku, bet jis nenorėjo taisyti, nenorėjo kilti iš lovos.

19. Dabar dirbau vienas. Iš pradžių liūdėjau, bet netrukus jau džiaugiausi. Mat atsirado žmonių, kurie griūdavo po vagono ratais norėdami pasipelnyti, reikalavau užmokėsčio už sužalojimą. Aš ne visada išpėdavau jų kėslus, ir gaudavom traukti iš po ratų sukruvintus kūnus. Štai tuomet ir džiaugiausi, kad Gudukas, mano brolelis, guli namie ir nemato viso to.

Bet jis kažkaip sužinodavo. Širdis man plyšdavo iš skausmo, kai Gudukas, sulysęs ir išgeltęs, prabildavo:

- Viskas perniek. Reikia mesti tą darbą. Čia ne tramvajus, o žudymo mašina.

Arba:

- Ne, negali taip būti. Negali šitokie būti naujieji laikai. Ne, ne, ne.

- Tai tik kol kas, - sakydavau aš. - Ilgainiui viskas susitvarkys. Tu pamatysi.

- Susitvarkys. O kaipgi kitaip, - pritardavo Bele.

Bet mano brolelis tik nusiminęs purtydavo galvą, ir, kaip sakiau, nė paukštis jo nedžiugino. Ko jis laukė, apie ką galvojo? Nežinau.

Verčiau žiūrėdamas, kaip sparčiai jis nyksta.

20. Vieną tylų vakarą, grįždamas namo, stabtelėjau gatvės gale žiūrėdamas į mūsų raudoną namą, kuriame apsigyvenome kupini vilčių. Ar sulaukėm, ko vylėmės? Ūmai suvokiau, kad taip. Sulaukėm. Mūsų gyvenimas bėgo šuoliais, viena diena buvo nepanaši į kitas. Jsigeidžiau pasikalbėti apie tai su Guduku, savo broleliu. Tačiau staiga apėmė baisus nuovargis, kojos paliko sunkios, prisėdau ant svetimų namų laiptelių ir prisikimšau pypkę. Pailsėsiu valandėlę, nupirksiu užboną alaus ir geros riebios kiaulienos, o tuomet trauksiu į trečiąjį aukštą pas brolelį.

Sėdėjau ir rūkiau žvelgdamas į langelį ant raudonojo čerpių stogo. Ir tuomet išvydau tai, ką kažkada vaizdavausi. Langas atsivėrė, ir pro jį kojom į priekį išskrido liesas kūnas: rankos ištiestos, delnai prispausti prie siaurų šlaunų, veidas atgręžtas į platų žvaigždėtą dangų. Pro langelį tyliai išskrido Gudukas, mano brolelis, ir nulėkė tolyn virš stogų, virš kaminų, link gardžiai kvepiančių pievų, link upės, link vilnijančių javų laukų, vis tolyn ir tolyn, palikdamas mane vieną pasaulyje.

21. Rugsjūčio viduryje aš sutikau savo brolelį. Jis stovėjo prie mėsinės vitrinos ir stengėsi pamatyti, kas dedasi krautuvės viduje. Musės, ropinėjančios langu, gerokai jam truk-

dė. Buvo toks **pat** menkas kaip ir **tada, kai** regėjau jį paskutinį sykį.

- Sveikas, Guduk, - nukėliau kepurę. - Vis dar sukiojiesi aplink?

- Taigi, - negarsiai atsakė jis neramiai žvalgydamasis, tarsi kas jį sektų. - Kas naujo tavo padangėj?

- Aš vedžiau, Guduk. Bele. Bažnyčioje dar nebuvom, bet nutarėm susituokti. Be tavęs man sunku. Reikia į ką nors remtis. Ji tokia laiminga. Būtų tau patikusi.

- Kodėl „būtų patikusi“? Argi jos nebėra? Ji numirė?

- Ne, Guduk, bet tavęs nebėra.

Jis tik liūdnai nusišypsojo.

- Tebedirbi ten pat?

- Ten pat, Guduk.

Mano brolelis palingavo galvą ir vėl ėmė žiūrėti **pro** mėsinės langą nebepaisydamas manęs.

22. Po dviejų dienų pasitaikė sutikti tą poną, kuris mums buvo parūpinęs darbą. Rodos, Galiginas jo pavardė.

- Kaip jums sekasi, kaip Gudukas?

Viską jam papasakojau. Ir apie tai, kaip užvakar mačiau savo brolelį.

- Nepadarėte skrodimo, - pasakė jis. - Čia jūsų klaida. Skrodimas visuomet daromas, kad mirusysis nebeatsigautų.

Netrukus atsiveikinom.

23. Tą vasarą atlėkė skėriai, rugpjūčio dvidešimt šeštą dieną, ir nugulė žemę, ir buvo baisu žiūrėti. Lėkė jie į šiaurės šalis rydami pasėlius ir žolę.

RAUDONA LAPĖ

*Taigi istorija., tikra ar pramanyta, visada ką nors sako
mūsų jausmams. Kaip gaila, milorde, kad net pati geriausia
istorija taip retai ką pasako mūsų protui.*

LORDAS BOLINGBROKAS.

Laiškai apie istorijos studijavimą ir naudą

Tai nutiko Sniegovijoje kokiais keturiasdešimt trečiaisiais šio amžiaus metais arba tuojau po karo, kai žmonės buvo išerzinti, pavargę ir ne visada žinojo, kaip į ką reikia žiūrėti.

Pasakojama, kad erškėčiais ir laukinėmis rožėmis apaugusi kalva, užstojanti Sniegoviją nuo ledinių šiaurės vėjų, vieną dieną, rudenio, užsiliepsnojusi. Diena buvusi visiškai nepalanki gaisrui, drėgna ir miglota, nors ir šilta. Sniegovijoje buvę tyku (sekmadienis), niekas nevaikščiojo gatve, šunys nelėjo ir net paukščiai neskraidė ore. Žmogaus patirtis sakytų, kad tokią dieną kalva pati savaime užsidegti negali, o ir kam uždegus neturėtų įsiliepsnoti nei drėgna, rasota žolė, nei krūmai. Bet pasaulis elgiasi ne taip, kaip siūlo žmogaus patirtis. Užsidegė kalvos kepurė, ugnis, dailiu žiedu apjuosusi kalvą, slinko žemyn, ir žiūrintiems iš Sniegovijos atrodė, tarsi kas po žemėm rūkytų milžinišką cigarą.

Pats savaime žemės gaisras negalėjo nieko sujaudinti: iš kalvos tokia tebuvo nauda, kad ji, kaip sakyta, gynė Sniegoviją nuo vėjų. Kalvoje gerai augo žolė, bet nupjauti ją trukdė dygliuoti krūmai. Tie patys krūmai neleido ir sėti kalvoje, be to, ji buvo pernelyg stati daržams: lietus būtų juos išploves.

Taigi sujaudinti Sniegovijos gyventojus tegalėjo pats gaisro grožis: besiskleidžianti gelė spindinčiais žiedlapiais. Vis dėlto nerimas kilo ne dėl to. Kalvoje, pelenų ir nuodėgulių zonoje, kažkas suraudonavo. Lapė. Ji šokčiojo iš vienos vietos į kitą, bet pelenai buvo karšti, ir ji nerado kur pastatyti kojos.

Kiekvienas Sniegovijos žmogus (reikia pasakyti, kad visi stoviniavo kiemuose žiūrėdami į gaisrą) pagalvojo širdy: „Štai ji. Raudona lapė“. Taip pamanęs, kiekvienas žengė į namus, nors ir magėjo dar pasižiūrėti ugnies. „Kam varyti dievą į medį, ar ne? Lapė yra lapė, ir nėra ko dėtis kažin kuo...“ Vyrai rūkė sėdėdami butuose, ir iš pažiūros atrodė visiškai ramūs, bet pelenai nuo jų papirosų krito ant stalo nepasiekę peleninės. Moterų nuotaika, buvusi tokia šventiška vos atsikėlus iš lovos, subjuro, ir daugelyje namų buvo girdėti negarsus verksmas vaikų, nesupratusių, už ką ūmai jie nubausiti. Dvi ar trys karštesnio būdo moterys panoro nesantaikos, bet nedrįso garsiai ginčytis.

Saulė danguje buvo panaši ne į šviesulį, o į melsva patina apsitraukusią seną vario lėkštę. Tai, ko baiminamės, beveik visuomet užklumpa netikėtai.

Leidžiantis sutemoms, Sniegovijos gyventojai kiek apri-
mo: nebematydami pelenų sluoksniu padengtos kalvos, jie pamažėle apmiršo rytmetinį gaisrą ir, svarbiausia, lapę, kuri -
ką gali žinoti? - gal ir sudegė tenai.

Jeronimas Kintana visą dieną jautė širdį: ji virpėjo it gy-
sidabrio lašas. Butemaras, liūdesio paukštis, jį aplankė. La-
pė, raudonkailis žvėrelis juodomis smailiomis akutėmis, su-
drumstė jo sielą. Kintana buvo medžiotojas. Bet ne šiaip me-
džiotojas. Ne paprastas medžiotojas, kokių niekad nestigo

Lietuvos krašte. Jis buvo *vienintelis* toks medžiotojas. Iš lengvo paaiškės, ką tai reiškia.

Anuo metu Kintana jau buvo sulaukęs amžiaus, kai delnų oda darosi sausa ir žmogus ima naktimis sapnuoti garlavius, kurie plaukia nušviesti žiburių tamsiais vandenimis vis tolyn ir tolyn. Galimas daiktas, ta lapė yra paskutinė Kintanos gyvenime. Viešpatie, jis ateina, tas laikas, kai kiekvienas įvykis būna paskutinį kartą. Kai niekas nedrįsta garsiai pasakyti, bet šypsniu siūlo paragauti dar šio ir to, pažiūrėti, pauostyti, paglostyti ir paliesti, išgirsti, nes su viskuo reikia pamažu atsisveikinti. Jeronimas Kintana galėjo dar labai ilgai gyventi, bet tas nieko neįrodo. Net ir atsisveikinęs žmogus gali niekur nekeliuoti. Stačiai jis jautė, kad ši lapė gali būti paskutinė, ir liūdėjo. Norėjo tos lapės. Nesiryžo. Svarstė. Dvejojo. Butemaras, liūdesio paukštis, sklandė virš jo namų stogo, virš jo aukštos kaktos ir žilų plaukų, virš primerktų akių, per kurias lapė, rodės, pertraukė uodega tarsi vytiniu. Kintana norėjo tos lapės taip, kaip kažkada geisdavo tamsiaplaukių ilgesingų Sniegovijos merginų, kurių klubai einant taip nuostabiai siūbuoja ir kurios net viduržiemį kvepia laukinėmis rožėmis ir... ak, nereikia.

Markandija Petras, plačiai žinomas pravarde Mažasis Petras, buvo iš pažiūros girtuoklis ir tinginys. Bet taip manyti apie jį nėra visiškai teisinga. Žmonės pernelyg lengvai ir uoliai puola lyginti katės mėšlo krūvelę su kalnu.

Vieniems pasaulis yra tarsi svaiginantis vynas, niekaip nenumalšinantis troškulio, kitiems jis yra amžinos pagirios, teikiančios skausmo minkštoms jų sieloms. Markandija Petras priklausė pirmiesiems. Jis buvo tinginys ne dėl to, kad *ne-*

norėjo dirbti. Jis *negalėjo* dirbti. Nuo pat gimimo jį buvo užvaldžiusi šokėjo dvasia hopratas, kuri trukdė jam nešioti maišus, kirsti mišką ar kaip kitaip rūpintis pragyvenimu. Niekas Sniegovijoje nesuprato, kaip jis laikosi pasaulyje ir kaip išvis gali išgyventi žmogus, kurio žvilgsnis nesustoja ilgėliau nė ties vienu daiktu. Mažasis Petras buvo paprastų Sniegovijos žmonių vaikas, ir tik šokėjo dvasios hoprato galia lėmė, kad Markandija puikiai išmanė visokius valgius, buvo saldaus miego meistras, per varstą atpažindavo vagį ir galėjo apžavėti bet kokią moterį. Taip, taip, gryna teisybė: moterims jis atrodė malonesnis už grietinėlę, nors niekada Markandija neatliko nė vieno žygio, kuriuo stengtųsi kam nors patikti. Mažojo Petro patrauklumas greičiausiai galėtų būti paaiškintas slavišku lipšnumu, kuris irgi jam buvo įgimtas. Kalbėdamasis su žmogum, Mažasis Petras jį apkabindavo, glostydavo jam petį ar ranką arba švelniai tapšnodavo per pilvą. Jei pašnekovas būdavo moteris, jusiai nejučia imdavo žaisti jos plaukais: sukdamo sruogą ant piršto ar papūsdavo vyno prisigėrusiu kvapu kokią garbaną ant moters kaktos. Ir visa tai be jokio valios judesio, be jokios sąmoningos pastangos patikti ar, priešingai, ką įžeisti. Žiūrintis šalies netgi atrodydavo, kad Markandija kalbasi pats su savimi, kad pašnekovas tik netyčiom atsikliuvo greta Mažojo Petro tuo momentu, kai šis ėmė kalbėti.

Nebuvo tokios moters, kurios paveikslą Markandija Petras nešiotųsi širdy. Ne, neteisinga taip manyti. Nebuvo tokios moters, bet paveikslas buvo. Tik girtuoklis ir hoprato apsėstasis gali tokį turėti. Mažasis Petras svajojo apie tokią moterį žibančiomis stepių vilko akimis, atsiradusią iš nieko,

iš erdvės ir laiko (kurie ir yra niekas), laikinai įgijusią apčiuopiamą kūną, kurio niekaip nebus tau lemta pažinti iki galo, nes tam tikra prasme tai ne baigtinis kūnas, bet amžinas ir begalinis. Markandija laukė tokios moters ir retkarčiais netgi matydavo ją iš tolo leidžiantis nuo kalvos, užstojančios Sniegoviją nuo šiaurės vėjų, matydavo ją, šviesią tarsi angelas, bet net ir pats suprato, kad tai niekas kitas, tik vyno garų pažadinta vizija. Nešiodamasis širdy tokią paveikslą, Mažasis Petras tikrenybėje susitikdavo tik su žmonių dukromis, samprotaujančiomis apie savigarbą, su dukromis, kurių kakta nuberta mažais spuogeliais ir kurios bėgant laikui virsta pagiežingais raukšlėtais retaplaukiais padarais, neturinčiais *jokios prasmės*.

Argi Markandija Petras buvo mažo ūgio, kad jį vadino Mažuoju Petru? Visai ne. Toks vardas jam prigijo dėl to nerūpestingumo, kuriuo visuomet išorėje reiškiasi šokėjo dvasios apsėstos sielos. Rūpestingiems žmonėms tai labai panašu į vaikiškumą. Daug ką galima būtų papasakoti apie Markandija ir jo gyvenimą. Tačiau ne apie jį ši istorija, o apie raudoną lapę.

Kalvai ataušus po gaisro, Jeronimas Kintana užkopė ton vieton, kur anuomet visi matė besiblaškančią lapę. Kalva atrodė nykiai. Ir ne tik dėl to, kad rausvi saulėlydžio spinduliai, susimaišę su pelenu pilkuma, sudarė vargiai nusakomą vaizdą, nusmelkiantį kažkokia tuštuma ir nežmoniška ramybe, bet dar ir todėl, kad Butemaras, liūdesio paukštis, lydėjo Kintaną, perregimais sparnais liesdamas jo raukšlėtą kaktą ir susirūpinusį veidą. Ir tikrai: vienoje vietoje Jeronimas Kintana išvydo puriuose pelenuose išispaudusių smul-

kių pėdsakų virtinėle. Pėdos ėjo žemyn nuo kalvos, Sniegovijos link, ir baigėsi ties gaisro riba vešlioje žolėje. Kintana apvaikščiojo visą kalvą, bet daugiau pėdsakų neaptiko.

Jau visai sutemus Kintana grįžo namo ir, užsidegęs žiburį, sėdo pilstyti parako į blausiai spindinčias šešiolikto kalibro tūteles, vis dar nežinodamas, ar tatau bus reikalinga.

Apie tą metą visiškai sunoko javai ir prasidėjo jų kirtimo ir kūlimo talkos. \ vienas pabaigtuves atėjo Markandija Petras ir atsinešė keletą lėlių, dailiai išpjaustytų iš medžio ir sunertų virvelėmis. Jis pasirodė tada, kai talkininkai buvo šiek tiek įkaušę, kitaip niekad jos nebūtų leidę Mažajam Petruvi elgtis taip, kaip jis pasielgė.

Visi nudžiugo Markandijai atėjus, nes, nors ir neteisino jo gyvenimo būdo, Sniegovijos žmonės mylėjo Mažąjį Petrą ir niekam nebūtų šovę į galvą barti jį ar jo vengti. Markandija išlenkė kelis stikliukus degtinės, nusijuokė ir išėjo iš užstalės laikydamas lėles rankose. Ten buvo penkios ar šešios, vienos vaizdavo vyrus, kitos moteris, o viena - raudoną lapę. Ar tai todėl, kad Markandija stovėjo kiek šešėlyje, ar kad laikė lapę už kitų lėlių nugarų, niekas iš pradžių tos lėlės nepastebėjo, kitaip jau tada nebūtų leidę Mažajam Petruvi elgtis taip, kaip jis pasielgė.

Mažasis Petras suvaidino su savo lėlėmis nedidelį paties sugalvotą spektakliuką, kur vyrai mylėjo moteris, moteris - vyrus, visi mylėjo ne tuos, ką norėjo, bet net ir ta liūdna aplinkybė kažkaip ištirpo Mažojo Petro pokštuose ir niekam nekrito į akį. Galop, matyt, pristigęs sąmojo, o gal norėdamas kiek pagašdinti bailesnes merginas, Markandija ištraukė švieson lapę, tampydamas virveles privertė ją šokčio-

ti taip, kaip ji darė kalvoje per gaisrą, o kitas lėles, cypčiojančias išgašdintais balsais (cypčiojo, žinoma, pats Mažasis Petras), nuviliojo sau už nugaros. Toje scenoje visi atpažino Sniegoviją, tai yra save pačius.

Nereikėjo Markandijai Petru šito daryti, nereikėjo gadinėti nuotaikos. Jeronimas Kintana irgi buvo tenai ir viską matė. Kai Mažasis Petras parodė lapę, jis nustėro ir apsilaižė džiūstančias lūpas, o akys jo sublizgo. Taip esti dvidešimtmečiui jaunuoliui, kai jis, praskleidęs karklų krūmus, išvysta savo mylimąją, nuogut nuogutėlę besitaškančią sekloje srovėje arba užsnūdusią sode, kriaušių ūksmėje. Jis ir nori pulti prie tos, kurią sapnuoja kasnakt, ir negali, nes kojos jam virpa ir bijo jis (visai be reikalo) išgašdinti merginą ar netgi... ak, nereikia.

Kintana atsitokėjo tuo metu, kai, šeimininkų subartas, Markandija Petras atšovė:

- Lapė! Tik pamanykit, lapė! Nejau Sniegovijoje nėra nė vieno vyro? Ne, yra. Aš. Aš nebijau jokios lapės. Nei raudonos, nei mėlynos, nei baltos, nei žalios, jokios. Ir nebijau apie tai kalbėti. Štai ką noriu pasakyti lapėms, - ir jis garsiai paleido dujas.

Visi tylėjo užgniauzę kvapą. Tik Jeronimas Kintana pakilo nuo suolo.

- Eime, Markandija, eime, Petrai, - pasakė jis imdamas Mažąjį Petrą už alkūnės. Sis tylėdamas pakluso, ir jie išėjo. Netrukus išsiskirstė ir kiti talkininkai. Visi skubėjo namo.

Jeronimas Kintana gulėjo tamsoje atmerktomis akimis. Si lapė, galimas daiktas, paskutinė lapė jo gyvenime, privertė į daug ką pažvelgti kitaip. Ne veltui sakoma, kad sulig kiek-

viena lapė žmogus darosi protingesnis. Bet kiekviena lapė yra ir žingsnis link mirties. Taigi.

Kintana gulėjo tamsoje toksai vienišas, jeigu galvosime kūniškomis sąvokomis, ir mąstė apie Markandiją, apie Mažąjį Petrą. Ką jis žinojo apie šį vaikina? Kad yra plevėsa ir juokdarys. Taip. O dar ką? Nieko. Beveik nieko. Kažkokius mažmožius, pagal kuriuos esame pratę spręsti apie žmones, ir nieko apie sielą, kuri vienintelė daro mus skirtingus nuo daiktų ir kurios mes kaskart mažiau bepaisome. Kintana prisiminė save tokio amžiaus kaip Markandija. Ne. Jis buvo visai kitoks. Jis buvo mažakalbis ir uždaras, koks ir liko. Bet jis irgi tolydžio geidė kažko, ko niekuomet negali nusakyti žodžiais, ko neparodysi dūręs pirštu, o jei ir parodytum, tai tepamatytum horizontą. Nieka, vadinasi.

Kintana irgi nebijojo lapės. Bet jis buvo tvirtas, toks tvirtas kaip tie, kurie nesiliauja šypsotis, kai, skęsdami upėje, regi ledo lytį, lekiančią ant jų, kuri tuoj sutraiškys jiems galvą. Ar galėtų Markandiją turėti tiek tvirtybės? Kintana nežinojo. Bet tą vakarą jis pamilo Markandiją Petrą. Norėjo sutikęs paglostyti jam plaukus ir pasakyti: nebijok, sūnau, viskas bus gerai. Bet buvo per daug santūrus.

Taigi ši lapė privertė Kintana į daug ką pažvelgti kitaip nei anksčiau, privertė pakelti galvą ir apsidairyti aplink. Butemaras, liūdesio paukštis, apsukęs paskutinį ratą, ėmė kilti aukšty, o Kintana mąstė, kad ši lapė, galimas daiktas, paskutinė jo gyvenime, bus pirmoji, kurią medžios, idant kažką nuo jos apsaugotų, bet ne stengdamasis užgesinti savo aistrą.

Tą naktį daugelis nubudę girdėjo tylus tvirtus žingsnius

gatvėje arba sode, iš kurių kiekvienas be vargo atpažino Jeronimą Kintaną. Ir daugelio miegas tapo dėl to ramesnis.

Bet, tarsi Sniegovijai paerzinti, rytą lapės pėdsakų buvo aptikta visur. Gatvės dulkėse ir kiemuose. Namų prieangiuose ir palei šulinius. Visur, kur tik galėjo išspausti to padaro pėda, ji išspaudė. Lapės stovėta kone prie kiekvieno lango ir žiūrėta vidun į miegančiuosius, o Kintanos palangėje ji paliko už skiedrelės užkliuvusių plaukų kuokštą. Susidarė išpūdis, lyg lapė kažko ieškotų bėgdama nuo namo prie namo, nuo lango prie lango. Ko lapė galėjo ieškoti Sniegovijoje? O argi kas to nežino?

Čia jau neišsiversime be Herbertos Nabės, kurios padėtis Sniegovijoje buvo savotiška ir ypatinga. Tuo metu, kai Jeronimas Kintana ėmėsi medžioti paskutiniąją savo lapę, Herbertai Nabei sukako šešiasdešimt metų. Vadinasi, tai nebebuvo pojaunė moteris. Herbertą Nabė buvo albinose. Viskas jos buvo balta: panašūs į stiklo gijas galvos plaukai, antakiai ir blakstienos - lyg voratinkliai ir net, Sniegovijoje niekam tai nebuvo paslaptis, plaukai pažastyse ir papildvėje panašūs į šerkšnu aptrauktą žolę. Herbertos akys - kaip du kraujo lašai porcelianiniame dugne. Net ir albinose, Herbertą buvo graži moteris, visi su tuo sutiko. Žinoma, šešiasdešimties metų ji nebegalėjo būti tokia graži kaip dvidešimties, bet vis dar turėjo grakštų liemenį, nes niekada nebuvo gimdžiusi, taip pat išsaugojo ir lengvą eisena. Herbertą Nabė niekadoms nebuvo ištekėjusi, bet negalima sakyti, kad nepatyrė ir meilės. Kur ten: Herbertą Nabė žinojo kiekvieno Sniegovijos vyro privalumus ir trūkumus, bet moterys jai niekadoms nekerštavo ir nepavydėjo, nes, visų pirma, Nabė

niekad os pati nesistengė nieko vilioti, antra, ji vis dėlto buvo ne tokia kaip visos, o vyrai, žinia, vengia ir prisibijo moterų, kurios yra ne tokios kaip visos. Ir ne tik Sniegovijos vyrai. Herbertą Nabė buvo viena iš tų moterų, kurios negali pasakyti „ne“ ir kurios, anot vieno rašytojo, taip vertinamos plėšikų gaujose, katorgininkų partijose ir Peterburgo socialdemokratų komunose. Jokie ženklai nerodė, kad Herbertą Nabė galėtų sulaukti mirties kitokia, nei kad buvo visą gyvenimą. Bet raudona lapė ir čia kai ką sumaišė.

Herbertą Nabė irgi buvo tenai, kur Markandija Petras atsinešė savo lėles. Ir ji sykiu su kitais apstulbo, kai Mažasis Petras parodė lėlę lapę. Bet kiti negalėjo akių atplėšti nuo lėlės, keliančios pasibaisėjimą, o Herbertą lyg prikaustyta žiūrėjo į Markandija, į jo veidą ir rankas, tarsi niekad nebūtų jų mačiusi. Tas veidas blankioje šviesoje atrodė jai kupinas neregėtos dvasios. Ne, ne hopratas, ne šokėjo dvasia atspindėjo Mažojo Petro veide, bet kažkoks ypatingas, išskirtinis atsidasvimas tik jam vienam težinomam tikslui, kuris kada nors gali tapti visų tikslu. Tas atsidasvimas, kurį moterys kartais pastebi, verčia jas palikti šeimas, vyrus ir vaikus, mesti viską ir eiti ten, kur eina pasišventėlis. Herbertą Nabė pametė galvą, kaip sakoma. Ji įsimylėjo, pirmąkart gyvenime pati įsimylėjo, ir tat baisu ir juokinga, nes jai vis dėlto jau buvo sukakę šešiasdešimt. Tegu ir kaip laimingai susiklostytų jos meilė, jai visuomet lemta žinoti, kad išauš diena, kai ji turės išeiti, o jos mylimasis pasiliks. O pasilikęs anksčiau ar vėliau užmirš ją, nes tokie yra meilės dėsniai. Meilė negali peržengti kapinių vartų. Meluotų tas, kas tvirtintų priešingai.

„Kokia nyki medžioklė be skalikų...” - galvojo Jeronimas Kintana vakare stumdamas švelnius šovinius vamzdin. Jis nusprendė veikti kitaip. Paprastas vaikščiojimas po Sniegoviją, viliantis atsitiktinai pamatyti lapę, neatnešė sėkmės. Lapė, galimas daiktas, pajuto, kad yra medžiojama, ir stengėsi būti kitame Sniegovijos pašaly. Varstydamasis batus Kintana apgailestavo, kad neturi šuns. Visą gyvenimą, eidamas medžioti lapių, jis apgailestavo dėl to. Tačiau tikrų lapių negalima medžioti su šunim. Čia tegali pagelbėti žmogaus širdis, jautresnė už bet kokio šuns uoslę, ir protas, geriau už bet kurią skaliką sugebantis užbėgti lapei už akių, užkirsti jai visus kelius pulti ir trauktis. Ar pakankamai bus jautri Markandijos širdis? Ar smulkmenos neatšipins Markandijos Petro proto ligi tos dienos, kai pasirodys nauja lapė, o Kintana seniai trūnys juodoje žemėje? Štai klausimai, kurie nedavė Kintanai ramybės dieną ir vakare rengiantis medžioklėn. Šį kartą Jeronimas Kintana ryžosi elgtis kitaip.

Po anos, dabar jau tolimos dienos, kai Markandija Petras papiktino Sniegoviją savo lėlėmis, keistas nerimas ėmė skverbtis į jo širdį. Ne, lapės jis nebijojo. Tačiau nerimas braižėsi krūtinės ertmėj, vertė kažką daryti, o jis nežinojo ką. Mažasis Petras baisėjosi jausdamas, kaip sparčiai teka laikas, o jis po senovei nežino, iš kur tokia neramybė. Norėdamas sustabdyti laiką, Markandija ėmė girtuokliauti. Balan iš kur jis ėmė pinigų degtinei ir vynui, tačiau tokį plemimą vargu ar išneštų net turtingiausiojo Sniegovijos žmogaus kišenė. Ir tai kėlė nuostabą, bet buvo ir baisu, nes Markandija žuvo visų akyse. Be to, nesuprantamai ėmė elgtis Herbertą Nabė. Iš pradžių ji suskato be jokio saiko puoš-

tis ir dažytis stengdamasi patikti vyrams. Ir, žinoma, patiko. Tačiau dabar ji visus atstūmė, ko niekad os nebuvo dariusi. Kas galėjo žinoti, kad tik Markandijai priklausė vargšės širdis? Bet Mažasis Petras net nepažvelgė nė karto j ją, kaip nepažvelgė ir j nieką kitą. Jis buvo susirūpinęs tik gėrimu. Tik degtinė jam rūpėjo. Degtinė, retinanti jo plaukus ir įvaranti kaulų gėlą. Degtinė, sustabdanti laiką. Saldi kaip mylimosios lūpos, svaiginanti kaip mylimosios akys ir plaukai, kaip siūbuojantys jos klubai einant. Ar gali kas iškeisti šią mylimąją į šešiasdešimtmetės moters glamones? Ar gali iškeisti ją į... ak, nereikia.

Jeronimo Kintanos sugalvota gudrybė buvo šypseną. Šypseną, jo manymu, turėjo išmušti lapę iš vėžių, įtikinti, jog Kintana visiškai ne tas, kuo jina jį laiko. Jo manymu, šypseną turėjo susilpninti lapės budrumą, atsargumą.

Jeronimas Kintana pasistengė, kad įtampa ir susirūpinimas išnyktų jo veide, kad išsilygintų kakta, susiraukšlėjusi nuo minčių. Akys truputėlį prisimerkė, bet negana primerkti akis šypsenai. Reikia, idant kampučiuose atsirastų it siūlai raukšlėlės, tik tuomet akys bus šypsančio žmogaus. Specialiai šypsenai Kintana ypač stropiai nusiskuto, kad nė vienas menkas plaukelis nesumenkintų šypsenos išpūdzio lapei. Paskui Kintana pravėrė lūpas ir jas taip ištempė, kad jau atsirado šypseną: baltų dantų juostelė lūpų plyšyje, kuris (ironijai pabrėžti) buvo kiek įstrižas - atrodė, kad Kintana šypsosi vos vos labiau nei puse lūpų. Pažvelgęs į veidrodį Kintana buvo patenkintas savo veidu. Joks vaškinių figūrų meistras nesukurtų lapėms medžioti geresnės šypsenos, kuri rodytų žmogaus atsainumą, abejingumą pasauliui, maskuotų bet kokią jo sielos gėlą, mas-

kuotų patį sielos buvimą, bet labai koketiškai ir žaismingai: girdi, gali ji būti tame kūne, o gali ir nebūti. Ir kaip tik todėl Jeronimo Kintanos šypsena, kad ir kokią meiliai ironišką, galima pavadinti pakaruoklio šypsena. Ji buvo tokia pat natūrali, ir tai buvo matyti per jaučio baubimą. Kintana suklydo iš pamatų: šypsena, šiokia ar tokia ji būtų, nesuprantamas daiktas raudonai lapei. Šypsenos - žmonių reikalas. Bet vis tiek Jeronimas Kintana trejetą naktų vaikštinėjo po Sniegoviją su pakaruoklio šypsena veide, sustingusia šypsena visų tų, kuriems kada nors buvo nukirsta galva arba kurie buvo sušaudyti, arba nudurti kardais ar ietimis, arba užmušti lazdomis ar akmenimis, arba sudeginti ant laužo, arba jiems buvo pripilta gerklėn verdančio švino, kuris ausdamas įgavo jų skrandžio ir stemplės formą, ir ši forma liko gulėti žemėje amžiams, kai kūnas ir šypsena suiro. Trečiąją šios medžioklės naktį smarkiai pašalo, ir Kintana pajuto, kad jo šypsena ima stingti grasindama likti veide visam gyvenimui.

Kas galėtų apsaakyti, kokie dalykai dedasi išimylėjėlio sieloje? O kas galėtų perteikti šešiasdešimtmetės albinosės dvasios konvulsijas? Tatai galėtų padaryti tik tas, kuriam teko pabuvoti Veluvano giraitėj ir pasižiūrėti paukštelių kalendakų.

Markandija Petras jau buvo beveik kaip automatas: kojos jo judėjo pačios tenlink, kur galėjo būti degtinės, rankos judėjo savaime, kai reikėjo tą degtinę supilti į bejausmį kūną. Akys išplėstais vyzdžiais buvo išmeigtos į vieną tašką ir net nebemirksėjo, lūpos melsvos ir sustingusios, tarp jų tik toks plyšelis, kurio reikia stiklinei įstatyti ir degtinei subėgti burnon. Nenuoširdūs žmonės Sniegovijoje kalbėjo, esą lapė kerštaujanti Markandijai, tai jinau verčianti jį šitaip gerti už pasi-

tyčiojimą su lėlėmis. Kintanos supratimu, nenuoširdūs žmonės šį kartą buvo teisūs: lapė čia buvo kalta.

Bastėsi Markandija Petras po Sniegovijos apylinkes, eidavo eidavo, paskui apsigrėždavo ir sunkiai žingsniuodavo atgal, sukdavosi vienoje vietoje, darydavo ratus, klimpdamas rudenio purve. Jis buvo nešvarus, nuo jo sklido blogas kvapas, hopratas, šokėjo dvasia, seniai nuo jo buvo atstojus: nežinojo jis, nei kas yra miegas, nei kas yra maistas, ir bet kokie vagys galėjo šniukštinėti po Sniegoviją kiek tinkami.

Kur tikėjo Markandija (ar tai, kas iš jo liko po dviejų mėnesių), visur jį sekė šešėlis - Herbertą Nabė. Ak, kas beliko iš gražiosios albinosės?! Ji sudžiūvo, sukrito, melsva jos oda tapo beveik mėlyna, rankos ir kojos kaulėtos, nosis smaili ir atsikišusi - tikra ragana. Kur besužavėti jai Markandija?! Bet reikia nepamiršti, kad ir iš Mažojo Petro buvo ne kažin kas belikę. Dvi skarmaluotos figūros klajojo po Sniegoviją. Viena pirma, kita iš paskos. Viena tylinti, kita šnabzdanti meilės žodžius, pakuštomis giedanti meilės himnus ir raudanti meilės raudas. Viena su kapų tyla sieloj, kita su vėtra, laužančia sąmonę ir kuriančia ją iš naujo, chaotiškai ir baisiai. Viską prarado Herbertą Nabė, apimta meilės gaisro. Kai jai pasirodydavo, kad Markandija žiūri į ją, ji nusimesdavo savo skarmalus, likdavo nuoga ir judindavo šlaunis, siauras it žuvų nugaros, tikėdamasi sugundyti Mažąjį Petrą. Nė vaikų nesigėdijo. Bet jis nematė jos, nežinojo, nei kad yra jos mylimas, nei kad ji eina jam įkandin. Ir dievaž atrodydavo, kad kraujas bėga Nabėi iš raudonų akių, kai imdavo verkti apmaudo pagauta.

Turėjo tai kada nors pasibaigti.

„Kas yra lapė?“ - galvojo Jeronimas Kintana. Kas yra la-

pės, iš kur jos atsiranda? Mes žinome, iš kur atsiranda žmonės, iš kur atsiranda vištos ir katės, ir šunys, ir paukščiai, ir augalai. Mes žinome apie žemę, dangų ir dangaus šviesulius. Bet apie lapės nežinome nieko. Galimas daiktas, lapės atsiranda iš ugnies, užtai toks raudonas jų kailis. Bet galimas daiktas, kad ir tamsa jas gimdo. Nes iš kur toks jų akių tamsumas? O gal jos padarytos iš žemės elementų? Kas sukuria lapės? Kas?

Žemė sušalo į akmenį, ir lapės pėdsakų rytais nebebūdavo matyti. Paskui iškrito pirmasis sniegas, kuris visuomet atneša tiek džiaugsmo ir nuskaidrina sielas. Bet tais metais niekas nesidžiaugė, nes iš ryto sniege visur būdavo pilna lapės pėdų. Tačiau sulig sniegu Kintanos širdis nurimo. Jis jautė, kad netrukus įveiks lapę. Šviežias sniegas, dar neperkviptęs dūmais ir nesuteptas, tarsi liudijo apie kažkokią pradžią, apie permainą. Vienintelė permaina Kintanai galėjo būti lapės žūtis. Ir jis aprimo, susikaupė.

Nežinia kokiū būdu Herbertai Nabei pavyko mėnesėtą žiemos naktį parsivesti Markandiją Petrą į savo namus. Nelaibai tas ir svarbu. Šiaip ar taip, Mažasis Petras gulėjo Nabės lovoje, degė žvakė, kurios šviesoje šešėliai ant sienų virpėjo tarsi gyvi, o pati Nabė sėdėjo ant grindų prie Markandijos kojų nuleidusi rankas į skreitą. Mažasis Petras blaškėsi ir švogždė pro baltas sukepusias lūpas, kurios trūkinėjo ir pamažėle kraujavo. Herbertą Nabė nesuprato jo švogždesio, bet žinojo, kad jis reikalauja degtinės. „Jeigu neduosiu jam degtinės, jis mirs“, - galvojo Nabė. Bet nejudėjo iš vietos. Visiškai abejinga žiūrėjo į kančiose besiraitantį mylimąjį. Visiškai abejinga. Niekas jos nebejaudino, nei rankos, mėšlun-

giškai gniaužančios paklodę, nei trūkčiojančios kojos, nei kruvinos mylimojo lūpos, nei geltonas liežuvis, kurią jis įsikando, bet nejuto šito, nei purvinas veidas, iškreiptas skausmo grimasų. „Jeigu negausiu jam degtinės, paryčiu jis mirs. Jo nebebus“, - nejudėdama galvojo Nabė. Nejaudino jos ši mintis, nejaudino jos Markandijos likimas. Išsisuko spyruoklė, vertusi eiti Markandijai iš paskos. Iš tų dviejų žmonių neabejotinai baisėnis buvo tas, kuris nekentėjo. Herbertą Nabė. Ragana bespalviais plaukais. Bet argi kalta ji dėl to?

Jeronimas Kintana medžioklę nusprendė pradėti nuo tos vietos, kur lapė buvo pasirodžiusi pirmąjį kartą. Dabar jis aiškiai žinojo, kaip reikia sumedžioti šią lapę. Būdas juokingai paprastas. Šią mėnesėtą, šviesią naktį Kintana išjaušė lapę, jis pats taps lape, galvos taip, kaip ji turėtų galvoti, ir eis ten, kur ji turėtų eiti. Tik lapė gali prieiti prie lapės pakankamai arti. Tik tas, kas gali įlįsti į lapės kailį, kas pats gali būti lape, tegali ją sumedžioti. Kaip jis anksčiau šito galėjo nesuprasti? Kintana užkopė į kalvą ir prisėdo ant sniego. „Aš - lapė“, - pasakė sau.

Tai buvo nuostabu. Kintana sparčiai ėjo tokiom vietom, kurių anksčiau nė nepastebėdavo. Išvaikščiojo visą Sniegoviją, bet kojos jį nešė ir nešė pirmyn. Prisimerkęs žiūrėjo jis į toli tikėdamasis išvysti lapės siluetą. Dar sykį apėjo Sniegoviją, ir kažkoks džiaugsmas, *svetimas* džiaugsmas, pagavo jį. Lapės džiaugsmas. Kintanai atrodė, kad viskas nuo jo priklausė, visus jis turi savo rankose, gali daryti ką tinkamas su žmonėmis, miegančiais šiltose trobose. „Aš - lapė, - sakė sau Kintana. - Aš - lapė.“ Vienoje vietoje jis netyčia pastebėjo šešėlį, krintantį nuo jo ant sniego. Skaisčioj mėnesienoje

aiškiai išvydo, kad tai **buvo lapės šešėlis: smailus snukis, dvi** stačios ausys ir visa kita.

Kojos nešė Kintaną prie Herbertos Nabės namų. Jis judėjo tyliai, kaip moka tik žvėrys. Slinko taip, kad silpnas vėjelis dvelktų nuo Nabės trobos link jo. Ūmai jis užuodė *kita* lapę. Vėjas atnešė jos kvapą. Tokį artimą ir geidžiamą. Nusėlinęs už kampo, Kintana ją išvydo. Lapė stovėjo ant dviejų kojų. Priešakinėmis atsirėmusi į palangę, žvelgė į vidų pro švytintį langą. Kintana puikiai ją matė. Stačias ausis, šaltai spindinčias akis ir krutančią nosį. Ūmai lapė atsikusio į Kintaną ir išsišiepė. Kintanai atrodė, kad ji šypso. Jis taip pat nusišypsojo. Dvi lapės šypsojo sniege prie Herbertos Nabės namų. Ilgiau laukti nebebuvo galima. Kintana pakėlė šautuvą. Tą akimirką lapė suprato, kad yra apgauta. Ji šoktelėjo ketindama bėgti, bet buvo per vėlu. Trenkė sūvis, ir šratai, sveriantys šešioliktają uncijos dalį, įbloškė lapę į sniegą.

Tai, kas buvo paskui, Markandija Petras, plačiau pažįstamas Mažojo Petro pravarde, žinomas Sniegovijoje lapių medžiotojas, po daugelio metų prisiminė lyg sapną. Į trobą įėjo Jeronimas Kintana, vienoje rankoje laikydamas šautuvą, kitoje - negyvą lapę. Jis pastatė šautuvą į kampa, lapę sviedė ant stalo ir peiliu perskrodė jai krūtinę. Įkišo ranką ir ištraukė širdį, apžėlusią juodais gaurais. Tuomet vėl paėmė peilį ir dūrė ton širdin. Geležis sugirgždėjo atsitrenkusi į ledą.

Neišliko žinių nei apie Herbertos Nabės, nei apie Jeronimo Kintanos tolesnį gyvenimą, neiški daugumos kitų Sniegovijos gyventojų lemtis. Galų gale ne apie juos šis pasakojimas. Tai istorija apie raudoną lapę.

KOLEKCIONIERIUS

Stebėdamas pasaulį ir žmones pamažu įsitikinau, jog mūsų gailėstis kitiems pagrįstas egoistiniais sumetimais. Ko gero, atmetus kai kurias išimtis, taip yra visada. Išivaizduokim tokią situaciją. Jūs atsiduriate kieno nors laidotuvėse. Ruduo, apvytę astrai, karstas, kapo duobė, sužvarbę žmonės juodais rūbais ir nejauki nuotaika. Jūs stovite kitiems už nugarų, kiek nuošaliau, nes nepriklausot velionio artimųjų ratui ir atėjęt grynai iš mandagumo, kadangi mirusįjį kažkada šiek tiek pažinojote. Taigi turite puikią progą žiūrėti į viską ir vertinti bešališkai. Štai karstas leidžiamas į duobę, groja liūdnam atsiveikinimo muzika. Ir ką gi jūs girdite dar, be šios muzikos? Našlės raudą:

-Ak, kaip aš be jo gyvensiu?! Mano vienintelis, mano brangiausias!

Ir taip toliau, ir taip toliau. Jaučiate? AŠ, MAN... Niekas, beveik niekas neverkia dėl to, kad žmogus mirė ir JAM bloga būti mirusiam. Ne. Tiktai „AŠ be jo negaliu!“, „MES šito nepergyvensime!“ ir panašiai. Argi ne keista bus po viso šito žiūrėti j raudantį prie karsto žmogų, ar neižvelgsite jo ašarose nieko daugiau, tik susirūpinimą savimi? Tik tiek.

Jeigu jūs perkratysite savo jausmus, tikriausiai susiprotėsite: visi mes panašūs, ir jūs, ir aš. Tuomet jums lengva bus suprasti, kodėl aš nemėgstu ligonių. Man sunku lankyti net

pačius artimiausius sergančius žmones, nes mane slegia jausmas, kad turiu jiems padėti, gal net išgydyti juos ir, svarbiausia, kad tik aš galiu tai padaryti.

Taigi šešiasdešimtųjų pavasarį ūmai susirgo artimas žmogus, gyvenęs vienui vienas, neturįs nei šeimos, nei giminaičių, kurie jį būtų galėję slaugyti. Mano nelaimė (ar laimė?), mus daug kas siejo, tad valgydinti ligonį, prausti ar šiaip prižiūrėti teko man. Būdamas protingas žmogus ir žinodamas mano požiūrį į sergančiuosius, jis nereikalavo, kad tomis valandėlėmis, kai jam tiesiogiai nesu reikalingas, sėdėčiau prie jo guolio, linksminčiau jį smagiomis istorijomis ir guosčiau. Tačiau vis tiek aš buvau priverstas kiurksoti kur nors netoliese, kad prireikus jis galėtų greit mane pasišaukti. Turėdamas šitaip leisti laiką, kartais aš norom nenorom, iš nuobodumo, perskaitydavau visus laikraščius, nes visuose namuose nebuvo nieko daugiau, tik techninė literatūra, o ši yra man nuobodi ir, atvirai kalbant, sunkokai suprantama.

Vieną rytą, padavęs draugui pusryčius, sėdėjau ir varčiau kažkokio dienraščio skelbimų skyrių. Tarp įvairių žinučių, informuojančių mane, kad parduodamas juodas pudelis, motociklo priekaba, miegamojo baldų komplektas arba kad mielai bus perkamas metalinis garažas ar vaiko vežimėlis, pasitaikė viena, pro kurią iš pradžių aš praslydau akimis, bet paskui sugrižau prie jos ir perskaičiau įdėmiau, nes man pasirodė, kad joje yra korektūros klaida. Zinutė skambėjo šitaip:

Parduodama kolekcija. Saulėlydžiai.

Kreiptis adresu: iki 19 vai.

Mat iškart aš pamaniau, kad žodis „Saulėlydžiai“ reiškia adresą, kuriuo pirkėjai turėtų kreiptis. Na, pavyzdžiui, Saulėlydžių g-vė arba Saulėlydžių skr-vis. Tačiau apačioje, antroje eilutėje, buvo įrašyta kita gatvė. Aš nesupratau. Ką visa tai galėtų reikšti. Kokia tai kolekcija, ir kuo čia dėti saulėlydžiai? Tačiau nelaužiau ilgai galvos. Išplėšiau žinutę ir įsidėjau į kišenę. Šiaip sau. Neketindamas vėliau kada prie jos grįžti. Taip kaip žmonės daug negalvodami įšimeta kišenėn keistos formos akmenuką, nors jis niekuomet nebus jiems reikalingas.

Praėjo keletas mėnesių. Draugas pasveiko, ir aš gyvenau toliau kaip gyvenęs. Buvo vėlyvas ruduo, kai kartą, nebeprisimenu kokių reikalų vedinas, atsidūriau tame miesto kvartale, kuriame buvo ir gatvė, skelbta laikraščio žinutėje. Jokia kolekcijos man nereikėjo ir aš pagalvojau, jog tik pereisiu ta gatve ir įdomumo dėlei pasižiūrėsiu į namą, kuriame gyvena skelbimo savininkas.

Namą radau nesunkiai. Tai buvo medinis pastatas aukštais, maždaug žmogaus ūgio, pamatais, sumūrytais iš stambių akmenu. Matyt, senas statinys, nes cemento plyšiuose augo samanės ir žolė. Gatvėje stovėjo sunkvežimiai, ir visas tarpas tarp sunkvežimio ir namo buvo nubarstytas laikraščių skiautėmis ir senų žurnalų viršeliais. Ketvertas vyrų tamsiai pilkais kombinezonais stengėsi išnešti pro duris masyvią spintą. Jiems vadovavo daugmaž trisdešimties metų aukštas šviesiaplaukis vyras. Jam mostaguojant rankomis, atsagstyto švarko skvernai plaikstėsi. Vyras šypsojosi ir juokavo su krovėjais.

Keletą minučių aš stovėjau žiūrindamas tą grupę, kol vyras su švarku pamatė mane. Jis priėjo artyn ir paklausė:

- Jūs ieškote Grikonio?

Aš sumišau. Nežinojau, ką atsakyti, nes po teisybei nepažinojau jokio Grikonio ir apskritai vargu ar buvo galima sakyti, kad ko nors ieškau. Vyras skvarbiai ir tiriamai stebėjo mano sumišimą. Nejučia įkišau ranką kišenėn, ištraukiau laikraščio skiautę su skelbimu ir padaviau jam. Jis metė trumpą žvilgsnį į žinutę, paskui vėl pasižiūrėjo į mane.

- Aa. Vadinasi, jūs iš tu...

Neturėjau jokio supratimo apie „tuos“.

- Atvirai kalbant, ne, - pasakiau.

Bet jis nepaisė mano žodžių ir, regis, toliau laikė mane esant iš „tu“:

- Jis mirė pereitą savaitę. Tikriausiai jautė, kad greit mirs, ir skubėjo parduoti. Aš jo sūnus, - jis padavė man ranką, aš paspaudžiau. - Nusprendžiau parduoti namą ir visus baldus. Matote, - jis mostelėjo ranka į krovėjus. - Visą iškraustom.

Paėmė mane už alkūnės:

- Eime vidun. Parodysiu, kur šitai sudėta. Buvo prigrūstos visos spintos, tad mes sukrovėm viename kambaryje. Ketinau išmesti, todėl krovėm kaip pakliuvo. Jo buvo sudėta labai tvarkingai. Nemaniau, kad kam viso to prireiks. Jūs galite pasiimti. Pinigų man nereikia. Vis tiek būčiau išmetęs. Tik turėsit skubiai išgabenti. Dar šiandien.

Jo mintys šokinėjo, kalbėjo jis greitai, neleisdamas įsiterpti. Ūmai spustelėjo man alkūnę:

- Žinot? Aš sugalvojau. Mes sumesim į šitą mašiną, nuvešim ir iškrausim pas jus. Nebijokit, tilps. Mašinoj dar daug vietos. Čia paskutinis reisas. Taip bus greičiau.

Kalbėdamas vedė mane per tuščius kambarius su nudruskais žydrais ir gelsvais sienų apmušalais. Kvepėjo cinamonu ir šlapiais voratinkliais. Grindyse buvo žymūs ilgai vienoje vietoje stovėjusių baldų pėdsakai. Vyras atidarė duris į nedidelį kambarėlį su vienu plačiu langu:

- Štai jie.

Turiu pasakyti, kad tai, ką pamačiau, mane nuvylė. Nieko sąmoningai nesitikėdamas, vis dėlto širdies gilumoje laukiau išvysiąs šį tą įdomaus. Na, kokią nors kolekciją, tegul degtukų etikečių ar bent jau sagų. Bet tai, kas buvo suversta kambaryje, nė iš tolo nepriminė kolekcijos. Ten buvo krūvos sulankstytų skardinių nuo marmelado, patamsėjusių ir parudavusių senų kartoninių pakelių nuo kavos surogatų, juodo stiklo butelių (ant vieno perskaičiau: „Rašalas <Pingvin>“) ir tamsiu popieriumi apklijuotų stiklainių. Prie kai kurių buvo priklijuotos kažkokios etiketės, prie kitų nebuvo nieko, tik sukepusių klijų pėdsakas, liudijantis, kad ir čia etikečių būta.

- Štai jie, - pakartojo vyras stovėdamas man už nugaros ir žiūrėdamas į kambarį pro mano petį.

-Kas?

- Saulėlydžiai. Ei, vyrai! - šūktelėjo. - Sukraukit ir šitą! - jis atsainiai paspyrė vieną skardinę, ir ši, džengsėdama į grindis, nuriedėjo prie kitų. Sprendžiant iš garso, buvo tuščia.

Tikriausiai mano veidas rodė nusivylimą, nes išgirdau:

- Tėvas nuolat skųsdavosi, kad trūksta taros. Visi kaimynai šitai žinojo ir nešdavo jam kiekvieną atliekamą dėžutę.

Krovėjai tuo tarpu glėbiais nešė ir krovė skardines ir stiklainius į sunkvežimį, o aš turėjau stovėti ir klausytis šito nepažįstamo žmogaus. Visas šlamštas užims ketvirtadalį mano

buto. O kiek dar pastangų turėsiu padėti, kol išmesiu jį lauk. Juk negaliu samdytis krovėjų, kad šie išneštų šiukšles.

- Nemažai, tiesa? - pasakė šviesiaplaukis truputį didžiudamasis. - Iš pradžių jis kolekcionavo saulėtekis, bet vėliau kažkaip susidomėjo saulėlydžiais. Žinot, jis pradėjo visu tuo domėtis gana vėlai, tad negalėjo skirti laiko ir viešniems, ir kitiems. Amžius nebe tas. Patys suprantate, vasarą saulė teka labai anksti, ir senam žmogui sunku keltis apyaušriu. Saulėlydžiai jam buvo patogiau. Kai dėl manęs, tai jūs galite pasiimti viską. Saulėtekiai sukrauti rūsyje. Beveik visi be etikečių. Vis vien reikės juos kur nors padėti. Man būtų patogiau, jeigu pasiimtumėte viską.

Jis pasižiūrėjo man į akis:

- Na kaip?

Jaučiu, kad raustu, bet nieko negalėjau padaryti.

- Ne, dėkui, - pasakiau, - tai ne mano sritis.

- Na ką gi.

Krovėjai baigė darbą, ir mes nuėjome prie sunkvežimio. Aš atsisėdau greta šoferio - turėjau parodyti kelią. Šviesiaplaukis įlipo į kėbulą. Po valandos likau savo bute vienas, apsikrovęs metalo laužu, makulatūra ir stiklainiais, tyliai keikdamasis ir neturėdamas nė menkausio supratimo, ką veikti su visu tuo turtu, nukritusiu man, galima sakyti, iš dangaus. Paėmiau vieną dėžutę, pavarčiau rankose ir numėčiau atgal į krūvą. Vienoje etiketėje lygiu, apvaliu, beveik vaikišku braižu buvo išvedžiota: „Žagarė, 1946, pavasaris“. Pakėliau skardinę ir pajudinau. Vienu tarpu pasirodė, lyg kažkas skambtelėto viduje, tačiau, vėl papurtęs, nebeišgirdau nė garso. Paprasta tuščia skardinė. Mačiau save veidrodyje su ta dėzele prie ausies. Atrodžiau kvailai.

Atsidusau, susieškojau peilį, atidariau skardinę ir atšlijau. Kambarį užpildė sidabrinė šviesa. Daiktai ištirpo. Mačiau priešais save dangaus kraštą ir besileidžiančią saulę. Svetima, nepažįstama vietovė, nušviesta raudonų, bronzinių spindulių. Panašiai atsispindi krosnies liepsna sidabriniuose induose. Keletas gelsvo porceliano debesų, sustingusių virš horizonto, avietinis saulės diskas dangaus dugne. Dangus, viršuje žalias kaip ką tik prasikalusi žolė, kiek žemiau prinkusių kriaušių spalvos, kuri skaidėsi į kažkokius žiburiuojančius atšvaitus nelyginant šviesos blyksniai krištolo stiklinėje su arbata. Oras tyras ir vaikus, tačiau viskas apgaubta vos juntamo nuovargio. Vos vos.

Tai iš tiesų buvo saulėlydis. Jis truko neilgai, keletą minučių, kol saulė nusileido. Uždariau skardinę ir nusviedžiau žemėn. Buvau apkvaitęs, nelyginant užsirūkęs po ilgo laiko.

Po pusvalandžio, praėjus svaiguliui, ėmiau žiūrėti kitas etiketes. Visose buvo data, vietovės pavadinimas ir metų laikas. Daugiau nieko. Aptikau keletą prieškarinių dėžučių, tris keturias karo laikotarpio, bet dauguma buvo dvidešimties paskutiniųjų metų. Sudėjau viską kiek įmanydamas tvarkingiau ir išėjau iš namų. Turėjau pasivaikščioti ir ramiai viską apgalvoti.

Visas dėžes man pavyko peržiūrėti maždaug per mėnesį. Daugiau kaip dešimt per dieną niekaip neįstengiau. Galva visai apsisukdavo, netekdavau nuovokos, kas aš ir kur esu. Dešimt buvo riba, kurios peržengti man nė sykio nepasisėkė. Daug vėliau nusistačiau sau taisyklę: neatidarinti daugiau kaip po tris dėžutes tą pačią dieną. Bet tai buvo vėliau. O tada aš buvau kaip pamišęs. Nelyginant žmogus, kuris vos nemirė dykumoje nuo troškulio ir dabar geria ir geria vandenį nie-

kaip netikėdamas, jog vanduo nesibaigs. Negalėjau įsivaizduoti, kaip anksčiau nepastebėdavau saulės laidos. Ir dar: tas žmogus, Grikonis, sudaręs šią kolekciją, nuolat buvo su manim. Aš pažinau jį taip, kaip pažįstu save. Nors jis buvo miręs ir palaidotas, tarp mūsų nusidriekė tvirta auksinė gija. Bene tvirčiausia iš visų, kokios mane su kuo jungė. Aš sprendžiau apie jį iš to, kaip saulėlydžiai buvo parinkti, kokių spalvų, linijų ir nuotaikų. Kai kurie saulėlydžiai man nelabai patiko, kiti labiau, trečiais aš žavėjausi kaip tobulais kūriniais. Ir visa tai leido man pažinti Grikonį. Lig tol niekuomet nebuvau pagalvojęs, kad apie žmogų galima spręsti iš to, kokie saulėlydžiai jam patinka. Nežinodamas smulkmenų, galėjau išgyventi to žmogaus vienvėgę kaip savo paties (pats aš niekad nepatyrčiau tokio jausmo), išgyventi jo jausmus ir rūpesčius, nuo kurių jis jau seniai išsivadavo visam laikui. Kai kada žiūrėdavau tą patį saulėlydį po keletą kartų, kol suvokdavau, kas gožė Grikonio mintis, kai jis pats stebėjo šitai. Atsitiktinių saulėlydžių ten nebuvo. Visi turėjo kažkokią prasmę. Reikėjo ją tik išvelgti. Ilgainiui aš atsirinkau kokį dvidešimt saulėlydžių, kuriuos žiūrėdavau ir žiūrėdavau, kaskart atrasdamas vis kitokių nuotaikų ir jausmų. Likusius peržvelgdavau tik retkarčiais, jeigu būdavo kas nors neaišku kuriame is dvidešimties.

Pasaulis man įgavo naują, neregėtą gylį ir erdvę. Viena dieną nuvažiavau į tuos namus, nuo kurių viskas prasidėjo, slapta vildamasis, jog pavyks rasti ir saulėtekis. Durų ilgai niekas neatidarė, aš buvau jau besidžiaugias, jog ten niekas negyvena ir man pasiseks. Tačiau durys prasivėrė, ir pasirodė raukšlėtas nepatikus senės veidas. Pasisakiau esąs senojo namo savininko draugas ir pasiteiravau, kur jis palaidotas.

Tačiau senė nežinojo. Tuomet paklausiau, kur gyvena jo sūnus. Šito ji taip pat negalėjo pasakyti. Netekdamas vilties ką nors surasti, užsiminiau apie saulėtekis.

- Kokius saulėtekis? - senė išsigando.

- Na... dėžutėse. Jie turėjo būti rūsyje.

- Saulėtekis dėžutėse? Rūsyje? Beprotris! - senė užtrenkė duris man prieš nosį, ir girdėjau, kaip ji šūkavo viduje: - Tyčiotis iš senos moteriškės! Ne! Aš iškviesiu miliciją! Aš šito taip nepaliksiu! Nunuodijo katę, o dabar tyčiosis! Nori išgyvendinti! Na, pažiūrėsim! Visus paduosiu į teismą!

Ir taip toliau... Daugiau aš ten nebėjau. Baudžiausi ką nors išsiteirauti iš kapinių sargo, bet ir jis nieko nežinojo. „Laidoja daug. Negi visus prisiminsi“, - ir viskas.

Ilgainiui man ėmė nebepakakti to, ką turėjau. Panorau tu-rėti kažką savo. Savo paties. Vis dažniau ir dažniau pagalvo-davau apie tai, kol, pats to nepastebėdamas, apsisprendžiau. Prisikroviau lagaminą tuščių arbatos skardinių, pasiėmiau keletą dienų nemokamų atostogų ir išvažiavau į tas vietas, kur, tikėjaisi, saulėlydžiai bus labai gražūs. Pasirinkau pietų Lietuvos ežerus, nors niekad nebuvo ten buvęs. Ežerai man patikdavo nuo seno. Trys dienos buvo debesuotos, bet ket-virtoji išaušo visai neblogo, ir vakarop aš susiruošiau. Prisi-pažinsiu, jog labai baiminausi, ar man kas išeis. Ir iš tiesų pirmieji bandymai buvo nekokie, tačiau greit supratau, kur mano klysta. Reikia ne šiaip žiūrėti į besileidžiančią saulę. Reikia IŠGYVENTI. Visus savo jausmus ir mintis sukoncent-ruoti į vieną - į saulėlydį. Čia ir glūdi visa paslaptis, nes ne į kiekvieną saulėlydį gali taip įsijausti. Kitas sunkumas - kad per vieną dieną gali pamatyti tik vieną saulėlydį. Antrą sykį

jis jau nebeprisikartos. Tad jokių kelių **mėginimų čia būti negali**. Arba tau pavyko, arba ne. Ir viskas.

Nuo anų laikų praėjo penkiolika metų, ir galiu sakyti, jog mano viltys išsipildė. Metai iš metų aš kaupiau savo rinkinį, kiekvieną laisvą dieną ieškodamas saulėlydžių. Atrinkinėju, kai ką palikdamas, kai ką atmesdamas, kol mano asmeninė kolekcija tapo graži, tvarkinga ir kompaktiška. Galima sakyti, aš pasidariau šio kiek neįprasto dalyko virtuozas. Vos žvilgteliu į saulėlydį ir jau žinau, ko jis vertas, tiks ar netiks mano kolekcijai.

Štai jau dveji metai, kaip aš pensijoje, tad, patys suprantate, nebe už kalnų mano paties saulėlydis, kurį regėsiu tik syki, tačiau jo negalėsiu įtraukti į savo kolekciją. Dabar aš visą laiką važinėju ir vaikščioju po kraštą. Kai kuriose vietose mane jau pažįsta, ir vaikai siūlosi panėšėti skardines. Jie nežino, kodėl aš vis čia, kas mane atgena į jų apylinkes, bet, galimas daiktas, kada nors aš jiems paaiškinsiu tatai. Turbūt paaiškinsiu ir papasakosiu visa, ką žinau apie saulėlydžius ir apie pasaulį. Kaskart sunkiau man eiti apsikrovus savo saulėlydžiais, nelyginant senovėje vaikščiojusiems po kaimus žiurkiagaudžiams, vadinamiems „vengrais“. Sunkiau sulig kiekviena diena. Galimas daiktas, kad aš taip pat išgeisiu parduoti kam savo kolekciją, nors greičiausiai padovanosiu tinkamam žmogui. Nenustebkit tuomet užtikę laikraštyje nedidelį skelbimą:

Parduodama kolekcija. Saulėlydžiai.

Tai būsiu aš.

P R I E S A I K A

Apgalvota viskas.

Niša kaip tik tokio dydžio, kad galėčiau lengvai joje išitekti.

Man iš kairės duona, suvyniota į švarų audeklą. Iš dešinės ašotis, sklidinąs tyro versmių vandens.

Mūrininkas pasilenkė prie skylės:

- Sudie, broli! Niekad daugiau nesusitiksim. Ar nori paskutinį kartą pamatyti saulę?

Paskutinį kartą pažvelgiau į banguojančias pievas. Paskutinį kartą mačiau paukščius danguje. Paskutinį kartą regėjau šviesų pasaulį.

- Sudie, broli...

Mūrininkas nusišypsojo pro ašaras ir padėjo paskutinę plytą. Ar ta šypsena nereiškia išdavystės? Salin tokią mintį.

Girdėjau nutolstant žingsnius. Likau vienas. Nebijojau. Buvau pasirošęs. Supratau, kad taip reikia. Pats pasiprašiau užmūrijamas. Užuoat buvęs pakartas.

Skaityti išmokau vėlai, dėkui Dievui. Perskaičiau Simono Samariečio „Didžiąją pranašystę“. Kur ji dabar? Jos nėra. Skaičiau afitų knygas. Skaičiau Bazilidą Sira. Skaičiau Karpokrato Aleksandriečio raštus. Kur dabar tie veikalai? Jų nėra. Ir niekad daugiau nebebus. Tai mano kaltė, mano liga. Mano ydingos atminties pasekmė. Mano nepaprastas sugėbėjimas užmiršti.

Viską, ką perskaitau, dingsta manyje lyg šuliny. Kiek knygų man buvo atiduota perrašyti? Nė pats gerai nežinau. Jų nebėr, jos išnyksta. Perskaitau sakinį, ir nebėr sakinio. Jis užmirštas. Perskaitau puslapį, ir nėra puslapio. Jis užmirštas. Tarsi niekada jo nė būti nebuvo.

Mano atmintis ne kalnas ir ne rūmas. Ji praraja. Bedugnė. Joje prasmenga mintys, jausmai, atradimai, jeigu tik jie užrašyti. Galėčiau gyventi iki senatvės, jeigu nebūčiau išmokęs skaityti.

Nebijau. Esu pasiruošęs mirti. Žinau, kad taip reikia. Svarstau, ar ilgai reikės laukti mirties užmūrytam sienoj. Tamsoje. Vienui vienam.

Vienui vienam?

Ir tada suvokiu, kad jau nebesu vienas mūriniam savo kars-
te. Jis jau čia. Man nereikia šviesos, kad pamatyčiau jo veidą. Man nerūpi jo veidas. Aš ir taip žinau, kas jis toks.

Saldus jo balsas teka man tiesiai į širdį:

- Tu dar jaunas. Mirti baisu ir beprasmiška. Gyventi gera.
Ar sunku sužadinti viltį pasmerktojo myriop širdyje?

Bet aš tyliau kaip akmuo. Kaip žemė. Kaip šita mūro siena,
dar kvepianti kalkių skiediniu.

- Mirtis - ledinės žvakės juodam danguj, - kužda jis. -
Užgesę vulkanai. Speiguotas vėjas nykioj dykumoj. Uraganas.
Gyvenimas - tai medžiai, švelnūs saulėlydžiai, avių kai-
menės, grįžtančios iš ganyklų. Tai ilgesingos moterų šypse-
nos ir šiltos jų rankos. Pagalvok. Ar verta mirti? Mirtis -
niekas, gyvenimas - viskas.

Mano priešai - lūpos. Jos sujuda pačios:

- Gyvenimas...

Aš silpnas. Niekada nemaniau, kad **man bus taip** nelengva.

- Jeigu klausysi manęs, tu gyvensi.

Aš silpnas, pagunda stipri.

- Iš čia galima išeiti. Niekas daugiau negalėtų, tik tu. Ir tu išeisi, jeigu manęs klausysi. Vėl pamatysi pievas, paukščius, šviesą. Vėl...

Neturiu daugiau jėgų. Nebereikia manęs gundyti. Mano valia tirpsta it vaškas. Jau galiu padaryti viską, ko tik jis pareikalaus. Ir jis tą žino. Kad tik dar kartą išvydus dienos šviesą.

- Pasaulis - knyga, - kalba jis. - Si mūro siena tik vienas menkas puslapis. Net ne puslapis. Žodis. Skiemuo. Aš moku skaityti knygą. Aš žinau, kas joje parašyta. Išmokysiu ir tave. Parodysiu tau rašmenis, ir tu juos išsiminsi. Moku skaityti, bet neturiu tavo galios. Mes reikalingi vienas kitam.

Kaip daužos širdis! Si siena - tik vienas puslapis. Po jo kiti puslapiai. Aibių aibės. Pasaulis - knyga. Mano vargšė siela! Kas bus su ja?

- Štai pergamentas, - jis sugriežtėja. - Pasirašysim. Aš ir tu.

- Pasirašysim?

Jis suprato. Nusijuokė. Tarsi kas geležim brėžtų stiklą.

- Tuomet prisiekim. Kad visados būsim drauge. Kur vienas, ten ir kitas. Siūlas ir adata.

- Visados, - mano burnoj ne liežuvis, o kaulas. - Nė mirtis mudviejų neiškirs.

- Nė mirtis, - jo balsas virpteli.

Vėl liejas medus:

- Nuo šios akimirkos pasaulis priklauso mums. Galėsime daryti su juo, ką įsigeisim. Aš išmokysiu tave tikrųjų rašmenų. Kada nors tu perskaitysi viską. Ištiesk ranką.

Aš ištiesiu. Paliečiu mūrą. Plytas. Jos sudėtos ne bet kaip, o tam tikru būdu. Dėl to siena išstovės amžius, jeigu nebus sudaužyta. Mūrininkas didis meistras.

Jaučiu ranką ant savojo riešo. Šaltą ir kietą. Jis vedžioja mano plaštaką, ir aš užčiuopiu ženklus. Jų tik keletas. Jie nežymūs, ir aš pats niekadęs jų neatrasčiau. Nesuvokčiau, kad tai ženklai. Nė mūrininkas apie juos nežino.

- Skaityk!

Mane apakina besileidžianti saulė. Sienos nebėr. Ar ji buvo iš viso? Nepamenu.

- Dabar matai, kad nenorėjau tavęs apgauti. Žiūrėk. Štai tas rugių laukas - ženklas. Mėlyna kalva tolumoj - kitas ženklas. Vakarė žvaigždė - trečias. Kai sujungsi juos, gausi žodį. Jis reiškia...

- Palauk, - sakau aš. - Neskubėk. Mes dar turime laiko.

- Pasaulis - didinga knyga. Tau niekada nenusibos ją skaityti...

Nebegirdžiu jo balso. Nesiklausau. Žiūriu į pasaulį. Kažin ką atiduočiau, kad galėčiau jį perskaityti. Visą. Puslapį po puslapio. Suprast ir šį rugių lauką, ir dulkių nugultą kelią, ir skardį virš upės. Kad galėčiau perskaityti žodį, kurį rašo kregždės padangėj ir žiogai žolėje. Perskaityt ir prisimint.

Deja. Negaliu.

- Kelkis ir eime, - sako jis. - Viskas tavo. Ko norėtum pirmiausia?

Ko noriu? Žinau, ko aš noriu. Jeigu mūrininko šypsena manęs neapgavo. Mūrininkas... Gaila sienos, puikaus jo darbo.

- Gurkšnio vandens.

Pakeliu ašotį ir atlosiu galvą. Jaučiu vėsią srovę ant lūpų. Jaučiu burnoje aitrų skonį. Nuodai stiprūs. Tai puiku...

K I T A V E R S I J A

1. Išsivaizduokim, kad mes nieko nežinom apie Kornelijų Jedermaną. Tuomet įgysim brangią galimybę pažvelgti į kai kuriuos jo gyvenimo epizodus „šviežia akimi“. Mūsų žvilgsniui netrukdyt virpanti mito skraistė, kuri neišvengiamai apgaubia herojų biografijas.

Žmogui susidūrimas su genijum visada palieka gilų pėdsaką, sukuria prizmę, kuri iškreipia tikrovės bruožus ir trukdo matyti pasaulį tokį, koks jis yra.

Išsivaizduokim...

2. Jis stovėjo pritemdytam kambariui ir žiūrėjo į savo smegenų ir rankų kūrinį. Tai buvo kaip opijaus rūkytojo vizija - akinamai spindintis, žaižaruojantis sostas, virpantys efemeriški kontūrai, tobulos linijos, idealios proporcijos. Viskas viskas apgalvota, nieko atsitiktina.

Neįtikėtina, bet jis ją sukūrė. Laimės mašiną. Šiandien jis nebedrįso daugiau prie jos prisiliesti. Paleis ją rytoj. Norėjo išžėsti saldų malonumą ir pasididžiavimą, kaip galima ilgiau mėgautis stebuklingu užbaigto darbo jausmu.

Jis užsimetė ant pečių apsiaustą, užsidėjo skrybėlę. Praverė motinos kambario duris. Motina gulėjo susirietusi kaip vapsva pražiota burna, drėgna nuo prakaito kakta. Kornelijus užgesino šviesą, uždegė blyšką naktinę lemputę, pa-

glostė motinai plaukus ir pirštų galais išėjo iš kambario. Tada pravėrė sesers miegamąjį. Jos lova buvo nepaliesta. Ji kažkur išskubėjo prieš tamsą ir vis dar nebuvo grįžusi. Tuščias, nepriekaištingai sutvarkytas kambarys atrodė šaltas, nesvetingas.

Kornelijus išėjo į vėją ir lietu. Jam norėjosi vaikščioti, norėjosi eiti ilgai, nuvargti. Žinojo, kad kitaip neužmigs. Jis buvo pasiryžęs apsukti bent jau pusę salos, net jei prireiktų žygiuoti visą naktį, tačiau, pavaikščiojęs apie pusvalandį, nenumaldomai užsimanė pasigrožėti, pasidžiaugti savo kūriniu, tad atsisakė ankstesnio sumanymo ir pasuko atgal.

Nukratė nuo skrybėlės lietaus lašus, pakabino apsiaustą. Motina tykiai suvaitojo per miegus, sesers miegamajam buvo tylu. Kornelijus pakilo laiptais į virtuvę.

Iš netikėtumo jis atšoko ir užtrenkė duris. Jam pasirodė, kad jis atėjo ne į tuos namus, kuriuos buvo palikęs vos prieš pusvalandį. O gal net susipainiojo chronosferoj, pats to nesuvokdamas apsuko kažkokią kilpą ir grįžo į praeitį ar atsidūrė ateity. Kornelijus vėl pravėrė duris, tyliai, atsargiai. Mašinos nebebuvo. Tik nuolaužos, išbarstytos po visą kambarį, liudijo, kad Kornelijus niekur nepasiklydo, nei laike, nei erdvėj. Po kojomis grikšėjo krištolo šukės, spalvoti laidai draikėsi tarp sulaužytų sidabro vamzdžių kaip sukarpytos, sujauktos kraujagyslės. Jo svajonių arterijos ir venos. Nieko nieko nebeliko iš virpančios vizijos. Šiukšlės, laužo krūva.

Kornelijus apsigrėžė, nusileido laiptais ir pakėlė telefono ragelį.

Sirena pasigirdo netrukus. Tik dabar Kornelijus suvokė, kad šis garsas, kurį jis pastaruoju metu dažnai girdėdavo naktimis

ir laikė švyturio ūkimu, yra ne kas kita kaip policijos sirena. Šįsyk ji priminė jam mirtinai sužeisto gyvulio kauksmą.

Sucypė stabdžiai. Kornelijus atidarė duris. Iš tamsos išniro trys vyrai su šunų galvomis - valdžios simboliais - prie diržų.

- Jūs - Kornelijus Jedermanas?

- Taip. Aš jus iškviečiau.

- Eikite su mumis, - nutraukė vienas vyrų. - Jūs suimtas.

- Suimtas? - nustebo Kornelijus. - Aš... man...

Tačiau niekas jo nesiklausė. Vyrai jau leidosi laipteliais, ir Kornelijus neišdrįso nepaklusti.

3. Viskas atsitiko taip staiga, kad Kornelijus nespėjo susivokti. Buvo akimirku, kai jis galvojo: ne, negali būti, tai ne-realu, čia sapnas, kurį aš sapnuoju. Deja. Jeigu čia ir sapnas, tai jį sapnavo ne jis, o kažkas kitas; ir Kornelijus buvo tik menkas to sapno personažas, kurio gyvenimas neturėjo abso-liučiai jokios vertės sapnuojančiajam. Trumpai tariant, iš tiesų viskas buvo baigta, tik Kornelijus vis dar neištengė patikėti: jis, trisdešimt penkerių metų inžinierius, dar vakar laisvas, kupinas vilčių ir planų, šiandien - įkalintas ir pasmerktas myriop. Sprendžiant iš to, kaip sklandžiai, greitai, be jokių kliūčių dirbo tardymo ir teismo mašina, nuosprendžio įvyk-dymas irgi neturėjo užtrukti. Nuteistas mirties bausme pa-kariant. Nuosprendis galutinis ir neapskundžiamas.

Kornelijus beveik nesidomėjo politika, ir tai, kad jis buvo suimtas kaip politinis nusikaltėlis, buvo tam tikra lemties ironija. Jis nieko nenučiuokė apie savo teisėjus, apie jų pažiū-ras ir tikslus. Suprantama, jis žinojo, kad prieš dvi savaites priešai okupavo salą, bet manė, kad čia paprastas karas, vie-

nas iš daugelio, kuriuos savo istorijoj išgyveno žmonija, ir kad salos okupacija reiškę, jog viena iš dviejų kariaujančių pusių šįkart pasirodė stipresnė. Jis nesidomėjo karu, nes karas negalėjo sutrukdyti jam, neturėjo įtakos jo interesams, ieškojimams, mintims, siekiams. Jis, Kornelijus, asmeniškai su niekuo nekariavo ir tetroško, kad niekas jo nekliudytų. Deja. Viskas išėjo kitaip.

Tribunolas savo ruožtu nesidomėjo Kornelijum, jo asmenybe. Tribunolui rūpėjo tik įkalčiai, tai yra netgi ne patys įkalčiai savaime, o jų pakankamumas nuosprendžiui paskelbti, ir vieną valandėlę Kornelijus pagavo save žavintis teismo procesu. Jeigu teisiamųjų suole sėdėtų ne jis, o kažkas kitas, Kornelijus negalėtų prikišti teismui subjektyvumo, šališkumo ir t. t.

Kornelijui buvo inkriminuojamas laimės mašinos kūrimas. Vieninteliai įkalčiai buvo laimės mašinos brėžiniai, kai kurios pagamintos dalys ir jų aprašymas, tai yra vadinamoji techninė dokumentacija.

- Kokioje stadijoje yra jūsų darbas? - paklausė tribunolas.
- Praktiškai mašina baigta, - trumpai atsakė Kornelijus, nesuvokdamas, kad šitaip pats sau pasirašo nuosprendį.
- Kiek mums žinoma, įvairūs mechanizmai, prieš leidžiant žmonėms jais naudotis, išbandomi su gyvūnais. Žiurkėmis, šunimis ir panašiai. Teisiamasis, ar darėte kokius bandymus?
- Kuo čia dėti gyvūnai? - nesuprato Kornelijus. - Čia žmogiškos laimės aparatas.
- Atsakykite į klausimą, teisiamasis.
- Ne. Bandymų nedariau.
- Tribunolo klausimas pagrįstas. Mokslas tvirtina, kad žmo-

gus išsivystė iš gyvūnų ir turi daug bendro su jais. Kur kas daugiau nei teisiamašis mano. Taigi ar nebūtų logiška išbandyti mašiną su kiaulėmis?

Kornelijus:

- Kodėl su kiaulėmis?

- Pagal vidaus organų **sandara šie gyvūnai labiausiai panašūs** į žmones.

- Aš galiu šitą patvirtinti, - pasakė kalėjimo gydytojas, kurį tribunolas iškvietė kaip ekspertą.

- Ne. Aš nedariau jokių bandymų. Mašina dar nebuvo paleista. O šiandien ji egzistuoja tik brėžiniuose, - paaiškino Kornelijus.

- Ir teisiomojo galvoje, ar ne? - vienintelį kartą kaltintojas leido sau šyptelėti.

- Taip, ir mano galvoje, - sutiko Kornelijus.

- Tribunolas išeina pasitarti!

Pasitarimas užtruko pusantros minutės. Kornelijų paprašė atsistoti. Jis pakluso, pakilo nuo suolo ir išgirdo, kad „privilegija rūpintis savo piliečių gerove ir laime priklauso Imperijai. Privatus asmuo, turintis tikslą sukurti laimės mašiną, kėsina į vyriausybės prerogatyvas ir negali būti traktuojamas niekaip kitaip, tik kaip maištininkas, siekiantis uzurpuoti valdžią“.

Ir nuosprendis...

4. Taigi praėjo dvidešimt keturios valandos, sujaukusios visą Kornelijaus gyvenimą, apvertusios jį aukštyn kojom. Tai buvo neįtikėtina, bet vis dėlto tai buvo.

Iš teismo jį atvedė į šį kalėjimą. Naktį. Kornelijus nieko

neišmanė apie salos kalėjimus ir nežinojo, kuriame jų uždarė. Ar jam bus leista pasimatyti su motina ir seserim? Kokios yra pasmerktojo myriop teisės? Ko jis gali prašyti, ko reikalausti? Ar yra čia kas nors, galintis atsakyti į jo klausimus?

Kornelijus apžiūrėjo savo kamerą. Nieko ypatingo. Kalėmis išbaltintas kambarys. Palubėj silpna elektros lemputė. Prie vienos sienos medinis gultas, prie kitos stalas ir taburetė. Kampe prie durų mėlynas emaliuotas kibiras, dvokiantis chloru. Langas su grotomis taip aukštai, kad pro jų neįmanoma pažiūrėti net užsilipus ant taburetės.

Jis du kartus apsuko ankštą patalpą. Visiškai nebuvo kas veikti, kuo užsiimti. Nei knygų, nei, blogiausiu atveju, laikraščių, iš kurių galima būtų sužinoti, kas gi vis dėlto vyksta pasaulyje, kokie visuomeniniai procesai pagavo jį į savo mėsmaalę. Iš romanų jis žinojo, kad kalėjimuose dieną gulėti ant gulto draudžiama. Bet dabar, kaip pasmerktasis myriop, jis galėjo nepaisyti panašių draudimų. Kas dar galėtų jam atsitikti, jei ir pažeistų kokias taisykles? Jis išsitiesė ant gulto ir užsimerkė. Tyla. Jokio krebždesio, kuris liudytų, kad gretutinėse kamerose esama ir daugiau pasmerktųjų. Tik kažkur tolumoj klykė žuvėdros.

Ką dabar veikia jo motina ir sesuo? Kaip jos reaguos į žinią apie nuosprendį, jeigu, suprantama, joms bus pranešta apie tai? Dėl motinos Kornelijus beveik buvo ramus. Ji vis rečiau ir rečiau sugriždavo į realybę, o ir atgavusi sąmonę ne visada prisimindavo, kas esanti. Ji seno jau nebe metais ir mėnesiais, o dienom ir valandom, taigi informacija pasimes tarp jos sapnų, vizijų ir tolimos vaikystės prisiminimų, tarp pojūčių, be jokios atrankos kaskadomis virstančių į jos pavar-

gusią sielą. Bet štai sesuo... Kas bus su ja? Ji ir taip labai nelaiminga. Kiek tik Kornelijus galėjo prisiminti, sesuo niekada nebuvo laiminga. Nuo pat mažumės ją persekiojo visokiausios nelaimės ir bėdos. Yra žmonių, kurių sielų neįstengia paveikti ligos ir nesėkmės, kurie, kad ir kas atsitiktų, visados sugeba išsaugoti gyvenimo džiaugsmą, lieka linksmi, gyvi, kupini optimizmo ir vilčių. Sesuo buvo ne tokia. Visas nesėkmes ji išgyvendavo giliai, dramatiškai, skausmingai, ir jos gyvenimas buvo ištisas sielvartas. Įsigilinusi į savo liūdesį, ji netgi kitų žmonių džiaugsmą išgyvendavo kaip savo nelaimę, kaip fizinę, fiziologinę savo ydą. Ištikus bėdai, ji visuomet pati pirmoji atskubėdavo su užuojauta, bet jos užuojauta niekad neturėjo galios išblaškyti skausmo ir nevilties, suteikti ramybę ir tikėjimą, kad viskas bus gerai. Kai ji norėdavo padėti, užjausti, tai jos pačios liūdesys ir nevilts kažkaip susiliedavo su guodžiamąjį neviltimi, ir nelaimė, užuot atrodžiusi menka ir nereikšminga, išaugdavo iki kosminių dydžių, įgydavo fatališką reikšmę ir tapdavo žmogui nepakeliama našta, pasauline širdgėla.

Tiesą sakant, tik dėl sesers Kornelijus ir prasidėjo su ta mašina, pabandė sukurti mechanizmą, kuris padarytų ją laimingą. Kai jis išklojo jai savo idėją, ji nepatikėjo, kad tai įmanoma. Apskritai niekas netikėjo, kad Kornelijui pasiseks. Netgi tie, kas neatmetė pačios idėjos, manė, kad tai techniškai nerealu. Bet Kornelijui netrūko pasitikėjimo savim. Juk neegzistuoja jokia laimės mašinų teorija, kuri teigtų, kad mašinai pagaminti reikia sudėtingos elektronikos ar ko nors panašaus. Galimas daiktas, įmanoma ją tam tikru būdu sudėti iš keleto žabų ar nupinti iš šiaudų. Tai daiktas be precedento.

Panašus aparatas niekadados nebuvo sukurtas, tai kaip galima paneigti vienokią ar kitokią sprendimą? Reikia bandyti. Kiti kibo prie pačios Kornelijaus pozicijos, prie metodologinio principo. Nėra tokios mašinų kūrimo tradicijos, sakė šie oponentai. Mašinos atsiradimas būtų įvykis vienintelis, nepakartojamas, iš esmės stebuklas. Bet mūsų realybėj tokių įvykių nėra, mūsų sąmonė jų neregistruoja, mūsų mokslas atsako juos pripažinti. Jeigu tokia mašina ir gali būti sukurta, tai ne čia, ne dabar, o visai kitoj tikrovėj, nerealiame pasauly, kur įvykiai be precedento būtų įprastas dalykas, stebuklai - norma. Bet tu, Kornelijau, - sakė jie, - tu esi čia ir dabar, tu realus žmogus, mūsų tikrovės dalis, tu mąštai mūsų realybės kategorijom, pagal mūsų realybės logiką. Štai tavo motina... Jos sąmonė jau laisva nuo pasaulio implikacijų. Ji galėtų sukurti tokią mašiną. Tik ne tu, Kornelijau, tik ne tu.

Bet jis buvo silpnas teoretikas ir nesileido į ginčus. Jis buvo praktikas ir nekvaršino sau galvos dalykais, kurie nuo pat pirmų žingsnių gali pakirsti pasiryžimą, atimti viltį.

Taip, sesuo bus sukrėsta, kai sužinos, kur atsidūrė brolis ir kas jo laukia. Gailestis sugniaužė Kornelijui širdį. Apie tai, kad šioj situacijoje daugiausia praranda jis pats, Kornelijus kol kas dar nemastė. Psichinis šokas - ši natūrali apsauginė reakcija, suminkštinti asmenis tų suvokimų, kurie, patekę į sielą, gali ją suardyti - vis dar nebuvo praėjęs, ir Kornelijus matė save tarsi iš šalies, lyg kine.

5. Laikrodžio jis neturėjo, o kaip kitaip matuoti laiką taip pat nebuvo įgudęs, todėl visiškai nenutuokė, ar seniai guli ant plono čiuzinio, kuriuo buvo užklotas gultas. Žalia vil-

nonė antklodė susukta į ritinėlį ir pakišta po galva. Pagalvės nebuvo išvis, ir Kornelijus nežinojo, ar ją pamiršo jam duoti, ar kalėjimo įstatymai jos nenumatė.

Jis krūptelėjo ir išsiklausė. Pasirodė, kad kažkur toli, kalėjimo viduriuose, sudžeržgė sklendė. Garsas nepasikartojė, ir Kornelijus pamanė, kad jam bus pasigirdę. Bet ne. Vėl atšaukiamos sklendės garsas, jau arčiau. Paskui neteptų vyrių girgždesys ir žingsniai. Du žmonės neskubėdami ėjo koridorium. Vis artyn ir artyn. Kornelijus nevalingai įsitempė. Negi jau? Kažkas įkišo rakta į duris, kažkas paspaudė rankeną. Durys veriančiai sūcypė, ir Kornelijus užsimerkė. Širdis plakė kaip pašėlus.

Atsimerkęs išvydo nedidelio ūgio žmogelį, kiek patukusį, rausvais apvaliais skruostais, nenauju suglamžytu švarku. Jis laikė rankoj aptrintą ceratinį portfeli geležiniais kampais ir žydrom akim šiltai ir nedrąsiai žiūrėjo į Kornelijų.

- Jeigu neprieštarausit, aš atsisėsiu, - negarsiai pasakė jis ir nelaukdamas leidimo pritūpė ant taburetės.

Kornelijus nuleido kojas ant grindų. Dabar jis idėmiai pasižiūrėjo į svečią. Marškinių apykaklė nelabai švari. Batai seniai nevalyti. Jis turėjo įprotį graužti nagus. Tatai buvo aišku, vos pažvelgus į jo rankas.

- Ar greitai bus įvykdytas nuosprendis? - negalvodamas paklausė Kornelijus.

- Tai priklauso... nuo jūsų, - padvejojęs atsakė žmogelis.

- Nuo manęs? Jeigu kas nors priklausytų nuo manęs, tai nuosprendis apskritai nebūtų paskelbtas. Aš manau, jūs suprantat?

- Taip, - žmogelis linktelėjo galvą kaip stropus mokinukas. - Jūs galėtumėt jo išvengti.

- Galėčiau išvengti? - nesuprato Kornelijus.
- Kaip čia pasakius? Nuosprendžio, žinoma, atšaukti ne-
galima. Bet jūs galėtumėt išvengti baismės. Na, nedaly-
vauti joje.

- Nieko nesuprantu.

- Jūs suprasite. Būtinai suprasite. Tik nereikia skubėti.

Žmogelis nutilo. Tylėjo ir Kornelijus. Toli, labai toli klykė
žuvėdros.

- Jūs advokatas? - paklausė Kornelijus.

- Kaip čia pasakius, - neryžtingai atsiliepė žmogelis ir nu-
leido akis: matyt, tai buvo jo mėgstamas priežodis.

- Norėčiau jus kai ko paklausti, - tarė Kornelijus.

- Taip, taip, žinoma, klauskite, - atgijo svečias.

-Ar galėčiau pasimatyti su seserim? Matot, ji nepaprastai
jautri, ir aš bijau, kad žinia apie mano likimą gali būti jai
pernelyg stiprus smūgis. Galbūt susitikęs pajėgčiau tą sukrė-
timą kiek sušvelninti. Jos patiklumas beribis, ir gal man pa-
sisektų įtikinti ją, kad... taip reikia. Jeigu ji pamatytų, kad aš
nepernelyg sugniuždytas, galgi ir pati kaip nors atsispirtų
šiam smūgiui. Aš pasistengčiau parodyti, aš suvaidinčiau...
O dabar vargšė netgi nežino, kad buvau suimtas. Kai manęs
atvažiavo, jos nebuvo namie.

- Taip. Suprantu jūsų rūpestį. Pasimatyti, žinoma, galima.
Tai neprieštarauja taisyklėms. Tik štai... ar apsimoka? Bijau,
kad jūs neįvertinat kaip reikiant savo sesers. Drįščiau netgi
 pridurt, kad visiškai nepažįstate jos. Ir išvis... Teisingiau bū-
tų sakyti, kad tai ne ji, o jūs pats pernelyg patiklus. Šiaip ar
taip, jūsų sesuo žino, kas su jumis atsitiko.

-Jūs jai pranešėt? - susijaudino Kornelijus.

- **O** ne. Tai ji **mums pranešė. Ne kas kitas**, o ji parašė mums apie jus ir jūsų mašiną.

- Norite pasakyti, kad sesuo apskundė mane? - Kornelijus atsistojo.

- Ką gi, - žmogelis vėl nuleido akis neatlaikęs veriančio Kornelijaus žvilgsnio, - galima ir taip pasakyti.

- Aš netikiu, - sudejavo Kornelijus, nors nuojauta sakė, kad svečias nemeluoja; jis nebuvo panašus į pigų melagį; jis tiesiog spinduliavo kažkokį nuoširdų sąžiningumą, gilų padorumą.

Ir tikrai žmogelis, tarsi džiaugdamsis, kad gali įrodyti savo teiginį, kad turi kuo patvirtinti savo žodžius, išblaškyti abejones, paskubom atsegė portfelį, ištraukė popieriaus lakštą ir ištiesė jį Kornelijui.

- Štai, prašau, būkit atsargus. Pasistenkit nesuglamžyti. Vis dėlto... dokumentas.

Kornelijus atpažino sesers braižą ir neskaitęs gražino popierių rausvaskruosčiui, kuris rūpestingai įkišo jį atgal į portfelį ir užsegė.

Smūgis buvo stiprus. Kornelijus nusišluostė ištryškusią ašarą. Ne, jis neverkė. Nereagavo niekaip, nes paprasčiausiai neišmanė, kaip reikia reaguoti, kaip elgtis, jausti ir galvoti tokioje situacijoje.

Bet žmogelis kitaip išsiaiškino šią atsitiktinę ašarą. Atrodė, tarytum jis jautėsi kaltas dėl šitaip susiklosčiusių aplinkybių.

- Jūsų seserį galima suprasti, - prabilo jis. - Nelaimingumas yra natūrali, galima sakyti, įgimta jos būseną. O jūs panorot atimti tai, kas sudaro jos gyvenimo, jos asmenybės esmę. Tai tas pats, jei vieną dieną kas nors sugalvotų, kad

gyventi su viena ranka ar koja yra geriau nei su dviem ir pabandytų nupjauti žmonėms nereikalingą galūnę. Suprantama, tai sukeltų protestą. Aišku, kad jūsų sesuo gynėsi. Tai jos teisė. Pasistenkite jos nesmerkti per daug. Pabandykite. Juk ir jūs gintumėtės, jeigu jums norėtų nukirsti ranką, sakydami, kad, pavyzdžiui, jūs būsit gražesnis. Ne, ne, nenoriu tvirtinti, kad jūs negražus. Bet pagalvokit. Ar kada nors gyveno absoliučiai laimingų žmonių? Aš turiu omeny normalius žmones, ne bepročius. Turėsit prisipažinti, kad nelaimingumas yra paveldima žmogaus savybė. Ir štai atsirandat jūs, kuris nori atimti iš žmogaus jo savybę. Ką žmogui daryti? Juk jeigu žmonijai tokia mašina tikrai būtų reikalinga, tai juk ji būtų ją kadais sukūrusi, kaip sukūrė šimtus ir tūkstančius kitų reikalingų daiktų. Nežiūrėkite taip į mane. Aš visai nedėstau jums savo paties tikėjimo. Aš tik noriu sužadinti jumoje abejonę jūsų poelgio teisingumu, nepriekaištingumu. Viskas šiame pasaulyje sąlygiška. Jeigu jūs protingas žmogus, o aš neabejoju, tuomet nesmerksite savo sesers, mokėsite jai atleisti.

Kornelijus, nuleidęs galvą, tyrinėjo savo panages.

- Asmeniškai aš pats, - tęsė žmogelis, - visiškai palaikau jus. Atmetus juridinę šio reikalo pusę, kuri nepriklauso nei nuo manęs, nei nuo jūsų, projektas pats savaime yra labai įdomus ir, aš manau, galėtų būti naudingas Imperijai. Aš pažadu jums pasirūpinti, kad jis nedingtų kanceliarijos stalčiuose, kad pasiektų reikiamas instancijas. Man labai labai gaila, kad viskas taip susiklostė. Matote, jūsų klaida ta, jog ėmėtės darbo kaip privatus asmuo. Kada privatus interesai ima konkuruoti su valstybiniais... pats suprantate. Juk vals-

tybė steigia ištisas organizacijas, institutus, kurie ieško, konstruoja, kuria. Egzistuoja planai, finansai, kontrolė ir t.t. Visur turi būti tvarka, kitaip ko verta valstybė. Pažvelkite šiuo aspektu, išivaizduokite, kad kažkokie privatūs asmenys ims burti policiją, kiti - armiją, o treči visai savarankiškai ims gaminti ginklus ir šaudmenis. Ką daryti valstybei? Ji savaip ginasi nuo tokių privačių iniciatyvų. Taigi jei mokėsite nesmerkti savo sesers, mokėsite nesmerkti ir valstybės. Pats užvirėt košę. Nors man tikrai labai gaila.

- Gana! - sušuko Kornelijus. - Man nereikia jūsų gailėsčio. Užjauskite ką nors kita, jeigu jums taip norisi! Aš manau, kad čia užtektinai vertų užuojautos žmonių.

- Klystate, - žmogelis ir prieštaravo kažkaip nuolankiai, - kol kas esate tik jūs vienas. Dėl priežasčių, apie kurias jūs sužinosit vėliau, jie čia neužsibūna. Bet iš dalies jūs teisus, ir aš suprantu jūsų rūstį: esu čia ne tam, kad kiščiausi į jūsų reikalus. Be abejo, jūs pats gerai viską apmąstėte. Kas aš toks, kad mokyčiau jus, kaip reikia galvoti ar jausti? Prašau man atleisti. Niekaip negaliu atsikratyti mokytojo įpročių.

- Jūs mokytojas? - paklausė Kornelijus; žmogelio plepėjimas ir erzino, ir ramino sykiu.

- Kažkada mane vadino mokytoju, - mįslingai atsakė svečias. - Bet tada buvo kiti laikai. Stichiškesni, pasakyčiau. Mokytojas buvo paliktas Dievo valiai, labiau atsakingas asmeniškai. Dabar, kai edukacinė sistema valstybės rankose... aš atsisakiau šio vardo.

- Pasirinkot advokato karjerą, - pasakė Kornelijus.

- Advokato? Kodėl advokato? - nuoširdžiai nustebęs žmogelis.

-Argi nesate advokatas? Bet jūs pats... man rodos... sakėte...
- O ne, negalėjau šito sakyti, - žmogelio skruostai dar labiau nuraudo. - Negalėjau sakyti netiesos. Tai prieštarauja mano natūrai.

Kornelijus visai neteko kantrybės.

- Tai kas jūs?! - sušuko jis.

- Aš pasakysiu jums. Tik, maldauju, neišsigąskit, - žmogelis su portfeliu atsistojo ir nusilenkė. - Aš - budeljs.

6. Kai Kornelijus atsitokėjo, be jo kameroj daugiau nieko nebuvo. Baltos lubos virto rožinėmis - už lango leidosi saulė. Galbūt jis ką tik sapnavo? Tačiau Kornelijus žinojo, kad ir dabar viskas buvo ne sapnas. Jis tikrai kalbėjosi su tuo žmogum.

Visą vakarą niekas daugiau neaplankė Kornelijaus. Vienui vienas jis gulėjo ir mąstė. Tik sykj jo mintis nutraukė duryse atsidaręs langelis, pro kurį buvo paduota skurdi vakarienė: lėkštė skystos daržovių sriubos ir riekė duonos. Tačiau valgyti Kornelijui nesinorėjo ir maisto jis nepalietė.

Pagalvojęs apie budelį, Kornelijus išgyveno prieštarigus jausmus. Viena vertus, žmogus buvo pavojingas. Ir pavojaus jausmą kėlė ne jo, kaip budelio, statusas, nors ši aplinkybė, be abejonės, turėjo įtakos Kornelijaus savijautai, bet kažkokia kita, ne tiek akivaizdi, vidinė to žmogaus savybė, kurią jis dangstė pabrėžtinu nuolankumu, drovumu, mandagumu. Jis vis kažko neišsakė, kažko nepaprastai jam svarbaus, tatau buvo akivaizdu ir liudijo, kad jis turi tikslų, kad jis neatsitiktinai, kaip daugelis žmonių, užima tą vietą, kurią jis užėmė, ir atlieka tas pareigas, kurias jis atliko. Kokie yra šie tikslai,

Kornelijus nežinojo, ir tai baugino dar labiau. Antra vertus, žmogelis buvo komiškas, geraširdis ir kėlė užuojautą. Tačiau Kornelijus įtarė, kad šis užuojautos sužadینimas gali būti kokio nors nežinomo plano dalis, numatyta ir apgalvota. Trečia, dorumas buvo tiesiog įrėžtas budelio veide. Šio dorumo niekas neįstengtų suvaidinti, apsimesti. Tai nebuvo kaukė. Jokių abejonių, budelis buvo doras žmogus, gal netgi kur kas geresnis už visus, kuriuos Kornelijus pažinojo, - kad ir koks būtų tas slaptasis jo planas, klastos jame neturėjo būti. Nors drovus, jis buvo ramus ir pasitikintis savim, ir ši jo ramybė ir pasitikėjimas darė Kornelijui išpūdį.

Temstant kameroje oras atvėso. Kornelijus buvo plonai apsirengęs. Jį suėmė staiga, viskas įvyko greitai, ir jis nesugalvojo pasiimti šiltų drabužių. Bet jam nė nešovė, kad areštas gali nuosekliai peraugti į teisumą, nuosprendį, kalėjimą. Atrodė, kad tai tik paprastas nesusipratimas, klaida, nieko daugiau. Nei vakar, nei šiandien jam neišdavė jokių drabužių, neperrengė kalinio rūbais. Ką gi, tai suprantama. Kam mirtininkui drabužiai? Kornelijus susivyniojo į antklodę. Prisiminė, ką budelis sakė apie seserį. Kaipgi jis nepagalvojo apie tai anksčiau, dar tada, kai sesuo rykšte nukapodavo gėlių žiedus, tų gėlių, kurias Kornelijus mylėjo ir auginio nedideliame šiltnamyje? Jis vis rasdavo gėlių galvutes nuskintas ir numestas ant tako, svarstė, kam galėtų trukdyti jo gėlynas, tarėsi apie tai su seserimi, bet ji tvirtino nieko nežinanti, nieko nepastebėjusi ir t. t., kol vieną rytą Kornelijus užtiko ją šiltnamyje, basą, su naktiniais marškiniais, besišvais-tančią vytele į visas puses. Jis niekuomet nieko jai nesakė, priskyres tą elgesį jos lunatizmui, kuriuo ji retkarčiais skųs-

davos. Liovėsi auginęs gėles, ir tiek. Tiktai neturėjo kuo užpildyti atsiradusios laisvalaikio tuštumos, ir kaip tik tada jam kilo išganinga (dabar jis taip nebemanė) mintis sukonstruoti tą mechanizmą.

Iš pradžių jis dirbo pamažu, neskubėdamas, tarsi žaisdamas. Jam buvo malonu galvoti apie savo kūrinį, svarstyti, ką čia j jį įdėjus, konstruoti įvairius agregatus, kurie, sujungti į visumą, turėjo padaryti žmogų laimingą. Tačiau palaipsniui atsirado jausmas, kad galbūt darbas tęsiasi per ilgai, kad jis niekada nebaigs mašinos, kad reikia skubėti, nes kas nors sukliudys ar ateis senatvė, o paskui - mirtis, ir Kornelijus ėmė skubėti, skubėjo, skubėjo, skubėjo, ir todėl, darbui artėjant prie pabaigos, jau nebejautė jokio malonumo, jokio pasitenkinimo, tik įvykdytos pareigos jausmą, tarytum būtų davęs kam nors kokius nors įžadus.

Lemputė palubėj vis negeso, ir Kornelijus atsigulė kniūbsčias ir užsidengė antklode galva, kad šviesa netrukdytų užmigti. Tačiau vis tiek užmigo ne iš karto, o paskui miegojo blogai, tarsi su pilna sąmone slystu pačiu miego paviršium, retkarčiais išmukdamas į galias košmarų vilkduobes.

Taip praėjo antroji nelaisvės naktis.

7. Rytą jį pažadino žuvėdrų klyksmas, atsklindantis iš tolybių. Jis išsiklausė ir vieną akimirką jam pasisekė išgirsti netgi bangų mūšą. Gulėjo virpėdamas nuo šalčio ir įsivaizdavo, kaip bangos lūžta pasiekusios krantą, kaip jos daužosi į uolas taškydamos baltus purslus. Kol galvojo apie jūrą, užmiršo apverktiną savo padėtį. Buvo netgi kažkaip gera ir ramu sieloj. Psichinis šokas praėjo, bet, ačiū Dievui, nekamavo

joks nerimas, jokios tragiškos būsenos, tamsios mintys. Kornelijus nejuto net baimės. Jam iš tiesų ėmė atrodyti, kad „taip reikia“, kad viskas jo gyvenime klojos dėsningai, sklandžiai ėjo į kažkokį tašką.

Prižiūrėtoji, atnešusiam pusryčius, Kornelijus pasiskundė, kad jam skauda galvą, ir tuojau pat pasigailėjo to. Prižiūrėtojas nusijuokė taip nedviprasmiškai, kad tą pačią akimirką sugrižo visas nerimas ir visa baimė, ir Kornelijus atsidūrė ten, kur iš tiesų visą laiką ir buvo - mirtininko kameroje, mirtininko kailyje.

Jis su pasibjaurėjimu išgėrė iš aliumininio puodelio persaldintą miežių kavą ir vėl atsigulė. Pagalvojo, gal reikėtų pasimankštinti ar bent jau pavaikštinėti po kamerą, bet tuojau atsisakė tos minties. Kam?

Su ilgesiu prisiminė vakarykščią svečią, žmogelį su portfeliu. Na ir kas, kad jis budelis! Bent jau gyvas žmogus, su kuriuo galima šnekėtis. Kornelijus nebuvo itin komunikabilus ir ištisus mėnesius galėjo gyventi vienas, su niekuo nebendraudamas, įsigilinęs į darbą ar skaitydamas knygas. Bet dabar jis neturėjo nei darbo, nei knygų. Nieko. Ir pašnekesų su budeliu būtų šiokia tokia pramoga.

Kornelijus išsiklausė. Iš tiesų išgirdo tuos pačius garsus kaip ir vakar. Atšauamos sklendės, girgždantys vyriai ir neskuobūs žingsniai. Vis arčiau ir arčiau. Raktas lenda į skylę, leidžiasi rankena, budelis!

Žmogelis irgi atrodė blogai miegojęs. Maišeliai paakiuose, ir skruostų raudonumas mažiau žymus. Nors šiaip jau buvo toks pat apvalutis ir komiškas.

- Vakar mūsų pokalbis kažkaip neišvyko, - pasakė jis. - Jūs

pernelyg susijaudinot, ir aš supratau, kad man bus geriau išeiti.

Jis perėjo kamara, pasiekė priešingą sieną, sustojo ir užvertęs galvą žiūrėjo į tą vietą, kur sienos nišoj buvo langas. Stryktelėjo, norėdamas pasižiūrėti pro jį, bet lango nepasiekė.

- Aukštai, - sumurmėjo. - Jūs neprieštarausit, jei aš užsiorūkysiu?

Ir tuoj pat, nelaukdamas Kornelijaus atsakymo, išsitraukė iš švarko kišenėlės sumaigyta cigaretę, užsidegė ir mėgaudamasis išpūtė dvokiančius dūmus. Kornelijus žiūrėjo į jį, tuomet jis tarsis atsikosėjo ir susizgribo:

- O! Prašau atleisti. Tikriausiai jūs taip pat norit?

- Dėkui, aš nerūkau, - atsakė Kornelijus.

Žmogeliui lyg akmuo nuo širdies būtų nukritęs. Jis nusišypsojo ir paplekšnojo Kornelijui per petį:

- Puiku. Puiku.

Jis patylėjo, paskui nelauktai paklausė:

- Turbūt labai bijote?

Kornelijus gūžtelėjo pečiais ir nusisuko.

- Apie tai šiandien ir norėčiau su jumis pakalbėti.

- Ar yra ką kalbėti? - numojo ranka Kornelijus.

- O! Yra. Noriu jus iš anksto perspėti. Kai kas iš to, ką išgirsite, gali jums pasirodyti keista ir neįprasta. Gal juokinga. O gal išvis kvaila. Nesistebėkit.

- Manęs jau niekas nenustebins, - atsakė Kornelijus.

- Nesakykit. Jūs dar jaunas. Pasaulyje pilna nuostabių dalykų, apie kuriuos jūs neturit jokio supratimo, net negalit įsivaizduot jų.

- Galbūt. Tik kažin ar man bepavyks juos pamatyti.

- Tai priklauso nuo jūsų, - **žmogelis vėl mišlingai pakartoj**o vakarykščius žodžius.

- Jūs galite organizuoti mano pabėgimą? - tiesiai paklausė Kornelijus. - Sakykit. Kam tos užuominos?

- Taip. Tam tikra prasme tai būtų pabėgimas. Žodžiu, aš galiu tai organizuoti.

- Bet kodėl? Kas jums iš to? Kokia nauda?

- Matot... aš lyg ir nesiekiu asmeninės naudos. Padaryčiau tai tik dėl jūsų. Aišku, jeigu jūs norite išeiti į laisvę.

- Ar aš noriu? Koks čia klausimas?

- Žinot, būna tokių, kurie nenori, - žmogelis papurtė galvą.

- Būna tokių? Ar jūs nenorite pasakyti, kad siūlote savo paslaugas visiems nuteistiesiems? - ironiškai paklausė Kornelijus.

- Visiems. Aš nedarau jokių išimčių. Man visi žmonės lygūs.

- Taip, žinoma, - sumišęs sumurmėjo Kornelijus; kategoriškas budelio tonas jį sutrikdė. - Ir kaip jūs tą įsivaizduojate?

- Ką? - nesuprato žmogelis. - Lygybę?

- Ne. Pabėgimą.

- Štai čia ir yra svarbiausias klausimas, kurį reikia aptarti. Tai tik sąlygiškai galima pavadinti pabėgimu. Iš tiesų jus paleistų. Jūs išeitumėt iš čia ir gyventumėt kaip gyvenęs. Tik va mašinos kurti nebegalėtumėt! Turėtumėt pasirašyti pasižadėjimą. Bet jeigu susitartume, aš padėčiau jums. Pamokyčiau, kaip apeiti ir šią kliūtį.

- Neįtikėtina, - ištarė Kornelijus. - Neįtikėtina.

- O ne! Neskubėkite spręsti. Tai visiškai įmanoma.

- Na, gerai, aš klausau jūsų.

- Viskas labai paprasta. **Jūs išeitumėt j** laisvę, o aš, budelis, atlikčiau bausmę už jus.

- O!.. - Kornelijus užspringo savo seilėmis ir ėmė kosėti.

- Kaip... kaip tai... kaip tai atliktumėt bausmę už mane?

- Na taip, - budelis spragtelėjo pirštais. - Aš mirčiau už jus.

- Kokia prasme?

- Tiesiogine.

- Nesuprantu jūsų. Jeigu norite iš manęs pasityčiot, tai...

- Nurimkite, prašau jūsų. Jūs ir vėl jaudinatės. Aš nenoriu pasityčiot iš jūsų. Ne, jokių būdu. Perspėju, kad nesistebėtumėt, netgi jeigu mano pasiūlymas pasirodys keistas. O kas jus stebina? Tai, kad žmogus savo noru gali pasirinkti mirtį? Argi vieną kartą nebuvo pasiryžta numirti už visą žmoniją? Be to, laisva valia, nepamirškite.

- Bet tik ne jūs! - sušuko Kornelijus.

- Kodėl, jūsų manymu, negalėčiau? - nusišypsojo svečias.

- Cha, cha! Pasižiūrėkite į save. Pasižiūrėkit į veidrodį ir pamatysite!

- Bet juk tai naivu, - rimtai pasakė žmogelis. - Pagalvokite. Kuo čia dėta išvaizda? Aš žinau, kad atrodau jums komiškai. Neatitinku, taip sakant, ikonografijos kanonų. Bet juk Palestinoj nebuvo fotoateljė, o jums įprastas gotikinis paveikslas buvo sukurtas viduramžiais. Tai iš kur galite žinoti, kaip gali atrodyti mesijas? Kodėl jūs manot, kad egzistuoja vienas universalus visiems laikams, visoms visuomenėms reformatoriaus paveikslas? Jeigu dabar panašus atsirastų, jis greičiausiai būtų kitoks nei anas, judėjiškas. Dabartinis būtų ir sočiau pavalgęs, ir geriau apsirengęs, ir tikriausiai truputį gudresnis, prisitaikęs prie naujų sąlygų. Niekaip neužginčysit šito.

- Bet jeigu Įsivaizduotume, kad jūs - Kristus, - Kornelijus pralinks mėjo, - tai kokia prasmė jums mirti, kokia prasmė antrą kartą daryti tą patį, kas jau buvo padaryta prieš daugybę amžių?

- Prasmė? Mes dar grįšime prie jos. O dabar pažvelkime į šį klausimą truputėlį kitaip, suprantamiau *jums*. Idealus, sakykim, dieviškas pasiaukojimo motyvas, savanoriška mirtis, kaip matau, jūsų neįtikins. Jeigu jums būtų parodytas motyvas grynai žmogiškas, tuomet jūs patikėtumėt, ar ne? Jūs nenorit kalbų apie Naują Žmogų, apie Dorovę ir panašiai. Jūs norit žinot, kokia nauda. Ar gali mirtis būti patraukli, ar gali ji būti vertinga pati savaime, ar gali ji būti apčiuopiama gėrybe, tikslu, kurio žmogus trokšta ir siekia? Jeigu taip, tuomet mano pasiryžimas numirti už jus nebeatrodytų jums beprotiškas, ar ne?

Kornelijus linktelėjo galva.

- Gerai, - tarė žmogelis. - Aš pabandysiu. Jums, kaip laimės mašinos kūrėjui, tikriausiai bus artimos sąvokos, kuriomis aš operuoju. Anot jūsų, laimė būtų pratęsti gyvenimą, nutolinti mirtį. Bet ar visoks gyvenimas yra laimė? Štai esu aš. Žmogus. Ribota būtybė, nekenčianti savo fizinių ribų. Nekenčianti taip pat ir savo psichinių ribų. Uždaryta savo troškimų, norų, jausmų ir minčių narve. Aš juk turiu galvą ir suvokiu, kad galima trokšti ir kur kas didesnių dalykų, negu aš trokštu šiandien, šią akimirka; aš netgi *norėčiau* trokšti tų dalykų, bet esu ribotas ir noriu to, kas šalia, ką matau ir įsivaizduoju. Girdite tas žuvėdras toluoj? Jūs kažin ką atiduotumėt, kad galėtumėt atsидurti tenai, prie jūros. Bet negalite. Iš visų pusių jums trukdo sienos. Taip ir mano žmo-

giškas kūnas ir žmogiška siela kausto mane. Aš norėčiau nusimesti tuos pančius, išskleisti šlamančius savo dvasios žiedlapius, tapti beribiu, susiliet Jausmais, Mintimis, Troškimais su amžina ir begaline Visata. Bet aš negaliu šito padaryti. Todėl esu nelaimingas, todėl kankinuos, griežiu dantim ir verkiu. Kas man gali padėti? Eikim toliau ir žiūrėkim. Gal mirtis? Gal mes kreipiam savo vilties kupinus žvilgsnius ne į tą pusę? Gal mano lūkesčių išsipildymas laukia manęs ne gyvenimo karalystėj, o ten, tylios išminties kupinam augalų ir mineralų pasauly? Gal grynos dvasios, gryno proto karalystė, į kurią veržias mano širdis, yra čia pat, medžiagos karalystė? Tik iš pirmo žvilgsnio išminčius atrodo protingesnis už kvailį. Iš tiesų, palyginus su bendrine Visata, ir išminčius, ir kvailys yra niekas, vienodai menkos smiltelės, amžinybės akimirkos. Tik kvailys dar sugeba juoktis, o išminčius jau ne. Tai ir sakau, gal Mirtis iš tiesų turi didžiulę išmintį, apie kurią kalbama amžių amžius, bet nė vienas žmogus atskirai nenori tikėti, kai apie tai sakoma tiesiai. Juk mirtis toli gražu nėra nebūti. Tai augalai ir mineralai. Tai kosminė Dvasia, apsireiškianti mums, ribotoms būtybėms. O mes nesuprantame jos, bijomės jos, tariam jos vardą pašnabždomis ar visai atsisakom ją mąstyti, jausti, išgyventi, įsivaizduoti. Ar niekad nepagalvojote, kad intelektas yra liga, kuria neatmenamais laikais susirgo žmonija ir iki šiol negali nuo jos išgyti? Tai paveldima liga, kaip hemofilija ar kai kurios epilepsijos formos. Gerai, matau, kad jums dar ne viskas aišku, ką noriu pasakyti. Buvo laikas, kai žmogaus laimės poreikis vertė jį strimgalviais veržtis į priekį, kartis į svaiginančias intelektines aukštumas, tikėti, kad snieguoto-

se intelekto viršūnėse jis patirs tą geidžiamą pilnatvės pojūtį, užmirš tai, kas jam neduoda ramybės šiandien, dabar ir čia. Bet taip neatsitiko. Ir tada žmogus atsigręžė atgal, tikrindamas nueitą kelią, bene aptiks kur nors klaidą ar daug klaidų. Jis pakėlė tai, ką numetė tam kely kaip nereikalingą našta, ir ėmė prisikišęs žiūrėti, galgi tie daiktai visai nebuvo šiukšlės, galgi kaip tik jie ir buvo auksas, kurio jis beviltingai ieško. Iš čia augantis mūsų laikais burtų ir manijos populiarumas, iš čia tos nuojautos apie gilia negyvosios gamtos išmintį ir neribotas dvasios laisvės galimybes, neva (o gal iš tiesų) slypinčias joje. Iš čia mūsų laikų susidomėjimas etnografija, liaudies medicina, primityvių tautų mitais ir kosmologinėm sistemom, nes jos yra arčiau ištakų, arčiau pradžios, arčiau negyvos gamtos, mirties. Iš čia orientacija į Rytų kultūrą ir netgi, manau, abstraktusis menas, nes tose iš pažiūros chaotiškose linijose ir dėmėse galima pajusti stebuklingus materialinės laimės ir išminties atšvaitus. Archeologija ir kiti mokslai, paremti iškaskenom, tai yra tuo, kas jau faktiškai priklauso negyvajai gamtai. Astrologija, mūsų dienų dėmesys horoskopams ir magiškomis mineralų savybėms. Ilgesys paprasčiausių žodžių, reiškiančių paprasčiausius daiktus, tokius kaip vanduo, oras, medžiai, sniegas. Daugiau ar mažiau atvira neapykanta viskam, kas tikrai intelektualu, subtilu ir sudėtinga. Tam tikra dievobaiminga pagarba bepročiams, viskam, kas iracionalu, tokiam gyvenimo būdai ir tokioms vertybėms, kurios būtų absoliučiai netoleruojamos ankstesniais amžiais, kol dar žmonija tikėjo, kad intelektas yra mesijas, pašauktas išvaduoti ją iš ribotos, slegiančios būties. Apsidairykite, visa tai egzistuoja. Tai argi mirtis nėra

gėris, jeigu šitiek **žmonių veržias prie jos, nors ir vadina** ją kitais vardais?

Žmogelis nusišluostė prakaitą, kuris gausiai sruvo jo veidu, čia pat išgręžė nosinę ir išikišo ją į kišenę. Jis buvo iškarščiaavęs ir susijaudinęs.

- Gerai, - pasakė Kornelijus. - Tada kodėl turėčiau atiduoti tą gėrį jums? Tai mano...

- Aha, - nudžiugo budelis. - Matau, kad supratot mane.

- Palaukit, palaukit! - sušuko Kornelijus. - Bet jeigu viskas taip, kaip jūs sakot, tai mano mašina visiškai nėra laimės mašina. Ir tada aš nuteistas neteisingai, mane reikia paleisti, ar ne?

- Laimės mašinų gali būti pačių įvairiausių. Bet neužmirškite, kad jus nuteisė ne už mašiną, o už kėsinimąsi į valdžios prerogatyvas.

- Aš netikiu jomis, - Kornelijus atsistojo ir ėmė vaikščioti po kamerą. - Aš netikiu, kad laimė glūdi kiekvienam kirvy ir peily, ir nuodų žiupsny.

Žmogelis atsiduso:

- Ak, Dieve mano, kodėl jūs netikit, kad gali būti daug skirtingų mašinų? Jeigu trokštama laimė - išsivadavimas nuo visų rūpesčių, tada, suprantama, daktaro Giljotino laimės mašina yra vienas tobuliausių tokios rūšies mechanizmų. Greita, neskausminga mirtis. Eutanazija. Kodėl ne? Juk nedrausis daktaro Giljotino pasiūlymas buvo taip energingai ir palankiai sutiktas visuomenės, paimtas išbandyti ir labai ištobulintas, aš pasakyčiau. Drovi vienvietės mašinos idėja buvo išvystyta iki mastų, apie kokius vargšas daktaras negalėjo svajoti. Žmonės milijonais ėjo pasitikti savo laimės.

- Taip, jūs ne Kristus. Greičiau priešingai. Deja, tie žmo-

nės, kurie ėjo, kaip jūs sakot, pasitikti savo laimės, ėjo ne savo noru. Ar jūs turite duomenų, kad tikrai buvo laimingi tie, kuriuos sušaudė ar užtroškino dujų kamerose?

- Taigi, - sutiko budelis. - Bet gal žmonės patys nežino, kur jų laimė? Vis dėlto jūs teisus. Ši mašina ypatinga. Kita vertus, ne aš, o jūs čia esat laimės mašinos specialistas. Ir aš visai nemanau, kad smurtas ir prievarta - gerai. Ne. Tai blogai. Labai blogai. Beje, mes kiek nutolom nuo savo temos. Gal grįžtume, jeigu jūs neprieštarausit?

Kornelijus liovėsi vaikščiojęs ir vėl atsistojo ant gulto:

- Tai kodėl vis dėlto turėčiau leisti jums numirt už mane? Kodėl turėčiau atiduoti jums tą teisę?

- O, gobšumas jums irgi nesvetimas! - šįkart ironiškas buvo žmogelis. - Bet aš atsakysiu į jūsų klausimą. Atsimenat, vos atėjęs, aš paklausiau jūsų, ar jūs bijote. Jūs man neatsakėt, bet aš žinau: taip, jūs bijote. Ir ši baimė paverčia mirtį jums negatyvia vertybe. Faktų, su kuriuo reikia skaitytis, daiktų, kurio negali numesti ir užmiršti. Mirtis tai kaip uždraustas malonumas, kaip nuodėmė. Jūs linkstat prie nuodėmės, jūs norėtumėt nusidėti, nes tai saldu, bet jums baisu. Mirtis - pati didžiausia nuodėmė. Nieko nėra už ją gėdingesnio. Žmogus, kuris atvirai pasiskelbia, kad jis renkasi mirtį, jūsų akyse įgyja nenusakomą patrauklų žavesį. O aš to ir noriu, neslėpsiu. Man reikia, kad galvotumėt apie mane dieną ir naktį, reikia tapti herojum jūsų akyse.

- Kodėl?

- Todėl, kad vis dėlto aš nesu paprastas žmogus.

- Velnias, - spėjo Kornelijus.

- Ne, - nusišypojo budelis. - Galgi vis dėlto labiau Kristus.

- Jūs neblogos **nuomonės apie save, ar ne?** - **Kornelijus** ėmė jausti nuovargį.

- Matot, - nė kiek nesutrikęs kalbėjo žmogelis. - Aš tik norėjau parodyti jums, kad net ir paprasčiausia, žmogiška prasme mirtis gali būti laikoma vertybe ir veiklos motyvu. Mano motyvas visai kitas. Toli gražu ne mirtis. Aš visai nenoriu mirti. Aš aukojuosi. Tai yra darau tai, ko jūs iškart nenorėjot ir negalėjot suprasti. Aš idealistas. Aš neieškau naujos. Galima sakyti, kad vienintelis dalykas, kurio aš norėčiau - kad ir jūs truputėlį būtumėt toksai. Ir jūs, ir visi kiti. Aš linkęs tikėti, kad jūs nesate savanaudiškas. Prisipažinsiu, jūs esate netgi pirmas toks nesavanaudiškas žmogus, su kuriuo aš kalbuosi šioje kameroje.

Kornelijus pajuto šiurpą einant per nugarą.

- O kur dabar tie žmonės? - paklausė jis, ir jo balsas virpstelėjo.

-Jie? - žmogelis apsidairė. - O! Beveik visi sutiko su mano pasiūlymu ir išėjo į laisvę. Aš nežinau, kur jie gyvena ir ką jie veikia. Tikrai nežinau. Tačiau ramus dėl jų.

- Bet... - Kornelijus nerado tinkamų žodžių, - jūs nemirę. Jūs gyvas, ar man tik vaidenasi?

- Žinoma, gyvas, - sutiko žmogelis. - Be aš nežadėjau numirti už jus tą pačią akimirką, kurią gausiu jūsų sutikimą, ar ne? Juk aš mirsiu ne už jus vieną? Už šimtus, už tūkstančius tokių kaip jūs žmonių. Už milijonus, jeigu norite.

- Vadinasi, vis dėlto Kristus, - pasakė Kornelijus.

- Taip išeina, - kukliai atsakė budelis. - Kai kurie siužetai nepaprastai patrauklūs. Jie taip ir sukasi žmonėms ant liežuvio. Kristaus istorija - viena iš jų.

- Žinot, - Kornelijus nusižiovavo, tuojau pat pridengė burną ranka, bet jau buvo vėlu, pašnekovas pastebėjo ir nejaukiai pasimuistė. - Žinot, tradicinių laimės mašinų trūkumas tas, kad užuot davusios žmogui viską, ko jis trokšta, jos siūlo jam kokią nors vieną vertybę, kartu piršdamos mintį, kad jis turi atsisakyti kitų, išmest jas iš galvos, kaip nepageidaujamas, gedulingas ar žalingas. Tokios mašinos pagrįstos tuo pačiu principu kaip ir gydymas nuo alkoholizmo: čia įprotį gerti mėginama pakeisti kitais įpročiais - skaityti knygas, užsiiminėti rankdarbiais ir panašiai. Laimės mašina, kuri veikė mūsų eros pradžioj kiek daugiau nei trisdešimt metų (o mes turim pagrindą laikyti tą reiškinį laimės mašina, mehanizmu, kurio paskirtis - sukurti laimę), yra tipiškas tradicinės mašinos pavyzdys - ji siūlė dvasinę meilę kaip visų kitų vertybių pakaitalą, tačiau, kaip žinome, nieko negalėjo padėti kad ir, pavyzdžiui, tiems, kurie buvo nelaimingi dėl fizinės meilės trūkumų.

- Taip, vienpusiškumo esama, - žmogelis pakinkavo galvą. - Ką padarysi. -Jis vėl užsirūkė ir užkėlė koją ant kojos. - O ką jūs siūlote?

- Apskritai tokiuose klausimuose rizikinga ką nors siūlyti neapgalvotai, - pasakė Kornelijus. - Bet kai ką esu ir apgalvojęs. Laimė savaime, jūs suprantate, yra niekas, tuščias žodis, garsas. Kad galėtume kalbėti apie laimę, privalome turėti prieš akis aiškų nelaimės vaizdą, etaloną. Tik lygindami reiškinius su šiuo etalonu galėsime nustatyti, kuris iš jų yra laimė, ar ne? Banali tiesa: blogis turėtų būti kuriamas ir saugomas, jeigu kartais iškiltų grėsmė jam išnykti. Aš į tai atsižvelgiau konstruodamas savo mašiną. Mano mašina suda-

ryta iš dviejų dalių, ten yra vietos ir nelaimei, ir laimei. Jūsų pirmtakas, tradicinė mašina, aš norėjau pasakyti, žadėjo tik laimę. Ir todėl ji nedirbo, tiksliau - dirbo trumpai ir blogai.

- Na jau! - žmogelis nusijuokė. - Čia smūgis žemiau juostos. Nors mūsų pokalbis jau visai įgavo scholastinių bruožų, aš paneigsiu visus jūsų teiginius. Visus iki vieno.

- Malonėkit, - šaltai pasakė Kornelijus.

- Jūs norit pergudrauti save patį. Visų pirma, jeigu jūsų sukurta mašina iš tiesų yra tokia, kaip jūs sakot, tai ji niekam tikus. Tuščias, nereikalingas daiktas. Ji ne žmogui, ji niekam. Ji pati sau. Žmogui čia nėra vietos, nes jūsų mašinai užtenka savęs pačios. Viena jos dalis kuria blogį, kita — gėrį. Pusiausvyra. Nulis. Aš buvau geresnės nuomonės apie jus. Laimės mašina turi prasmės tik tuo atžvilgiu, jeigu ji kuria gėrį, laimę, daug laimės, kalnus laimės, kurie atsvertų tą blogį, tas nelaimes, kurių pasaulyje ir taip yra daug. Aš susipažinęs su dialektika ir termodinamika. Priešybių vienybė, taip. Bet kad pasaulis taptų tikrai laimingas, turi būti sukurtas laimės perteklius. Laimės turi būti daug, kur kas daugiau negu blogio, tik tada ji bus matyti. Kitaip vėl pusiausvyra, vėl nulis. Galima būtų netgi pasakyti, kad blogis sunkus elementas, jis slegia mūsų pečius, jis kaip pelkių dumblas pančioja mūsų kojas, varžo, trukdo judėti. O laimė lengva ir eteriška. Ji garuoja, kyla aukštyn, dingsta. Nors čia ir pritinka medžiagos tvarumo dėsnis, tai yra žiūrint absoliučiai, laimė tik išgaruoja, bet nedingsta, vis dėlto mes jos nejaučiame. Jūsų mašina turėtų būti kompresorius, pumpuojantis be paliovos laimę į pasaulį, kol jos bus tiek daug, kad galėsim ja laisvai kvėpuoti, o ne tik kvėptelti kartą kitą. Tik tada būsimė lai-

mingi. Tik tada jūsų darbas turės prasmės, o jūsų misija bus įvykdyta. Dabar dėl dviejų mašinos dalių. Ir čia jūs klystate. Visai nebūtina konstruoti ją dvigubą. Gali būti tiesiog dvi mašinos - viena laimės, kita nelaimės. Ir sprendžiant iš to, kiek daug nelaimingų žmonių, visai nebus per drąsu teigti, kad nelaimės mašina dirba, ir gana veiksmingai. Kur ji, šito negaliu pasakyti. Gal net mumyse pačiuose. Bet ji yra. Dabar apie mašiną, vadinamą Kristumi. Ji nėra jau tokia metafiziška, kaip jūs manot. Ji tik šviesioji reiškinių pusė. O tamsioji, nesunkiai suprasit, yra tas kitas. Velnias. Judas. Nelaimės mašina. Dirbanti be gedimų ir remonto štai jau tiek šimtmečių. Kuriant netikras apgaulingas laimės mašinas, tokias kaip giljotina, ir, spėju, prikišusi nagus ir prie jūsų projekto.

Kornelijus tylėjo. Jis neabejojo, kad priešais jį - maniakas.

- Taip, aš maniakas, jeigu norite, - pasakė budelis, ir Kornelijus krūptelėjo. - Bet aš pabaigsiu. Pasakysiu, ką norėjau. Tai štai. Kiekvienas gali galvoti ką nori. Cia, prieš jus, aš kalbėjau su kitu laimės mašinos kūrėju. Jų yra kur kas daugiau nei jūs išivaizduojat. Buvo, yra ir bus. O! Šitas - paprasčiausias iš visų. Dabartinis krašto diktatorius.

- Jeremferdenas?

- Taip, - pasakė žmogelis. - Jis tiesiog paskelbė, kad jo tauta yra pati laimingiausia pasauly, ir daugiau nesuko dėl to sau galvos. Jis manė, kad giljotina irgi neblogas aparatas. Dvigubai naudingas, sakė jis. Vieniems, nuteistiesiems, ji suteikia laimę, atimdama bet kokią galimybę norėti ir kamuo-tis dėl neišsipildžiusių norų. Kitiems, tiems, kurie dar turi norų (darančius juos nelaimingus), ji taip pat bent kiek prideda laimės: pirma, juos daro laimingesnius mintis, kad mi-

rė kažkas, kas buvo jų turto arba jų saugumo ir ramybės grėsmė, antra, kad išvis mirė kažkas, o ne jie.

- Pamišėlis, - pasakė Kornelijus.

- Nesakykit. Lengviausia prisegti etiketę ir padėti po stiklu. Taip galvoja ne jis vienas. Taip ir panašiai galvoja daug žmonių. Prisipažinkit, buvo mūsų pokalby momentų, kai jūs manėte, kad ir aš taip galvoju. Juk manėt, ar ne?

- Maniau, - sukuždėjo Kornelijus.

- Bet aš taip negalvoju. Kalbėjau panašiai, tas tiesa, norėjau išmušti jūsų pasitikėjimą savimi, išstumt jus iš patogių pozicijų. Daugiau nieko. Aš daug kalbu. Bet jūs ginčykitės, nesutikit su manim. Dabar grįžkim prie Jeremferdeno. Aš nenoriu, kad žmonės galvotų taip kaip jis. Niekada nenorėjau. Ir todėl prašau man leisti numirti už jus.

- Viešpatie, vėl, - suvaitojo Kornelijus.

- Žinoma! O kaip jūs manot? Pasakysiu jums, kodėl neveikė mašina, kurią krikščionys pavertė savo stabu. Todėl, kad Kristus numirė už visus. Suprantat? Už visus. Manė, kad jo savanoriška mirtis padarys tokį išpūdį, kad visi per amžius jausis skolingi jam, jo idėjoms, atgailaus ir taps kitokie. Prisimins jo auką ir labiau glausis vieni prie kitų, labiau mylės vieni kitus. Cha! Kaip naivu šitaip tikėtis!

- O jūs? Kuo skiriasi jūsų auka?

- Mano auka nesiskiria. Skiriasi tik pateikimo būdas. Kristus kažkuo primena Jeremferdeną. Paskelbė, kad numirs dėl žmonijos, paskelbė nesirūpindamas, ar kas nors jį išgirs, ar išsamonins, ar patikės. Paskelbė, nuėjo ir numirė. Viskas. Jo misija baigta. Kas patikėjo - patikėjo. Kas ne, tai ne. O aš ateinu pas jus ir sakau: štai jūs, Kornelijus Jedermanas, gy-

venkit, o aš numirsiu už jus. Pasiaukosiu dėl jūsų. Eikit ir gyvenkit. Kvėpuokit, mylėkit, džiaukitės, uostykit gėles, darykit ką norit, tik žinokit: jūs gyvenat tik todėl, kad aš mirsiu. Net nesvarbu, aš ar kas kitas. Už jus numirė! Suvokiat? Aš neskelbiu nuo kalno, nesakau pamokslo miniai. Aš ateinu pas jus, į jūsų mirtininko kamerą, paimu jus už rankos, pažiūriu jums į akis ir sakau: eikit ir gyvenkit, o aš numirsiu už jus. Ir aš tikiu, kad nuo tos akimirkos jūsų gyvenimas pakryps visai kitaip. Jūs iš tiesų tapsit naujas žmogus. Jūs pasversit kiekviena savo mintį, apgalvosit kiekviena žingsnį. Jūs neleisit laiko tuščiai, nes jūsų gyvenimas nebe priklausys vien tik jums. Jūs gyvensit už mus abu, už save ir už mane. Jūsų gyvenimas įgys vertę ir prasmę, kokios iki šiol neturėjo. Kiekviena jo sekundė bus kaip auksas, nes už tą sekundę sumokėta kito žmogaus gyvybė. Sutikssite su mano pasiūlymu ir tada jūs sukursite tikrą laimės mašiną. Juk niekur nepasakyta, kad laimės mašina privalo turėti materialų, apčiuopiamą pavidalą. Galimas daiktas, ji - tam tikru būdu suorganizuoti santykiai, žmogaus iliuzijų, vilčių, tikėjimų aparatas. Galbūt tada visu savo gyvenimu jūs realizuosit vieną vienintelį daiktą - laimės mašiną, ir kiekviena gyvenimo akimirka bus laimės mechanizmo etapas, žingsnis, faktas. Pagalvokite apie tai.

8. Ir Kornelijus galvojo. Jis paprašė trijų dienų ir jas gavo. Taip pat buvo atneštos dvi antklodės, kad naktį nereikėtų kalenti dantimis. Jis prašė dar ir knygų, taip pat pieštuko bei popieriaus, bet jam buvo atsakyta. Tie dalykai esą tik trukdys galvoti, blaškys jį, neleis susikaupti. Ką padarysi.

Jis nežinojo, kaip pasielgti, bet tuo pat metu suvokė, kad apsispręsti jam neprireiks trijų dienų. Iš tikrųjų visi svarstymai galėjo sudaryti vieną problemą: ar budelio pasiūlymas neturi kokios apgaulės, kokios slaptos kliaudies? Ar čia ne sąstai? Ar, sutikęs su tuo pasiūlymu, Kornelijus nežengs žingsnio, dėl kurio gali tekti gailėtis ir graužtis visą likusį gyvenimą. O, kad kas nors galėtų patarti!

Taigi iš vienos pusės - netikrumas ir baimė dėl nenumatytų poelgio pasekmių, kurios galbūt apkartintų gyvenimą, padarytų jį nebemiela. O iš kitos pusės - paprastų paprasčiausias noras išlikti, gyventi, mirties baimė, nesudėtingas jausmas, primityvus ir totališkas, būdingas visiems ir visada. Žodžiu, abiem atvejais - mirtis. Arba fizinė, arba moralinė. Jeigu pasitvirtintų blogosios nuojautos? O jeigu ne? Argi negali žmogus turėti idealių, šventų paskatų? Jeigu visa, ką kalba tas žmogelis, yra tiesa? Kaip atsikratyti mirties baimės ir pažvelgti į savo situaciją iš šono?

Kornelijui norėjos pasikviesti budelį ir paklausti, ar jis, budelis, taip pat bijo mirti? Juk jeigu ne, tuomet jo auka nemirtina, tuomet tai apskritai ne auka, ar ne? Bet, kita vertus, ant kortos pastatytas gyvenimas, budelio gyvenimas, kurį šis savanoriškai atiduoda, ir tai yra nemaža auka, nepriklausomai nuo to, koks bus asmeniškasis budelio požiūris į mirtį, ar jis jos bijos, ar nebijos. Mirtis ne tik individualus aktas, bet ir socialinis fenomenas: mirtimi baudžiama, ja grasinama, labai dažnai žmogus išaukštinamas arba pažeminamas tiktai tada, kai jis tampa mirusiuoju, kai peržengia barjerą tarp būties ir nebūties.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad budelis vis dėlto nebijo.

Tada kodėl jis dar gyvena? Kas jį apsaugo? Juk jeigu koks nors žmogus liautuši bijojęs mirties, jis būtų mirtinai pavojingas visuomenei ir turėtų būti tučtuojau sunaikintas, nes jis taptų nesuvaldomas: kuo gi jį pagašdinsi, kaip jam pagrąsinsi? Jis būtų laisvas kaip vėjas, jis galėtų daryti, ką nori.

Kornelijui kėlė nepasitikėjimą jau pati galimybė svarstyti visa tai ir rinktis. Juk jeigu budelio intencijos skaisčios ir šventos, tai ar jos neprivalėtų turėti to absoliutaus įtaigumo, kuris priverstų susitaikyti su jomis be menkiausios dvejonės? Bet gal jos tokios ir yra, tik jo, Kornelijaus, protas ydingas, pagrauztas skepticizmo? Ir tada natūraliai kyla klausimas, ar jis vertas išlikti, gyventi su tokia sąmone, kuri neįstengs pateisinti į ją dedamų lūkesčių, atpirkti bent dalį dėl jos padarytos aukos.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad budelio motyvai neturi šventumo aureolės ir to idealizmo, kurį šis stengiasi jiems suteikti. Tarkim, kad tas žmogus siekia naudos kaip ir visi kiti. Kokia ta nauda? Ko jis galėtų norėti iš Kornelijaus? Kuo Kornelijus gali būti naudingas kam nors?

Kas aš esu? - galvojo Kornelijus. Kas aš toks? Visų pirma, aš žmogus. Ką gautų kitas žmogus, jeigu jam pavyktų padaryti mane savo skolininku, o kartu ir savo vergu? Greičiausiai nieko ypatingo. Kaip žmogus, kaip vienas iš daugelio kitų žmonių, aš neturiu jokių išskirtinių savybių, kurios galėtų turėti nepaprastą vertę. Kas aš dar? Aš - vyras, nesenas, nelabai stiprus ir, kiek suprantu, nelabai gražus. Jeigu būčiau moteris, jeigu būčiau jauna gražuolė, tada būtų galima suprasti. Dabar - ne. Aš - motinos sūnus ir sesers brolis. Bet mano motina sena, o mano sesuo visai savarankiška, ir aš

neturiu į ją jokių teisių. Toliau: aš - inžinierius. Inžinierių šimtai. Ir kur kas talentingesnių už mane. O daugiau? Aš sukūriau laimės mašiną. Na ir kas? Visų pirma, jie turi jos brėžinius ir bet kada gali ją pagaminti. Manęs čia nereikia. O antra, budelis pirštu prikišamai parodė, kad projektas blogas. Aš nesukūriau jokios mašinos. Taip, bet aš galiu ją sukurti. Jei sugalvojau aną, kad ir netobulą, tai kodėl negalėčiau sugalvoti kitos, tikrosios? Ką aš moku? Faktiškai tą ir temoku - konstruoti mašiną. Ir budelis tą žino. Jo žodžiai: „Tik va mašinos kurti negalėtumėt: bet, jeigu susitartume, aš padėčiau jums“. Jis taip pasakė. Tačiau jis pasakė dar daug ką. Ar teisinga ištraukti šiuos žodžius iš konteksto, suteikti jiems savarankišką prasmę ir, remiantis jais, spręsti apie to žmogaus tikslus? Ką gi, gal ir ne. Bet čia tik svarstymas, prielaida, viena iš daugelio, prilygstanti kitoms, o ne galutinis sprendimas. Kodėl nepasvarsčius?

Kiekvienam aišku, kad mašina suleido šaknis į Kornelijaus širdį, į jo smegenis. Atidavus šitiek jėgų laimės mašinos kūrimui, per vieną akimirką atsisakyti jos, išmesti ją iš galvos - neįmanoma. Niekas tuo nepatikėtų, net jeigu Kornelijus pasirašytų šimtus pasižadėjimų. Tai kam dovanoti jam gyvybę? Kam jį paleisti? Žinoma, tam, kad jis dirbtų savo darbą, vienintelį, kuriam atiduota širdis. Kad dirbtų jį slapta, neprasitardamas nė puse lūpų jokiam žmogui pasauly. Tai ar negeriau laikyti jį kalėjime, čia, šioje kameroje? Duoti jam popieriaus, pieštukų? Sudaryti jam sąlygas dirbti? Ne. Negeriau. Čia jis nedirbtų. Juk jo negalima priversti. Šis darbas turi būti dirbamas laisvai, natūraliai, kūrybiškai, išradingai. Tik tada jis bus sėkmingas. Tik tada. Tai suprantama

savaiame. Kornelijus beveik neabejojo, kad jo einama teisingu keliu. Šiaip ar taip, tai logiškas kelias. Tačiau, žinoma, vėlgi tikėtinas tik tuomet, jeigu budelis tikrai nešventas žmogus. Šventumui logika nepritaikoma. Šventumas iracionalus. Jis spontaniškas, ir jokia dedukcija nepadės jo suprasti.

Tarkim, galvojo Kornelijus, kad vis dėlto iš jo laukiama mašinos. Kodėl ji turėtų būti sukurta paslapčiom? Kam šitiek nertis iš kailio? Juk galima nedaryti šio spektaklio, o paprasčiausiai suteikti Kornelijui visa, ko reikia, sudaryti jam sąlygas. Kam tada tribunolas ir nuosprendis, ir visos kitos poveikio priemonės, primenančios inkvizicijos misteriją? Viešuma nepriimtina. Kodėl? Todėl, kad jeigu tu esi diktatorius ir turi tokią mašiną, tada tu gali dalyti laimę taip, kaip tau patinka. Tu - laimės valdovas. Kaip valdovas dalija auksą ir titulus, primityvų laimės surogatą, taip jis dalys gryną, tikrą laimę. Ne visiems. Išrinktiesiems. Apdovanos laime ištikimuosius ar norėdamas nusipirkti ištikimybę. Auksas tampa bevertis. Imperijos žūsta, nes pakertama jų ekonomika. Į rinką išmetama vertybė, kuri paverčia pelenais visas kitas tradicines vertybes. Visas pasaulis priklauso vienai imperijai. Tai, kuri turi laimės mašiną. Stop, stop! Tai jau improvizacija, fantazija laimės tema. Jokia laimės mašina pasaulio nepertvarkys. Tai būtų įmanoma tik tuo atveju, jei mašinų būtų daug ir visos bet kam prieinamos. O dabar viena mašina diktatoriaus rankose... niekai. Be to, diktatoriui žmonės naudingi ne tada, kai jie laimingi ir nieko netrokšta, neturi rūpesčių, o greičiau priešingai, kai jie nelaimingi. Cha, bet ir nebūtina jų padaryti visiškai laimingų. Galima būti taupesniam, dalyti laimę tik mažais gurkšneliais, kad sykį paraga-

vęs jos norėtum vis daugiau ir daugiau. Galima duoti jos tiems, kurie jau atitarnavo savo, kurie jau nenaudingi, kad kiti, žiūrėdami į laiminguosius, pavydėtų jiems ir trokštų pasiekti to paties. Galima... Sumanus šeimininkas ir turėtų taip elgtis. Tada jo vasalai būtų ištikimi kaip šunys.

Tai kas tada šis žmogelis, siūlantis Kornelijui laisvę? Diktatoriaus patikėtinis? Jo dešinė ranka? Kornelijus įtempė atmintį, ir pamažu pamažu du paveikslai, du portretai - vienas budelio, komiško žmogelio, kitas neryškus, atsitiktinai išvystas laikraščio skiautėj - priartėjo vienas prie kito, paskui užsiklojo, sugulė vienas ant kito, jų kontūrai sutapo, ir jie virto vienu portretu, viena ryškia fotografija, iš kurios droviai šypojos diktatorius Jeremferdenas.

9. Praslinko šešeri metai. Kornelijus vis rečiau prisimindavo kankinančias vienatvės valandas, praleistas mirtininko kameroj. Trumpas kalėjimo epizodas vis giliau ir giliau grimzdo į užmarštį, neteko savo bauginančio, skausmingo aštrumo. Jo briaunos nusiglundino, jis apaugo metaforų perlamutru, tapo mažne nerealus, gražus ir linksmas nuotykis, gal išgyventas, o gal susapnuotas. Beje, dėl sapnų. Šiaip jau Kornelijus miegodavo kietai ir niekad neprisimindavo, ką sapnavęs, išskyrus du atvejus, dviejų tipų sapnus, kurie jį lankė bemaž su jūros potvynių ir atoslūgių reguliarumu. Pirmu atveju visuomet būdavo bedugnė ir lynas per ją, o Kornelijus turėdavo perbėgti šiuo lynu. Kartais prarajos dugne grumėdavo putotas upokšnis, kartais dunksodavo tik plikos šurprios uolos. Visada būdavo baisu, bet Kornelijus susidoravo su uždaviniu, tada nubusdavo ir jau daugiau nebeuž-

migdavo tą naktį. Antrajam sapne Kornelijus slidėmis bėgdavo siaura miško prorėža, vakaras, juoda bauginanti tankmė iš šono. Namu, greičiau namu! Tam tikru momentu Kornelijus išgirdavo kažką bėgant iš paskos, girgždėdavo sniegas, vis arčiau ir arčiau, kažkas uždusęs šnupuodavo čia pat, už nugaros, Kornelijus pakaušiu jausdavo šiltą kvapą, tada žengdavo žingsnį į šalį norėdamas duoti kelią, stabteldavo, atsigrėždavo ir visuomet nubusdavo, taip ir neišvydęs, kas gi ten bėgo iš paskos.

Per tuos šešerius metus numirė motina, o sesuo sugebėjo ištekėti, pasidalyti savo nelaimingumu su vyru, kuris lig tol tikėjo, kad jo optimizmas ir patologiškas linksmumas įveiks žmonos pesimizmą, bet pralaimėjo. Cia kaip su velykiniais kiaušiniiais. Žiūrėk, vienas stipresnis už kitus, vis nedūžta ir nedūžta, o paskui kur nors iš krepšio dugno ištraukiamas koks nedidukas, neišvaizdus margutis, pykšt, pykšt, ir nēr už jį stipresnio. Kornelijus nebuvo kerštingas ir atleido seseriai už sulaužytą mašiną, pirmąjį modelį, bet jų santykiai niekuomet daugiau nebuvo nuoširdūs ir draugiški kaip kadaise.

Vienintelis žmogus, tikrai nuoširdžiai, nedirbtinai dėmesingas Kornelijui, besistengiantis suprasti, pajusti visus jo nuotaikų virpesius, visus minčių pasažus, buvo Jeremferdenas. Atrodė, jis tikrai myli Kornelijų, jis rūpinosi juo, saugojo nuo klystkelių, į kuriuos retkarčiais per neapsižiūrėjimą pasukdavo Kornelijaus protas, jis stengėsi sukurti apie Kornelijų tam tikrą dvasinio komforto atmosferą, bet taip pat neleido sustingti, išmukti į melancholiško neveiklumo duobes. Kornelijus niekad neapsimetė, kad nežino, kas toks yra jo globėjas, o Jeremferdenas savo ruožtu nebepūtė daugiau mig-

los, negaubė paslaptim savo asmenybės, nors ir nesistengė iškelt juodviejų ryšio viešumon. Tarp jų egzistavo, sakytum, koks nerašytas sandėris, nebylus susitarimas neaptarinėti savo santykių, savo visuomeninės padėties ir savo tikslų. Vis dėlto jie labai suartėjo, suprato vienas kitą iš pusės lūpų. Juos jungė bendras tikslas. Mašina.

Jeremferdenas dažnai atvažiuodavo vakaro prietemy. Kornelijus išgirdavo padangų šiugždesį, ir netrukus ties namais sustodavo prašmatnus limuzinas. Juodu ilgai sėdėdavo verandoj. Ledas tirpdavo limonado stiklinėse. Vabzdžiai sukdavos apie gatvės žibintą. Stodavo naktis, paskui pamažu imdavo švisti, o jie vis dar pamažiukais kalbėdavosi, aptarinėdavo šį bei tą, gerindavo kokias nors smulkmenas. Kartais Jeremferdenas atvažiuodavo ankstėliau, ir tada jie eidavo pasivaikščioti į pajūrį, ropšdavosi uolom, prisilaikydami viens kito rankos, rinkdavo moliuskus ir apžiūrėdavo pakrantės paukščių lizdus. Jei jūra būdavo audringa, tada šiaip sėdėdavo ant akmenų stebėdami mūšą. Kartą kažkoks korespondentas netgi nufotografavo juos, ir Kornelijus pamatė tą nuotrauką laikrašty. Teisybė, jo, Kornelijaus, veido nebuvo matyti, jis stovėjo nūsikusęs, bet Jeremferdenas išėjo kuo puikiausiai. Pasilenkęs jis kažką kalbėjo Kornelijui į ausį.

Draugystė su Jeremferdenu nevalgino Kornelijaus, gal tik nemaloni buvo sargybinių priežiūra: dieną naktį gatvėj vaikštinėjo skrybėlėtas žmogus, kuris nenuleido akių nuo Kornelijaus namo. Dar vienas žmogus visuomet per pagarbų atstumą sekdamas Kornelijų, kai šis kur eidavo. Ir viskas. Jis galėjo vaikščioti kur nori, daryti ką nori, žodžiu, gyveno kaip norėjo. Niekas nieko jam nedraudė ir nenurodinėjo. Dar dau-

giau. Kornelijus buvo gal netgi vienintelis žmogus Imperijoje ramus dėl rytdienos, nieko nesibaiminantis. Jeremferdenas garsėjo kaip žiaurus ir savavalis tironas, beveik visi jo kentė ir bijojo. Tie, kas žinojo apie Kornelijaus santykius su Jeremferdenu, smerkė Kornelijų ir kiekviena proga rodė jam savo panieką. Bet jis dėl to nesijaudino. Jis apsisprendė dar tada, kai sėdėjo kalėjime, mirtininko kameroje. Dar tada jis žinojo, kokia bus žmonių reakcija. Bet jis turėjo mažai ketiškumo ir jam nerūpėjo, kas ką manys apie jį.

Su Jeremferdenu jie kalbėjo apie viską, bet, suprantama, daugiausia vietos jų pašnekesiuos užėmė tai, kas jiems abiem labiausiai rūpėjo, - mašina. Kornelijus suprato, kad be Jeremferdeno jis niekuomet nebūtų įstengęs pasiekti to, ką pasiekė. Dar tada, kalėjime, Kornelijus suvokė, kad Jeremferdenas būtinai reikalingas. Jo lankstus ir skvarbus protas tarsi skalpelis rėždavo pačius kiečiausius problemų gumburius, anatomuodavo labiausiai suraizgytus samprotavimus, sluoksnis po sluoksnio atskirdamas audinius, išpainiodamas kraujagysles bei nervus ir pateikdamas Kornelijui taip aki-vaizdžiai, tarsi tai būtų vaikiška kubiukų abėcėlė. Bet jis nemokėjo materializuoti savo samprotavimų, nemokėjo sujungti elementų ir išjudinti jų, nemokėjo sintetinti, įpūsti sistemai gyvybės. Visa tai mokėjo Kornelijus. Jis pačiupdavo žalia, nesubrendusią Jeremferdeno idėją, tik užuomina, galima sakyti, akimirksniu įvilkdavo į daiktišką apvalkalą, mintyse suteikdavo jai skeletą, konstrukciją ir efektingai įkomponuodavo į bendrą projektą, įaugindavo į mašinos kūną, tas organas imdavo veikti, dirbti. Tiesa, kol kas tik eskizuose, modeliuose ir panašiai, bet netrukus turėjo išmušti diena, kai

visi eskizai bus pabaigti, visos dalys bus sujungtos, beliks įkvėpti į tą kūną dvasia, ir tada jis suvirpės ir atgis. Ir toji diena išaušo.

Ji nebuvo tokia iškilminga, kaip galima būtų įsivaizduoti. Paprasta, rūškana rudens pradžios diena, drėgna ir miglota. Jeremferdenas dar prieš savaitę, nujausdamas, kad svarbiausias darbo etapas artėja prie pabaigos, atsivežė butelį šampano ir pasakė:

- Štai, išgersime, kai baigsime darbą.

Šešeri metai, pagalvojo Kornelijus. Šešeri. Jokia kita, šventiškesnė, mintis neatėjo į galvą. Tik skaičius 6, kuris faktiškai visai neatspindėjo jausmų, minčių, netikrumo, dvejonių, džiaugsmo, nusivylimų srovės, kuri nepaliaujamai sruvo per Kornelijaus sielą visą tą laiką, skalavo ją, graužė, ardė, gludino.

Pamažėle apėmė ramybė. Darbas padarytas. Jurginų kvapas atplaukė pro atvirą langą vidun, kartu su drėgme. Taip, ramybė. Ne anas karštligiškas, kažkoks jaunatviškas susijaudinimas, apėmęs Kornelijų, kai buvo baigta pirmoji mašina, o santūri palaima, kurią būtų įmanoma palyginti gal tik su pitagorietiškos kosminės muzikos efektu ar su demiurgo būseną po pasaulio sutvėrimo. Kornelijus nusišypsojo iš savo palyginimų. Ką gi, jis ne menininkas ir gali sau leisti truputėlį nutolti nuo saiko ir harmonijos taisyklių.

Pirmiausia jis surinko visus brėžinius, paskui smulkesnius prirašinėtus lapus, skaičiais išmargintas skiautes. Apėjo namus, kambarys po kambario, kruopščiai žiūrėdamas, kad niekur neliktų jokio eskizo, jokios formulės.

Tada viską sukimšo į židinių ir uždegė. Akimirką erdvi liepsna tarsį dvejojo. Ji neryžtingai lyžtelėjo vieną popierių, kitą

ir buvo beužgęstanti, tarsi kažko bijotų ar popieriai būtų įmirkyti nedegančiu mišiniu. Bet ne, tai tebuvo žvalgyba, nedrąsus mėginimas. Popierius jai patiko. Ji suūžė, šoko aukštytyn, Kornelijus net išsigando, ar neužsidegs suodžiai seniai valytam kamine. Netrukus viskas buvo baigta. Tik pelenai dar žioravo, kai pasigirdo gerai pažįstamas padangų šiugždesys gatvėj. Štai ir viskas, Jeremferdenai. Pamėgink dabar pasiimti mašiną, atimk ją iš manęs.

Šįkart Jeremferdenas atvyko ne vienas. Kartu su juo įžengė du žmonės su šunų galvomis prie diržų.

- Mano drauge, - Jeremferdenas išskėtė rankas tarsi norėdamas apkabinti Kornelijų, - aš sveikinu jus!

Jis šyptelėjo, atsisuko į savo žmones ir įsakė:

- Surinkit viską. Nė vienas popieriaus lakštelis neturi dingti.

Tada jis paėmė vyno butelį, nulupo staniolį.

- Prisipažinsiu jums, Kornelijau. Buvo valandėlių, kai aš netikėjau, kad sulauksiu šios dienos. Taip. Buvo tokių akimirkų. Bet dabar, dėkui Dievui, jos praeity. O vis dėlto puikus buvo metas! Visą tą laiką aš jaučiausi jaunas ir kupinas jėgų. Ir už tai, už puikius jausmus, už šį gyvybės antplūdį aš turiu dėkoti jums. Išgerkim už jus!

Pakelta Jeremferdeno ranka sustingo, šypsena nuslinko nuo veido. Kornelijus atsisuko. Abu vyrai su šunų galvomis stovėjo tarpdury. Kornelijus negirdėjo, kad jie būtų ką nors pasakę. Bet Jeremferdenui žodžių nereikėjo. Vyrų žvilgsniai jam viską paaiškino. Nė vienas raumuo nesuvirpėjo jo veide, kai jis pasižiūrėjo į Kornelijų. Kornelijus žengtelėjo į šalį, atidengdamas Jeremferdenui jau atšalusius pelenus židiny. Tik keletą minučių truko nejauki, stingdanti kraują tyla.

- Išgerkim! - Jeremferdenas vėl nusišypsojo, giedrai, geraširdiškai. - Jūs - didelis žmogus, Kornelijau Jedermanai. Jūs - genijus. Išgerkim už jus!

10. - Aš puikiai jus suprantu, Kornelijau, - pasakė Jeremferdenas pakeliui j garsųjį Paukščių kalėjimą, pavadintą taip todėl, kad jo mūrai buvo prikibę prie uolų nelyginant paukščių lizdai. - Jūs padarėt viską, kad jūsų sąžinė būtų rami. Aš ir pats taip pasielgčiau jūsų vietoje. Žinau, ką jūs galvojot. Atiduoti šitokią žaislą į valstybės rankas - pernelyg pavojingas dalykas, ar ne? Prisipažinkit, tai jūsų mintys. Ką gi, jūsų sąžinė gali būti rami. Daugiau niekas nuo jūsų nepriklauso. Pasakysiu, kas dabar bus. Jūs gausit nedidelę raminamą injekciją, o paskui mes išimsim visą projektą iš jūsų sąmonės. Išimsim gražiai, rūpestingai, kaip kiaušinuką. Jūs net nepajusit.

Kornelijus tylėjo susigūžęs mašinos kampe.

- Jūs tikriausiai galvojote tapti didvyriu. Replės, elektra, mašinos kaulams laužyti ir visa kita? Ne, dabar ne viduramžiai, Kornelijau. Didvyrius mes paskiriam dekretais. Eilės tvarka. Be kančių, be pasiaukojimo. Beje, man šovė mintis. Praeis du tūkstančiai metų - o juk jie būtinai praeis - ir ši diena, kai aš kalbuosi su jumis mašinoje, bus nugrimzdusi į gilią praeitį, sudilusi, nereali, neįtikėtina, ištirpusi tarp tūkstančio kitų dienų, tapusi beverte nuolauža, šuke, kuri net archeologui neįstengs sužadinti jokių asociacijų. Šiuo atžvilgiu galima sakyti, kad mes gyvenam prieš du tūkstančius metų, senovėj, tamsių aistrų, ideologijų, mokslo klystkelių ir archajiškų reaktyvinių variklių amžiuje.

Jeremferdenas nutilo, užsidengė delnais ausis, bet vis tiek girdėjo duslų ritmingą dunksėjimą.

- Kas čia? - sumurmėjo jis, pažvelgė pro langą, paskui į vairuotoją, kuris irgi purtė galvą, nesuprasdamas, iš kur sklinda keistas garsas. - kažkas mašinai?

Kornelijus tylėjo. Jis žinojo, kas čia yra. Tai kurtinančiai plakė jo širdis.

11. Šiandien, kai Paukščių kalėjimas paverstas Nacijos muziejum, bet kas gali nueiti ir pasižiūrėti 412 kambarį dešiniajame korpuse. Rodos, ten netgi nemokamas įėjimas. Tačiau beveik niekas čia neužsuka. Muziejuje esama ir įdomesnių dalykų už nedidelę švarią patalpą su dviem kušetėm, užtiestom balta marška, su kažkokia neišvaizdžia aparatūra kampe, primenančia namudinės gamybos negrabų oscilografą. Kas dar? Kabykla paltams, kėdė. Rodos, ir viskas. Tikrųjų dramų dekoracijos niekuomet nebūna nei ekscentriškos, nei prašmatnios. Tai reginio, pramogos privilegija.

Siame kambaryje niekas nepasikeitė nuo anų atmintinų dienų, ir Kornelijus, išengęs čionai, pamatė tą patį, ką mato bet kuris šiandieninis ekskursantas.

- Manau, kad nėra jokio reikalo delsti, - pasakė Jeremferdenas atsiseiodamas marškinius.

- Galbūt geriau kas iš mūsų? - neryžtingai paklausė inžinierius baltu chalatu.

- Ne, - atsakė diktatorius. - Aš pats. Viena, puikiai pažįstu šį žmogų, antra, gerai žinau, ko ieškoti. Manęs nesuklaidins.

Inžinierius gūžtelėjo pečiais ir nususuko prie savo mygtukų ir lempučių. Jeremferdenas nusivilko švarką, paskui marški-

nius ir išsitiesė ant kušetės. Jo kūnas buvo baltas, minkštas, kažkaip netgi moteriškas. Niekada nepagalvotum, kad tokiam kūne gali glūdėti geležinė valia ir demoniška energija.

Dvi kušetės, stovinčios šalia, priminė sutuoktinių lovą. Kornelijus klausiamai pažvelgė į inžinierių, tas linktelėjo galvą, ir Kornelijus taip pat nusirengė iki juosmens, o paskui atsigulė. Pro debesis nušvito saulė. Įėjo gydytojas su paruoštu švirkštu, pažvelgė j švirkštą prieš šviesą, išstūmė oro burbuliuką, patrynė Kornelijaus ranką spirituota vata. Įgudusiu, mechanišku judesiu išmeigė adatą, suleido vaistus.

Kornelijus skaičiavo sekundes. Iš pradžių atrodė, kad vaistai neveikia. Paskui vokai tapo sunkūs, o visas kūnas nepaprastai lengvas. Kambario sienos ir lubos nutolo svaiginančiu greičiu, o su jomis ir gydytojas, ir inžinierius, ir Jeremferdenas. Kornelijus buvo vienas. Visiškai vienas baltoje snieguotoje dykynėje, apaugusioje viržiais. Dantytos kalnų keteros tolimoje. Tuščiaje danguje vanagas suko ratus, paskui suplasnojo ir nusklendė kalnų link. Visiškai vienas... Bet Kornelijui nebuvo baisu, nes jis žinojo, kad tai jo pasaulis. Čia jis buvo laisvas, nepavaldus niekam, absoliučiai niekam, čia jis galėjo daryti ką tinkamas. Viskas čia priklausė jam, Kornelijui. Erdvė, laikas, visi daiktai ir reiškiniai. Kornelijus galėjo minyktyti šią erdvę lyg vašką, varyti laiką pirmyn ir atgal ar apskritai sustabdyti. Panorėjęs jis galėjo priversti daiktus išnykti arba sukurti naujus, dar niekur neregėtus. Taip. Čia jis buvo namie ir jautėsi saugus. Savo pasauly.

Valandėlę pastovėjęs, Kornelijus žengė pirmąjį žingsnį ir nuklampojo per sniegą kalnų link.

12. Jeremferdenas nenuleido akių nuo Kornelijaus. Gydytojas paklė Kornelijaus vokus, pažiūrėjo j vyzdžius:

- Laikas.

-Ar narkotikai ne per stiprūs? - paklausė Jeremferdenas. -

Turit suprasti, kad man nereikia kvailų kliesių.

Gydytojas papurtė galvą:

- Viskas kaip turi būti.

- Tada pradėkim.

Operatorius ėmė spragsėti svirtelėm, prietaisas sudūzgė.

- Dėmesio!

Jeremferdenui pasirodė, kad jis iššoka iš lėktuvo ir strimgalvais krinta žemyn vartydamasis ore. Tas laisvas skrydis į prarają truko pakankamai ilgai, ir Jeremferdenas ėmė manyti, kad kažkas sugedo, kad jis kris ir kris nesustodamas visą amžių, visą amžinybę. Ne. Jis klydo. Prietaisas nesugedo.

Jeremferdenas apsidairė. Stovėjo iki kelių sniege, o aplinkui tvyrojo apaugusi viržiais dykynė. Per pusnis kalnų link driekė pėdsakų grandinė. Nedelsdamas Jeremferdenas leidos Kornelijui iš paskos, statydamas kojas j giliai išmintas pėdas.

Tik atsidūręs aukštai kalnuose Kornelijus stabtelėjo ir atsigrėžė. Tolumoje, žemai, juodavo vos slenkantis juodas taškelis. Kornelijus mostelėjo ranka, ir sunkios kalnų virtinės penkios keteros atskyrė jį nuo Jeremferdeno. Tada apsisuko ir nuskubėjo toliau.

Jeremferdenui atrodė, kad jis žygiuoja nesustodamas jau visą parą. Instinktas sakė, kad laikas būtų nusileisti saulei ir išiziebt žvaigždėms. Tačiau šviesa neblėso, dangus vis tebebuvo kaip pilkas marmuras. Jokių permairų nei šaltam, vais-

kiam ore, nei snieguotam peizaže. Laikas, rodos, stovi vietoj. Sprendžiant pagal nueitą kelią, ten, išoriniam pasauly, jau galėjo ateiti ne tik vakaras, bet ir kitos dienos rytas. Tačiau Jeremferdenas suprato, kaip apgaulinga būtų pasiduoti tokioms iliuzijoms. Čia negalėjo būti jokių analogijų. Galbūt ten jau iš tiesų praėjo para, o gal tik keletas minučių.

Jeremferdenas sustojo ir apsižvalgė. Kažkur čia, šiame pasaulyje, buvo paslėptas lobis, kurio jis ieškojo. Gal visai šalia. Ir Jeremferdenas tikėjo, kad suras. Juk galų gale lobis priklauso jam, Jeremferdenui, lygiai tiek pat, kiek ir nevykėliui išradėjui. Argi Jeremferdenas neprisidėjo lygia dalimi prie mašinos sukūrimo? Argi mašina būtų buvusi sukurta be jo? Jeremferdenas nepraras ramybės. Anksčiau ar vėliau jis suras ir pasiims, kas jam teisėtai priklauso, kad ir kaip Kornelijus mėgintų jam sukliudyti. Reikia tik eiti vis pirmyn ir pirmyn ir neišleisti Kornelijaus iš akių. Jis nusijuokė pats iš savęs. Vėl įpuolė j įprastos logikos duobę. Kam jam neišleisti iš akių Kornelijaus? Blaiviai žiūrint, jis apskritai galėjo niekur neiti. Stovėti ir laukti. Anksčiau ar vėliau uždanga prasiskleis. Trokštamas lobis greičiausiai pasirodys pats, įkris tiesiai jam į rankas. Juk viskas čia - tie kalnai, lygi perlamutrinė šviesa, sniegas ir viržiai - tėra apgaulė, savotiški kerai. Kornelijus ne tik tas, kas paliko šią pėdsakų virtinę. Visas šitas pasaulis - Kornelijus. Ir jis, Jeremferdenas, gali jaustis visai saugiai. Nieko jam nenutiks. Pasaulis, kuriame jis dabar atsidūrė, subyrės ir išnyks (nusinešdamas į nebūtį lobį!) tik tada, kai Kornelijaus kūnas liausis egzistavęs ten, kitoje tikrovėje. Bet šito jam niekas neleis. Gydytojai su gliukozės švirkštais budi prie Kornelijaus ir Jeremferdeno

kūnų. Visa medikų grupė, pasitelkusi visas žinomas gyvybės palaikymo priemones. Bet tai tik kraštutiniam atvejui. Jeremferdenas tikėjo, kad jo paieškos baigsis greičiau ir grupės pastangų neprireiks.

Jeremferdenas įkvėpė tyro vėsaus oro ir pajudėjo.

13. Ne, laikas vis dėlto nestovėjo. Jis slinko. Pamažu, labai pamažu, bet slinko.

Vakaras. Nepaprastai ilgos sutemos, kurioms, rodės, irgi galo nebus, kaip ir dienos lig jų. Jeremferdenas pasiekė kalnus, kai stojo naktis. Juoda, matinė, aksominė. Ryškios žvaigždės šaltai spinduliavo danguj, bet nė vieno įprasto, pažįstamo akiai žvaigždyno.

Naktį žygiavimo tempas sulėtėjo. Įtempęs regą, Jeremferdenas žiūrėjo sau po kojų, stengėsi žengti tik ten, kur uolos buvo tvirtos. Jis žinojo, kad net jeigu pastatys koją ant nestabiliaus riedulio ir nugarmės į tarpeklį, jam nieko neatsitiks, jis nežus, neatsiras net mėlynės, nes iš tiesų guli ant kušetės mažam kambarėly, išbaltintam kalkėm, tačiau instinktai buvo stipresni už valią, ir jis toliau kruopščiai rinkosi kelią kopdamas į stačius akmeninius šlaitus ir leisdamasis į slėnius. Kai buvo ypač sunku, jis keikėsi pro sukąstus dantis kaip duobkasys, ir jeigu bent pusė jo prakeiksmų išsipildytų, Kornelijus kaipmat išdžiūtų, susimestų į kuprą, subyrėtų į dulkes, sudegtų liepsnos sūkury.

Kol kas Jeremferdenas neturėjo jokio aiškaus plano. Jis suvokė, kad Kornelijus gali šitaip viską tęsti be galo, atidėlioti ir atidėlioti finalą, versti Jeremferdeną kiek tik nori laiko karstyti įkyriais, nuobodžiais skardžiais ar žygiuoti per snie-

guotas dykumas, gali pakeisti peizažą ir klimata, užlieti Jeremferdeną liūtimis, kamuoti jį negailestinga tropikų saule.

Kornelijus savo ruožtu taip pat nieko neplanavo. Praėjęs nemaža laiką, kol jis visiškai išsąmonino, kad bėgti, pasidavus spontaniškam panikos jausmui, nėra būtina. Jis gali manevruoti, pulti ir trauktis kitaip. Tačiau šis suvokimas nesuteikė pasitikėjimo savim, pusiausvyros.

Visų pirma, jis nežinojo, kiek įvykiai yra pavaldūs jo valiai. Ar neatsitiks jam taip, kaip dažnai atsitinka sapne? Rodos, nori išvengti pavojaus, nori pabėgti, bet kojos sunkios kaip švinas ar įaugusios į žemę, ir baisi grėsmė artinas, artinas, artinas...

Antra, pats kito žmogaus, Jeremferdeno, buvimas čia, pasaulyje, kuris visados buvo vien tiktai Kornelijaus nuosavybė, darė Kornelijų bejėgišką ir beginklį. Tai labiausiai paralyžiavo valią. Jeremferdenas buvo ne vizija, ne paties Kornelijaus vaizdinys, ne sapnas. Ne. Čia tikras Jeremferdenas. Svetimkūnis šiame pasaulyje. Krislas aky. Ir tarsi toji akis, kurią krislas dirgina, erzina, rėžia. Kornelijaus siela krūpčiojo ir vaitojo - troško išmesti svetimkūnį, bet neištengė.

Na, ir trečia, Kornelijus paprasčiausiai nebuvo agresyvus. Jis ir elgėsi taip, kaip diktavo jam prigimtis. Bėgo, traukėsi, slėpėsi. Vis tolyn, vis gilyn į save. Savyje. Ir tik džiaugėsi, kad apimtas rūpesčių negalvoja kol kas apie savo kūrinį, paslėptą atkampiausioj sielos kertėj.

- Stok, Jeremferdenai!

Jeremferdenas susigūžė. Efektas tikrai buvo nelauktas. Griaudintis balsas sklido iš žemės po kojomis, iš dangaus, iš oro. Visas pasaulis prabilo Kornelijaus Jedermano balsu:

- Stok! Aš kalbėsiuos su tavimi!

- Nereikia, Kornelijau. Meskit visus triukus. Nereikia su manim kalbėtis. Aš žinau, koks nemalonus jums turi atrodyti mano buvimas čia, jumyse. Aš jaučiu, kaip skausmingai jūs virpate. Nėra ko slėpti, lygiai taip jausčiausi ir aš, ir bet kuris kitas žmogus. Atiduokite man tai, ko noriu, ir aš jus paliksiu.

Jokio balso, jokio atsakymo.

Jeremferdenas sėdėjo slėny, netoliese šniokštė upokšnis. Jis pakėlė akis ir pamatė besileidžiančią nuo priešingo šlaito figūrą. Kas tai?

Tamsus siluetas priartėjo, įgavo aiškius bruožus.

- Pasitraukit iš čia. Eikit sau. Palikit mano sūnų ramybėj.

Jeremferdenas buvo matęs Kornelijaus motinos fotografiją. Jis nusijuokė.

- Jūs nepastabus, Kornelijau. Jūsų velionė motina turėjo nedidelį apgamą dešiniam smilkiny.

- Šalin!

Šįsyk jo paties motina tiesė į jį rankas, ir Jeremferdenas ne išsyk susiprotėjo, kad Kornelijui taip pat buvo rodęs savo tėvų fotografijas. Jo kadaise mirusi motina žengė visai kitaip, ir šypsena buvo kitokia. Jeremferdenas matė tai aiškiai. Tačiau dėl to darėsi tik šurpiau. Atrodė, kad priešais atgaivintas lavonas, zombis, galvanizuota mumija.

- Ak, Kornelijau, liaukitės. Nebūkite vaikas.

Ir ši figūra paklusniai ištirpo ore, tačiau Jeremferdenas jautė, kad jis nėra jau toks saugus, kaip įsivaizdavo iš pradžių. Kornelijus galėjo padaryti jam poveikį. Galėjo. Nors tuo tarpu šis poveikis nedidelis ir nereikšmingas. Tačiau jis

buvo, štai kas. Jis buvo, su kartėliu pagalvojo Jeremferdenas. Aš turiu labiau saugotis. Niekada negali visko žinoti, visko numatyti. Net ir silpnas padaras užspeistas gali tapti pavojingas.

Tą akimirką jis sumojavo rankomis ir nugriuvo. Žemė subangavo po kojomis, virto pelke, skystu juodu dumbly, kuris traukė Jeremferdeną, čiulpė gelmėn.

- Kokie niekai, Kornelijau! Liaukitės...

Septyngalvis slibinas, švirksčiantis iš šnervių skystą degančią lavą, didžiulis kaip oro laineris, leidosi iš dangaus tiesdamas nagus į Jeremferdeną.

- Viešpatie, Kornelijau, jūs kaip vaikas. Jūs kliedit.

Ramus tonas Jeremferdenui kainavo nepigiai. Viskas buvo iš tiesų išpūdinga, košmariška. Bet svarbu neleisti, kad Kornelijus taptų padėties viešpačiu. Siame žaidime jis, Jeremferdenas, žaidžia baltosiom figūrom.

Kornelijus jautėsi pažemintas. Visos pastangos veltui. Na ką, ką jis galėtų padaryti? Nužudyti? Deja... Jeremferdenas ne jo vaizdinys, kurį jis gali sukurti ir sunaikinti, kai nori. Jeremferdenas - pats savaime.

Rasti būdą numirti pačiam? Kaip? Naivu ir nerealu.

Išgyventi ką nors? Kokį nors stiprų jausmą ar skausmą, kuris persiduotų Jeremferdenui, padarytų jo buvimą čia nepakenčiamą, pražudytų jį ar priverstų trauktis, atsisakyti savo ketinimų, palikti Kornelijų ramybė? Tačiau kas, tik panorėjęs, išstengtų išgyventi ką nors panašaus? Prisiminti ką nors, kas sužadintų stiprią emociją, pervertų kaip elektra, kaip žaibas Kornelijų, o su juo ir jo priešą? O ką prisiminti, jei pats aštriausias išgyvenimas tebuvo kelios dienos, pra-

leistos kalėjime? Nei elektros, nei žaibo. Nieko, tik neviltis. Gal neviltis, jeigu labai stipri?.. Tačiau ji nebuvo tokia stipri, o dirbtinai sužadinti nevilties jis nemokėjo. Pagalvok, Kornelijau. Pamąstyk. Yra ginklas. Vadinasi, turi būti ir skylės. Negali nebūti. Negali.

Jeremferdenas laukė. Kaip ilgai? Šito jis nežinojo. Amžinybė praėjo, atrodė, o paskui dar viena amžinybė, ir dar. Jokių permainų. Juodas žvaigždėtas dangus. Ir negyvos, atšiaurios uolos aplink. Jis suprato, kad Kornelijus mąsto. Jis ieško išeities, ieško būdo apgauti priešą, jokių abejonių. Nepavyks! Net jeigu reikės kažin kiek ilgai čia sėdėti. Jeremferdenas lauks. Jis davė sau žodį, ir tesės.

14. - Aš nenoriu jūsų nei gąsdinti, Kornelijau, nei tuo labiau bausti, - tyliai šnekėjo Jeremferdenas. - Jūs didis žmogus, didis išradėjas, tatau akivaizdu, ir vien iš dėkingumo mano liežuvis stingsta, nenori ištarti tų grasinimų, kuriuos yra ištaręs šimtus ir tūkstančius kartų. Atiduokite man, ko prašau, ir mes išsiskirsime. Jei ne, aš sunaikinsiu jus, jūsų protą ir jausmus. Viską! Jūs tapsite krevete, protu ir jausmais jūs prilygsit vikšrui. Aš būsiu priverstas tą padaryti - išlukštentį jus kaip svogūną, nuimti lukštą po lukšto, sluoksnį po sluoksnio, kol prisikasiu iki branduolio, iki tos vietos, kur jūs slepiat lobį. Mano žmonės laukia tik ženklų, kad galėtų išvynioti šilkinį kokoną, vadinamą Kornelijum Jedermanu. Prieš juos jūs bejėgis. Jūs - niekas, Kornelijau. Jie paims galą gijos, iš kurios nuaustas šis jūsų pasaulis, patrauks... ir viskas. Patikėkite, jie sugebės tą padaryti.

- Bet tada dings ir mašina, nes ji - šito pasaulio dalis, -

pasakė Kornelijus išeidamas iš už **uolos**. - **Na, gerai. Eime.**
Aš parodysiu jums, kur ji yra.

- Kur? - paklausė Jeremferdenas.

- O! Toli praeity. Tenai, kur jūs niekad nerastumėt. Pradžioje.

Ir Kornelijus nuvedė Jeremferdeną vingiuotais takeliais atgal, į savo praeitį. Jis atvėrė prieš jį visas duris, parodė visas savo atminties saugyklas. Jie skverbėsi į tą kraštą vis toliau, vis giliau, ir Jeremferdeno akims atsiskleidė aibės Kornelijaus gyvenimo scenų, nemalonių situacijų, su kartėlio apnašom, laimingų akimirku, kibirkščiųuojančių tarsi vynas žvakių šviesoj. Naktų košmarai, kūrybinės nesėkmės, nelaimingos meilės, niekam neišpažinti jausmai, žalingi įpročiai, nuodėmingos mintys, išsipildę ir neišsipildę lūkesčiai. Jau nystė, vaikystė... Kornelijus neslėpė nieko. Nepavargdamas jis vedžiojo Jeremferdeną iš vienos vietos į kitą. Lengvai apversdavo skrynias, išpildavo malonius prisiminimus Jeremferdenui po kojų. Arba suspausta širdim atverdavo užrūdijusius girgždančius vartus, ir tada ant jų griūdavo širdgėlų ir nuoskaudų lavinos. Kuo toliau į praeitį juoduėjo, tuo šviesnis darėsi kraštovaizdis, tuo mažiau slėptuvių, pilnų skausmingų pojūčių, tuo daugiau džiaugsmo ir ramybės. Aibės veidų, žodžių, jausmų, drabužių, daiktų praslinko pro Jeremferdeno akis tarsi galerijoje. Visa tai turėjo padaryti ir padarė jam išpūdį, tačiau visai ne tą, kokio tikėjos ir laukė Kornelijus. Jeremferdenas nė akimirką nesiliovė skeptiškai šypsotis. Lūkesčiai, kad Jeremferdenas, praėjęs visą Kornelijaus gyvenimo kelią, pakeis savo pažiūras, nuostatas, pats pasikeis, žlugo. Karalius Cedis, panorėjęs įveikti išminčių

Vasišta, pats tapo **išminčium Višvamitra. O Jeremferdenas** nesiliovė šypotis.

- Ak, Kornelijau, liaukitės. Tai jus žemina. Tai neverta jūsų puikaus matematinio proto. Jūs sutrikęs ir pametęs galvą. Prisipažinkit ir pamatysit: pasidarys lengviau. Nemanokit, aš viską suprantu kuo puikiausiai: jūs paprasčiausiai pats nežinot, kaip užbaigt šią istoriją. Jūs norėtumėt išeit iš jos garbingai, bet... motoras sukasi tuščiai, jei taip galima pasakyti. Aš matau jūsų sąmyšį: iš pradžių jūs tikėtės išgąsdinti mane pabaisom, paskui, kai nepasiseka, jūs blaškotės, nežinodamas ko griebtis. Aš per daug gerai jus pažįstu ir suprantu, kad įvedėt mane į labirintą tikėdamasis, jog aš išsigąsiu, pasiklysiu, užsimiršiu. Jūs tikėjotės, kad visas šis šlamštas, atleiskite už mano toną, kuriuo užgriozta jūsų atmintis, kaip nors paveiks mane, užhipnotizuos, ir aš užmiršiu hipnotiškam sapne, ko čia atėjau, pasikeisiu, tapsiu kitoks ir atsiskysiu savo planų. Ar ne taip?

- Ir taip, ir ne, - atsakė Kornelijus. - Iš tiesų jūs labirinte, bet aš neišvedžiau jūsų į jį, nė piršto nepajudinau, kad įviliočiau jus į labirintą. Jūs pats atėjote. Jūs atsidūrėte labirinte, o iš pat pradžių, vos išengęs į.. mane, į mano sielą. O gal netgi dar anksčiau. Tada, kai atėjote į mano kamerą, kur aš laukiau bausmės. Taip, tai labirintas. Tačiau neiįprastas, ne griežtai taisyklingas klasikinių sodų labirintas, ne rytietiškas rebusas. Šio labirinto sienos - kalnai, kuriuos čia radot, ir slėniai, ir lyguma, ir vienišas paukštis danguj. Jūs apie tai nepagalvojot. Dar anksčiau - tai mano namų sienos, jūros krantai, daiktai, kuriuos mes matėme ir lietėme, galop mūsų žodžiai, poelgiai ir mintys. Jūs, pats to nežinodamas, pa-

klusniai ėjot labirintu, kuriuo aš jus vedžiau. Jūs jo nematėt. Nesupratot, kad jau seniai esat labirinte, kur net jūsų troškimai pavirtę labirinto sienom. Nesupratot kaip tik todėl, kad tai netaisyklingas labirintas, nesimetriškas. Jūsų akis iškart pagautų matematiškai gryną labirinto sandarą, ir jūs nesiduotumėt lengvai įviliojamas į spąstus. Visuose jums žinomuose labirintuose yra įėjimas ir išėjimas, jie veda kur nors. Šitas neveda niekur. Jūs įeinat į jį, ir viskas. Tai beprotiškas labirintas, nes čia negalima įžiūrėti jokios schemas, jokio plano, jokio proto prisilytėjimo, dėsningumo, periodiškumo ar panašiai. Viso to čia nėra. Yra vien tik žengimas pirmyn, vien tik progresas (ar regresas, jeigu norite), žodžiu, begalinis klaidžiojimas, kelias į vieną galą.

- Bet ir visas gyvenimas, visas pasaulis tada yra toksai labirintas. Aš nesuprantu jūsų tikslo, Kornelijau, jeigu jūs apskritai jį turėjot.

- Taip, pasaulis - tai labirintas. Bet čia jūs atsiduriat dar viename labirinte. Tai labirintas labirinte, jeigu norite. Iš jo neįmanoma išeiti. Tai tinklas, į kurį jūs pakliūnat ir neįstengiate išsiveržti iš jo. Jūs niekad vos nerasite tos mašinos, Jeremferdenai. Geometrinės erdvės savybės tokios...

- Ak! Nejuokinkite manęs, Kornelijau. Mes su jumis nekur kitur, o čia, neužmirškite. Apie kokias geometrines erdvės savybes galima kalbėti? Juk net erdvės čia nėra.

- Būtent, - atsakė Kornelijus. - Ir todėl jūs galite atsisėsti ir niekur neiti, o vis dėlto tuo pat metu jūs žengsite vis pirmyn ir pirmyn. Ten, jūsų pasauly, jūs galėtumėt rinktis - eiti ar ne. Čia pasirinkimo nėra.

Jeremferdenas tylėjo labai neilgai.

- Ir vis dėlto tai nieko nekeičia. Todėl, kad man rūpite jūs, o jūs čia, su manimi, tuose prakeiktuose jūsų labirintuose. Galite kiek tik norite mėtyt pėdas. Problema čia ne geometrinė, aš jau nekalbu apie visas metafizines problemas, mums išskylančias. Problema psichologinė, ir faktiškai ji jau išspręsta. Bet jeigu iš tiesų, kaip jūs sakote, surezgėt šį labirintą, o aš tuo apskritai abejoju, tai surezgėt jį greičiau sau, o ne man. Manęs, kaip matot, neveikia jūsų „geometrinės erdvės savybės“, aš nepamirštu savo tikslo, nes žiūriu į viską realiai, o štai jūs... Apie jus taip nepasakysi. Aš suprantu jus. Jūs sugalvojot labirintą norėdamas pats pasiklysti jame, užmiršti mašiną, užmiršti, kur ją paslėpėt. Bet, kaip jau sakiau, tai išspręsta psichologinė problema, tik jūs apie tai nežinojot. Paaiškinsiu jums. Būdavo daromas toksai eksperimentas. Žmonėms siūlydavo negalvoti apie geltoną beždžionę. Įsivaizduoti, ką tik jie nori, tik išmesti iš galvos geltoną beždžionę, užmiršti ją. Ir ką? Žmonės, kurie lig tol niekad gyvenime nebuvo pagalvoję apie jokią geltoną beždžionę, dabar neištengė galvoti apie nieką kitą. Jie iki smulkmenų aiškiai įsivaizdavo geltoną beždžionę, ir kad ir ką darė, o geltona beždžionė, tarsi tyčiodamasi iš jų pastangų, atkakliai, nepaliaujamai, įkyriai šokinėjo prieš jų akis. Niekam nepavyko jos užmiršti. Nepavyks ir jums.

Po kiek laiko pridūrė:

- O dėl to, kaip turėčiau išeiti iš jūsų labirintų, jūs nesirūpinkit, Kornelijau. Tai mano reikalas.

15. Jeigu mūsų tikslas būtų parašyti tikrą novelę ar romaną, mes greičiausiai baigtume kūrinį tuo, kad Kornelijus vis dėlto parodė diktatoriui mašiną. Mes pavaizduotume

ta nuostabų daiktą, besileidžiantį iš dangaus, spindintį, žaižaruojantį, užprogramuotą sukurti laimę. Kiek nori laimės. Mes parodytume Jeremferdeno džiaugsmą, aprašytume jo akių žvilgsnį ir susijaudinimą. Papasakotume, kad Jeremferdenas pametė galvą, žengė prie mašinos, puolė prie jos, atsidavė jai, jeigu leistina taip pasakyti. Tapo laimingas, užmiršo rūpesčius, užmiršo, ko buvo atėjęs, užmiršo Kornelijų, užmiršo, kad jis diktatorius, užmiršo Imperiją, viską... Jis gėrė laimę didžiuliais svaiginančiais gurkšniais, jausdamas vėsus, gaivų jos skonį. Jis skendėjo laimėj, grimzdo į laimės bangas. Ir t. t.

Galima būtų pridurti, jog Kornelijus iš tiesų puoselėjo šią viltį, tačiau, žinoma, Jeremferdenas ne tokia žuvis, kad šitaip lengvabūdiškai prarytų jauką. Ir kai mašina tikrai ėmė leisti iš dangaus tyliai, bet didingai gausdama, milžiniška lyg krištolo katedra, Jeremferdenas tik traukės ataturpustas, prisimerkęs, kad neakintų spindintys špiliai, briaunos, laiptų pakopos. Taip. Čia buvo JI. Jo svajonė. Jo tikslas. Tačiau jis neprarado galvos. Suprato, kad jam ji mirtinai pavojinga. Ji - visiems, išskyrus jį, Jeremferdeną. Laimė, asmeninė laimė, nėra jo gyvenimo tikslas. Jeremferdenui tai per menka, per daug žmogiška, per daug primityvu ir archajiška. Jam, diktatoriui, ji - mirtis.

Jeremferdenas prisivertė nusigręžti nuo mašinos ir pažvelgė į Kornelijų. Sis sėdėjo ant žemės sukryžiuotomis kojomis, kažkokia turkiška poza. Juodas apsiaustas, pavaręs, iškankintas veidas, raukšlės kaktoj. Jeremferdenas pajuto jam gailestį.

- Štai ir viskas, Kornelijau, - pasakė jis. - Štai ir viskas.

Kornelijus nuleido galvą ir valandėlę tylėjo. Kai jis pakėlė akis, Jeremferdenui nepatiko, kaip jos tvykstelėjo.

- Taip, Jeremferdenai, viskas. Mašina priklauso jums.

- Nė trupučio neabejojau, kad taip ir bus.

- O aš, prisipažinsiu, abejoju, - negarsiai kalbėjo Kornelijus. - Mane graužė spiečiai abejonių. Apgalvoju aibę būdų, kaip apsiginti nuo jūsų, kaip apsaugot nuo jūsų savo kūrinį. Nė vienas netiko. Labai sunku paspėsti spąstus tokiam žmogui kaip jūs.

- Aš kaip reikiant pasiruošiau. Jūs be reikalo vargot, Kornelijau. Viskas perniek.

- Ne, ne perniek. Ne perniek, Jeremferdenai. Ką jūs jaučiat dabar?

- Aš patenkintas, - atsakė Jeremferdenas vėl žiūrėdamas į spindintį rūmą. - Jūs pralaimėjot, o aš laimėjau. Ir aš patenkintas.

-Jeremferdenai! - šūktelėjo Kornelijus.

Jeremferdenas krūptelėjo ir atsisuko. Kornelijus atsikėlė nuo žemės. Jis pasilenkė ir nusišypsojo.

-Jūs pralaimėjot, Jeremferdenai.

Jeremferdenas iš pradžių nesuprato. Kur klaida? Kur? Kornelijus žengė prie mašinos.

- Kodėl pralaimėjau? Ne!

Kornelijus užkopė žiburiuojančiais laiptais. Mašina suvirpėjo, atgijo. Jos viduje skambėjo muzika. Kornelijus sustojo aikštelėj ties įėjimu ir pasižiūrėjo į Jeremferdeną.

Ir tada trenkė žaibas - Jeremferdenas viską suprato! Taip. Cia pralaimėjimas. Tikras. Jis pats paspėdė sau spąstus, {pras-to pasaulio logika jį apgavo. Kas iš to, kad ne jis, o Kornelijus

ižengė į laimės mašiną? Juk Jeremferdenas vis tiek yra čia, pasaulyje, kuris vadinasi Kornelijus Jedermanas. Taigi...

- Ne!!!

Kornelijus dar sykių šyptelėjo, pamojo ranka ir peržengė slenkstį į laimę.

16. Mūsų karta tik pradėjo lankyti mokyklą, kai iš Paukščių kalėjimo prasiskverbusi žinia apie sėkmingą atentatą uždegė patriotų širdis. Maištas, pilietinis karas, Imperijos žlugimas - visa tai mums, vaikams, buvo nė motais. Turėjome savo rūpesčių. Nieko neišmanėme apie to meto herojus. Girdėdavome jų vardus ir pavardes, tačiau nieko nežinojome apie juos pačius, ir mums jie nerūpėjo. Pačių žymiausių portretai buvo spausdinami sąsiuvinių viršeliuose, bet ir čia jie domino mus tik todėl, kad jų veidai prašyte prašesi pripiešiami barzdų ir auskarų ir paverčiami piratų fizionomijom. Mums nė į galvą nešovė, kad žmonės nuo sąsiuvinių viršelių dar gali būti gyvi. Manėme, kad jų seniai nebėra, jei jie priklauso istorijai.

Jau po mokyklos man pasitaikė nuvažiuoti į Pietus. Vietos, kuriose atsidūriau, buvo visiškai svetimos. Tačiau manęs visą laiką neapleido jausmas, kad esu be perstojo stebimas. Negana to, žmogus, kurio dėmesį aš jaučiau ir nervinausi, turėjo būti gerai man žinomas. Jau ir anksčiau esu ne sykių pakliuvęs į jo akiratį. Taip man atrodė. Jeigu čia *deja vu* reiškiny, tai jis aiškiai užsitęsė. Aš griebiausi tam tikrų triukų, kurie, mano manymu, turėjo padėti atskleisti mano persekiotoją. Aš sustodavau prie vitrinų ir tyrinėdavau gatvės atspindį jose, bene pamatysiu tą, kurio žvilgsnį jaučiau nu-gara. Aš skubėdavau gatve, o paskui staiga atsigrėždavau.

Nieko. Jokio rezultato. Slaptasis stebėtojas turėjo būti tikras meistras, profesionalas. Ko jam iš manęs reikia?

Vieną pavakarę, palengva slampinėdamas ištuštėjusiom gatvėm, vėl pajutau tą žvilgsnį, įbestą man į pakaušį. Visai šalia. Kaip galėdamas nerūpestingiau pasisukau į vitriną ketindamas pasinaudoti triuku, išmoktu iš špionažo romanų, ir sustingau. Tiesiai į mane žvelgė gerai pažįstamos akys. Jokių abejonių. Plakate, iš vidaus priklijuotam prie stiklo, buvo atvaizduotas Kornelijus Jedermanas. Taip, tai jo veidas šypsojos nuo miesto sienų, tvorų, stulpų. Tai jis mane sekė visą tą laiką. Veidas nuo sąsiuvinių viršelių. Tik dabar pamačiau, kad miestas pilnas šių plakatų.

Jūs turbūt prisimenat turnė, kuriuos organizuodavo Jedermano sesuo. Ji važinėdavo po kraštą ir kiekvienam mieste ir miestely rengdavo savotiškus mitingus, kurių metu dalydavosi su publika savo prisiminimais ir atsakinėdavo į šimtus įvairiausių klausimų. Neįprastas susitikimas su savo vaikyste paakino mane nueiti į tokį mitingą, kuris turėjo įvykti miesto parke.

Viskas buvo kaip reikiant. Medžių šakos apkarstytos spalvoto popieriaus girliandom. Paskubom sukalta lentų pakyla. Flagštakai su vėliavom. Garsiakalbiai. Ledai ir limonadas. Publika sėdėjo tiesiai ant žolės. Pačioj pradžioj per garsiakalbius buvo paleistas himnas, įrašytas į magnetofono juostelę. Paskui ant pakyls pasirodė moteris tamsiais drabužiais ir du vyrai. Moteris, - supratau, kad tai Jedermano sesuo, - atrodė ryžtinga, kupina jėgų ir gyvenimo prasmės suvokimo. Sausa kieta ranka ji išrovė mikrofoną iš lizdo, nuėjo prie pakyls krašto:

- Gerbiama publika! Šiandien, dabar, šią akimirką mano pirmas ir didžiausias noras - supažindinti jus su Kornelijum Jedermanu!

Po pirmų žodžių ji padarė efektingą pauzę. Publika nuščiavo. Įtampa, augantis dėmesys. Tada reikiamu momentu ji mostelėjo ranka, ir abu vyrai žengė j priekį. Ovacijos, aplodismentai.

Aš ne iškart supratau, kas vyksta. Stovėjau gan toli nuo pakylos. Paprašiau kaimynės žiūrono. Visai čia pat pamčiau drėgnas akis ir minkštą veidą. Apstulbau. Nebuvau pasiruošęs. Man šypsojosi Kornelijus Jedermanas.

Jis buvo gyvas! Jis stovėjo čia, prieš minią. Nenorėjau tikėti. Jis ir kiti jo laiko herojai man atrodė kone priešistoriniai. Nerealūs.

Aš smulkiai neaprašinėsiu, kas ten dėjosi tą popietę. Visi ši tą žino, kaip vyksta panašūs renginiai. Antrasis vyras, kaip spėjau, turėjo būti Jedermano svainis. Jis atliko pagalbinį vaidmenį: prižiūrėjo Kornelijų, kartkartėm paduodavo stiklinę vandens savo žmonai ir pan. Nei jis, nei Kornelijus neištarė nė pusės žodžio per visą mitingą. Kalbėjo vien tiktai moteris. Ji buvo gerai išmokusi savo vaidmenį, įsijautusi į jį. Ornamentuotomis frazėmis kaip tikras oratorius ji piešė savo ir brolio vaikystės vaizdus, laimės mašinos kūrimą. Šiurpas ėjo per nugarą, kai ji pasakojo apie Kornelijaus kalėjimą ir I.1. Ji verkė ir juokėsi, ir publika taip pat verkė ir juokėsi sykiu su ja.

Aš beveik nesiklausiau, ką ji kalba. Nenuleidau akių nuo Kornelijaus Jedermano. Žiūrėjau ir žiūrėjau į tą gyvą iškase-
ną, atvestą čia ir pastatytą ant scenos, kad kiekvienas galėtų

pamatyti. Štai jis! Tas, kuriam mes visi turime būti dėkingi. Mesijas, pasiaukojęs dėl mūsų, įkalinęs savyje blogį Jeremferdeno pavidalu. Absoliučiai laimingas žmogus. Štai kaip jis atrodo! Žmogus - laimės mašina. Žmogus, kuris išlaisvino mus iš gėdingos vergijos. Aš žiūrėjau į publiką, j veidus ir mačiau, kad beveik visi galvoja tą patį. Išsižioję jie klausėsi gražbylostės, sklindančios iš garsiakalbių, mito, kurį paskui perduos savo vaikams ir savo vaikų vaikams.

Saulė jau kybojo ties medžių viršūnėm, šešėliai ištišo, o aš nenuleidau akių nuo Kornelijaus Jedermano. Jis šypsojosi, visą laiką šypsojosi. Nė menkiausias šešėlis netemdė giedro jo veido. Nė vieną akimirką. Aš mačiau, kaip svainis patyliukais išvyniojo saldainį ir įkišo Kornelijui į burną. Ir tiktai kol šis čiulpė saldainį, šypsena dingo, bet netrukus vėl atsirado. Tai buvo laimingo žmogaus veidas, jokių abejonių. Tačiau kažkas tragiška glūdėjo stabilioje išraiškoje. Pasakyčiau, kad šis veidas man priminė antikinės tragedijos kaukę.

Krūmuose sučiulbo lakštingala.

- Šis pasaulis, - skambėjo iš garsiakalbių, - mūsų pasaulis, laimingas pasaulis, kuriame mes gyvename, yra Kornelijaus Jedermano kūrinys! Jo valios rezultatas! Jo sapnas.

Aš krūptelėjau. Supratau, kad tai tik retorinės figūros vingis, daugiau nieko, tačiau vis tiek apsidairiau. Netoliese, atsirėmę į motociklus, stovėjo keletas uniformuotų vyrų su baltais šalmais ir šunų galvomis prie diržų. Žinojau, kad jų paskirtis čia - žiūrėti tvarkos. Tačiau širdyje trumpam šmėkštelėjo tamsi nuojauta: šis pasaulis - Kornelijaus Jedermano kūrinys, tačiau ne kur kitur, o Kornelijaus sieloj ištirpęs Je-

remferdenas - blogis. Ar be pėdsakų? Ar neatsispindės tai Kornelijaus kūrinys? Ir jeigu taip, kas tada?

Ūmai nejauki tylą nutraukė mano mintis. Tylėjo garsiakalbiai, nutilo lakštingala krūmuose. Pakėliau galvą ir sudrebėjau. \ mane nuo sienos, kietai sučiaupusi lūpas, žvelgė žila moteris. Visa tūkstantinė minia atsigrėžė ir išmeigė akis į mane. Pasijutau tarsi nuogas. Sunerimę policininkai žengė artyn prie manęs, o žmonės baimingai traukės tolyn, palikdami tuščią ratą, tarsi būčiau raupsuotas.

Ėmiau eiti atatupstas. Dar syki pažvelgiau į pakylą, į besišypsantį vyrą. Galiu prisiekti, kad ir jis dabar žiūrėjo į mane. {dėmiai ir veriančiai. Ir nuo šio žvilgsnio jo šypsena staiga prarado savo neapibrėžtumą. Ji tapo paslaptinga, ironiška, ir jeigu ne minkšta, bedantę burna, galėtum pagalvoti, kad man, mums visiems šypsosi sfinksas.

CHIMERA

Aš kalbu.

Aš - skruzdė. Dulkė. Niekingas purvo lašas prie tavo kojų. Aš, silpnas padaras, menkiausias iš menkiausių, drįstu kalbėti. Maldauju! Neatstumk manęs. Nevaryk šalin. Išklaušyk, ką tau pasakys tavo vergas.

Esu silpnadvasis iš prigimties ir visą gyvenimą kentėjau dėl to. Mano menkystė buvo akivaizdi visiems. Mano motina manęs nekentė. Nesutikau žmogaus, kuris susilaikytų piktai iš manęs nepasityčiojęs. Nesutikau šuns, kuris nebūtų manęs aplojęs. Net paukščiai taikosi iškirst man akis.

Niekur neradau sau vietos. Niekur negalėjau įsikurti, nes žmonės mušė mane ir tąsė už plaukų. Jie rodė mane savo vaikams ir mokė neapkęsti manęs. Jie buvo sveiki ir stiprūs, o aš kuprotas ir nušašęs, smirdantis šlapiom plunksnom. Kaip galėjau jiems pasipriešinti? Tad vaikščiojau iš kaimo į kaimą, iš miesto į miestą pačiais atkampiausiais keliais, kad nieko nesutikčiau. Žiemą vasarą skubėjau, bėgau tenai, kur manęs dar nematė ir nepažįsta. Kas iš to... Argi paspruksi nuo savo šešėlio?

Kantrybės, valdove, kantrybės! Aš nekalbėsiu ilgai.

Sumuštas ir apspjaudytas gulėdavau naktimis ir klausydavau, kaip teka požeminiai vandenys. Galvodavau: kodėl? Kodėl mano tokia dalia? Supratau, kad esu žmonėms rei-

kalingas. Kitaip jie nekreiptų į mane dėmesio, paliktų mane ramybėj. Pasauly turi būti pusiausvyra. Mano menkystė, mano nelaimingumas atsveria jų stiprią valią ir jų laime. Tokia pasaulio tvarka, toks jis sutvertas. Ne man jį pakeisti. Kuo labiau mane žmonės žemina, tuo aukštesni jie atrodo patys sau. Kuo aš nelaimingesnis, tuo didesnis atstumas tarp mano nelaimės ir jų laimės, tuo laimingesni jie atrodo patys sau. Taip sutvarkytas pasaulis. Bet kodėl aš? Kodėl ne kas kitas?

Niekad neturėjau kam pasiguosti, kam tarti žodį. Užmigdavau vienišas šnarant šilkiniam lietui. Pavydėdavau paukščiams, skrendantiems aukštai danguje j pietus, o paskui - j šiaurę.

Ir dabar, valdove, sukaupęs visą menką savo valią, sukūriau viziją. Chimera. Iššaukiau iš nebūties moterį. Nulipdžiau jos galvą iš savo sapnų. Išžiedžiau jos auksines krūtis iš savo ilgesio. Iš svajonių ištekinau liekną jos liemenį. Rankoms ir kojoms suteikiau puikiausias proporcijas. Įdėjau žaibus į akis. Jos lengvą eigastį nusižiūrėjau nuo vėjo. Aprengiau ją prašmatniu rūbu, papuošiau brangakmeniais jos kaklą. Maniau, nesu toks jau menkas, jei susikūriau gražuolę, kokios man galėjo pavydėti karaliai. Maniau, nebebūsiu vienišas. Gyvenau su ja, suvokdamas, kad tai chimera, vizija. Neapgaudinėjau savęs, jog ji - tėvo ir motinos duktė. Tenkinau tu, ką galėjau turėti.

Valdove, žmonės mušė mane, tyčiojosi iš manęs, bet dabar lengviau buvo kentėti, kai turėjau kam pasiguosti. Tik neilgai tai truko. Jai buvo gėda manęs. Ji vengė susitikt mano žvilgsnį ir sudrebėdavau, kai ją paliesdavau. Vieną dieną žmo-

nės ją pašaukė: „Ei! Eikš pas mus. Gyvenk su mumis. Palik tą nusmurgėlį!“ Ir ji išgirdo jų šauksmą, o mano šauksmo neišgirdo. Ji nuėjo su jais be dvejonių, ir aš mačiau ją juokiantis, kai į mane buvo sviestas pirmas akmuo.

Mano menkystė tokia didelė, kad mano paties kūrinys mane išdavė. Mano paties vizija nusigrėžė nuo manęs. Kas daugiau man beliko? Tik numirti. Aš užmezgiau kilpą, bet neišdrįsau užsinerti jos sau ant kaklo. Aš išsigalandau peilį, bet nedrįsau užsimoti juo. Aš radau nuodingų žolių, bet prističiau valios jas nusiskinti. Esu per didelis silpnavalis.

Kantrybės, valdove, kantrybės!

Išėjau į dykumą ir gyvenau vienas. Bet ir toksai gyvenimas man buvo kartus, daugiau jo nebenorėjau. Atminties vėžys diena po dienos ėdė sielą ir liejo nuodus į širdį. Negalėjau užmiršti savo menkystės.

Ir tada, sukaupęs niekingos savo valios liekanas, ėmiausi kurti dar vieną viziją. Chimera. Saukiau iš nebūties, kviečiau iš tuštumos vyrą. Suteikiau jam nežmonišką jėgą ir vikrumą. Nulipdžiau jo širdį iš savo košmarų. Nukaliau spindinčius šarvus iš savo nevilties. Apginklavau savo skausmo kalaviju, aštriausiu pasauly. Sudėjau į jo akis visų nemigo naktų tamsą. Neišmokiau jo nieko kito, tik žudymo meno. Dabar gyvenu su juo ir laikiu, kol jis mane išduos, kol atims man gyvybę, kol padarys už mane tai, ką padaryti man trukdo mano menkystė.

Tas vyras - tu, valdove!

TAUTOS GIMIMAS

Mes gyvenom akli kaip vos išsiritę paukšteliai, ir mūsų nekalta gyvenimas buvo nuobodus ir vienodas, išskyrus du metų laikus, pritvinkusius lūkesčių. Kas pavasari, apie kovą, tirpstantis sniegas paversdavo šiaip jau sausą upės vagą galingu, putojančiu srautu. Ruda srove pro šalį skriedavo medžių šakos ir kamienai, kelmai, krūmai, žolių kuokštai. Vyrai kobiniais traukdavo rąstus į krantą, palikdavo juos čia džiūti, paskui sukapodavo ir vežimais gabendavo namo. Purvina žole apskretusios šakos ir dumblinos šaknys slėpė keistas, paslaptingas ertmes, sklīdinas staigmenu: tai kokio gyvūno lavoną, tai tikrą numirėlį. Negyvėlius laidodavom kuo skubiau, kol jie nepradėjo pūti ir ligų skleisti, bet pirmiausia juos kruopščiai apieškodavom, išversdavom kišenes, gal pasitaikys koks pinigas ar kitas vertingas daiktelis. Dažniausiai nerasdavom nieko, bet kartais skenduolis turėdavo kišenėj molio pypkę, lenktinį peilį, varinį portsigarą ar netgi sidabrinį laikrodį. Iš moterų paprastai nebūdavo jokios naudos. Ten, kalnuose, gyvena tikri skurdžiai, kurie neleidžia pinigų savo moterims puošti, nė vestuvinių žiedų jos neturi. Vienintelė dovana tokiais atvejais galėjo būti ta aplinkybė, kad moteris neseniai nuskendo ir kad ji buvo pakankamai jauna ir graži pasižiūrėti. Tada jos būdavo gaila, o gailestis ir kančia, žinoma, grynina sielą. Viena vienintelį kartą per bend-

ruomenės istoriją nuskendusį moteris kažkaip pravertė ją radusiam vyrui. Moteris atsigavo ir, kadangi buvo užkasta negiliai, išsilaužė iš karsto bei prasikasė žemės paviršium. Išblyškusi kaip šmėkla, nuoga, drebanti, ji persmelkė siaubu visą parapiją, klaidžiodama nuo durų prie durų ir maldaudama pagalbos. Niekas neatsiliepė j jos aimanas, niekas nepravėrė durų, tik tas vyras, kuris kobiniu buvo ištraukęs ją iš upės. Jis atpažino jos veidą ir įsileido vidun. Kadangi pats neturėjo šeimos, netrukus ją vedė. Ji buvo labai darbšti ir padovanojo jam penkis vaikus, kurie irgi buvo geri darbininkai. Jie pasistatė didelį namą ir niekad nebadavo. Taigi tas žmogus buvo apdovanotas už savo gerą darbą, bet bendruomenės akyse nei moteris, nei jos vaikai niekad galutinai neatsikratė paniekos: pirma, ji niekad gerai neišmoko mūsų kalbos, antra, ji mums visuomet atrodė vaikščiojantis numirėlis, daugiau ar mažiau. Kad tai niekad nepasikartotų, kars-tus dabar mes kalam labai stiprius, o duobes kasam gilias.

Kas rudenį, apie rugsėjį, apsikrovę prekėmis ir žiniomis atvyksta svetimšaliai. Jie būna dviejų rūšių. Čigonai važiuoja kibitkom ir superka viską, ką mes pagaminam vasaros mėnesiais: avių vilną ir ožkų sūrius, raugintas odas ir laukinių bičių medų. Jie stengiasi mokėti kuo mažiau, bet jie vieninteliai papildo mūsų pinigines, tad mes pernelyg nepykstam. Be to, nors jie mus apgaudinėja, patys neatrodo turtuoliai. Iš tikrųjų jie atrodo nekaip, netgi purvinesni ir skurdesni už mus. Ir tai malonu.

Kitos rūšies prekeiviai, nors ne tokie jau ir kitokie, būdavo žydai. Jie atvykdavo prekių pilnais vežimais: audiniai, siūlai, sagos, adatos, kirviai, peiliai, kamparas, saldiniai vaikams,

ko tik širdis geidžia. Daiktai, be kurių mes negalim verstis, ir daiktai, be kurių galim, bet nenorim. Pinigai, gauti iš čigonų, neužsibūdavo mūsų piniginėse ir nukeliaudavo žydams.

Retkarčiais svetimšaliai atgabendavo gabalėlius mišlingos civilizacijos, kuri prasideda ten, kur baigiasi mūsų pasaulėlis. Tai būdavo brangiausios, visiškai neįkandamos daugumai mūsų prekės: siuvimo mašinos, gebančios neįtikėtinas siūles; šautuvai, kuriuos gali užtaisyti ne vienu, bet keliais šovininiais; prietaisai, kurie paverčia sūrio spaudimą juokų darbu; magnetai, tokie patogūs ieškoti pamestų adatų; didinamieji stiklai, kurie leidžia įkurti ugnį, nukreipus saulės spindulį į sausas kerpes; visokių stebuklų. Kartais ateiviai atsiveždavo medines dėžes, kurias jie vadino fotografijos kameromis, ir paveiksluodavo mus, o mes pirkdavom tas nuotraukas savo butams puošti. Kai kada jie turėdavo fotografijų, kurioms pozuodavo nuogos kurvos nuskustom kūšim, papai — kaip sūrmaišiai, o oda tokia balta, kad pro ją prasišviesdavo kraujagyslės. Tų nepirkt tai jau niekaip negalėjai, kiekvienas kaimo vyras turėjo kur nors pasislėpęs vieną ar dvi, galėjai į jas valandų valandas žiūrėti ir išvaizduoti beprotiškus dalykus. Net kunigas turėjo kelias tarp Biblijos puslapių. Per mišias, kai jis staiga ilgam nutildavo, mes žinojom, kad jis atvertė ne tą puslapį.

Kita didelės paklausos prekė buvo nuotraukos gana paprastų žmonių, kuriuos tie klajūnai buvo kažkur aplankę. Tos kainavo nedaug. Kai kam turbūt gali kilti klausimas, kodėl mes jas pirkdavom? Ogi todėl, kad žmonės tose fotografijose buvo ne tokie kaip mes. Nieko panašaus į mus. Tai buvo malonūs, švariai nusiskutę vyrai ir gražios moterys su skrybėlaitėmis, visi šypsosi, jokių sukirmijusių dantų, plau-

kai tvarkingai apkirpti ir sušukuoti, jų drabužiai tokie lengvi, kad juos dėvėdamas niekad negalėtum nei arti lauko, nei papjauti avies, jie iškart virstų skuduru. Rankos, kuriose jie laiko vyno taures ar ilgus mundštukus su cigarete gale, nesutvertos darbui. Tokiais ilgais ir plonais pirštais niekad negalėtum pakelti šakių su mėšlu. Kas juos maitina? Mums tai buvo paslaptis. Pagal vieną prielaidą, jie taip skyrėsi nuo mūsų, kad jie nevalgė iš viso, todėl nė dirbti nereikėjo. Nors kas ten gali tikrai žinoti, žiūrėdamas į juos negalėjai įsivaizduoti, kad tos moterys kada nors šika arba net kad turi išeinamąją angą. Kai mes apie tai pasiteiravom savo svečių, jie atsakė: „O, aišku, kad jie tai daro. Tik tiek, kad jie po to švariai nusišluosto šikną popierium“. Na ir tikėk, kad nori: arba meluoja, arba nežino.

Nors saulės daug, rudenys mūsų kalnuose šalti. Vakaraus mes sėdėdavom susiglaudę ir gerdavom drumstą slyvinę, kuri temdydavo mūsų protus, bet užtat užliedavo šiluma. Kaip tik tada ateiviams ir atsirišdavo liežuviai. Iš pradžių jie numesdavo kokią naujieną - ogi beveik viskas mums naujiena - ant stalo atsargiai, kaip kokius lošimo kauliukus, bet paskui, netekę budrumo ir jausdamiesi saugūs, barstydavo naujienas kaip žirnius.

Pradėdavo nekalčiausiom istorijom, asmeniškais išpūdžiais apie aplankytas vietas. Bet vakaronei baigiantis, atvirumas netekdavo ribų, pasakojimai darydavosi itin išsamūs, ir šitaip ilgainiui mes sužinojom daug ką tokio, kas visam laikui pakeitė mūsų gyvenimą.

Vienas keisčiausių dalykų, kuriuos ateiviai mums pasakė, buvo tai, kad kažkur esama jūros ir kad mūsų paukščiai at-

skrenda nuo tos jūros krantų; kad toji jūra ne taip jau toli nuo mūsų, apie šimtą kilometrų, neką daugiau.

Čia aš turiu žengti žingsnį į šoną, kadangi reikia pasakyti porą neatidėliotinų dalykų. Vienas - tai atstumo supratimas. Aš gerai prisimenu tą naktį, kai jie mums papasakojo apie jūrą, mat vakaronė virto baisiom muštynėm. Čigonai sakė, kad jūra buvo už šimto kilometrų, žydai tvirtino, kad mažiau, o mes patys visiškai pametėm galvas - kas yra kilometras? Žydai vadino mus bukapročiais, ir mums tai nepatiko. Aišku, mes ne itin žodingi, bet tokie jau apkerpėję irgi nesam. Vien tai, kaip tu matuoji atstumą, nepadaro tavęs visišku asilu. Nors kas žino? Mes susiginčijom, ir ateiviai pralaimėjo. Bet tai nelabai svarbu.

Svarbu kitką: jūra ir paukščiai. Kiekvieną rudenį pietų vėjas atnešdavo į mūsų kraštus išsekusias žuvėdras, ir iš jų žmonės susidarė išpūdi, kad pasaulis nesibaigia mūsų aukštumomis, kad jis driekiasi tolyn kaip sapnas. Pamenu, dar mokykloj mes aplipdavom langus ir žiūrėdavom į keistus, nuvargusius paukščius, snaudžiančius aikštėj. Mes lesindavom juos kukurūzų koše, bet jie dažniausiai būdavo pernelyg bejėgiai ryti. Jie nieko iš mūsų neėmė, nei lesalo, nei vandens, tik stovėdavo kaupdami jėgas, o naktį dingdavo. Nuskrisdavo savais keliais.

Tiesa, ne visi. Silpniausi paukščiai pasilikdavo, ir tada galėdavom daryti su jais kas tik šaudavo į galvą. Ilgainiui tai tapo įpročiu. Mes laukdavom, kol paukščiai numirs, tada mokytoja perpjaudavo jiems pilvą ir parodydavo, kas viduj. Ten būdavo aibės įdomių dalykų: žuvų liekanų, mažyčių moliuskų, kažkokių vėželių, jūržolių, šio bei to. „Čia vandens paukš-

čiai, - sakydavo mokytoja. -Jie turėjo nusukti ilgą kelią, kol mus pasiekė." Ir nors mokytoja išsikraustė iš proto po Trečiojo termodinamikos dėsnio ir pasikorė, tai automatiškai paneigė daug ką iš to, ką ji buvo sakiusi, mums visuomet atrodė, kad jūra kažkur galėtų ir būti, tik kad ją pasiektum, reiktų sparnų, o gal net tektų mirti kaip kad tiems paukščiams. Todėl mes pernelyg nesukom sau galvos ir niekad apie tai nekalbėjom. Mes paprasčiausiai ropojom per gyvenimą, suprasdami, kad kai kurių dalykų esama, bet niekad nebandėm jų įsivaizduoti ar prisirišti širdimi. Ir tada pasirodo kažkokie žydai su čigonais ir bando išvesti mus iš pusiausvyros...

Bet jie pasiekė savo. Atvykėlių paberti trupiniai išleido ilgesio daigus mūsų širdyse, ir po kurio laiko jau nebuvo dienos, kai mes negalvotume, kad jūra taip arti, vos šimtas kilometrų, ką tai bereikštų. Mes melždavom savo ožkas ar lupdavom avis, tik staiga apimdavo tvinkintis jausmas, kad ji pasiekiamą. Vos šimtas kilometrų, kas tai bebūtų... Tai išmatuojama, po velnių, o jeigu išmatuojama, tai pasiekiamą.

Vieną dieną mes neištvėrėm, susirinkom j daiktą, apie trisdešimt vyrų, ir nusileidom iš kalnų. Keturios valandos sausakimšam autobuse su nesipraususiais kaimiečiais, neskustais žemių spalvos veidais, verčiančiais prisiminti kapines, smirdinčiais cigarečių dūmais, kudakuojančiom vištom pintinėse. Faktiškai geri žmonės, visi krikščionys, nesusivaldantys tik tada, kai jų išpuvę dantys ima gelti, jie klausinėjo mūsų įvairiausių dalykų ir dalijosi savo vynmaisiais. Kelionei artėjant prie pabaigos, mes buvom dorai įkirtę ir miegojom kaip šeškai...

Ką mes išvydom atvykę, kai išdribom iš barškančio auto-

buso skaudančiom galvom, buvo kraštas, arba pasaulis - kol kas bevardis, melancholiškas ir paslaptinai švelnus, nutviekstas saulės. Mes sėdėjom dulkėtoj pakelės pievoj ir kuri laiką tik dairėmės. Medžiai atrodė nesitveria savam kaily - popietės vėjy. Nunokę vaisiai, svaiginantis eukaliptų aromatas, akimirkos taip juokingai vienodos, kad visos drauge atrodė kaip kokia taša, balsai per grubūs tokiai švelniai popietei, migdantis mūsų dūzgimas, vos juntamas šūdo kvapas.

Mintys - nereikšmingos, betikslės, trumpos, j niekur, ritmiškom bangom. Kvailos. Irgi.

Po valandėlės, kai pirmi išpūdžiai kiek nuslūgo, mes atsi stojom ir patraukėm prie jūros. Krypties nereikėjo klausti. Ėjom pagal kvapą, sūrią smarvę, prilipusią prie šnervių, gerai mums pažįstamą - lygiai taip dvokdavo paukščiai, užklydę pas mus.

Begalinio platumo dubuo! Saulėj tviskantis milžiniškas veidrodis, atspindintis skystus baltus debesėlius ir žuvėdras žydram dugne, tikrai didingas, bet ne visai tai, ko mes tikėjomės. Jokios dramos. Ji tįsojo sustingus, mieguista, per apatiška mūsų skoniui. Priešingai virpančiai mūsų kalnų įtampai, jūra buvo abejinga, tarsi niekas jai iš tiesų nerūpėtų. Iš nevilties mus suėmė pyktis. Tiek lūkesčių, tiek jaudinimosi, ir jokio džiaugsmo...

Kita vertus, mus suerzino ne tik pramogos stygius, mūsų išdidumas irgi buvo užgautas. Mes nebuvom pratę prie tokio plataus horizonto: pasaulis buvo milžiniškas, kur kas didesnis, negu mes bet kada įsivaizdavom. To begalinio abejingumo fone mes jautėmės smulkūs ir nereikšmingi. Nesvarbu, kur mes buvom, čia ar ten, niekas neturėjo reikšmės,

mes galėjom supūti savo kalnų kaimuose, ir niekas to nepastebėtų. Mūsų kalnai buvo gyvi ir kaipmat atsiliepdavo. Užteko ką nors pasakyti pakankamai garsiai, ir viskas žodis žodin grįždavo aidu ar net sukeldavo griūtį. Čia nebuvo jokio aido. Tarsi mes staiga apkurstume. Skaudu.

Taigi mes aptarėm visus tuos dalykus, kol ėjom paplūdimiu link švyturio toluoj. Nesutarėm, ar jau reiktų grįžti namo, kai pamatėm jūrą, ar dar pasisukti aplink kokią valandą kitą. Jau atrodė, kad mūsų būrys suskils, bet tada kažin kas atsitiko ir tai paskatino mus vėl susivienyti.

Iki švyturio buvo likusi tik pusė kelio, kai pasiekėm promenadą. Vos pakilę laiptais išvydom tai, kas mums užgniaužė kvapą ir netrukus tapo dar vienu nusivylimu. Mes atsidūrėm tirštoj minioj, ir toji minia mus apstulbino, kadangi čia buvo visi fotografijų žmonės, metų metus žiūrintys į mus nuo sienų. Baltais drabužiais, šnekučiuodamiesi jie vaikštinėjo po kaštonų šakom. Moterys su skėčiais, vyrai su lazdelėm, kai kurie su mažais šuneliais ant pavadžio, šeimos su vaikais, kurie atrodė kaip sumažintos savo tėvų kopijos. Priblokšti mes stovėjom negalėdami atitraukti žvilgsnio nuo jų, galvodami, jog tai negali būti tiesa, kad visa šita spindinti ir šypsanti giminė gyvena vos porą valandų kelio nuo mūsų pasaulio, o mes neturim apie tai jokios nuovokos. Mes beveik pamiršom jūrą ir atleidom jai už tą nuotaiką, kurią ji mums sužadino. Kita vertus, tie žmonės irgi nekreipė į mus jokio dėmesio, tarsi mes būtume jiems per maži ar slėptumėmės už kažkokios sienos.

Bet panieka čia dar tuo ir nesibaigė, nes po kokios valandėlės mes išgirdom kažkur už medžių orkestro muziką. Bet kokią muziką! Paprastą, žemišką, keistą, gundančią ir begė-

diską, mums tiesiog stogas nučiuožė: išraudom ir prakaitavom, tarsi paaugliai pagauti pisant avi.

Gaila, kad niekas nematė, kaip energingai mes įbėgom į parką su lentų pakyla šokiams ir orkestrui, kuris grojo tokias karštas ir aštrias melodijas, kad jos kaipmat džiovino burnas ir tikriausiai varė skrandžio opą nepratusiems. Minia, nors džiaugėsi muzika, laikėsi mandagiai ir arba apsimetė negirdinti, arba išties neturėjo klausos jos išgirsti. Poros linksmai šokavo aplinkui, bet matei, kad jos nesizavi.

Mums ta muzika buvo kaip žibalas ant žarijų. Mes užbėgom ant pakylos, čiupom po mergą ir leidomės suktis, beprotiškai, lygiai kaip liepė muzika. Klaida paaiškėjo tuoj pat, nes merginas ištiko stabas ir šokti su jomis buvo tas pat, kaip svaidyti aplink bulvių maišus. Negana to, jų tėvai atsitokėjo iš nuostabos ir įniršę rėkė kažką kalba, kurios mes nesupratom nė žodžio, mojavo savo paramstalais, paskui leidosi į šokių aikštelę ir jėga traukė savo dukras iš mūsų glėbio. Įsitikinę, kad nė vienos nėra su mumis, jie išvarė mus pirma iš tų šokių, o paskui ir iš parko.

O, mes buvom įsiutę, stovėjom ir tarėmės, ką daryti, ar kaip nors apsiginkluoti ir užpulti juos dabar, ar ateiti paskui. Kol mes svarstėm, priėjo dvi besišypsiančios ponios. Juodo tinklo pirštinėm, su baltais skėčiais rankose, jos apuostė orą aplink mus ir kažin ką pasakė savo kalba. Pamačiusios mūsų sumišimą, jos pakeitė tarmę, kuri nebuvo mūsų, bet pakankamai panaši, kad mes suprastume. Joms patiko mūsų kvapas - aviena ir svogūnai, jis žadino joms prisiminimus apie namus kalnuose, ne mūsų kalnuose, bet panašiuose kalnuose kažkur kitur. Jos mačiusios mus šokant, ir jei mes išties

norį šokti, jos žinančios gerą vietą, kur kas geresnę už tą parke su pasipūtusiais žmonėm, kurie tik apsimeta šoka. Jos palydėjo mus į namą toj pačioj gatvėj, kur mumis apsidžiaugė: aibės moterų naktiniais marškiniais, kažkokiais menkais šilko sijonėliais arba išvis nuogos, vienom kojine m sutiko mus labai linksmai. Deja, ir čia mums teko nusivilti, nes visos šypsenos dingo, vos tik paaiškėjo, kad mes neturim pinigų. Po akimirkos mus ne itin mandagiai išlydėjo laukan. Stovėjom nusivylę, apgauti, apstumdyti.

Jau spėjom kaip reikiant išalkti, tad susiradom pigią užėigą, kur gavom duonos ir žuvies, bėda, kad mes prie jos nepratę. Viskas baigėsi gana linksmai, kaip aš dabar menu, kadangi virėjai neišėmė žuvims akių, ir tos žvelgė į mus su tokia pagieža, kad jų suvalgymas prilygo kovai, ir tos žuvys laimėjo: dauguma mūsų apsigėmė. Padavėjai atrodė sutrikę, tai tik padidino bendrą nepasitenkinimą mumis. Mes tai jautėm.

Jau temo, kai mes nuėjom visą kelią atgal dar kartą pasižiūrėti į jūrą prieš važiuodami namo. Tada pagaliau ir atsitiko, kas svarbiausia.

Buvo atoslūgis, ir jūra atsitraukė, apnuogindama aibes visokių dalykų. Pliko jūros dugno vaizdas, be jokio vandens, supykino mus netgi labiau už tas į mus prieš valandėlę žiūrėjusias žuvis. Matyti tokį jūros dugną buvo gėda. Labiau gėda negu viešnamy, nes ten buvo toks sumanymas, o čia - tik gamtos nepadorumas. Promenadoj virš mūsų niekam - matronoms su skėčiais, ūsuotiems kavaliariams, šokėjams iš parko, pusnuogėms kurvoms ir jų suteneriams - niekam nė mintis apie tai nešovė...

Nuvarginti dienos įvykių, girgždančiu autobusu leidomės

atgal, išlipom pažįstamoj kryžkelėj ir užkopëm į stačią įkalnę: per pelynų krūmus po plačiu, žvaigždëm nusagstytu dangum. Neištardami nė žodžio kvėpëm šviežią savo kalnų orą be jokios sūrios smarvės.

Grižom nebe tie. Tie patys, bet ne. Dingo nekaltybė. Pasaulis gali būti toks didelis, kad jame tilps ir jūra, bet mums jame vietos nedaug. Mes - praeiviai, nepageidaujami svečiai, sušikti atvykėliai, nuo kurių geriau nenuleisti akių. Ir tai mums nepatiko. Kita vertus, mes džiaugėmės geru, blaiviu pojūčiu - mūsų protas darėsi skaidrus, sieloj gimė dar na. Niekad anksčiau mes nebuvom tokie vieningi.

Kitą dieną viskas, ką metai iš metų mes sukaupëm iš čigonų ir žydu, išlėkė lauk - visi įrodymai, kad kažkur ten, už mūsų nedidelio pasaulio, driekiasi mįslinga civilizacija. Mes sudeginom kurvų nuotraukas, na ir kas, kad jų papai kaip sūrmaišiai, niekuo jos negeresnės už mūsų avis. Juokdamiesi mes pavertëm pelenais malonius, švariai nusiskutusius vyrus ir jų gražuoles žmonas su skrybėlaitėm, visas tas šypsenas be jokio sukirmijusio danties burnoj. Mums daugiau neberūpėjo nei ar jie valgo, nei ar jie šika...

Žuvėdrų mėsa, ypač kepta, ne tokia jau bloga, tik kad kietesnė kramtyti. Bet mes tai darėm ne iš bado ar kad mums būtų stigę maisto. Mes daugiau nebenorėjom jokių ateivių ar praeivių, jokių svetimšalių, tegu jie būtų žmonės ar paukščiai. Štai kodėl...

Dabar laukiam pavasario...

Stovim ratu, laikomės už rankų, juokiamės *makedonietiškai*.

MEILĖ PAGAL JUOZAPĄ

Gatvės muzikanto priešmirtinė agonija. Ant cemento. Tarp šiukšlių. Vaclovo aikštėj. Priešais skystą minią jis žudosi painiais akordais, kuriuos lupte lupa iš savo instrumento, *Fender Stratocaster Solid Body*, dreskia stygas, kad išgautų lygiai tuos tonus, kurie jam atrodo teisingi, o jis, Juozapas, stovi ties sankryža ir šlapinasi į kelnes, nes nebegali išlaikyti, bet ir nėra kur užėiti, ta bėda jau ne pirmą sykį. Kažkokia mergina šalia žiūri į jo kelnes, sako: „Ar jums nieko neatsitiko? Ar viskas gerai?“. Nori padėti. „Ačiū, mieloji, viskas gerai, čia tik ta muzika, visada tas pats. Visada. Tuo ir skiriasi gera muzika nuo blogos.“ Mergina nepasitiki, grėžia jį žvilgsniu - arba jis kažką slepia nuo jos, arba beprotis. Bando sužinoti: „Jūs kvankt?“

„Spėju, kad taip, - jis žvelgia į savo kelnes, pagaliau nusišypso merginai, bando atrodyt žaismingas. - Jeigu vyras, išgirdęs gerą muziką, nenulaiko šlapimo, jis tikriausiai beprotis. Kitaip būt negali, kaip jums atrodo?“

Ji ir pati gal kiek pačiuožusiu stogu. Kodėl ne? Praeivis šlapinasi gatvėj vidury dienos, o ji bando iškvosti, kodėl jis tai daro. O gal medicinos sesuo? Į gydytoją nepanaši.

Bet tada, Jėzau, kokia mergina! Aukšta ir liekna, džinsai praktiškai tik apsimeta, kad bent kiek dengia sėdynę, užkelta ant ilgų kojų (kad ir kaip būtų, rugsėjis, tebekarsta, o Pra-

ha toks kūniškas miestas, niekam tai nerūpi), ant kaklo magnetofono ausinės, plaukai, jeigu truputį pasilenksi, kvepia žole, veidas mįšlingas kaip tų mirtinai pavojingų burtininkių iš vaikystės sapnų, oda tokia gaivi ir švelni, jog atrodo, kad šviečia iš vidaus, veido bruožai taisyklingi ir be jokių kliaučių, tiesiog negali patikėti, kad jie - atsitiktinis genų rezultatas, DNR kombinacija. Kas išsaugotų sveiką protą?

„Tai jūs sakot, kad dėl to kalta muzika?“ — ji neatlyžta, ir atrodo, kad jai tikrai įdomu.

Dieve mano, jis bando įsivaizduoti dar kvailesnes aplinkybės susipažinti su mergina: gatvėj, šlapios kelnės limpa prie šlaunų, šilto šlapimo kvapas kutena šnerves.

„Aišku, mieloji. Turiu tokią problemą, visada turėjau. Vos tik muzika mane pagauna, nebegaliu valdytis. Kaip alkoholis, tikrai, nejuokauju.“

Muzikantas jau kraunasi savo daiktus, minia skirstosi, žmonės traukia kas sau, šiltos vasaros sutemos tirštėja. Mergina beveik glaudžiasi prie Juozapo, jai smalsu; jis traukiasi, nori išlaikyti saugų atstumą, gėdijasi to salstelėjusio šlapimo kvapo.

„Vargšas, - sako ji. - Mėgti muziką ir negalėti eiti į koncertus... Turbūt baisu?“

„Siek tiek.“

„Kažkoks neigimo refleksas, - sako ji; faktiškai jau lydi jį namo, natūraliai, Juozapas negali tuo patikėti. - Kiek jums metų? Ne, leiskit man atspėti. Keturiasdešimt?“

„Dar ne. Dar reikia sulaukti.“ Niekad neįsivaizdavo, kad tas nevalingas šlapinimasis gali išeiti į naudą. Būtų neblogai pakeisti temą, bet mergina, atrodo, nesiruošia.

„Vargšas.“

„Žinot, namie, išvietėj, įsitaisiau garsiakalbius. Na, ne tik ten, turiu juos visam name. Jeigu neužsimirštu, problema nedidelė. Kita vertus, barai... Išsirenku tykų kampa, ir asilas barmenas paleidžia kokią Cole Porterio dainą, ką nors tokio. Iš senų gerų laikų, kaip barmenai mėgsta. *Ali Through The Night* arba *Too Darn Hot*.“

„Ką jūs sakot! Lankot barus? - atrodo susidomėjusi, interesų ratas plečiasi. - Matot, aš ir pati išeinu, man pasirodė, kad kažkur jus mačiau, todėl ir klausiu.“

Juozapas skubiai košia savo atmintį, bando prisiminti, ar kada ją matė. Aišku, kad ne. Žodžiu, sociali, netekėjus. Ko jai eiti į tuos barus? Jai ką, patinka prisisiurbus leistis grabinėjamai girtų diedu? Neatrodo, turi per gražų veidą ir kūną. Per graži, kad miegotų su kuo nors iš gailėsčio. Nakties gražuolė už pinigus?

„Negalit taip atrodydamas vaikštinėt gatvėm. Galim užsukt pas mane ir išsiskalaut kelnes, aš jas jums išlyginsiu, - sako ji. - Aš gyvenu čia pat. Kaip jums atrodo?“

„Aišku“, - sako jis tai merginai. Tikrai puiku. Tik apsimyšk laiku, ir viskas sutvarkyta.

Juodu užlipa laiptais, jos butas. Čia reikšminga akimirka! Vos išengus, Juozapą užgriūva kvapai: aitrus, nešvankus aromatas, stačiai kvapo pragaras, sklindantis iš sienų ir baldų. Mišinys, kokio jis niekad nebuvo uodęs, bet visą gyvenimą žinojo, kad vieną dieną užuos. Sujaukė jam protą. Nelyginant kerai ar narkotikai, bet, neturėdamas patirties, galėjo tik spėti. Jis suprato, kad tas kvapas įstrigs jo šnervėse ir nedings nei rytoj, nei po savaitės, žinojo, kad jis nubus vi-

durnaktį, ir jis tūnos ten, viduj, ir tai tikrai nebuvo iliuzija, kadangi po kurio laiko vieną naktį, kai jis nubudo, tai pamatė savo žmonos veidą: ji bandė suuosti tą kvapą, sklandantį iš jo šnervių.

Greičiausiai dėl visko kaltos aplinkybės: rugsėjo karštis, merginos patrauklumas, jos požiūris į Juozapo keistą reakciją, ypač kad jai patiko klausytis, kaip jis kalbėjo apie tuos dalykus, kurie kitiems žmonėms nebūtinai būtų atrodę įdomūs. Net Prahaj žmonės retai domisi tuo, ką sako mėsininkai, nesvarbu kaip įkvėptai.

Juozapas nebuvo itin iškalbus, bet tą naktį merginos bute, priblokštas paslaptingo kvapo, jis negalėjo užsičiaupti. Įsisukęs į minkštą merginos chalata, kol išdžius jo kelnės ir apatiniai, su alaus stikline rankoj, Juozapas pasiteiravo apie tą plaukų lako, cibeto ir ambros kvapų mišinį, tvyrantį kambaryje. Ji negalėjo atsakyti, bet jis įsidėmėjo, kad klausimas jos nenustebino. kažkas jau buvo to klausęs, gal net ne vieną kartą. Ji tik nusišypsojo ir papurtė galvą, tarsi tai būtų jos paslaptis.

Tą vakarą Juozapas papasakojo merginai, kad mėsa irgi kvėpia savaip, priklausomai nuo įvairių veiksnių, nuo gyvulio brandos, kūno vietos, subtilių audinio rūšies, tankumo ir spalvos atmainų. Paimkim veršieną - šonkauliukai minkšti, rožiniai, poringi, daug purios, perlo baltumo kremzlės galuose... „Jėzau Kristau“, - sušnibždėjo ji.

Liesumas reiškia, kad raumens pluoštai ima viršų... Ogi spalva - tai fizinis šviesos fenomenas arba regėjimo pojūtis, priklausantis nuo skirtingo ilgumo bangų regimajam elektromagnetiniam spektre. Tik virtuozo akis gali įvertinti tuos

perėjimus nuo vos rausvos prie tamsiai raudonos, viskas priklauso nuo mioglobino tankumo. Arba paimkim riebalus, jie stangrūs ir tvirti, kas galėtų pagalvoti, kad baltumas gali turėti tiek atspalvių? Veršiena - sausa, pilkšvai rožinė, stangri... Kiauliena... Kai matai centnerio kiaulaitę, kai lieti jos rausvą, drėgną aukščiausios rūšies kumpį, kyla beveik erotišką jausmą. Ne, ne beveik. Tai ir yra erotika. O kaip kitaip žinoti skirtumą tarp bjaurasties ir grožio, atgrasumo ir palaimos? Pasaulio poliarizacija, slinktis iš čia į ten: nuo šarminio raumens stangrumo, nuo uždaros struktūros baltymo, gražiai atspindinčio šviesą, į kitą kraštutinumą prie blyškų, suglebusių, šlapio raumens, proteinų irimo, atviros baltymo struktūros. Kol procesas dar toli nenužengė, gyvenimas ir laimė. Su muzika tas pats. Gera muzika - erotiška, ji plaukia iš intuityvaus ezoteriško supratimo, iš jausmo, iš užmiršto instinkto, kuris trokšta rasti kelią į paviršių, į dienos šviesą. Ilgai spėlioji, kol vieną kartą pagaliau supranti, kad mėsos minkštumą galų gale lemia ne kas kita, o tik raumens susitraukimo laipsnis mirties akimirka, temperatūra, kurioje skerdienu laikoma, pjūviai, atleidžiantys raumens įtampą, jungiamąjo audinio proporcija... Svarbu suvokti, kas neišvengiama: kraujas liaujasi sruvęs gyslomis, deguonies stoka sužadina polisacharido virtimą gliukoze, kuri savo ruožtu redukuojasi į pieno rūgštį. Lavono stingimas, rūgštis, nebūtis.

„Suprantu“, - ištarė mergina lygindama kelnes, jos balsas vos pastebimai virptelėjo.

„Kas yra?“ - paklausė Juozapas.

Ji pasilenkė, ištiesė ranką prie jo butelio ir nugėrė gerą gurkšnį. „Nieko, - atsakė. - Nieko. Tu - poetas.“

„Ne, aš - mėsininkas.“

„O!“ - ji vos neužspringo, bet įstengė nuryti dar iki kikinimo priepuolio, kuris netrukus peraugo į kvatojimą.

„Kas atsitiko?“

„Mėsininkas, - ji stačiai duso iš juoko. - Mėsininkas. Dieve mano! Mėsininkas... Ne, nieko, nieko neatsitiko. Viskas gerai. Aš tik negaliu patikėti, tik tiek. Atsiprašau, tikrai atsiprašau. Matai, aš tavęs visai nepažįstu, ir vieną akimirką... kai tu apie visa tai kalbi... vieną akimirką aš pamaniau, kad tu koks nors beprotis, pasiruošęs perpjauti man gerklę. Ką nors tokio.“

Ko nors daugiau tąnakt nenutiko. Jeigu lig tol kažkas tvyrojo ore - jaudulys, galimybė, neištartas pažadas, magnetizmas - dabar tai dingo ir viskas grįžo į savo vietas. Paprasta, saugi, blaivi tikrovė.

Kiek droviai Juozapas užsimovė kelnes, padėkojo merginai ir išėjo. Ji nebandė jo sulaikyti, nepakvietė užėiti dar kada. Netgi atrodė, kad paskutinėmis minutėmis ji juo jau daugiau nesidomėjo ir tik norėjo, kad jis kuo greičiau eitų. Ant slenksčio, kai Juozapas akimirką sudvejojo, ji lengvai stumtelėjo jį ir uždarė duris. Ar ji nusivylė jo profesija, ar tik paprasčiausiai pajuto, kas jos laukia, jeigu tokie dalykai apskritai įmanomi?

Tos alchemijos, kuri aną vakarą įvyko tarp juodviejų merginos kambary, niekad nesuvoks diletantai, paprasti, riboti žmonės, neturintys meistriško išvalgumo, leidžiančio pamatyti, kur baigiasi prancūziška išpjova ir prasideda angliška. Merginos juokas kaip tik ir buvo ta kibirkštis, kuri įžiebė aistrą ir geismą. Panašiai žiupsnis druskos išryškina dešros skonį.

Kitą dieną, kai mokinys, bukas apskritaveidis bernas, kuriam atrodė, kad ant pakaušio surišti plaukai ir auskaras pagerina jo išvaizdą, pamiršo išgalšti peilius, Juozapas pirmą kartą nešveitė jam antausio. Netaręs nė žodžio, ištraukė peilius iš stovo ir sugaišo visą valandą galąsdamas juos pats, gludino, šveitė, šlifavo, tikrino ašmenis nykščiu, pustė vėl, kol pagaliau liko patenkintas. O kai mokinys atėjo atsiprašyti, Juozapas jam tik šyptelėjo ir nieko nepasakė, dėl to berną nukrėtė šiurpas.

Meilė buvo tarsi liepsna, ji išdegino skyles širdyje ir išgari-no vandenį iš kraujagyslių: kraujas taip sutirštėjo, kad teko gabenti Juozapą į ligoninę ir amputuoti kojų pirštus. Kad liktų gyvas, Juozapas saujomis rijo aspiriną, mat acetilsalici-lo rūgštis skystina kraują ir palaiko deguonies tiekimą smegenų ląstelėms. Pasirūpinęs ląstelėmis, jis įstengė šiaip ne taip pažaboti save ir nedaryti tų baisių, lunatiškų dalykų, kurių troško tomis akimirkomis, kai jo arterijos tapo degančios lavos upeliais. Bent jau tokia yra viešoji nuomonė. Gydytojai nesiliovė tvirtinę, kad aspirinas čia niekuo dėtas ir kad Juozapas niekad nebuvo praradęs sveiko proto.

Būta nuomonės, esą Juozapas išvis nesuvokė, kad tai - meilė. Jis toks neišsilavinęs, kalbėjo žmonės, nelankė koncertų, nesimėgavo brangiais vynais ir meno kūriniais, kirto knedlikus su mėsa ir nieko nenutuokė apie išmoningus valgius, kaipgi jis būtų galėjęs atskirti didelę meilę nuo papras-to karščiavimo?

Dar viena grupė sutiko, kad jis buvo įsimylėjęs ir tai suvo-kė, bet šie žmonės laikėsi nuomonės, jog visą aspirino istoriją Juozapas prasimanė tik tam, kad jo žmona galvotų, esą jis

tikrai karščiuoja ir nė kiek nekvaršina sau makaulės dėl tos pusnuogės moters, kurios nuotrauką slepia po kasos mašina.

Kokia čia dar nuotrauka? Jis neturėjo fotoaparato tą pirmą vakarą, kai susitiko merginą. Jis nieko nepaėmė iš jos buto. Tad iš kur jis gavo tą fotografiją?

Ogi štai kaip. Juozapas nekantriai laukė dvi dienas, o kai troškimas pamatyti merginą tapo nepakenčiamas, jis vėl nuėjo pas ją. Deja, jos nebuvo namie. Niekas neatidarė durų. Jis palaukė dar porą dienų ir pabandė vėl melddamas Dievą, kad ji nebūtų išėjusi. Deja. Jis pašnekino jos kaimynus, tačiau niekas nieko apie merginą nežinojo: nei kada ji išeidavo ir pareidavo, nei ką ji veikė, ar turėjo kokių draugų ir giminių, nieko. Jis įpratė nueiti ten kasdien ir pasibelsti į duris. Bet bute visą laiką nebuvo nė gyvos dvasios, nors kartą Juozapui ir pasirodė, kad kažkas viduj galėtų būti. Už durų lyg ir girdėjosi tylūs žingsniai, prislopintas kvėpavimas, bet gal tik pasivaideno. Kartais Juozapui atrodė, kad visa istorija nuo pradžios buvo tik sapnas arba kad jis supainiojo adresą, tačiau abejones kaipmat išsklaidydavo kvapas, sklindantis iš buto. Tas kvapas. Vienintelis, ypatingas.

Kas jį taip jaudino, kas vertė jį kraustyti iš galvos, jis nežinojo. Jis neturėjo jokio plano, nenutuokė, kas atsitiktų, jeigu jis pamatytų merginą. Jis paliko viską akimirkos kontekstui, vildamasis, kad aplinkybių žaidimas pasufleruos jam, ką sakyti ir ką daryti, kai ateis toks laikas.

Vieną naktį po sunkios darbo dienos jis traukė namo, kai tuščioje gatvėje nuo pastato sienos atplyšo šešėlis ir užkirto jam kelią. Dar jauna, bet negraži moteris, faktiškai atstumiančios išvaizdos, gašliai jam nusišypsojo ir apsilaižė. Oras

buvo prastas, visą dieną lijo. Juozapas tik pakratė galvą nelétindamas žingsnio ir pabandė ją apeiti, bet kekšės, kuri jo nuovargį supainiojo su girtumu, nelengva buvo atsikratyti. Po šio tokio stumdymosi supratusi, kad nieko nepeš, moteris pagaliau pasidavė, piktai trenkė skėčiu Juozapui per galvą ir pasitraukė, bet naktį, kai Juozapas jau buvo kietai įmigęs, jo žmona, kurios įtarumą sužadino tirštas aromatas, sklindantis iš Juozapo šnervių, išnaršė jo apsiausto kišenes ir aptiko blizgančio popieriaus lankstinuką, kokius sankryžose dalija viešnamių žmonės. Kortelėje buvo pavaizduota pusnuogė blondinė, su kuria, matyt, toje įstaigoje galėjai arčiau susipažinti už pinigus. Juozapo žmona padėjo lankstinuką ant lovos Juozapo panosėje, pasiėmė savo pagalvę ir nuėjo miegoti ant sofos svetainėje. Ji verkė, raudėjo kiaurą naktį, o rytą dar tebemiegojo, kai Juozapas išėjo pro duris su ta kortele kišeneje, kur prostitutė buvo ją vakar vakare ir įkišusi.

Dabar jis žinojo, kas buvo jo aistros taikiny, tačiau nuo to jam nė kiek nepalengvėjo. Kur dingo ramus gyvenimas, tie tykūs vakarai, kai Juozapas lėtai nuvalydavo savo peilius ir kirvį, išrūšiuodavo mėsos likučius, atskirdavo gabalėlius, kurie dar tiks parduoti rytoj, nuo tų, kuriuos salmonela jau spėjo paliesti? Dar visai gera mėsa, jeigu ją nuplautum, apšlakstytum actu ir išvirtum šiandien, bet rytoj ji jau bus niekam tikusi. Išversdavo likučius į šiukšlių dėžę kieme už mėsinės storoms žalioms musėms, kurių Juozapas nekentė. Paskutinės tikros darnos akimirkos prieš visiškai, neatpažįtamai sujauktą gyvenimą.

Visi tie pastovūs pirkėjai, kurie ateidavo pas Juozapą jautienos pjausnių ir veršienos kepenų, du žingsniai į šoną nuo

Vaclovo aikštės, nieko nebūtų įtarę apie Juozapo pražūtingą aistrą, jeigu ne tas aspirino perteklius jo organizme. Viena dieną jam iš nosies paplūdo kraujas, nutekėjo balta prijuoste ir aptaškė baltus senamadiškus emaliuotus dubenis su ką tik sumalta kiauliena.

Nebuvo taip, kad žmonės būtų itin pasipiktinę tokiu Juozapo organiniu indėliu į faršą, mat Juozapas mėsa pardavinėjo pigiai, ir dauguma pirkėjų nebūtų galėję sau leisti didelio išrankumo kad ir norėtų, tačiau tas įvykis buvo aiškus ženklas, jog su mėsininku kažkas negerai. Ir tikrai viena pagyvenusi moteris sušnabždėjo savo vyrui į ausį: „Dieve mano, jis išsimylėjęs, ar tu nematai? Vargšas, jis stačiai kraustosi iš proto“.

Moterį išgirdo visa nepatikli eilė: tai, kas ką tik įvyko, neatitiko įprastų vaizdinių apie išsimylėjėlius. Niekas nežinojo, kad tai aspirino perteklius sukėlė mėsininkui staigų kraujavimą. Pirkėjai tik stovėjo ir žiūrėjo, dvylika paprastų vyrų ir moterų, truputį pavargę, pilkšva oda, dar ne visiškai viskuo nusivylę, bet subrendę pakankamai, kad neturėtų iliuzijų, beveik niekada nesistebintys, jokių troškimų, jokių bemiegių naktų ir priverktų pagalvių, daugiau nieko tokio, ir staiga - driokst! - viskas per akimirką grįžta į atmintį, o sykiu skausmingas supratimas, kad jie patys jau niekad tokių aistrų nepatirs. Niekad.

Ir jie neatsispyrė, su džiaugsmu pasidavė keistam eucharistijos ritualui. Trokšdami įgyti nors lašelį tos dieviškos, galingos jėgos, kuri privertė Juozapą pralieti savo kraują, jie akimirksniu tapo sekta, grupe tikinčiųjų, suvienytų jų mėsininko nevilties. Senovinis kanibalistinis instinktas paskatino juos vi-

sus tą dieną imti tik faršą. Koks pranašas kada galėjo numatyti, kad jausmas galės taip paprastai virsti kūnu?

Po kokios savaitės ar dviejų visa Praha žinojo apie Juozapo meilę. Ant sienų atsirado piešinių, barbariškomis spalvomis vaizduojančių dalykus, apie kuriuos niekas nedrįsta prabilti viešai. Nuosmukis į piktogramas labai nebūdingas reiškinys tokiam miestui, kur leidžiama viskas. Viena vakarą metro vagone mergaitė paklausė tėvo, ką jis norėtų pasiimti į Mėnulį, jeigu jam būtų leista pasirinkti tik vieną dalyką.

„Nežinau, - atsakė jis. - O ką pasirinktum tu?“

„Kalėdas, - pasakė ji. - O tu?“

„Hm, - svarstė jis. - Gal dušą? O gal reiktų pasiimti dviratį?“

Ir tada jis pagaliau suprato, - visas vagonas tai galėjo matyti, nes visi galvojo apie vieną ir tą patį. Tėvo akys sudrėko, jis pravėrė burną, pilną sukirmijusių dantų, bet paskutinę akimirką susitvardė, visų dideliame palengvėjimui, ir paliko ore kaboti tylos skraistę, kuri gaubė nematomą vakuumo skylę, atsivėrusią jo nuogiems, begėdiškiems žodžiams sugerti.

Kad istorija būtų apie tikrą meilę, toji meilė privalo būti dangaus palaiminta ir pasmerkta. Jeigu išimylėjėliai susitaukia ir gyvena laimingi kaip kiaulės purve, tai - įrašas registracijos knygoje, o ne meilės istorija. Legenda apie Juozapą atitinka kanoną. Ji pasiekė aukščiausią tašką, kai Juozapas atrakino kasą, susibraukė visus pinigus ir susigrūdė į baltos krauju aptaškytos prijuostės kišenę. Užsikišęs už diržo du didžiausius mėsininko peilius, jis išėjo iš krautuvės niūriai ryžtingu veidu. Pirkėjai neprotestavo: jie jau ir taip seniai laukė antrojo veiksmo.

Kruvinais drabužiais, ginkluotas dviem baisiais peiliais, pažliugęs prakaitu nuo bėgimo, Juozapas neatrodė kaip tikras klientas, kai įžengė į tą abejotinos reputacijos įstaigą. Sargams pristigo drašos pastoti jam kelią. Su vienu iš tų savo peilių rankoje, sunkiai alsuodamas, jis sustojo salės viduryje. Jam nuo lūpos tįšo seilė, smilkiny tvinksnė stora kraujagyslė - gryna agresija. Bomba. Lavandos kvapas ir pliušo interjeras - rausva šviesa, inkstų spalvos sienos ir šviežios kiaulienos tonų baldų apmušalai - šiek tiek jį nuramino. Juozapas pasisuko į išbalinto veido madam - priklijuotom blakstienom, su telefono rageliu rankoj, pasirengusią kviesti policiją - ir pamojo jai padėti ragelį. Ji padėjo. Kas dabar bus?

Ogi Astoras Piazzolla, akordeono virtuozas, *Quinteto Nuevo Tango*, kurio aistringa, jaudinanti muzika kaskadais virto iš sienose įtaisytų garsiakalbių, aitrus milongos ir habaneros mišinys, begėdiški ritmai, kurie privertė Juozapą paleisti iš rankos peilį, stovėti lyg statulai savo paties šlapimo baloje ir stebėtis, kaip jis čia iš tikrųjų atsidūrė. Kur buvo jo protas, kai jis čiupo peilius ir bėgo iš krautuvės? Manė, kad didvyriškai išvaduos princesę iš slibino guolio? Ryžtingai padarys galą savo paties kančioms? Jis apsidairė. Kur tas slibino guolis? Čia tebuvo tik nešvankūs šoninės spalvos apmušalai ir standartiška salsva muzika, sklindanti iš viršaus. Tai, kas prasidėjo kaip drašus, nors ir teatriškas apsisprendimas, baigėsi pažeminiu: jis šlapinosi į kelnes, neįstengė sulaikyti, negalėjo nieko padaryti, tik suprato, kad vėl pakliuvo į tą pačią bėdą, nuo kurios viskas ir prasidėjo.

Toji mergina irgi čia; aukšta ir liekna ji prasiskina kelią pro karoliukų užuolaidą, pusnuogė, jos nuostabus kūnas kaip

šviežia aviena, lūpos nudažytos per ryškiai, per daug pudros, vienoje rankoje krepšys, šypsodama, bet su ašaromis akyse, ji čiumpa jo ranką ir veda lauk, neatsigrįždama ir nieko nesakydama *madam*, kuri tebestovi toje pačioje vietoje ir kuri per savo ilgą gyvenimą matė daug dramatiškų išėjimų, bet nė vieno tokio kaip šis: karštai grojant tango muzikai, kavalierius visą kelią iki durų šlapinasi į kelnes.

Jeigu gyvenimas būtų pavaldus toms pačioms taisyklėms kaip itališkose operose, ši meilės istorija čia ir baigtųsi, kadangi - bent jau miesto akimis - visi paskesni įvykiai nereikšmingi.

Juozapas paliko žmoną ir persikėlė pas savo mylimąją, kuri pasirodė esanti visai ne tokia, kokią jis įsivaizdavo. Pirmas dvi tris savaites mergina buvo švelni kaip grietinėlė ir dėmesinga, bet netrukus virto visais požiūriais nemalonia boba. Aišku, jos kūno magnetinis tobulumas nedingo, bet užtat charakteris - dieve pasigailėk.

Visą tą vasarą trumpu sijonėliu, nedengiančiu užpakalio, ji sukiojosi po Juozapo mėsinę neveikdama nieko naudinga, tik gundydama pirkėjus ir akivaizdžiai tuo patenkinta. Netrukus visi pirkėjai tapo išimtinai vyrai, lankėsi jie dažnai ir prekes rinkosi labai kruopščiai. Eilė visuomet buvo labai ilga. Verslo požiūriu buvo gerai, bet Juozapą tai vis tiek erzino. Jis liovėsi būti paslaugus ir draugiškas, tapo grubus diegas, lygiai kaip visi kiti miesto mėsininkai. Mėsos išpjovos ir kotletai tapo nevienodo storumo ir pastebimai skirtingo dydžio, jaučio uodegų jis nesukapodavo lygiai per sąnarius, skrandžių ir žarnų švariai neišplaudavo, o maltoje mėsoje palikdavo per daug riebalų.

Dar didesniai Juozapas nusivylimui, mergina atvirai aptarinėjo savo reikalus su pirkėjais: koks nuobodus buvo jos gyvenimas ir kaip prastai buvo gydomas jos hemorojus. Apie hemorojų ji žinojo tiek daug, kad galėjo parašyti knygą, ir buvo pasiruošusi pasidalyti tomis ezoteriškais žiniomis su bet kuo. Jeigu ne jos šviežia ir nekalta išvaizda, klausytojai tikriausiai būtų tuo taip nesidomėję, tačiau jos lūpos, akys ir nosis paversdavo tas problemas unikaliomis.

Lyg to dar būtų negana, vieną dieną Juozapas užėjo į sandėliuką pasiimti kiaulės kojų ir užtiko stovinčią merginą prieš jo pusgalvį mokinį, kuris sėdėjo ant statinės ir abiem rankom aistringai glostė jos šlaunis.

Kitą rytą Juozapas atidarė mėsinę, bet kai ėmė rinktis pirkėjai, merginos ten nebuvo. Klausiamas apie ją, Juozapas visiems sakė, kad negaluoja ir liko namie, kad jos hemorojus vėl paaštrėjo. Pavakare eilė sutrumpėjo perpus, visi rinkosi mėsą sparčiai ir daugiau nesirodė tą dieną. Mergina nepasirodė nei kitą dieną, nei dar po dienos - jos daugiau niekad niekas nematė, ir Juozapas nebeslėpė, kad ji jį metė, paprasčiausiai susikrovė daiktus į lagaminus ir dingo. Beje, tai skambėjo įtikinamai, kadangi parankinis irgi išgaravo.

Ilgainiui Juozapas atkuto, atgavo gerą nuotaiką, ėmė grįžti senieji klientai. Jis tapo malonus, kiekvienam rasdavo gerą žodį ir gražų veršienos inkstuką, išpjovos pasidarė visos kaip viena, skrandžiai balti kaip sniegas, tarsi tiesiai iš skalbyklos.

Aišku, gandų būta, kai kurie ypač pikti. Pavyzdžiui, kažkas įtariai svarstė, kodėl kelias savaites po merginos ir mokinio dingimo Juozapas turėjo tiek daug pieniškų dešrelių ir

jos buvo tokios **puikios? Tačiau kas žiūrėtų į tokius** prasimanimus rimtai?

Nežinia, ar tos kalbos kada pasiekė Juozapo ausis, bet ne atrodė, kad jam jos rūpėtų. Kaip senais gerais laikais, jis tesidomėjo mėsa.

Pagal Juozapą mėsa nėra toks įprastas, nereikšmingas dalykas, kaip kai kam atrodo. Ji visuomet įkūnija tam tikrą pabaigą, tikslą. Negyvas gyvulys - tai ne kruvina primityvaus grobuonies instinkto auka ar grandis mitybos tinkluose, kuriais cirkuliuoja energija ir elementai. Tokiam žinovui kaip Juozapas šviežia skerdiena yra ir stebuklingas kūrinys, ir trumpas stabtelėjimas kelyje prie dar nuostabesnės materijos būsenos. Tai - didmeninės ir mažmeninės išjovos, peities ir menties kepsniai, bifšteksai, sprandinės, šonkauliai ir šoninės, zrazai, kumpiai, faršas ir - visa ko viršūnė - dešra.

Ž I E M O S K A M P A N I J A

Vieta, kur aš gyvenu - tarsi milžiniškas virpantis lošimo automatas: spyruoklės, stūmokliai, duobės, spaštai, vartai, skambučiai, gongai, nepaliamojamas monetų tarškėjimas visą dieną. Aš - tik rutuliukas, iššaunamas rytą į tą areną, baksnojamas, svaidomas po rampas, galvotrūkčiais skriejantis žemyn, skuodžiantis šen ir ten, išukamas iki svaigulio, akimirkai sustabdomas kvapui atgauti ir tik vakare nuridenamas prie išėjimo. Jokio savo gyvenimo: jokios naujos, tikslo, kontrolės, svajonių, jokio malonumo. Jokios prasmės. Jokių draugų ar priešų. Vienas. Galima sakyti, miręs. Sustojęs laikrodīs.

Bet nieko aš ir nenoriu, man viskas gerai. Dienas aš leidžiu vairuodamas taksi po Manheteną, naktimis groju flażoletu metro stotyse, stabteldamas atsikvėpti, kai pro šalį griaudi traukinys.

Per upę aš niekada nevažiuoju. Net jeigu kas nors man siūlo dvigubą kainą už nuvežimą į Niū Džersį, aš atsisakau. Negaliu. Bijau. Aš nežinau visų nuniokojimo mastų tenai, bet šiurpu vien apie tai pagalvoti. Aš niekad nerašiau ir ne-skambinau motinai. Iš gėdos, ne iš baimės. Nors mano vaidmuo Niū Džersio pralaimėjime ir nedidelis, tačiau dalyvis buvau. Nuo tos minties darosi šleikštu.

Vienas mašinoje aš klausausi radijo, o kai turiu kelei-

vių, šnekuosi su jais. Visiems aš atrodau kvaištelėjęs. Man tas pat. Kartais jie stačiai sako, kad esu beprotis. Man nerūpi.

Niekas netiki mano istorija. Kartais aš parodau randus, kai mane sukapojo žvirbliai per mūšį už Atlantik Siti, bet tai nesužadina pasitikėjimo manimi. To pakeisti aš negaliu. Nors ne todėl, kad nebandžiau. Aš vaikščiojau po bibliotekas ieškodamas duomenų, kas ištiko mano kovos draugus, ir įrodymų, patvirtinančių mano išgyvenimus. Viskas veltui. Jokių pranešimų laikraščiuose, jokių įrašų knygose. Nė vienos nuorodos į kokį nors karą Niū Džersyje, nė užuominos, kas atsitiko mūsų kariuomenei. Aš bejėgis prieš jų sugebėjimą viską paslėpti, užmaskuoti, ištrinti, nutylėti. To sąmokslu mastai gniaužia kvapą.

Man buvo septyniolika, kai tuoj po Kalėdų prasidėjo karas. Pamenu pusryčius mūsų jaukioj virtuvėj, kai brolis įjungė radiją ir mes apie tai išgirdom. Žinia mus apstulbino, ypač motiną, kurios veidas tapo pelenų spalvos: jos vienintelė paprasta svajonė - šeimos gyvenimas, kurią gali užkonservuoti kaip uogienę ir mėgautis mažais, saldžiais kąsneliais - akimirksniu subyrėjo į šipulius.

Apie karą buvo kalbama taip seniai, jog niekas jau nebetikėjo, kad jis kada nors galėtų kilti. Lygiai kaip mirtis: ji tik tada atrodo tikroviška, jeigu pasakoma, kad mirsi rytoj. Jei tu ne, ji nerūpi. Ypač kai tau septyniolika.

Mudu su broliu čiupome savo instrumentus ir gyvūnus ir nuskuodėm į miesto aikštę, kaip buvome išmokyti per įvai-

rias pratybas. Jau netrukus per pusnis žygiavom į pietus susijungti su vyrais iš Niūarko ir Trentono.

Visi drauge sudarėm išpūdingą kelių tūkstančių armiją. Daugiausia smuikai, bet turėjom ir trimitininkų dalinius, valtornas, fagotus, fleitas, netgi keletą bosų. Žinojom, kad kažkur už horizonto buvo ir daugiau Niū Džersio pulkų, judančių gurgždančiu baltu sniegu: spindintys klarnetai ir trombonai, altai ir obojai, gal net šiek tiek mušamųjų instrumentų, jeigu laimė mūsų neapleido.

Mūsų gretos, iš pradžių kiek netvarkingos, pakeliui įgijo darnos. Prie mūsų dėjosi vis nauji batalionai, kariuomenė įgijo struktūrą, kovinis pajėgumas stiprėjo. Mus su broliu išskyrė ir pasiuntė į priešingus sparnus: mane prijungė prie pirmųjų smuikų, brolių - prie antrųjų, pagal kiekvieno karinį laipsnį ir apmokymą. Mes norėjome per kautynes laikytis arčiau vienas kito, tačiau tuo metu per daug reikšmės tam nesuteikėm. Buvom jauni ir karštakraujai, tad nekantriai veržėmės į mūšį. Sentimentai galėjo palaukti.

Pirmąją naktį praleidome laukuose, palapinėse. Ūkininkai atnešė atklodžių ir maisto mums bei mūsų babuinams ir marmozetėms. Mes sparčiai pavalgėm ir sugulėm, bet, nors ir nuvargęs, aš ilgai negalėjau užmigti. Plūdo nerimastingos mintys, kas mūsų laukia artimiausiomis dienomis. Pergalė? Pralaimėjimas? Kaip viena ar kita pabaiga pakeis mūsų ir namie likusiųjų gyvenimą? Vienareikšmiški atsakymai nėjo į galvą, viskas skendėjo tamsioj migloj. Mano pastangos prasisiveržti mintimis į ateitį buvo bevaisės, mano žinios apie tai, kas dedasi, buvo tik paviršutiniškos. Težinojau, kad mūsų priešas buvo Niujorkas ir Čikaga, bet ko jie norėjo? Aš ne-

turėjau jokios nuovokos, lygiai kaip ir ko mes norėjom iš jų. Turėjo būti kažkas svarbaus, jeigu mes nekentėm vieni kitų ir troškom sunaikinti. Mūsų šūkis buvo „Laisvė ir klestėjimas!“. Ar jie ketino tuos dalykus iš mūsų atimti? Norėjosi apie tai su kuo nors pasikalbėti, bet man buvo gėda klausti, kita vertus, visi jau miegojo, blogas laikas pašnekiesiams. Apkabinęs savo *Callithrix* draugą, aš nusižiovavau ir taip pat užmigau.

Kitą rytą apyaušriu mes skubiai sulankstėm palapines, užėmėm savo vietas rikiuotėj ir išžygiavom. Vis dėlto po poros valandų mūsų tempas sulėtėjo, o dar po valandos buvo įsakyta sustoti. Niekas nieko nepaaiškino, bet nesimatė nei priešų, nei kokių nors jo paspėstų spąstų. Kaip pirmasis smuikas aš buvau pačiam priešaky ir galėjau matyti visą fronto liniją. Tačiau prieš mano akis tvyrojo tik monotoniškas žiemos kraštovaizdis su plikais drebančiais nuo šalčio medžiais ir varnomis stiklo danguj.

Rytas buvo speiguotas, ir netrukus tapo nebebakenčiama stovėti ir nejudėti. Mūsų gretos iširo, vyrai pradėjo žaisti su beždžionėmis ir kumščiuoti vienas kitą kraujo apytakai sužadinti. Atrodėm kaip maži nerūpestingi vaikai, šėlstantys sniege saulėta žiemos dieną. Tai buvo paskutinis kartas, kai girdėjau savo juoką.

Galop apie pusiaudienį mūsų vadai, gavę įsakymus iš aukščiau, paskelbė rikiuotę. Pasklido gandas, kad priešas buvo vos už pusmylio ir sparčiai artėjo. Ta žinia ir baugino, ir žadino ryžtą. Dabar aš tikrai norėjau pasimatyti su broliu, kol neprasidėjo mūšis, tačiau tai buvo neįmanoma. Tarp mūsų buvo gera mylia ir šimtai žmonių, to paties liki-

mo vyrų, kurie kažkur šiame spiečiuje irgi turėjo brolių ar tėvą, troško juos pamatyti ir apkabinti, gal jau paskutinį kartą. Si mintis sužadino man vieną sumanymą. Aš čiupau kaimyno ranką ir nuoširdžiai paspaudžiau, tarsi ji būtų mano brolio. Sumanymo būta teisingo, kadangi kiti kareiviai, pastebėję mano mostą, ėmė daryti tą patį. Šis aistringas draugiškumo proveržis neapsiribojo mūsų junginiu, bet neįginant banga nusirito per visą armiją, ir aš neabejojau, kad pasiekė mano brolių.

O tada jau užvirė tikras pragaras. Turbūt mūsų žvalgams stigo patirties, gal buvo ir kokia kita priežastis, bet priešas mus užklupo staiga. Vieną akimirką prieš mūsų akis driekėsi tik nuobodį sustingusi lyguma, kitą - visas kraštovaizdis iki pat akiračio knibždėte knibždėjo barbarų: ordos žiaurių vyrų su dūdmaišiais, tokia jų daugybė, kad jeigu ne apmokymas beveik automatiškai užsikimšti ausis, būčiau žuvęs vietoje.

Tikra laimė, kad buvome taip gerai treniruojami - dūdmaišių avangardas nepadarė mums beveik jokios žalos. Aš čiupau savo smuiką, prispaudžiau jį smakru prie peties, sugniaužiau postygį, smičius ant stygų, ir pažvelgiau į mūsų leitenantą laukdamas jo ženkle. Mes atsakėme *Gottterdammerung*, išmincingas sprendimas: smogėme galingą smūgį ir sykiu parodėme, kad esame negailestingi ir belaisvių neimsime. Stūmėmės priekin, be paliovos daužydami priešus mirtiniais sąskambiais, bet bent jau iš pradžių jie stovėjo kaip mūras, ir itin didelės žalos mums nepavyko padaryti. Kamščiai ausyse neleido man išgirsti, ką jie grojo, bet tai turėjo būti kažkas pragaištinga, kadangi mano bendražygiui, kurio ranką aš

prieš valandėlę spaudžiau, iš ausies iškrito kamštis, ir mano akyse toji ausis paplūdo krauju, o netrukus kraujas tryško jam iš akių, nosies ir burnos. Jis griuvo į sniegą, bet aš negalėjau jam padėti, tik žengiau priekin ir griežiau, griežiau, griežiau gindamas nuo tų pagonių savo namus, motiną, savo miestą ir visą gimtąjį Niū Džersj.

Kovos draugo žūtis sukrėtė mane iki kaulų smegenų. Visada žinojau, kad karas ne juokai, bet tai buvo pirmas kartas gyvenime, kai taip iš arti mačiau ką nors mirštant. Buvo baisu ir šlykštu, aš troškau keršto, nesitveriau kailyje, tiesiog pasiutau. Nelaukdamas įsakymo, tai yra tikras nusikaltimas tokiomis aplinkybėmis, aš paleidau savo beždžionę ir mačiau, kaip ji pasiekė arčiausiai stovėjusį priešo kareivį, liuoktelėjo jam ant pečių ir iš ausų ištraukė kamščius. Tada aš šokau pirmyn grieždamas aukščiausią gaidą, kokią tik įstengiau išsunkti iš savo instrumento, nesuardydamas visos mūsų kariuomenės harmonijos. Tas vyras paleido iš rankų dūdmaišį ir susirietė iš skausmo. Grieždamas iš visų jėgų aš palinkau virš jo, kol jis nepaplūdo krauju. Jis dar bandė užsidengti ausis delnais, bet mačiau, kad jo gyvybės tai jau negalėjo išgelbėti. Nesakau, kad tai buvo malonus reginys. Niekados nepamiršiu prasčiokiško artojo veido ir kvailų akių, sklidinų siaubo ir sielvarto. Tačiau tuo metu jaučiausi atkeršijęs ir labai didžiavausi. Supratau, kad lig tol mane kaustė baimė, kuri dabar išgaravo. Buvau tikras, kad laimėsime.

Kai mano jausmai kiek aprimo, aš apsidairiau ir pamaciau, kad kovos lauke apstu beždžionių, kurios elgėsi lygiai kaip mano marmozetė prieš valandėlę: jos šokinėjo

dūdmaišininkams ant nugarų, lupo iš ausų kamščius, tai darė juos bejėgius prieš *Gotterdammerung* salves. Tučtuojau pasikeitė jėgų pusiausvyra. Barbarai krito dešimtimis, kiti, jausdami, kad neištengs atsispirti mūsų apmokytiems gyvūnams, metė savo dūdmaišius ir be jokios gėdos nešė kudašių gelbėdami kailį. Tai matydami, mes perėjome prie Mocarto ir iki sutemų persekiojom nugalėtą priešą *Simfonija Nr. 23 D mažor*. Pergalė, visiška pirmojo mūšio pergalė priklausė mums!

Deja, karas tuo mūšiu dar nesibaigė. Man tai buvo tik pati pradžia, bet mano broliui - visa ko pabaiga. Po mūšio aš nuėjau pas antruosius smuikus, bet brolio niekur negalėjau rasti. Niekas jo nematė, be to, visi buvo pernelyg išvargę kalbėtis su manim. Galiausiai vienas leitenantas man pasakė, kad priešo dūdmaišininkas mano brolių parvertė į sniegą ir atkimšo jam ausis. Tą naktį negalėjau užmigti, tik spaudžiau glėby savo beždžionę ir klausiausi jos tylaus knarkimo. Mano protas buvo lyg nutirpęs, jame nebuvo vietos kokiai nors vienai aiškiai minčiai, tuštuma...

Mes žygiavome į pietus, beveik be pastangų naikindami gausius priešo partizanų būrius mazurkų ekspromtais, šaudydami jų sutrikusius sargybinius Šionbergo 1/64-inėmis. Mūsų žygis užtruko kelias savaites, bet mes neturėjom beveik jokių nuostolių, ir visa kampanija atrodė *skerco*, kol nepasiekėm Atlantik Sičio, kuri priešas buvo spėjęs užimti ir kuri dabar reikėjo susigrąžinti. Tuo metu už drąsą aš jau buvau gavęs laipsnį: per vienas kautynes mano smuikas sulūžo, aš instinktyviai čiupau žuvusio kovos draugo fleitą ir grojau toliau vaikydamas ir žudydamas priešus De-

biusi simfoniječių serijomis, kol neliko nė vieno gyvo. Aš niekad nesimokiau medinių pučiamųjų, tik iš smalsumo buvau juos išbandęs. Tas smalsumas dabar man labai praver-
tė. Pažadėjau sau pasidomėti ir kitais instrumentais, ir kai pasiekėm Atlantik Sitį, jau galėjau groti bet kuo, išskyrus litaurus ir trombonus, bet jeigu karas būtų užsitęsęs, bū-
čiau pramokęs ir jų. Tie įgūdžiai būtų atvedę prie aukštes-
nių rangų, ir aš tikėjausi, jeigu sėkmė nenusigrėš, grįžti na-
mo bent jau kaip vyresnysis leitenantas. Deja, žvaigždės
lėmė ką kitą.

Mūšis už Atlantik Sitį buvo pašėlęs, ypatingo žiaurumo ir
tesėsi tris dienas ir naktis. Pasibaisėtinas išgyvenimas, nely-
ginant pasaulio pabaiga. Mes laimėjome, bet su milžiniškais
nuostoliais: krito beveik trečdalis mūsų karių ir pusė bež-
džionių. Mums prireikė dviejų dienų vien žuvusiesiems pa-
laidoti, o poilsiui, žaizdų gydymui ir instrumentų taisymui -
dar trijų savaičių.

Mes puolėme priešą kaip viesulas Richardo Strauso *Mirti-
mi ir atsimainymu*, tačiau mūšiui įpusėjus teko griebtis ga-
lingesnio ginklo, Stravinskio *Pavasario ritualo*, kadangi Štrau-
sas priešą neišgašdino. Puolėme įkainiui, priešas buvo gerai
pasiruošęs, įtvirtinimai nepralaužiami. Aukštos barikados,
apraizgytos spygliuota viela, neleido mums paleisti beždžio-
nių, teko rinktis kitą taktiką ir kliautis savo pačių kovos įgū-
džiais. Daužėme priešą galingomis sąskambių salvėmis, lu-
pom ir lupom nelyginant kūju, bet naudos iš to vis tiek buvo
nedaug. Priešai nesitraukė nė pėdos, ir mes šiek tiek pasistū-
mėjom pirmyn tik tada, kai buvo duotas įsakymas groti Bar-
toko *Koncertą orkestrui*, kurio harmonijos nedarnumas ta-

rytum uraganas **užgriuvo priešą ir sukėlė sąmyšį anoj** barikadų pusėj.

Deja, netrukus padėtis pašlijo, kadangi priešas, įsitikinęs, jog nesirengiam nutraukti apsiausties, paleido spiečius paukštelių *Fringillidae*. Mes visiškai nesitikėjom ko nors tokio - mokytų gyvūnų naudojimas buvo *mūsų* išradimas - ir pametėm galvas. Nelyginant milžiniškas krušos debesis, tie pikti žvirbliai, sniegenos, kryžiasnapiai, startos, čivyliai, kitų nespėjau nė pamatyti, krito ant mūsų iš dangaus, draskė veidus, kapojo akis, plėšė odą skutais. Spiegdami metėme savo instrumentus ir bandėme apsisaugoti, dangstydamiesi galvas rankomis, bet prakeikti sutvėrimai nekriepė dėmesio, tik varstė ir raižė mus savo aštriais snapais. Nei pabėgsi, nei pasislėpsi. Tie, kam buvo pradurti ausų kamščiai, mirė. Kiti neteko akies ar abiejų, o krauju plūdo beveik visi. Mūsų beždžionėms klojosi neką geriau. Daugelis jų apako, kitos pabėgo nuo šeiminkų. Apimti panikos, mes pradėjome trauktis. Bet, stebuklas!, vos tik paukščiai tai pamatė, jų maži proteliai liovėsi mumis domėtis, visas jų debesis pakilo ir nuskrido namo. Negana to, jie dabar lygiai taip pat nuožmiai užpuolė savo šeiminkus ir niokojo juos ligi tamsos. Girdėdami priešo aimanas, mes išnaudojome progą, skubiai persirikiam, suglaudėm gretas ir puolėme priešą visu smarkumu grodami *Cavalleria Rusticana*. Po saulėlydžio paukščiai mums buvo nepavojingi, tad ėmėme veržtis pro barikadas ir vos tik pralaužėme įtvirtinimus, mūsų beždžionės atliko likusį darbą. Paskui jokių staigmenų daugiau nebuvo, tik alinantys, nuobodūs gatvių mūšiai. Smulkmenų aš neaprašinėsiu, tik paminė-

siu, kad tokiai paprastai kovai puikiai tiko ir lengvi ginklai, kaip antai Paderevskio *G menuetas*, labai patogus naikinti mažoms grupėms, pasislėpusiems skersgatviuose ir tarpvartėse, ir Paganinio *Kaprizai solo smuikui*, ypač parankūs pavieniams priešo kareiviams persekioti.

Dabar, kai Niū Džersio valstija jau buvo išvaduota ir išvalyta, mums reikėjo nutraukti kampaniją ir skirstytis po namus. Deja, mes to nepadarėm. Apsvaigę nuo pergalės, manėme, kad niekas pasaulyje neįstengtų mūsų nugalėti. Kita vertus, nors savo darbą padarėm, supratom, kad ilgainiui kils nauji maištai, kol mūsų priešas liks pajėgus juos rengti. Du svarbiausi širšių lizdai buvo Niujorkas ir Čikaga, irštvos ištvirkėlių, narkotikų prekiautojų ir nusikaltėlių gaujų, puldinėjančių dorus piliečius ta šlykščia muzika, kurią jie vadina *džiazu*.

Pornografija, irimas ir korupcija plito iš tų dviejų vietų. Mums atrodė, jog dabar geriausias metas padaryti tam galą visiems laikams. Mūsų šventa pareiga.

Vos apsitvarkėme ir atgavome jėgas, leidomės į žygį šiaurėn, Cery Hilo ir Vilingboro link, visur sutinkami kaip nugalėtojai. Mažų miestelių gyventojai netingėjo atvykti iš savo užkampių prie pagrindinių kelių, kuriais traukė mūsų kariuomenė. Jie rodė mums, savo išvaduotojams, daug dėmesio ir pagarbos. Visi mums plojo, ūkininkai grūste grūdo maistą ir alų, paprasti miestiečiai spaudė mums rankas ir sakė iškilmingas kalbas, merginos dalijo gėlių puokštes ir aistringus bučinius, neretai su tikro geismo atspalviu. Panašiai mus sutiko Trentone: didžiulės iškilmės, šūksmai, vėliavos, nuostabūs, didingi fejerverkai juodoj naktinio žiemos dangaus prarajoj.

Karališki priėmimai Long Branče, Pert Ambojuje, Elizabetoje ir Niūarke labai sulėtino mūsų kariuomenės judėjimą. Praėjo bent trys savaitės, kol pasiekėme valstijos sieną Džersi Sityje. Apsiniaukusiu, miglotu apyaušriu mes stovėjome Liberti Steit parke, žvelgdami į Manheteno niūrius minaretus tolumoje.

Kad pakliūtume į Sohą, upę kirtome išsyk ir Olandų tuneliu, ir traukėme Uosto Valdžios Transhudzono spartaus tranzito sistema. Jokio pasipriešinimo nesutikome, tarsi prieš mums pasirodant visi miesto gyventojai būtų pabėgę. To būti negalėjo, nes iš tokio chaotiško megalopolio niekaip nepavyktų tvarkingai evakuoti.

Atsargiai slinkome Springo ir Hiustono, vėliau Šešta ir Septinta gatve grodami Rojų Hari, tačiau pasiruošę bet kurią akimirką pereiti prie Bruknerio *Requiem*, jeigu tik kiltų koks pavojus. Įtampa buvo neįtikėtina: mes — slibino guolyje, pačioj blogio irštvoj, be jokios nuovokos, kas mus galėtų ištikti po akimirkos.

Tačiau nieko neatsitiko. Gatvės buvo tuščios, jokių mašinų, jokių žmonių. O juk miestas didžiuojasi, kad niekada neužmiega. Akivaizdu, kad priešas neketino pastoti mums kelio, tikriausiai planas buvo priversti mus jo ieškoti, išsarginti mūsų kariuomenę, o tada lengvai susidoroti.

Gatvėse, tuose siauruose tarpekliuose tarp mūro sienų, buvo pasiutiškai šalta. Taip šalta, jog mes turėjome groti ką nors gyvesnio, kad nesukaulėtume. Pradėjome džiaugsmu putojančią Handelio *Vandens muziką*, ir kurią laiką ji padėjo. Tik tada atsivėrė keli langai, juose pasirodė susivėlusios, apsnūdusios moterys ir pikti, nesiskutę vyrai, vieni tik spokso-

jo, kiti kažką mums rėkė, tikriausiai ižeidinėjo, sprendžiant iš jų grimasų. Bet mes buvom užsikimšę ausis ir nieko negirdėjom.

Pagyvenusi moteris sviedė žemyn keletą monetų, ketvirtis dolerio atsitrenkė į grindinį visai šalia manęs ir dar kurį laiką sukosi vietoje kaip vilkutis. Instinktyviai aš stabtelėjau, irėjusysis man iš paskos mane pastūmė. Smuikas išslydo iš sušalusios mano rankos ir atsitrenkė į žemę. Dar vienas stumtelėjimas į nugarą privertė mane užminti ant smuiko. Jis tik trakstelėjo ir kaipmat virto skiedrų ir velos gniužulu. Mano koja išpainiojo į tą kamuolį, aš praradau pusiausvyrą ir plojau si paslikas. Mano žygio draugai stengėsi ant manęs neužlipti, tačiau tai buvo nelengva. Kariuomenė, sugniaužta iš abiejų šonų tarp mūro sienų, turi tiek pat judrumo kaip asfalto volas: kažkieno užkulnis sutraiškė mano dešinės rankos pirštus, kažkas spyrė man į smilkinį, ir aš akimirkai netekau sąmonės. Tikriausiai tas pats spyris išmušė mano ausų kamščius, nes pirmas dalykas, kurį suvokiau, buvo ne paralyžius ar nutolstančių mūsų kareivių nugaros, bet garsų sukurs, sąskambiai, rikošetu atšokantys nuo sienų, nuo grindinio, stulpų, gręžiantys atviras, jautrias mano ausis. Toji muzika manęs nenužudė vietoje, kaip atsitiko mano broliui. Atstumas buvo per didelis, ir garsai jau nebebuvo mirtini. Tačiau jie dar įstengė mane suluošinti. Akordai mane maitojo, gręžė ausis, degino smegenis. Negalėdamas pajudėti supratau, kad man viskas liko praeityje: karas, pergalės, gražuolių bučiniai, kariniai laipsniai, šlovė - viskas baigta. Viskas. Visam laikui.

Tačiau aš nemiriau.

Naktimis, kai negalėdavau užmigti, klajodavau gatvėmis tyrinėdamas kiekvieną veidą, tuščiai vildamasis sutikti pažįstamą. Viena kartą nuėjau į tą vietą, kur mane užklupo mano lemtis, ir tenai išgyvenau keistą viziją. Man pasirodė, kad vėl girdžiu paskutines nutolstančio savo dalinio kaden-cijas ir matau savo draugus, sukančius už gatvės kampo.

Kol ten stovėjau galynėdamasis su savo košmaru, bandydamas jo nusikratyti, šalia manęs sustojo išklerusi mašina, vairuotojas nuleido stiklą, pažvelgė man į akis ir velniškai kvatodamasis sušuko: „Aš tave pažinau! Tu - vienas iš tų Niū Džersio benkartų beždžionpisių!" Tai pasakęs jis nuvažiavo.

Kaip nuostabu buvo pajusti, kad iškreiptas pasaulis skyla ir dūžta, o sena, patikima tikrovė grįžta. Kaip puiku buvo suprasti, kad po visų ilgų vienvės, gyvenimo karantine metų vartai atsiveria, gimsta viltis atgimti, užpildyti turiniu absurdišką pasaulį, vėl įgyti sugebėjimą spręsti ir vertinti.

✱

Mano gyvenimas pasikeitė. Aš vėl toks, koks kažkada buvau. Aš ne tik vežioju keleivius, bet mąstau apie savo praeitį, stebiu ir klausausi, kaupiu ir rūšioju faktus, kuriu naujas strategijas, naujus ginklus. Aš daugiau nebeaušinu burnos su klientais, nebeturiu laiko.

Netrukus išauš diena, kai aš perkirsiu upę į Niū Džersį, surinksiu naują kariuomenę ir pradėsiu kitą kampaniją. Įsidiemėkit! Ši kartą mes atūšime kaip uraganas, cunamis, ne-

gailestinga, neiþeikiama jėga, kuri ūturmuos ne tik jūsu klausa, bet visus pojūčius išsyk, kuri užvaldys ir suardys juos. Jeigu jums atrodo, kad gyvenat pragare, jūs pamatysit, kas yra tikras pragaras. Mūsų pragaras.

Aš pasiruošęs. Aš pučiu mirties maršus **ir nesustoju atgauti** kvapo, kai pro šalį griaudi traukiniai.